BOGDAN PETRICEICU HAŞDEU
SIC COGITO

Postfaţă dr. MIHAI NEAGU BASARAB
BUCUREŞTI, 1990
EDITURA EVENIMENTUL

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Această variantă a lucrării „Sic cogito" a suferit o operaţiune de modernizare a grafiei şi exprimării, astfel încât, păstrând o serie de arhaisme specifice limbii române dinspre sfârşitul secolului trecut, când a fost scrisă, beneficiază în acelaşi timp de:

— Scrierea cu literă mică a numelor de popoare (romani, greci, americani) şi de discipline (biologie, chimie).

— Renunţarea la sufixul „u" arhaic.

— Adverbele, numeralele şi celelalte părţi de vorbire au fost corectate, ca scriitură, conform ortografiei actuale, cu excepţia unor formulări care se cuvine să facă identificabilă perioada în care a fost scrisă cartea sau formulările pentru care a optat dinadins autorul: „din toţi timpii" pentru" din toate timpurile" „sistemă solară" pentru „sistem solar" „poluri opuse" pentru „poli opuşi".

— S-a păstrat forma „consecinţe" pentru „consecvent".

— S-au mai păstrat intacte unele forme verbale ca: „răspunză", „vază", „trebuie", „imită", „constituie", „simţesc", „sugeră", „desemnează" etc.

— S-au mai păstrat formele întrebuinţate de Haşdeu: hipnotism, religiune, sugestiune, preambulă, personagiu, comande, trăsură, fantazie, boli, oară,

divergenţi, desemn, etc. Pentru: hipnotism, religie, sugestie, preambul, personaj, comenzi, trăsătură, fantezie, boli, oră, divergenţe, desen etc.

— În sfârşit, s-au păstrat formele de plural vechi: articoli, culturi, puncturi, graduri, tacte, certe etc. În loc de: articole, culte, puncte, grade, tacturi, certuri etc.

O modernizare parţială facilitează lectura cărţii, fără a surpa caracteristicile scriituri lui Haşdeu.

APARIŢIEA

Fotografiată de pictorul James Tissot în ce priveşte grafia numelui Iuliei Haşdeu, am păstrat pentru prenume forma Julia, conform ultimei ediţii.

PROLOG

Trecuseră şase luni după moartea fiicei mele.

Era în martie: iarna plecase; primăvara nu sosea încă. Într-o seară, umedă şi posomorâtă, şedeam singur în odaie lângă masa mea de lucru.

De-nainte-mi, ca totdeauna, era o testea de hârtie şi mai multe creioane.

Cum? Nu ştiu, nu ştiu, nu ştiu, nu ştiu; dar fără ca s-o ştiu, mâna mea luă un creion şi îi rezemă vârful de luciul hârtiei.

Începui a simţi la tâmpla stângă bătăi scurte şi îndesate, întocmai ca şi cum ar fi fost într-însa un aparat telegrafic.

Deodată mâna mea se puse în mişcare fără astâmpăr.

Vreo cinci secunde cel mult.

Când braţul se opri şi creionul căzu dintre degete, mă simţii deşteptat dintr-un somn, deşi eram sigur că nu adormisem.

Aruncai privirea pe hârtie şi citii acolo foarte limpede i

Je se Îs heureuse; je Vaime; nous nous reverrons; cela doit te suffire.

Julie Haşdeu

Era scris şi iscălit cu slova fiicei mele. Ce să fie! o va spune această carte.

ŞTIINŢA SUFLETULUI

I

DUMNEZEU, NEMURIREA, DESTĂINUIREA.

Mai întâi de toate Bă. Lămurim bine titlul pus în fruntea acestei scrieri. Când noi zicem „Ştiinţa

sufletului” nu înţelegem ştiinţa despre suflet a celor învăţaţi, ci ştiinţa cuprinsă în sufletul fiecărui om, oricât de neînvăţat: religiunea. Şi când zicem „religiune” nu înţelegem vreo religiune deosebită, ci întreitul sâmbure al tuturor religiunilor câte au fiinţat vreodată sau fiinţează pe faţa pământului: *Dumnezeu*, *Nemurirea*, *Destăinuirea*.

Unica religiune, care se întemeiază întreagă numai pe aceste trei principii, fără niciun alt amestec, este *Spiritismul*.

Spiritismul dară, cuprinsul şi ţinta cercetării de faţă, nu alcătuieşte o credinţă nouă, căci dogmele sale sunt sădite în inimi de când omenirea, şi nu este aparte, de vreme ce aceste dogme sunt împărtăşite de oricare altă religiune.

Spiritismul trece cu tăcerea peste tot ce nu se găseşte decât în cultul religios cutare sau cutare, şi îmbrăţişează tot ce ne întâmpină deopotrivă în fiecare din aceste culturi, adică tot ce nu este cult, tot ce nu este rit, tot ce nu este particular, toate câte le recunoaşte şi creştinul şi mahomedanul şi evreul şi sălbaticul; însă pe unele le înlătură fără dispreţ şi fără ură, iar pe celelalte, fără fanatism sau bigotism, le supune judecăţii şi ispitei.

Prin universalitatea principiilor sale şi prin lipsa de patimă, Spiritismul este, sau cel puţin poate să devină şi tinde a deveni, singura credinţăştiinţă.

Am arătat destul de verde şi, băgaţi bine de seamă, am spus fără nicio sfială că sunt spiritist.

Dar cui vorbesc eu oare ca să mă înţeleagă? Şi cine sunt eu, ca să am dreptul să fiu ascultat!

Cui vorbesc? Astăzi Sp iriţi ştii se numără o sută de mii numai în Paris, iar în America ei trec peste zece

milioane numai în Statele Unite, dintre care foarte mulţi nu sunt proşti şi foarte puţini sunt nebuni, în această stare de lucruri, când glumă nu mai încape, aceia care mai pun piedeci în mersul Spiritismului şi cu care, prin urmare, el se vede silit a da piept, se pot împărţi în următoarele opt tagme:

1. Sunt o seamă de oameni care râd totdeauna de toţi şi de toate. Pentru ei râsul este o datorie, pe care şi-o împlinesc cu fericire. În privinţa acestora, cu care e păcat şi chiar o necuviinţă de a fi cineva posac, eu totdeauna am râs cu dânşii, râzând de dânşii. Aşa voi face şi de acum înainte.

2. Sunt unii, cărturari sau necărturari, care au vorbit, au strigat şi mai ales au scris vreodată contra Spiritismului, fără să-l fi cercetat cu stăruinţă sau fără a fi avut mijloace de a-l pătrunde cumsecade. De atunci îngâmfarea, deşertăciunea minţii şi a inimii, un amor propriu rău înţeles, îi împiedică nu numai de a-şi spovedi greşeala, dar nici măcar de a fi zguduiţi în cerbicie. În zadar le vei da dovezi peste dovezi. De nu vor putea cumva să-şi închiză, ochii şi urechile ca să înconjoare un fapt prea pipăit, ei sunt gata a-l răstălmăci în chipurile cele mai ciudate, cele mai încurcate, cele mai năzdrăvăneşti şi numai şi numai ca să nu se contrazică. Cam tot de felul acesta sunt:

3. Toţi aceia, cam mulţi, cărora nu le place nicio noutate, nimic şi nimic afară de câte se învaţă în şcoală. Leneşi, ei îşi închipuiesc că ştiinţa, pe care o

1.

au dânşii, le ajunge; pizmaşi, le pare rău de nişte descoperiri, la care ei n-au luat nicio parte. Dacă sunt cumva învăţaţi, aceşti leneşi-pizmaşi născocesc uneori contra noutăţilor argumente foarte isteţe. Iată,

bunăoară, cum un doctor de la Sorbona numit Besian Arroy sfărâma pe nemuritorul Copernic: „soarele e făcut ca să lumineze pământul; noi ştim însă că torţele se mişcă pentru a lumina mai bine o casă, iar casele nu se mişcă pentru a fi luminate prin torţe, deci nu pământul se mişcă în jurul soarelui, ci se mişcă soarele împrejurul pământului”. Şi câţi gură-cască nu se vor fi luminat la o asemenea logică!

4. Apoi sunt mulţi cu musca pe căciulă. Orice religiune are o morală: orice morală are o sancţiunea dică un canon, o pedeapsă în perspectivă; deci) ei nu vor pedeapsă, nu vor morală, nu vor religiune* Dânşii nu sunt Spiritişti nu de altceva, ci numai fiindcă nu pot fi nici creştini, nici păgâni, nici chiar mormoni! Ei sunt liberi cugetători, în acelaşi sens în care un bandit, un Cartouche sau un

Şimeon Liciński, este liber-făcător. Cu aceştia să, nu amestecăm la un loc pe’s

5. Unii băieţi nevinovaţi, cu gărgăuni în cap, băieţi tineri sau bătrâni, care vor cu orice preţ să fie *şic* sau *pşiut* la idei, dacă nu şi la mănuşi. Un Moleschott, un Büchner, un Carl Vogt, un Lombroso, trec printr-un fel de modă ca şi Zola, trec de se trec până ce iute se învechesc, întocmai după cum s-att învechit un Hobbes, un Gassendi, un Aretino. Sărmanii copilaşi, în loc de a urma acestor fericiţi trecători, petrecători, pe care poate nici nu i-au citit măcar, ar face mult mai bine să caute în istoria ştiinţei, a literaturii, a artei, numele tuturor acelora care nu se învechesc niciodată. Pentru onoarea omenirii, aceşti luceferi sunt mulţi, şi toţi, până la unul, eu ştiu că poartă într-înşii o scânteie de nemurire, pe care de pe aici, din viaţa pământească o aţâţă deja din când în

când cu putere însufleţirea de sus.

6. Cei mai mulţi habar n-au ce este Spiritismul. După dânşii, el se cuprinde şi se mărgineşte în v artirea meselor, adică într-un punct de unde până la Spiritism e tot aşa de departe ca de la apa care fierbe pentru supă în bucătărie, până la trenul Fulger. Eu unul mărturisesc în cuget curat că n-am Snvârtit niciodată o masă, şi nu simţesc nicio plăcere de a o învârti vreodată.

7. Unii se tem şi se feresc de Spiritism din pricina câtorva şarlatani prinşi, cum se zice, cu ocaua mică, sau cu mâna în sac, după cum alţii se fac atei din pricină păcătoşiei unor popi. De atunci o mai mare cordărie. ar fi medicina întreagă, în care şarlatanismul eceva de! Toaté zilele. Şi apoi oare numai medicina? Nu se află nicio ştiinţă, nicio meserie, nicio ramură de trai, în care să nu se fi strecurat şi să nu se acineze oameni de rea credinţă, tot aşa precum nu este niciun fel de monedă care să nu fi avut pe calpuzanii săi. Feriţi-vă dar şi de bani, dacă vă da mâna!

8. În sfârşit, sunt foarte numeroşi cei nedumeriţi. Ei nu cred încă, dar nu mai râd. Ei au ajuns a cântări lucru cu luare-aminte şi lasă timpului's alterna de a aduce mai multă lumină. De câţiva ani încoace tonul organelor celor mari de publicitate în Occident în privinţa Spiritismului este din ce în ce mai cumpătat.

5.

Elnjitul de altă dată despre pretinşii visători de ai lui Allan Kardec s-a înlocuit treptat, aproape pe nesimţite, prin nişte cuvinte adesea binevoitoare, mai totdeauna pline de rezerve, cam în felul celor scrise nu de mult de Théophile Gautier sub titlul „Au pays des fées” în fruntea lui *Figaro*. Cele două mari

enciclopedii din Lipsea, a lui Brokhaus şi mai ales a lui Meyer din 1889, ambele oglindind starea cea mai proaspătă a ştiinţei germane, adastă cu sânge rece cercetările viitorului. Ne pare bine de a recunoaşte că această apucătură nepărtinitoare, serioasă, adevărat ştiinţifică pleacă tocmai de la genialul Schopenhauer, a cărui încercare asupra „Viziunii” (Versuch uber Geistersehn und was damit zusammenhängt), deşi publicată la 1851, adică cu mult mai înainte de experimentarea fenomenelor celor mai însemnate, totuşi poate chiar astăzi, cu câteva foarte mici schimbări, a servi ca prima pagină la o lucrare temeinică asupra Spiritismului.

Din cele opt tagme de mai sus, este învederat că numai ultimele trei ne vor înţelege, căci numai ele sunt doritoare şi primitoare de înţelegere; poate că ne vor mai înţelege şi băieţii cei nevinovaţi cu găr găuni în cap, dar negreşit mai târziu, când se vor mai cerne şi se vor coace.

9. Mai pe deasupra, am avea nevoie de a ne înţelege chiar cu unii dintre Spiritişti, ba încă multişori, care nu sunt pătrunşi de ideea cea de căpetenie că: orice religiune trebuie să aibă în vedere numai binele omenirii, iar nicidecum propria noastră piele, sau o seacă şi neastâmpărată curiozitate, cu atât şi mai puţin răul altuia.

Acuma ştiu cui vorbesc. Dar cine care sunt eu însumi?

Cel mai nou lucrător foarte harnic pe câmpul Spiritismului, doctor Paul Gibier, în ultima sa carte: „Analyse des choses”, publicată, sunt acum abia câteva luni, a crezut de cuviinţă a-şi face următoarea autobiografie:

„Rog pe cititori a crede, că eu nu spui aici decât ceea ce ştiu prin observaţiune sau experimentare. Am oarecare drept de a pretinde că nici observaţiunea, nici experimentarea nu-mi sunt străine. Ca medic, adică observator vrând-nevrând, îmi întrebuinţez facultăţile mele de observaţiune de douăzeci de ani, din care cea mai mare parte petrecuţi în spitalele din Paris. Ca experimentator, am fost de fapt în timp de mai mulţi ani în capul laboratorului de patologie experimentală şi comparativă al Muzăului de istoria naturală din Paris; şi printre alte multe cercetări, mi-a fost dat mie de a dovedi, prin nişte experienţe delicate, cum că animalele cu sânge rece, scutite în genere de unele boli de ale animalelor cu sânge cald, le pot totuşi căpăta, dacă vom ridica temperatura la un grad apropiat de a mamiferelor, ţinându-i în apă caldă. Am dovedit de asemenea faptul interesant că păsările, găinile şi altele, pot turba şi transmiţând turbarea mamiferelor cu mai multe săptămâni în urma altoirii, pot apoi să se vindece de la sine. Cu aceeaşi ocazie am arătat că turbarea odată vindecată, nu se mai reînnoieşte, căci păsările cele altoite într-un rând nu mai turbează, când le altoim a doua oară. Tot eu cel dintâi am făcut cunoscuţi germenii sau microbii pemfigului acut şi acei ai turbării, şi memoriul pe care-l am publicat asupra totalităţii lucrărilor mele despre turbare şi tratamentul ei, a căpătat de la Facultatea de Medicină cea mai înaltă răsplată ce se poate da unei dizertaţiuni. În sfârşit, cei de la putere au văzut cu ochi buni, desigur apucăturile mele de observator şi de experimentator, deoarece, în cinci rânduri diferite, guvernul Eepublicii franceze mi-a încredinţat mie sarcina de a studia în Franţa şi în

străinătate două epidemii de holeră asiatică, două epidemii de friguri galbene şi metodele cele experimentale ale învăţaţilor străini.

Şi de ce oare ia spune doctorul Gibier toate tea? Fiindcă – de! A cutezat să scrie o carte, care întăreşte Spiritismul, şi deci se temea că nu cumva lumea să-l ia peste picior, dacă dânsul nu-i va spune mai de înainte, cu cine anume area.

Vrea să zică chiar numără deja de mult în sânul său o mulţime de fruntaşi curat ştiinţifici, astronomi, matematici, chimişti, fizicieni, naturalişti, antropologişti, filosofi: pe un William Crookes, un Russel Wallace, Fichte, Zöllner, Fechner, Ostrogradski, Butlerov, Hâre, De Morgan, Barret, Huggins, R. Chambers, Gladstone.

Oxon, Varley, Edison etc. etc. Afară literare ea Victor Hugo, Georges Sand, Tliakeray, Trollope, Lytton tiulwer, Arsène Houssay, Théophile Gautier, Longfellow, Victorien Sardou şi alţii, chiar astăzi îndrăzneşte oineva numai cu ruşinea pe obraz a scrie despre această e r e din ţ a-şi t iinţă, această singură religiune experimentală. Îi este iertat orişicui a tipări cu slove mari, că geniul e o nebunie şi Dumnezeu o epidemie; îi este iertat a ne asigura, după Cabanis, că „cugetarea este urina creierului”; îi este iertat a râde de iubire, de prietenie, de milă, de jertfire de sine, de câte altele; îi este iertat, a i se cere de lasă dovedească cel puţin că este cineva, că lucrează şi a lucrat mult şi bine, că nu e un netrebnic trântor în roiul cel muncitor al albinelor. Da! Însă când vrei să scrii de Dumnezeu şi de suflet, când cauţi a lămuri legământul între cei plecaţi deja şi cei rămaşi încă, o! Atunci cei fără suflet şi fără Dumnezeu, cei cu *Nana* îţi

arată dinţii şi îţi cer titluri…

Deci să le dau şi eu pe ale mele.

Dar ce să le spui? Să le spui că-s profesor de universitate? Nu-i mare treabă! Citi profesori universitari în Europa întreagă nu sunt ca imperceptibili microbi, prin care ofticeaza şi studentul! să le spui că sunt membru al Academiei şi chiar al mă i multor Academii? Iarăşi nu-i mare treabă! Toate Academiile din lume, dacă le iei cu toptanul, stau pe loc şi nu vor să se mişte; iar luate în amănunt, ele adăpostesc, veşnic în sânul lor multe venerabile mustre de rugină intelectuală puse la păstrare de vremea rea. Să le spui că muncesc fără întrerupere de treizeci şi mai bine de ani la ogorul ştiinţei şi al literaturii? Că am dat la lumina vr-o douăzeci şi atâtea volume? Că am fost mult lăudat de cutare şi cutare şi încă cutare? Că, am fost de atâtea ori premiat? Ca… tot nu-i mare treabă! O muncă oricât de îndelungatăpoate să fie stearpă roase, pot fi un nămol de secături, fără trai, după gustul momentului; laudele cât de zgomotoase pot fi cerşite, mijlocite sau cumpărate, premiile pot fi cârdăşia. Ce să le spui dară? Voi zice numai atâta că: în istorie, în filologie, în orice sferă a cunoştinţei, eu am fost totdeauna sceptic, respingând autoritarismul de sus ca şi popularitatea croindu-mi pretutindenea singur, prin propriile mei o cercetări după izvoare, o cale nouă, bună sau rea, cum mă tăia capul, dar din inimă curată, fără frică de nimeni, fără folos personal, fără făţărnicie, fără reclamă.

Am spus că Spiritismul este credinţăştiinţă, ceea el cuprinde în sine miezul tuturor religiunilor fără deosebire: iar pe de alta, nu numai se împacă cu

ştiinţa aşa-numită pozitivă, dar încă o şi întregeşte, înfigându-şi rădăcinile adânc în biologie.

Întrebarea, dacă se află undeva, sau nu se află nicăieri nişte neamuri omeneşti atât de uitate de Dumnezeu încât să nu aibă nicio adulmecare de Dumnezeu, această întrebare este, negreşit, de o însemnătate oarecare pentru antropologie şi pentru etnologie, dar aci ne îngrijeşte prea puţin, şi iată de ce. Una din două: se află sau nu se afla. Dacă se află asemenea.

Atunci urmează că religiozitatea s-a dezvoltat în omenire, şi numai în omenire, deodată cu o treaptă oarecare de cultură, şi deci, ca şi însăşi cultura, alcătuieşte o înaintare firească a speciei omeneşti. Dacă nicăieri, ceea ce iarăşi este cu putinţă, atunci începutul religiozităţii elefant, la câine, în straturile animale inferioare omului. Oricum ar fi dară, în ambele cazuri, religiozitatea este o propăşire necesară pe scara urcării organismului, şi aceasta ne ajunge ca punct de plecare; adică ne ajunge ca punct de plecare de a şti că: este tot aşa în firea omului de a crede în Dumnezeu, după cum în firea omului este de a sta drept pe două picioare, iar nu de a umbla de-a buşilea, deşi cutare sau cutare poate să umble de-a buşilea şi poate să nu crează în Dumnezeu, fie de bunăvoie prin fantazie, fie de nevoie prin slăbiciune organică.

Felurite forme şi reforme, prin care au trecut şi trece religiozitatea: fetişism, politeism, monoteism, apoi sabeism, budhism, brahmanism, mahometism, creştinism, apoi ortodoxism, catolicism, protestantism etc., nu ne privesc nici mai mult nici mai puţin decât întrebarea de mai sus despre epoca naşterii religiozităţii, adică ne privesc numai ca nişte trepte de

propăşire ale unuia şi aceluiaşi principiu. Oare anume treaptă e superioară şi care este inferioară? Aleagă oricine cum îi place; destul că unele nu pot a nu fi mai sus, altele mai jos, altele mai la mijloc. Fiecare treaptă se deosebeşte de toate celelalte prin cult şi amănunte, iar nouă nu ne pasă aici nici de cult nici de amănunte. Fiecare se aseamănă cu toate celelalte prin recunoaşterea lui Dumnezeu, a unui Dumnezeu înţeles mai bine sau mai rău, dar recunoscut deopotrivă în religiunea lui Cetivayo ca şi în religiunea lui Descartes sau 9 lui Kant. Cel mai adânc cercetătoi al religiozităţii la popoare primitive, Eduard Tylor, ne spune că: „se poate zice că niciun trib sălbatic nu este panteist în sensul cel strâns al cuvântului; doctrină, pe care triburile sălbatice o îmbrăţişează obişnuit, doctrină mijlocie între monoteism şi panteism, este un politeism a v în din culme o singură zeitate supremă”. Ei bine, sălbatice sau nesălbatece, astfel sunt toate religiunile, toate până la una. Din religiune în religiune se schimbă numai doară numele proprii ale zeilor de a doua mâna, numai etichetele. Ce este Mercuriu dacă nu un arhanghel? Câteodată chiar numele propriu se păstrează pe furiş, bunăoară: trecând de la români la români, străbuna Venere se răsfrânge în sfânta Vineri din basmurile poporului, însuşi mozaismul, socotit cu drept cuvânt ca monoteismul cel mai curat, ne vorbeşte totuşi de îngeri, adică pune la mijloc între om şi Dumnezeu o ceată de fiinţe aproape dumnezeieşti cheme-se o asemenea fiinţă Eafail, sau cheme-se Marte, sau chemesă sân George, este în formă un politeism, deşi în fond Dumnezeu rămâne unul, unul în toate fără deosebire, înconjurat de oameni-dumnezei, de nişte

mijlocitori între cer şi pământ, din pricina cărora orice teologie se alunecă pe nesimţite în mitologie, şi n-are ce face; trebuie să se alunece.

Ceea ce ne izbeşte de la cea dintâi vedere în toate religiunile, este stăruinţa de a-şi da seamă de obârşia nenumăratelor rele care bântuie lumea. Pretutindeni s-a închipuit o zeitate rea, una sau mai multe, luptând împotriva binelui. La egipteni Tifon, contra lui

Os iris, la inzi Śiva contra lui Brahma, la evrei Satan contra lui leliova etc. Cea mai dezvoltată, cea mai amăiunţită icoană a acestui război ni se înfăţişează în zoreastrismul persian, trecut apoi în maniheism şi la urmă în bogomilism. De unde vine răul? Se întreabă mereu şi se tot întreabă sărmana omenire, răspunzându-şi ea însăşi; cată să fie şi draci, nu numai îngeri. În toate religiunile însă ne întâmpină, dacă nu ca un clement cu totul mai presus de această luptă, cel puţin ca cel menit a o st arşi prin înfrângerea răului, un Dumnezeu unul.

Şi omul se mingi ie cu nădejdea acelei biruinţe de la urma urmelor, fiind sigur că o să guste şi el din roadele ei, o să le guste nu ca neam românesc, ci anume ca personalitate cutare sau cutare. Nu s-a găsit încă nicio seminţie omenească oricât de josorită care să nu crează în nemurirea sufletului. Şi pentru ce oare crede? Nu cumva că se teme de moarte şi ar vrea să se amăgească sau să se ameţească? Dar tocmai pentru că crede în nemurire, sălbaticul nu se teme de moarte. Fatalist la culme, el înfruntă primejdia mai cu liotărire decât oricine. Fatalism şi frică sunt două poluri opuse; din fatalism izvorăşte nefrica; unde este fatalism, frică nu poate să fie, unde e frică nu poate fi fatalism. De la

Lucreţiu încoace.

— Se mai trâmbiţează mereu că şi în Dumnezeu omul crede numai de frică. Dar pentru ce oare omul mănâncă? Negreşit, de foame. Mâncarea există ea sau nu? De n-ar exista mâncarea, omul n-ar putea, avea foame. Închipuia scăşi cineva, o memorie pururea flămândă; trăind şi înmulţindu-se veacuri peste veacuri fără mâncare! După cum foamea, ca o trebuinţă organică, presupune că este ceva care s-o poată îndestula, tot aşa credinţa în Dumnezeu, credinţa în nemurirea sufletului, întrucât aceste credinţe sunt împărtăşite de omenirea întreagă din toţi timpii şi din toate ţările, făcând parte din organismul omenesc, nu se pot întemeia decât pe putinţa unei îndestulări. Se întâmplă, vezi bine, a crede cineva şi de frică, bunăoară mai toţi ateii în ajunul morţii, sau când furtuna pe mare începe a îneca eu d-a sila. Asemenea credinţă i

Frică sau nefrică, oricare ar fi izvorul credinţei tuturor oamenilor în nemurirea sufletului, faptul în sine a fost urmărit, cercetat, adeverit de către etnologi, şi a căpătat în istoria comparativă a religiunilor numele caracteristic de animism. Cum este sufletul cel nemuritor, ce face el şi unde petrece după ieşirea din trup, care este raportul lui de a doua zi cu cei ramaşi pe pământ, toate acestea sunt nişte mărunţişuri, întocmite de fiecare popor, de fieca toate tipicurile, cel creştin, cel brahmanic, cel chinezesc, cel sălbatic, sufletul are o formă, adică un înveliş material, un fel de corp străveziu sau aburos, deosebit de corpul cel pământesc. Mulţumită acestei forme, sufletele se pot recunoaşte şi nu se amestecă laolaltă. Mulţumită acestei forme, sufletele cele destrupate nu

încetează de a fi în legătură cu cele întrupate, de a se vârî în treburile omeneşti, de a se destăinui nouă, când o crede ele de cuviinţă. Sufletele cele rele sau nenorocite, se fac strigoi sau n-a i b e. Sufletele cele mari şi curate, sfinţii ci eştinismului, înălţându-se până la Dumnezeu, devin acei mijlocitori între cer şi între pământ, acei ca în e 11 i-o u mn e z ei, pe care toate religiunile ajung a-i prea apropia de Fiinţa Supremă. Împărtăşirea tuturor acestor suflete, fericite sau nefericite, prin vise, prin vrăji, prin oracole, prin proroci, prin câte altele, alcătuieşte una şi aceeaşi credinţă omenească.

În sfârşit, în toate religiunile, fie ele pe orice treaptă a culturii, după cum binele universal se luptă cu răul universal şi ajunge a-l birui la adică, de asemenea binele individual trebuie să se lupte cu răul individual, pe care prin stăruinţă poate să-l biruiască. De aici urmează răsplata pentru cel biruitor, pedeapsă pentru cel biruit, r a i s-au i-a d, răspunderea fiecui pentru faptele sale.

Religiunea dară, luată peste tot, dezbrăcată de orice particularism, de orice împestriţare după vreme şi după loc, ni se înfăţişează cuprinzând trei, numai trei dogme:

DUMNEZEU, NEMURIREA.

DESTĂINUIREA.

Prin aceste trei, numai trei dogme, care sunt legi neclintite ale firii omeneşti în toată puterea cuvântului, teologia este ştiinţă, fără a înceta de a fi credinţă, adică ea înduplecă cugetarea cea rece şi cântăritoare, mişcând în acelaşi timp până într-adânc coardele cele mai gingaşe ale inimii.

Însă orice ştiinţă, dacă în adevăr este ştiinţă,

trebuie neapărat să fie împăcată cu celelalte ştiinţe, să nu fie în zâzanie cu niciuna din ele, căci toate ştiinţele închipuiesc laolaltă un întreg, un acord armonios, o singură enciclopedie. Oricare teologie specială, fie protestantă, fie catolică, fie mahometană sau brahmanică, se poate privi cel mult ca flora unei ţari, o floră uneori foarte ciudată; niciuna însă din ele nu este botanică, deşi toate se întemeiază pe botanică, care numai ea, generalitate a tuturor a, este o adevărată ştiinţă.

Din punctul de vedere curat ştiinţific, adică aşezat pe ştiinţa marelui” – astronomia şi pe „ştiinţa micului” – chimia, dacă ne întreabă cineva: ce este Dumnezeu? Singurul răspuns care ni se pare a fi apropiat de adevăr, întrucât îi e dat omului de a şti ceva în starea-i de astăzi, cată să fie: Dumnezeu este infinit. Noi ne întoarcem astfel la bătrânul Voltaire, carele zicea în Dicţionarul filosofic: *„ceea ce se poate încredinţa fără teamă, este că Dumnezeu e infinit, iar mintea omenească e foarte mărginită”*. Bietul Voltaire, osândit şi deocheat ca ateu de către abaţi şi cardinali! Nu voi uita niciodată cele două ceasuri, pe care* le-am petrecut cu fiica mea la l’erney, în parcul şi în casă, în odăiţa de lucru a nemuritorului cugetător; la stânga de la poartă se înalţă o bisericuţă, deasupra căreia se citeşte: De-o erexit Voltaire – „Voltaire a ridicat-o lui Dumnezeu”. Şi acest cap atât de antibigot, atât de sceptic şi atât de sănătos, atât de limpede totodată, vedea foarte bine că cea mai nimerită caracteristică a lui Dumnezeu este: infinit, în contrast cu mărginirea minţii omeneşti, care totuşi voieşte şi e datoare să îl cunoască.

Astronomia dovedeşte că oricât de multe ar fi

lumile şi oricât de mare ar fi universul cel cuprinzător de aceste lumi, ele toate se află într-un infinit. Infinitul însă, în care e cuprins universul, nu este egal sau identic cu totalitatea adică cu lumile a + fo’ + e + 2, căci ele sunt toate mărginite, fiecare având hotare, şi deci are hotare şi totalitatea lor. Mă tema ticeşte, negreşit, la număr concret se poate adăuga un alt număr creţ, şi altul, şi iarăşi altul, şi tot aşa înainte fără a mai sfârşi vreodată, ca şi când s-ar putea. Închipui un infinit dintr-un şir de numere concrete; dar acest şir, fie oricât de lung, nu va fi totalitatea acelor numere concrete, de vreme ce o totalitate este o sumă, iar suma nu se poate trage decât atunci când se opreşte socoteala, când încetează lucrarea, când se pune o margine. Lumile din univers întocmesc în fiecare moment o sumă totală, şi deci totalitatea lor este mărginită ca şi fiecare din ele în parte: a, b, e, z. Universul prin urmare se cuprinde în infinit, totuşi nu este infinit, Mai mult decât atâta; ştiinţa nu poate pricepe universul, fără a ajunge neînlăturat şi neapărat la noţiunea infinitului; dar ajunsă acolo, universul i se înfăţişează ca o simplă întâmplare, precum este o întâmplare, bunăoară graiul românesc pentru acela care plecând de la studiul acestui grai, se urcă treptat la limba omenească îndeobşte, adică la darul rul tuturor graiurilor realizate, realiz cale de a se realiza: el vede atunci că acel dar de a vorbi este un principiu fundamental din care s-a născut graiul cutare sau cutare, însă putea să nu se nască.

În acest chip, noi toţi, pământul nostru, soarele nostru, milioane de milioane de alţi sori cu alte pământuri şi cu alţi noi, cu alte întunerice (le fiinţe simţitoare, voitoare şi cugetătoare, „trăim, ne mişcăm

şi suntem în el”, după zisa apostolului Pavel: suntem în acel infinit, dar nu suntem el. După cum globul pământesc este o băşică de săpun învârtindu-se într-o sistemă solară, tot aşa universul întreg, toate corpurile cereşti la un loc, sunt un fel de băşici de săpun învârtindu-se în acel infinit, care le îmbrăţişează şi le străbate de pretutindeni.

Numai el este tot, căci numai afară

Numai pentru el, timp şi spaţiu nu există, fiind nemărginit, în timp şi în spaţiu. Numai el ştie tot, deoarece îi ajunge a aceasta vreo trebuinţă de a cerceta raportul şi nu eu. Dacă omul, culmea dezvoltării organice pe pământ, ştie atât de puţin, aproape nimic, este că, din leagăn până la coşciug, pe micuţul său eu îl mărgineşte necontenit spăimântătorul *ne-eu*.

Prima margine, un fel de zid despărţind pe om de ceea ce nu este el însuşi, e corpul cel grosolan, de care spiritul e legat ca printr-un lanţ elastic, puţind a se depărta până la un punct, dar a se întoarce. Apoi înăuntrul acestui corp, fie din pricina lui, fie din pricina altor spirite, tot aşa înlănţuite, cu care spiritul cel înlănţuit are a face, se grămădesc margini peste margini. Întunericul e marginea luminii, răul a marginea binelui, urâtul e marginea lui, strâmbătatea e marginea dreptăţii, prostia ginea minţii, o margine mai îngustă sau mai după împrejurări, dar orice” nu” este o margine până la.

O margine, o nevoie a firii celei mărginite a lumilor şi a fiinţelor din univers, şi dispare acolo unie nu sunt margini. Prin natura lui omenesc, când noi zicem „binele”, „frumosul”, „adevărul”, j, dreptatea”, adică o deosebire între aceste noţiuni – este deja o

mărginire, căci a deosebi înseamnă a mărgini, pe când ele nu se deosebesc, nu se mărginesc, şi alcătuiesc un singur „da” în Acela fără margini.

Astronomul, cu ochii ridicaţi spre întinderea cerurilor, dă peste infinit. Tot de infinit se izbeşte chimistul, când îşi pogoară ochii în ţărână. Voind să înţeleagă ce este un corp, el îl desface în părţi, apoi părţile în părticele, apoi părticelele în părticeluţe, în părticeluţele părticelelor şi aşa mai înainte, până ce ajunge la molecule şi alte molecule, mai departe de care nu poate să mai bucăţească, deşi ştiinţa îi zice că trebuie să meargă cu gândul până la atom, iar atomul rămâne cu totul afară din lucrarea puterilor chimice sau fizice, simplu, indivizibil, fără margini, adică infinit.

Infinitul chimistului dincolo de moleculă poate oare să nu fie acelaşi cu infinitul pe care-l află astronomul dincolo de univers? A zice că atomul, pe care nu trebuie să-l amestecăm cu niciun fel de moleculă, e „nemărginit mic”, este o absurditate, căci orice măsură, de micime ca numai acolo unde sunt margini. Pluralul „atomi” e tot aşa de absurd, de vreme ce ceea ce n-are margini nu poate fi decât una: de îndată ce ar fi două sau trei, ele s-ar mărgini neapărat una printr-alta şi, prin urmare, ar fi mărginite. Atomul adevăratul atom, nu poate îi nici două, nici trei; nu poate fi nici mic, nici mare; atomul este unul infinit.

Infinitul astronomului şi infinitul chimistului sunt dară acelaşi infinit, în cuprinsul căruia pluteşte, cu toate ale lui, universul cel mărginit; atât de mărginit şi răsmărginit încât, de la corpul ceresc cel mai mare până la punctul material cel mai mic, atinger e între

margini nu există nicăieri în natură. După cum sorii se despart între ei prin spaţiuri calculabile sau necalculabile, de asemenea orice moleculă cât de ultramicroscopică este despărţită de molecula cea mai învecinată printr-un spaţiu calculabil sau necalculabil. Ceea ce ni se pare nouă a fi unit, nu este unit decât în părerea noastră, unit în realitate fiind numai infinitul căci numai el este unul. În acest infinit, soarele cel mai colosal şi molecula cea mai imperceptibilă rotesc, rotesc mereu şi se atrag deopotrivă, solidare între ei şi între ele, dar nu se ating niciodată prin marginile lor. Acest infinit urzeşte deopotrivă, după aceeaşi normă una cum e şi el unul, microcosmul şi macrocosmul.

Pentru om, a urzi, a. În nişte margini mai mari sau mai mici ceva pe care-l scoatem din noi înşine şi din afară totodată. Cu cât mintea e mai înaltă, cu atât mai mare este partea cea trasă din ea însăşi, însă în orice caz ea trebuie să se amestece cu o parte din afară. Arhitectul, care clădeşte, ia din afară materialul şi câteva din ideile planului, iar rămăşiţa din propria sa minte, îmbinând unele şi altele pentru a urzi un edificiu, adică pentru a le făptui în marginea cutare. Aşa urzesc poetul şi cizmarul, totdeauna margini, totdeauna cu calapod. Şi eu, când zic acum „margine”, iau din afară o vorbă gata, făcută, urzită, în care o cugetare este mărginită prin sonurile *m*, *a*, *r*, *g*, i, *n*, *e*. Numai infinitul, fiind singur, nu poate lua nimic din afară, ci urzeşte toate din sineşi, le urzeşte însă în acelaşi chip, adică ţărmureşte, pune în nişte margini, margini prin care făptura nu se poate cufunda cu el; mai curând s-ar putea cufundaun ceasornic cu ceasornicarul care-l face, căci ceasornicarul şi ceasornicul sunt orişicum mărginiţi unul şi altul, pe

când opera infinitului este o mărginire urzită de cel nemărginit, o mărginire şi ea, dar o mărginire cu pecetea nemărginitului:

l'âme est tout, c'est le doigt de Dieu sur la nature.

(Julie Haşdeu)

Luând ca punct de plecare infinitul astronomului şi al chimistului, al celor două ştiinţe care s-ar putea numi" alfa şi omega", cu putinţă mai sus şi cealaltă coborâtă cât e cu putinţă mai jos, noi am văzut că acel infinit, unul şi acelaşi:

Neavând margini, cuprinde în sine universul, dar nu e univers;

Neavând margini, fiinţează de sineşi chiar dacă n-ar fiinţa universul;

Nea Vini. Margini, nu poate avea nicio însuşire lestruigătoare, niciun atribut; negativ;

Neavând margini, întruneşte toate atributele pozitive *i* „binele", „frumosul", „adevărul", „dreptatea" „lumina", „ştiinţa", mti-o singură aiirmaţiune;

Neavând margini, urzeşte totul numai de sine, prin impunerea marginilor la ceea ce voieşte;

Neavând margini, nu poate fi identificat confundat cu făptura cea mărginită; şi totuşi:

Neavând margini, urzind piin urmare numai de sine, este cuprins în orice făptuire a voinţei sale.

Numiţi-l cum vă place. Numele nu schimbă nimic. Dar fiindcă numele nu schimbă nimic şi că puteţi mşivă a-l numi cum vă place, lăsaţi-ne şi pe noi a-i zice:

DUMNEZEU

Şi acuma, în marginea cea îngustă a minţii

noastre ştiind ce este Dumnezeu şi cum se răsfrânge el în oricare din plăsmuirile sale, să trecem de la urzitor la făptură.

Aici nici astronomia cu stelele, nici chimia cu moleculele, nu ne mai numai biologia, infinit, dar de astă dată nu ca o ţintă a cercetării, ci ca un rezem pentru a păşi înainte pe o cale deja asigurată.

Hâckel... Şi de ce oare să nu citez pe Hâckel? În a treia prelegere din „Istoria Creaţiunii, el zice că împărtăşeşte pe deplin următoarea cugetare a lui Giordano

Bruno: „este un spirit în toate; nu se află niciun corp, fie oricât de mic, unde să nu fie cuprinsă o părticică din substanţa dumnezeiască, ce-l însufleţeşte”. O împărtăşesc şi eu această cugetare, după cum o împărtăşea şi apostolul Pavel: „trăim, ne mişcăm şi suntem în el”; ba merg chiar, mai departe, zicând că fără o părticică din acea substanţă dumnezeiască nu se află nicio moleculă. Hâckel dară, iată cum începe prima sa prelegere: „Mişcarea intelectuală, căreia naturalistul englez Charles Darwin a dat cel dintâi naştere prin vestita-i carte despre «Originea speciilor această mişcare a dobândit într-un scurt timp un răsunet atât de mare, meit trebui să intereseze pe oricine. Şi totuşi teoria, numită obişnuit darwiniană sau darwinism, nu este decât o mică parte dintr-o doctrină cu mult mai întinsă, de o însemnătate fără seamăn, adică din teoria universală e evoluţiunii, care îmbrăţişează peste tot întreaga sferă a cunoştinţelor omeneşti. Dar chipul cum a ştiut Darwin să dovedească această din urmă teorie prin acea mică parte din ea, atât de temeinic, atât de înduplecător, şi încheierea fatală la care duce acea teorie a zguduit

atât de adânc vederile despre univers ale tuturor cugetătorilor, încât valoarea darwinismului este mai presus de orice închipuire. Da; printre progresele cele mai numeroase şi însemnate ale istoriei naturale contemporane, această nespusă lărgire a concepţiunii noastre omeneşti trebuie privită ca cea mai roditoare în urmări, ca cea mai măreaţă...”

Aşa, adică aproape aşa. Dreptatea cere totuşi, fără a mai vorbi despre înaintaşi în treacăt ai teoriei evoluţioniste, ca la mark sau ca Goetlie, să nu uităm că în acelaşi timp cu Darwin, la 1858, un alt mare naturalist englez, lucrând tocmai în Australia, făcuse aceeaşi descoperire: Alfred Bussel Wallace, al cărui ftl nume ne-a întâmpinat mai sus între susţinătorii cei mai hotărâţi ai Spiritismului.

După doctrina lui Darwin, dezvoltată de o şcoală întreagă de biologi, omul pe pământ este ultima verigă a unui lanţ de transformaţiuni. Începând de la Plantă, ba şi mai îndărăt, trecând apoi prin zoofiţi, apoi prin şirul vietăţilor din ce în ce mai desăvârşite, acelaşi germene, am putea zice mai bine acelaşi plod, ajunge cu încetul a fi om. Precum îşi face cineva o genealogie ca fiu al lui Ion, nepot al lui Petru, strănepot al lui Ştefan etc., tot astfel Hâckel croieşte pentru specia om o genealogie cam aşa: fiu al maimuţei din epoca terţiară, nepot al broaştei din epoca secundară, strănepot al şopârlei din epoca primară, răstrănepot al unui nevertebrat din epoca arlieolitică...

Cusurul cel mare al darwinismului, dacă e în adevăr un cusur şi nu altceva, este lipsa treptelor intermediare între specii. Oricât de multe ar fi asemănările curat anatomice şi embriologice, totuşi de la om până la maimuţă, fie gorilă, fie cimpanzeu, e

prea departe! În loc de un arbore genealogic, în care toţi suitorii şi pogontorii sunt legaţi printr-o moştenire necurmată, s-ar putea zice mai cur, nd că evoluţiunea darwiniană este o întocmire armonică, prin care speciile se suprapun una peste alta din ce în ce mai superioare, fiecare specie închipuind totuşi un ce cu marginile sale proprii, o moleculă fără atingeie cu celelalte, cam aşa după cum Silit toate moleculele din univers.

Lipsind dară între om şi maimuţă o t reapt a intermediară chiar strict anatomică, necum fizică şi psihică în acelaşi timp, presupusa spiţă a neamului rămâneândoielnică; şi primind-o deocamdată, noi o facem numai pentru a nu încurca dezbaterea prin ceva de o însemnătate secundară. Fie acea spiţă a neamului oricum ar fi, miezul darwinismului e sănătos, e adevărat, e plin de lumină. El aşază principiul evoluţiunii progresive între fiinţe, şi acest; principiu e de ajuns; e de ajuns adică a se şti cu toptanul, fără amănunte, că fiinţa omenească se desfăşoară din alte fiinţe din ce în ce mai puţin inferioare, dintâi organice, apoi neorganice apoi… apoi ce? Ca şi astronomia, ca şi chimia, biologia ne duce la infinit, la ceea ce-i mai sigur decât toate, fiindcă cuprinde pe toate şi se cuprinde în toate.

Să mă bucur, căci omu-i o treaptă Pe suişul Cel fără de-apus şi martirul meu cuget aşteaptă.

Ieri un vierme şi mi mi un Isu’s, Cale lungă s-ajmtgă mai sus!…

Acest mai sus este o urmare neapărată, o nestrămutată logică a darwinismului. Evoluţiunea, care merge în jos până la aşa-numita protoplasmă, nu se poate opri la om, ca şi când între om şi între

Dumnezeu n-ar fi nimica la mijloc. După cum scara ne pogoară până la infinit, ea trebuie să ne urce. Fiinţa neorganică devine fiinţă organică, fiinţa organică cată să devină fiinţă su p r a o r g a 11 i că, şi tot înainte, până la infinit. Numai infinită ea nu va fi niciodată, iar neputând fi infinită, totdeauna va avea o margine, o margine din ce în ce mai fină, mai mlădioasă, dar totuşi o margine, prin urmare o materie, un fel de corp: „iaste t nu p u vieţuitoriu şi iaste trupu sufletesc”, „corpus spirituale”, „Şto-a uxixou”, zice apostolul Pavel, şi apoi adaugă întocmai în sensul evoluţiunii: „sufletescul nu-i de întâiu, ce vieţuitorul, după aceia cel sufletesc”, „non prins quod spirituale est, şed quod animale, deinde quod spirituale” (I. Corinth., XV, 44, 76). Mai darwinism poate să fief întrucât orice corp, ca să revenim la vorbă lui Häckel, cuprinde „o părticică din substanţa dumnezeiască”, orice metamorfoză este o metempsihoză totodată: negreşit, nu metempsihoză capricios-regresivă ca la cei vechi, după care omul se putea preface într-o broască, ci o metempsihoză treptat progresivă, prin care broasca, trecând întreaga înşiruire mijlocie, se poate preface în om. Nu vom cerceta, căci nu suntem în stare de a cerceta, lăsând altora această gingaşă sarcină, evoluţiunea lui eu, adică a elementului psihic, în straturile organice sau neorganice anterioare omului. La câine desigur, se arată deja acea duioasă jertfire de sine însuşi, acea înfrânare a egoismului, acel avânt altruistic, care printre oameni chiar alege pe cei mai aleşi. Prin altruism începe a se ivi adevăratul eu, „substanţa cea dumnezeiască”, pecetea infinitului, care se dezmărgineşte şi tinde la nemărginire până şi în marginea unui corp.

Altruism alăturat cu eu, aceasta se pare a fi ciudat la cea dintâi vedere, fiindcă nu altruismul, ci tocmai egoismul înseamnă „eu”. Etimologiceşte aşa este, nu este aşa logiceşte, ceea ce se întâmplă adesea. Egoismul se poate asemăna cu zorul călătorului la restaurantul unei gări, când împinge fără milă cu cotul pe ceilalţi drum aşi ca să răzbească mai iute la masa cea cu bucate, unde apucă şi îmbucă cât poate şi cum poate, de temere ca să nu piarză trenul. Egoistul e egoist, căci viaţa de aci e prea scurtă, prea grăbită, şi el nu vrea să ştie de o altă viaţă. Pentru dânsul eu nu există decât ca o clipă de îndestulat trebuinţele de azi până mâine, nu ca o „părticică de substanţa dumnezeiască”, adică nu există aproape deloc. Acea părticică, adevăratul eu, se dă pe faţă mai ales în altruism, oricare i-ar fi numele. Altruistul se jertfeşte pentru altul, pentru ţară, pentru omenire, pentru o idee; se jertfeşte blând şi liniştit ca Iisus pe cruce, se jertfeşte zâmbind şi fericit, fiind bine încredinţat că eu 1 nu poate să piară, că nicio moarte nu-l poate nimici, că el stăruieşte, se conservă; altruistul mănâncă moartea, după vorbă lui Shakespeare, a celui mare între cei mai mari: „*În mânca moartea cea mâncătoare de oameni şi, moartea odată moartă, nu vei mai muri niciodată*”.

Şo shai L thou feed ou dealit, ihat feeds on men.

Aned, death orice dead, there’s no more dying the…

Lege universală a făpturii, una din cele mai stăpânitoare, aceea din care Danvin a tras vestita „luptă pentru existenţă” este conservarea: a fi. O abatere de la această lege e peste putinţă, sau cel puţin noi nu ne-o putem închipui. Sinuciderea departe

de a o răsturna, o mai întăreşte, căci oricât ne-ar striga cel amărât şi necăjit că vrea să nu mai fie, că dincolo de mormânt nu e nimic, că nimicul e încetarea suferinţei, oricât s-o strige, el nu s-ar omorî, dacă n-ar avea o încredinţare de care nu-şi dă seama, încredinţare că eu 1 omoară suferinţa, dar eu 1 rămâne. Omul deci ştie că e nemuritor, o ştie chiar când crede că n-o ştie; el ştie că e nemuritor anume că eu, că personalitatea care cugetă şi voieşte; el ştie că moartea nu este decât un văl străveziu, după care se ascunde:

NEMURIREA.

Se pare că deja unele dobitoace simţesc ceea ce noi numim nemurirea sufletului. Un câine credincios însoţeşte până la mormânt leşul stăpânului; priveşte cum îl bagă în groapă, fără a se repezi la ciocli, deşi el se repezea înainte la oricine s-ar fi încercat a se atinge de stăpân; apoi nu vrea să se întoarcă acasă, ci rămâne culcat pe mormânt; o zi, două, trei, respinge orice hrană, dar nu muşcă pe nimeni şi, întocmai ca un mucenic, moare jertfă a iubirii. Acest câine nu este oare foarte sigur că prin moarte el îşi va recăpăta stăpânul? Cât timp răposatul trăia, i se întâmplă adesea a pleca în călătorie pe mai multe luni, lăsând pe Azor acasă. Azor era trist, tânjitor, dar totuşi mânca din mâna slugilor şi aştepta liniştit, ca şi când ar fi zis stăpânului: la revedere. De ce oare acum Azor, atât de răbduriu altă dată, nu mănâncă pe mormânt, în aşteptare ca stăpânul să iasă din groapă peste câteva zile, sau peste câteva luni? El ştie, prin urmare, că moartea este o altfel de călătorie; dar pare a fi asigurat că prin sinucidere poate să-şi vază stăpânul, căci numai pentru a-l revedea se oinoara, nu dintr-o

obişnuită întristare. Un asemenea câine, dacă. Nu e om, este candidat la omenie, după cum a spus-o nu-mi aduc aminte cine. Ca să fie om deplin îi lipseşte numai organul pentru a mânui revolverul.

Ştiindu-şi nemurirea şi putând s-o ştie, negreşit, mai cu temei, de cum o ştie câinele Azor, omul află acum din doctrina evoluţionistă că sufletul său fusese oarecând într-un corp de maimuţă, altă dată într-un corp de broască, ba încă şi o buruiană sau un muşchi într-o vreme oarecare: el află că în trecutul cel întins până la infinit, acest suflet n-a făcut niciodată un popas îndărăt, şi totdeauna a păşit înainte din mai bine în mai bine; el află că regresul nu există în natură; şi deci, mulţumită lui Darwin, omul are acum dreptul ştiinţific de a-şi zice: am lepădat corpul de broască pentru a îmbrăca pe al maimuţei, am lepădat corpul maimuţei pentru a îmbrăca pe al omului; lepădând corpul de om, ce fel de corp voi îmbrăca eu oare mâine1?

Întrebarea nu e bine pusă, adică nu se potriveşte pe deplin cu legea evoluţiunii. La Darwin, transformarea nu urmează nemijlocit din specie în specie, bunăoară de la maimuţă la om, ci se făptuieşte mai întâi în sânu fiecărei specii, de pildă de la buşeman sau hotentot la roman sau la grec; şi nici că se poate să fie altminteri, de vreme ce buşemanul, nicidecum un Pericle, înfăţişează multe trăsături de asemănare cu maimuţa. Aşadar ă, numai atunci când omul a ajuns la culmea putincioasă a dezvoltării curat omeneşti, numai atunci când egoismul a scăzut la minimum şi altruismul s-a urcat la maximum, numai atunci când avânturile cele mărinimoase şi ajutătoare au covârşit poftele cele josnice, sau cel puţin s-au

echilibrat cu ele, numai atunci, având temei (le-a crede că, în marginea omenirii el şi-a împlinit întreaga solie, omul are dreptul de a-şi pune întrebarea: sufletul meu, lepădând corpul de om, ce fel de corp va îmbrăca oare mâine?

La această întrebare, darwinismul nu poate răspunde de-a dreptul, dar nu poate iarăşi a nu răspunde prin analogie. Nu poate răspunde de-a dreptul, căci el se întemeiază aproape exclusiv pe anatomie, cel mult pe embriologie, fiind de tot şovăitor de câte ori se abate pieziş în sfera psihică. Sfera psihică parcă i-ar pune piedici în cale, nu pentru că aceste piedici ar fi adevărate, ci pentru că ele nu se şterg decât printr-o înaltă sinteză, aşa zicând supra darwinistă. Astfel, bunăoară, prin inteligenţă maimuţa se apropie mai puţin de om, de cum se apropie de el elefantul şi câinele; iar prin firea cea cântăreaţă, caracteristică mai ales la sălbatici, adică anume în stratul cel mai primitiv, noi suntem mai aproape de unele păsări, mai cu seamă de acelea care, foarte deştepte, imită chiar glasul omenesc. Apoi, dacă vom socoti elementul fizionomie, ceva pe jumătate sufletesc săritor în ochi, vom vedea ca omul nu e o m, ci oameni, oameni în care se oglindesc mai-mai toate vieţuitoarele de pe pământ: cutare seamănă a bou, cutare a cal, cutare a porc, cutare a pisică, cutare a vultur, cutare a broască, cutare altul nu numai aduce cu castorul, dar se întâmplă a fi şi arhitect totodată. În darwinism, ca doctrină numai anatomico-embriologică, iar prin aceasta o doctrină neisprăvită, elementul spiritual, „părticica din substanţa dumnezeiască”, sufletul este lăsat la o parte, sufletul omului Ion ca şi sufletul câinelui Azor. La întrebarea

dară: lepădând corpul de om, ce corp voi îmbrăca eu oare mâine? Darwinismul, după cum am spus-o mai sus, nu poate răspunde de-a dreptul; dar nu poate iarăşi a nu răspunde prin analogie.

Prin analogie, vrând-nevrând, darwinismul trebuie să-i răspunză omului; „vei fi de o specie imediat superioară, din care te vei urca într-o altă imediat şi mai superioară”. Prin analogie, vrând-nevrând, darwinismul trebuie să adauge: „În specia cea imediat superioară vei căpăta o seamă de noi însuşiri, pe lângă care vei păstra pe cele mai multe din însuşirile tale de astăzi, puse în armonie cu însuşirile cele din nou căpătate; ba chiar din însuşirile pierdute, adică cele nemainetrebuincioase în noua ta întrupare îţi vor rămânea unele urme rudimentare”. Ceva mai mult decât atâta. În analogie cu aşa-numita „selecţiune artificială”, mai româneşte „creşterea vitelor”, care este însuşi punctul de plecare al teoriei lui Darwin şi care dovedeşte că omul, prin amestecul său, prin lucrarea sa, prin chibzuielile sale, are o mare înrâurire asupra animalelor inferioare lui, aducând pe cal, pe bou, pe oaie, pe câine etc., la o stare putincios cea mai desăvârşită; în analogie cu această „selecţiune artificială” care este de altminteri foarte firească, nicidecum o minune împotriva legilor naturii, darwinismul, vrând-nevrând trebuie să-i zică omului: „În noua ta transformare, devenind superior semenilor tăi de astăzi, tu vei dobândi putinţa, prin amestecul tău, prin lucrarea jta, prin chibzuielile tale, de a-i povăţui, de A-i îndemna, de a-i îndrepta, de a-i îmbunătăţi, de a-i face mai de soi”.

În scurt, după cum astronomia şi chimia ne-au arătat pe Dumnezeu urzind Universul prin punerea

marginilor la o sferă din propria sa substanţă infinită, tot aşa biologia, prin marea lege a evoluţiunii, ne arată cum această substanţă, care nu încetează şi nu poate înceta de a fi din Dumnezeu urmează a se urzi apoi ea însăşi, dar pe o cale inversă, adică tinzând mereu a se dezmărgini mai mult şi iarăşi mai mult; tinzând mereu să ajungă a fi nu numai ceva din Dumnezeu cum este, ci chiar Dumnezeu; tinzând mereu a subţia marginile, a le face tot mai puţin şi mai puţin tari sau grele, mai puţin ţepene şi popritoare; tinzând mereu…

Pentru a fi pe deplin limpede, înlăturând tot felul de neînţelegere, sau de rea înţelegere, cată să pui punctul pe *i* în privinţa celor zise aci despre chipul cum Dumnezeu urzeşte firea, „Deus naturans”, şi cum se urzeşte firea ea însăşi, „natura naturans”. Numai Dumnezeu există: una şi singură substanţă. Bxistând, Dumnezeu face. Orice facere, orice urzire, presupune margini, Dumnezeu dară, mărginire din infinit, face din sine Universul cu toate ale lui. Însă orice mărginire a substanţei celei dumnezeieşti este o împuţinare, o scădere, o pierdere, de unde în Univers toate acele rele care nu pot fi în Dumnezeu. Odată urzită, făptura se zbuciumă a înlătura aceste rele, spre a ajunge la o deplină fericire. Şi cum oare s-o facă, dânsa mărginită, dacă nu tinzând neîncetat a se dezmărgini? Această dezmărginire, acest dor de reîntoarcere la nemărginirea lui Dumnezeu, acest a vânt către ideal, această fericire de a căuta fericirea, cine oare dintre noi n-o simte? Cine n-o ştie?

Üniversala tindele spre infinit, întrucât ei i şu poate urmări în noi şi pe globul nostru, s-a numit, bine-rău, evoluţiune. Peripeţiile concrete ale

evoluţiunii sunt mai mult sau mai puţin altfel de cum le aşază darwinismul; totuşi principiul dezvoltării progresive a organismelor rămâne câştigat ştiinţei. Prin evoluţiune, fără să mai vorbim de perioade anterioare, fiinţa neorganică, trecând din verigă în verigă uriaşul lanţ al fiinţelor organice, a ajuns suiş treptat-treptat a se întrupa în om, care este negreşit, fără alăturare, mai dumnezeiesc, adică mai dezmărginit decât toate vieţuitoarele până la dânsul, este atât de dezmărginit, încât el cel dintâi, întocmai ca un fel de pedagog, începe opera creşterii celorlalte vieţuitoare: „selecţiunea artificială".

Asupra acestui punct al „selecţiunii" cată să ne oprim acuma cu tot dinadinsul, căci el stă chiar în temelia darwinismului, şi în temelia Sp i r i t i sm u 1 u i în acelaşi timp. După cum în traiul său de astăzi omul poate face zootehnia, „creşterea vitelor", adică a străbunilor săi în ordinea zoologică, tot aşa, în transformaţiunea sa ulterioară, devenind supraom, el poate face antropotehnia, „creşterea oamenilor". Zic că omul „poate" să facă zootehnie, căci nu fiecare om o face; şi în acelaşi chip supraomul poate să facă antropotehnia, deşi „poate" iarăşi a n-o face. Vitei puţin îi pasă, dacă omul o creşte sau n-o creşte; ar trebui însă foarte mult să le pese acelor oameni, pe care supra-oamenii îi socotesc a fi nevrednici de o creştere de sus. În orice caz, antropotehnia ca şi zootehnia nu e un miracol, şi nici măcar ceva metafizic. Într-un caz ca şi în celălalt, este o lege a naturii. Dacă un bou de rând ar putea să filosofeze şi s-ar apuca a argumenta că boul din viţa Durham, aşa cum este el, dâml adică de două ori atâta carne că boii cei de rând, nu se datorează lucrării omeneşti a lui

Charles Collins, sub cuvânt că lucrarea omenească asupra boului este suprabovină, un asemenea bou-filosof ar fi lăudat, poate, de mulţi boi ca dânsul, dar oamenii ar râde de el şi de lăudătorii săi. Şi totuşi citi boi filosofi de soiul acesta nu sunt pintre oameni, strigând mereu contra, oricărui amestec supraomenesc în treburile omenirii! Să-i iertăm însă, şi chiar să le dăm un fel de dreptate: când omul creşte vită, vita se creşte fără a pricepe de ce şi cum omul o creşte.

O deosebire foarte însemnată între zootehnie şi între antropotehnie se cuprinde în scopul creşterii. Omul creşte viţă nu pentru binele vitei, ci pentru sineşi; supraomul, cu totul dimpotrivă, creşte pe om nu pentru sineşi, ci pentru binele omului. Noi am văzut mai sus, că numai prin lepădarea putincioasă a egoismului şi putincioasa dezvoltare a pornirilor altruistice, adică a jertfirii de sine pentru alţii, sufletul se face vrednic de a se întrupa de-a dreptul într-o specie superioară. Nu mulţi, neapărat, poate numai Janna d’Arc, se pot apropia de altruismul lui Iisus, care ni se înfăţişează ca supraom deja pe pământ. Şi dacă pun pe Janna d’Arc alături cu Iisus, este nu numai pentru că amândoi au ieşit din popor, amândoi şi-au îndeplinit solia în răstimp de câte trei ani, amândoi au strălucit prin feciorie, amândoi au murit tineri, amândoi se ştiau însufleţiţi de sus, amândoi au înfruntat mucenicia, amândoi au făptuit minuni prin tăria credinţei, amândoi au iubit pe aproapele mai mult decât pe sineşi; nu, pe Janna d’Arc o pun alăturea cu El fiindcă şi Ea a scăpat omenirea: fără dânsa Europa, în loc de a fi franţuzească, ar fi astăzi englezească, adică în locul ideilor celor mai altruistice

ar domni chintesenţa egoismului. Un Iisus, o Jannă d’Arc, am mai spus-o, sunt supra-oameni deja pe pământ. A fi ca dânşii, e mai presus de firea omenească. Oricum însă, într-o sferă de activitate sau într-o altă sferă şi în împrejurările proprii fiecărei sfere, un Washington, un Garibaldi, un Mazzini, un Schiller, un Victor Hugo, ne pot servi ca mostre în marginea sau aproape de marginea putinţei omeneşti. Într-o zi vorbeam despre altruism cu un vlădică foarte de ispravă”. Vezi – îmi spunea el – aşa trebui să fie, căci la noi, bunăoară, sfântul cel mai iubit şi slăvit de popor nu este altul decât sfântul cel mai milostiv, cel mai ajutător: sfântul, Nicolae”. Asemenea fiinţe, când se înalţă la specia de supra-oameni, mai lămurindu-se prin noua transformare, ele nu-şi pot revărsa lucrarea asupra omenirii pământeşti decât numai în valuri de iubire.

O altă deosebire nu mai puţin caracteristică între zootehnié şi între antropotehnie izvorăşte din însăşi deosebirea de fire între dobitoace. Dobitocul om este fără asemănare mai anevoie de stăpânit decât dobitocul bou sau dobitocul oaie. Pentru a ajunge la scopul său egoist în creşterea vitelor, un Charles Collins nu-şi frământă capul de a şti, dacă ele primesc de bunăvoie sau nu primesc cutare sau cutare măsură, şi nu se sfieşte câtuşi de puţin de a întrebuinţa orice măsură îi vine lui la socoteală. Sublimul altruism al supraomului nu-l lasă nici de a se gândi măcar la bici, la silă, la asuprire. Faţă cu specia cea superioară, omiul îşi păstrează întregimea voinţei sale, deplinătatea acelui liber-arbitru pe care nu-i pierde faţă chiar de Dumnezeu, de vreme ce, urzit de Dumnezeu prin mărginire din infinit, nu numai se

urzeşte apoi el însuşi la rândul său prin dezmărginire spre infinit, dar se urzeşte anume ştiind că se urzeşte, nu pe neştiute ca fiinţele cele inferioare, ci având cugetul şi răspunderea propriei sale urziri, adică ceea ce înţelegem noi prin liber-arbitru. Faţă cu specia cea superioară omul este crescut prin inspiraţie.

De altminteri, cele două deosebiri între zootehnie şi antropotelmie sunt mari numai atunci când e vorba de a u p r a-o ni, adică de o specie ajunsă prin evoluţiune la o adevărată înaltă superioritate. Noi am văzut însă că această ajungere nu se câştigă de-a dreptul, printr-o singură treaptă, ci prin mai multe trepte mijlocii din mai jos în mai sus chiar în sânul omenirii. Ce se face dară, în tot răstimpul dintr-o destrupare trecută până la o întrupare viitoare, cu sufletele cele rămase om? Ele au aproape întreaga lor fire individuală de mai înainte, aproape aceleaşi neajunsuri morale sau intelectuale, aproape acelaşi egoism. Aceste suflete sunt e x-o a meni, nu încă su p r a-oa în e n i. Când ele dară se apucă de antropotelmie, adică atunci când liberul-arbitru al omului se pleacă a fi stăpânit de dânsele, o asemenea creştere abia se mai poate deosebi de zootehnie. În loc de inspiraţie, este obsesiune.

Dacă, încă o dată, în zootehnie şi în antropotehnie principiul este acelaşi, astfel poate să-l tăgăduiască în cealaltă” căci în ambele deopotrivă el este lucrarea conştiinţei din partea unei specii mai mult sau mai puţin superioare asupra unei specii inferioare. Dacă o asemenea hirâurire nu e miraculoasă în zootehnie, atunci nici în antropotelmie miraculoasă ea nu este. Dacă în cca. (linţii nu se calcă aşa-numitele legi ale naturii, în priceperea cărora

mintea cea mărginită a omului a ajuns la o brumă de *abc,* apoi nici în cealaltă ele nu se calcă. În acest chip darwinismul ne duce drept la recunoaşterea împărtăşirilor de sus, adică la:

DESTĂINUIRE.

Alăturând acuma ceea ce ne-a dat teologia şi ceea ce ne dă o analiză curat ştiinţifică, noi vedem faţă în faţă: I. DUMNEZEU = INFINIT

1. Unirea – Mărginireaunioersului din infinit.

2. Binele = Păi tea infinitului în făptura.

3. Răul = Naşterea nega ţi anii prin mărginire.

II. NEMURIREA = EVOLUŢIA

4. Lupta cu Satan = Tinderea făpturii a se dezmărginit

5. Răi şi iad – Liberul arbitru.

6. Om Dumnezeu = Altruism.

III. 1ESTĂINUIREA = ANTROPOTEHNIA

7. Forma sufletului – Niciun spirit fără materie.

8. Sfinţi, îngeri ele. Supra-om şi inspiraţia.

9. Draci, strigoi etc. = Ex-om şi Obsesia.

După D u în ne z eu şi după nemurire, destăinui r e a, adică revelaţia în graiul tehnic al teologiei, este încheierea măreţei poeme în trei ciuturi despre Creaţiune, o poemă în înţelesul propriu al cuvântului Ttotâa „facere”: Dumnezeu făcând şi făptura făeânii de asemenea” urzitori şi T) UniiiezeU şi făptura –, dar Dumnezeu urzind prin margini re din infinit, iar făptura urzind prin dezmărginire spre infinit. Ajungând la această încheiere, la revelaţie, întrebăm fireşte: cum anume se petrece ea? Care cu amănuntul îi sunt mijloacele? Până unde se poate întinde? Care sunt piedicile? Care-i deosebirea între agenţi? Care-i ierarhia lor? Care sunt drepturile şi datoriile omului

faţă cu acei agenţi % care sunt urmările pentru societate, pentru ştiinţă, pentru artă?... La toate aceste întrebări nici astronomia, nici chimia, nici chiar biologia nu ne mai pot răspunde, adică nu ne pot răspunde acele ştiinţe prin care, pas la pas, noi neam urcat până la punctul unde ne aflăm acuma.

Aci este locul de a reproduce cuvintele lui Littré din cartea sa fundamentală: „Auguste Comte et la Philosophie positive”. Într-o bucată foarte luminoasă (p. 304) acest mare necredincios, care la moarte a chemat un popă, cum fac mai toţi necredincioşii, căci orice necredinţă, este o rea credinţă; într-o bucată foarte luminoasă el zice: „Fiecare ştiinţă superioară se întocmeşte printr-o rămăşiţă pe care o lasă ştiinţele inferioare şi pe care ele n-o pot lămuri. Acolo, în acea rămăşiţă, sunt materialuri, pentru viitoarea întocmire a ştiinţei care vine mai târziu. Când fizică a isprăvit cu acele proprietăţi, a căror cercetare este treaba ei, rămân necercetate proprietăţile de afinitate moleculară; însă, până la acea isprăvire, nimeni nu putea încă să ştie, dacă afinitatea moleculară este sau nu este vreo proprietate fizică necunoscută sau rău cunoscută; numai după acea isprăvire îndoiala încetează, şi iată că se naşte chimia. De asemenea în privinţa biologiei: când chimia isprăveşte de a se întemeia, alunei se arată pe faţă fenomenele vitale, pe care ea nu putea să le limpezească: aceste fenomene sunt o rămăşiţă a chimiei, după cum însăşi chimia era o rămăşiţă a fizicei...

Mergând mai departe pe aceeaşi cale atât de bine trasă de Littré, se poate zice cu tot dreptul că o rămăşiţă a biologiei, ca ştiinţă a vieţii în evoluţie, este specia’s u p r a-o m, la care Darwin ajunge fără a-şi da

seamă, pe care tovarăşul său Eussel Wallace o recunoaşte din capul locului, dar care întocmeşte o nouă ştiinţă faţă cu biologia, tot aşa cum făcuse biologia faţă cu chimia şi chimia faţă cu fizica. Acestei noi ştiinţe, cu care antropologia şi sociologia, rămăşiţe şi ele de asemenea din biologie, sunt surori, i s-ar putea zice şi i se va zice poate cu timpul Spiritologie: deocamdată ea poartă fără a se supăra numele de Spiritism, privindu-se numai ca o sistemă în pregătire.

Să nu uit, însă că genealogia aşezată de Littré este adevărată numai întrucât se atinge de ştiinţe, iar nu de acele lucrări aşa zicând premergătoare, care pentru orice ştiinţă aparte se încep de când se începe omul şi nu se mai precurmă niciodată. Uneori aceste lucrări premergătoare sunt de tot uşuratice sau apucă nişte căi greşite bătând câmpii. Poate oare cineva să nu recunoască, că astronomia lui Herschell şi a lui Laplace este înrudită cu astrologia şi cu căutarea în stele a ciobanilor din timpii cei mai fără pomenire? Poate oare cineva să tăgăduiască începuturile chimiei în alchimie? De acelaşi soi este legătura Spiritismului cu aşa-numita magie de altă dată, cu acea magie despre care părintele filosofiei experimentale, marele Bacon (Novum organum, II. 9), zicea: „bine înţeleasă, ea va desţeleni un câmp uriaş şi va face pe om stăpân asupra naturii”. Dar ca ştiinţă, ca urmărire metodică şi clasificare a unor fenomene fireşti, chimia se naşte nu din alchimie, ci din fizică, iar Spiritologia – în care se cuprind totodată, ca o parte oarecum introductivă, Ipnologia, Somnambulismul şi Hipnotismul – nu se desfăşoară din magie, ci din biologie. Că ştiinţă, înainte de Darwin, Spiritologia nu putea să se nască…

În acest capitol noi am pus o temelie, şi numai

atât. Dacă temelia e trainică, ea va ţine mult şi bine clădirea, care urmează a se ridica asupra-i. Cel dintâi pas de făcut de acum înainte este de a vădi că sufletul e un organism, un organism care îşi păstrează autonomia chiar când se află încă în legătură trecătoare cu celălalt, adică cu organismul secundar al trupului pământesc. Acest pas de căpetenie, de la care atârnă întreaga dezvăluire curat ştiinţifică a doctrinei, ne vom încerca a-l face mai departe.

10 martie 1891

SOMNUL ŞI SUFLETUL

În primul capitol, prin care ni s-a deschis intrarea aşa zicând pe o poartă maţe în „Ştiinţa sufletului”, noi am văzut că nu numai Dumnezeu urzeşte făptura, dar încă şi făptura ea însăşi, odată urzită, se urzeşte apoi în sineşi. Această a doua urzire este o neapărată urmare a celei dintâi: cea dintâi fiind o mărginire din infinit, cea de a doua trebuie să fie dezmărginire spre infinit, adică una alcătuind un fel de plecare, cealaltă înfăţişează un fel de întoarcere.

Aşchiată din substanţa cea dumnezeiască, despărţită din acea substanţă, ştirbită prin mărginire, făptura se tot munceşte a se dezmărgini, ca doarădoară să ajungă iarăşi la dumnezeire: să se reîndumnezeiască. Este o muncă necurmată, începându-se chiar din momentul în care făptura e urzită prin punerea marginilor la ceea ce-i nemărginit, chiar din acea clipă în care o părticică din Dumnezeu se pomeneşte că nu mai e decât o părticică, în loc de a fi tot.

Doamna de Sévigné a spus: „Dieu nous donne une impulsion à l’aimer”. În această sublimă vorbă: „Dumnezeu ne dă un avânt de a-l iubi” se

prescurtează întregul mecanism al universului. Dumnezeu naşte lumi, ca să aibă ce iubi. El; făptura –, copil al acestui altruism, se renaşte, iarăşi se renaşte, neîncetat se renaşte, pentru a fi tot mai aproape şi mai aproape de Dumnezeu, pe care-l iubeşte, cu ştire sau fără ştire, prin sămânţa de iubire cea sădită într-însa.

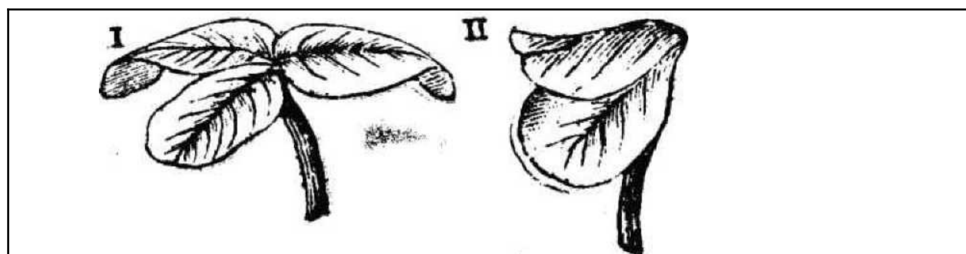
Iubirea este unicul raport între făptură şi între Dumnezeu; mărginire de o parte, dezmărginire de cealaltă, acţiune şi reacţiune, întregul mecanism al universului, mecanism aşa de simplu în sublimitatea sa, se cuprinde în principiul iubirii.

La om, spre ştiinţă, prin poezie, prin ideal, necurmata muncă de a se dezmărigini, spre infinit este deja atât de înaintată, încât izbuteşte, până la un punct, a se cunoaşte pe sineşi, a-şi da seamă de propria sa mărime sau micime, a fi o conştiinţă; însă omul nefiind altceva decât un rezultat al evoluţiei anterioare, cată şi aci, ca şi în altele, să se păstreze la dânsul, deodată cu forma cea din urmă a propăşirii, sub formele cele de mai înainte, sub forme animale şi vegetale, sub forme ale popasurilor cele anteomeneşti. Când cineva urcă o scară, e lucru firesc să se uite ţintă în sus la treptele încotro îl duce dorul; dar nu e mai puţin adevărat că ceea ce-l ţine şi ceea ce-i dă putinţa de a păşi înainte, sunt treptele cele de jos, la care el nu se prea uită şi din care niciuna totuşi nu-i poate lipsi, fără ca să se prăbuşească scara. Oare ce este somnul?

Jumătatea sau aproape o jumătate a vieţii organice se petrece în ceea ce ni se pare nouă a fi un repaus, deşi în faptă repausul nu se află nicăieri în natură. Omul doarme, tigrul doarme, musca doarme

râma doarme, buruiana doarme. Doarme o buruiană ca şi omul. Să luaţi din Darwin un îndoit portret al trifoiului, sub nr. I trifoiul deştept, sub nr. Îl acelaşi trifoi dormind.

Sub ni. 1 ai zice o coconiţă gata să danseze; sub nr. Îl aceeaşi coconiţă moţăind într-un jeţ.

Pentru plantă, ca şi pentru animal, există perindarea de veghere şi de dormire, fără ca somnul totuşi să fie ceva într-o legătură nedezlipită cu noaptea, nici vegherea cu ziua, nici ambele cu temperatura cutare sau cutare. De Candolle împiedicând o plantă prin mijloace meşteşugite de a-şi face somnul noaptea pe răcoare, ea îşi strânse foiţele şi aţipi pe căldură peste zi. Nu e nicio îndoială că unele împrejurări

Se potrivesc mai bine cu starea de veghe şi altele cu starea de somn; dar este o mare greşeală de a crede că anume în acele împrejurări, împrejurări de mai multă sau mai puţină îndemânare, se cuprinde însăşi pricina fenomenului.

Fie. Zi, fie noapte, fie cald, fie rece, o fiinţă organică nu poate să nu adoarmă în urmă, vegherii. Negreşit, planta se mişcă altfel decât animalul; respiră, se nutreşte, doarme altfel; însă oricine nu tăgăduieşte evoluţia organică şi evoluţia peste tot, nu

poate să tăgăduiască, în plantă ca şi în animal, că principiul mişcării, al respiraţiei, al nutririi, al dormirii, este unul şi acelaşi, felurindu-se numai prin deosebirea marginilor, care sunt altele la animal, altele la plantă, ba altele chiar între felurite plante şi între felurite animale, între cutare şi cutare.

A zgândări taina somnului prin observaţiuni de-a dreptul asupra creierului, după cum s-au încercat a face o seamă de medici, unii despicând căpăţâna bietelor dobitoace, alţii folosindu-se chiar la om de vreo boală care găureşte şi lasă deschisă o parte a craniului, este o lucrare… nu zicem puţin serioasă, ceea ce nu se sfia de a zice Cuvier despre vivisecţiuni îndeobşte, despre orice tăiere în carne vie, dar în cazul cel mai bun este o lucrare… care nu aruncă lumină nici asupra firii somnului, nici asupra izvorului.

Să primim fără ceartă, ca ceva neîndoios, tot ce ni se spune despre” anemia” creierului său „asfixia” creierului în timpul dormirii. Ei bine, ce urmează de aci? Când eu voiesc a opri o birjă, dintâi cuget, apoi strig birjarului „stăi!” şi în acelaşi timp îi fac cu mâna. Cuvântul „stăi” şi gestul de oprire sunt în privinţa cugetării ce le dă naştere întocmai în acelaşi raport în care se află anemia sau asfixia creierului, dacă în adevăr va fi o asfixie sau o anemie, către fenomenul somnului: anemia sau asfixie însoţeşte somnul, precum cuvântul şi gestul însoţesc cugetarea, o însoţire şi nimic mai mult, o. Însoţire bună de studiat, fie! Dar totuşi numai o însoţire. Dacă n-ar fi numai o însoţire, atunci şi plantă ar trebui să aibă creier, căci şi ea doarme.

Afară de aceasta, creierul cel pus într-o stare nenormală, adică dezgolit prin găurirea căpăţânii,

poate el oare să lucreze tot aşa din punct în punct ca un creier fără nicio meteahnă? Este aproape de mintea omului, că un picior, fie oricât de sănătos, şchiopătează dacă îl strânge încălţămintea sau dacă îl zgârie la talpă vreo ţandără. Cercetaţi fenomenele asupra unui om, sau fie şi asupra unui câine, care nu şchiopătează; dar pe cei bolnavi să-i vindecaţi mai întâi, pentru ca să-i puteţi cerceta mai la urmă.

Somnul este mult, şi foarte mult mai trebuincios decât ceea ce numim noi mâncare. Un Succi, Merlatti, un Tanner, nu mănâncă nimic câte patruzeci de zile. Să încerce cineva a nu dormi deloc numai o săptămână.

O nedormire prelungită peste cinci-şase zile aduce la ideea sinuciderii, la un fel de dorinţă învăpăiată de a scăpa cu orice preţ din acest trup pământesc, a cărui greoaie stăpânire numai atunci noi o simţim pe deplin, fiindcă numai atunci ea nu se întrerupe din când în când măcar printr-un pui de aţipire.

A dormi, dimpotrivă, se poate mult, de tot mult. Mai mult decât ne-o închipuim noi înşine. Aşa-zisele animale hibernante, de la urs până la muscă, dorm o parte din toamnă şi iarna întreagă, deşteptându-se numai primăvara; iar alţii, de pildă crocodilul american, dorm întreaga vară cât ţine secetă. Se ştie că yoghii din India – ne-o încredinţează Hàeckel, Dr. Preyer, Dr. Honibberger (Le Temps 1885, 31 Oct.) – se îngroapă de bunăvoie pe câte patru luni şi mai bine, la sfârşitul cărora, uscaţi ca o moaşte, sunt deşteptaţi, şi-şi reiau cursul obişnuit al traiului. Ceva analog ne întâmpină la Tardigrade şi alte animalcule, iar între plante la „Anastatica hierocimntica”, care aşijderea

reînvie după ce zac mult timp, uscându-se fără niciun semn de viaţă.

Un somn atât de îndelungat, fără mâncare, dovedeşte că însuşi somnul este un fel de nutriment, şi la o asemenea încheiere ajunge chiar fiziologia medicală, când dă în lături zadarnicele vivisecţiuni, bune şi ele poate pentru altceva, şi adânceşte fenomenele fără a le vătăma sau a le zdruncina.

Colegul meu Dr. A. Viţu mi-a împărtăşit cea mai nouă întinsă scriere asupra somnului: tratatul în două tomuri mari al profesorului Serguéyeff: „Physiologie de la veille et du sommeil" (Paris 1890). Am citit-o cu multă luare-aminte. Autorul ne asigură că prin somn orice plantă şi orice animal se hrănesc cu eter, nu cu aşa-numitul „eter" acetic sau sulfuric al doctorilor, ci cu acel fluid extrafin şi extraelastic prin care ştiinţa explică lumina, căldura, electricitatea; un fluid care străbate universul întreg şi care alcătuieşte pentru toate fiinţele organice – zice profesorul Serguéyeff – o hrană imponderabilă: „aliment impondérable". Noi lăsăm la o parte eterul. Voim numai a face să se înţeleagă bine însemnătatea cea mare a somnului, şi totodată greutatea sau aproape neputinţa de a se răspunde pe o cale curat fiziologică la întrebarea: de ce oare organismul trebuie negreşit să doarmă? De ce, dormind, el se nutreşte, ba încă se nutreşte mai cu spor decât mâncând? De ce?... fiziologiceşte aceasta nu se ştie, dar totuşi învederat este că se nutreşte, şi se nutreşte cu ceva imponderabil.

À dormi este a v Isa.

Degeaba se bănuieşte că poate fi somn fără vis. Fără vis este o pregătire la somn sau este o încetare de somn, una din două, dar somn nu este, judecându-

se neapărat după ceea ce se petrece la om, de unde prin analogie ne pogorâm la fiinţe inferioare.

Poate se întâmple, şi în faptă se întâmplă ce am visat; dar aceasta vine tocmai din aceea că visul cel mai caracteristic se află la mijloc între o pregătire la somn şi o încetare de somn, adică între două răstimpuri fără vis. Oricând deşteptaţi pe cineva din somn în pripă, pe neaşteptate, el îşi aminteşte că a visat ceva, deşi poate să nu şi-o amintească atunci când se deşteaptă singur printr-o trecere înceată de la dormire la nedormire. Uneori vedeţi cum omul se mişcă şi vorbeşte prin somn; în ai târziu, însă, deşteptându-se, îl întrebaţi de vis; el răspunde cu siguranţă că n-a visat nimic. Peste noapte omul se deşteaptă câteodată din pricina unui zgomot; în acea clipă el ştie că s-a întrerupt din visul cutare; apoi iarăşi adoarme şi dimineaţa, după o deşteptare deplină, îşi aduce aminte numai atâta că avusese cutare vis peste noapte. În scurt, între somn şi vis legătura este atât de strânsă, încât unul din ele trage după sine sau presupune pe celălalt.

Toate dobitoacele, când dorm, visează că şi omul. La unele din de noi putem observa înşine în toate zilele fenomenul visului. Cinele care doarme acum la picioarele mele visează: iată-l că geme prin somn, iată că hârâie, vrea să latre, arată dinţii, vede ceva supărător, se linişteşte apoi şi, tot prin somn, se gudură mişcând coada de bucurie.

Fiindcă planta doarme şi ea, e sigur că şi plantă visează o fărâmiţă de vis, şi oricât de fărâmiţă ar fi acel vis, el este deja un avânt la dezmărginire.

De demult s-a băgat de seamă şi s-a spus întruna că visătorul adesea clădeşte o dramă întreagă dintr-o

împrejurare adevărată de tot micuţă, care se întâmplă de-i atinge în somn vreo parte a trupului. Un purice bunăoară, pişcă pe Descartes, şi el se visează străpuns de o sabie. Un scriitor foarte însemnat, Alfred Maury, s-a supus cu precugetare la un şir «Le întipăriri de acest soi; de pildă, el a pus pe altul să-l gâdile încetişor în timpul dormirii cu o peniţă pe obraz, şi a visat că este torturat într-un chip îngrozitor.

Voind să dovedească umflătura visului, observatorii au umflat-o şi mai mult ei înşişi fără a visa. Sunt puţini oameni, chiar printre împăraţi, pe care din când în când să nu-i pişte în somn câte un purice; ar urma dară. Că unul din visele cele mai obişnuite ale omenirii trebuie să fie străpungerea cu săbii, cu lănci, cu cine mai ştie ce! Fantazia unor învăţaţi aşa-numiţi pozitivi, al căror pozitivism nu este altceva decât neputinţa de a vedea mai departe de vârful nasului, fantazia lor când vor să răstălmăcească cu orice preţ prin chiţibuşuri nişte fenomene de o ordine foarte superioară, întrece şi lasă departe în coadă fantazia visătorilor.

Toţi puricii, toate peniţele, toate acestea şi asemenea secături, întrebuinţate cu o comică posăcie pentru a pătrunde în firea visului, măsoară marea cu degetul. Luate la serios, ele dovedesc numai şi numai că în vis piticul se face uriaş, că sufletul visând nu se poate mulţumi cu marginile care îi sunt impuse, că visul este pentru organism o dezmărginire; însă pentru a dovedi aceasta, puricii şi peniţele sunt de prisos, deoarece faptul se adevereşte nu din experimentaţii sporadice, nu din ceea ce s-a întâmplat în somn cutăruia sau cutăruia dintre mii peste mii, ci faptul răsare din fiecare vis, la fiecare om, fără purici

şi fără peniţe. Pentru a dovedi că flacăra arde, poznaşul experimentator ne spune că o scânteie din chibrit l-a băşicat la mină; şi-şi dă ifosul de a ne fi spus ceva nou!

Oprindu-ne în specie asupra visului omenesc, singurul pe care-l cunoaştem mai binişor şi care, totodată, închipuieşte treapta cea mai înaltă a evoluţiei visului pe pământ, noi toţi câţi suntem vedem în el din capul locului două trăsuri mai generale:

1. Dezmărginire în privinţa spaţiului;
2. Dezmărginire în privinţa timpului.

Adormit în Bucureşti, eu mă visez la Calcutta sau la New York, unde nu mă strămut printr-o incoloră cugetare ca în stare de veghere, ci unde mă simţesc şi mă văd eu întreg, ca şi când aş fi acolo trupeşte. În vis dară spaţiul pentru mine se poate zice că aproape nu există. Visându-mă la New York sau la Calcutta, eu iau acolo parte la o răscoală; tovarăşii mei fiind biruiţi, eu fug într-o pădure: rătăcesc mai multe zile, omor un şarpe sau un tigru care vrea să mă sfâşie, după aceea sunt prins de gonaşi, adus în târg, băgat în puşcărie, judecat şi osândit la moarte… toate acestea în intervalul unui somn cine ştie cât de scurt. În vis dar a timpul.

Ca şi spaţiul, pentru mine se poate zice că aproape nu există.

Este faimos visul cel de trei minute al lui de Lavalette, povestit de Taine (De l'intelligence, 18., 400). Dar din câte mi s-a întâmplat mie a auzi sau a citi, nu cunosc niciun vis mai dezmărginit decât acela ce-l avusese fiica mea când era de *14* ani şi pe care ea l-a descris chiar a doua zi pe larg:

Acest vis, descris franţuzeşte, fiind inedit, îl

reproducem aci în original: „Je me couchai le 23 décembre 1883 de bonne heure, aprèss avoir passé un journée tranquille et assez gaie. Je m'endormis aussitôt, et voici ce que je rêvai:

J'étais dans une immense grotte, la même où l'archange Gabriel vânt, dit-on, enseigner à Mahomet leş lois de Bieu. Cette grotte était remplie păr des fidèles, portant des torches de résine; ils étaient vêtus de plus riches costumes de l'Orient; on y voyait des Tures dans la habits de satin et de borangic (gaze) brodés d'or et de pierreries; des Arabes et des Persans portant la ceinture et le turban; des Algériens couverts de longs chiles et chaussés de babouches. La lumière rougeâtre des torches donnait à ces êtres des formes bizarres et fantastiques. Tout d'un coup, un des Musulmans, mieux vêtu que leş autres, fit un signe; aussitôt la foule se mit a genoux, se prosterna la face contre terre et entonna une hymne à Allah et à son prophète. Bientôt, me sentant étouffer au milieu de cette cohue et de la fumée des torches, je voulus sortir de la grotte; mais il n'y avait point d'ouverture. 11 y en avait cependant une au-dessus de mă tête; c'était un tron fait dans le roc. Je Lichai d y arriver en grimpant sur leş parois de la grotte; au moment où je sortais mă tête du tron, j'entendis une voix terrible dans la grotte, la voix du prêtre qui criait: «Malheur à l'impie qui quitte la sainte grotte au moment du service divin!» Effrayée, je me hissai, je sortis enfin complètement du tron et me trouvai sur un rocher elevé: je ne voyais autour de moi que l'immense étendue de la mer. La mer, d'un bleu d'argent, semblait n'avoir point de fân; elle entourait le rocher de tous côtés. Aussitôt, je m'élance dans leş airs; je

me suit sentie toute petite, avais des ales blanches et je volais, je volais dans l'espace avec la rapidité de l'oiseau. J'étais en effet devenite oiseau. Mais le méchant prêtre l'était devenit aussi, et me poursuivait. Cependant invoquai le Dieu des Chrétiens; aussitôt le prêtre sous să nouvelle forme tombă dans leş flots. Pour mois, arrivais sur un nuage d'or et de pourpre; la, je vis un palais d'azur, clonţ leş colonnes de neige blanche semblaient n'avoir pas de fin, sunt elles étaient hautes. Le palais était rempli d'une clarté éblouissante, mais douce et divine. Arrivée la, je me senti redevenir jeune fille; étais toute vêtue de blanc, d'or et d'azur. Mes cheveux répandaient une odeur délicieuse autour de moi; avais de grandes ales blanches qui m'enveloppaient d'une lumière célèste. De miliers d'oiseaux, tous dorés, pourprés et azurés, vinrent vers moi en chantant et en gazouillant. Ils me montrèrent au milieu du palais une nappe d'eau plus pure que le cristal, et me demandèrent dans leur langage şi je viulais me baigner. «Non, leur dis-je, je voudrais dormir». Aussitôt ils me menèrent dans une chambre clonţ leş parois étaient des quirlandes de fleurs entrelacés; le plafond était le ciel où brillait la lune clonţ la douce clarté rem ed a simple account of her illnes and death, described the circumstances under which it occured, and the persons who were present, adding that she wished to say good-bye to her father before leaving. This threw Mr. Nelson into a state of great excitement, for he did not even know of hâş daughter's illness. He went home he and said he was very uneasy about Bessie în England. Finally, he grave this note to hâş married daughter, Mrs. B., to keep till

they could hear by the ordinary post. The child hâd în reality died that very day, and under the very circumstances thus mysteriously communicated to Mr. Nelson…

N'avait nullement conscience de ce qu'elle écrivait; aussi, disaitelle, ce ne peut-être qu'un esprit qui dirige mă main, ce n'est pas moi.

Un jour – c'était, je crois, le 7 février 1868 – vers 8 heu res du matin, au moment de se mettre à table pur déjeuner, «lie sentit un besoin, un quelque chose qui la poussait à écrire (c'était ce cu elle appelait une *transe*) – et elle courut immédiatement vers son grand cahier, où elle traça fébrilement au crayon des caractères indéchiffrables. Elle retraça leş mêmes caractères sur leş pages suivantes et enfin, l'excitation de on esprit se calmant, on put lire qu'une personne nommée Marguerite lui annonçait să mort. On supposa aussitôt qu'une demoiselle de ce nom qui était son amie, et habitait, comme professeur, le même pensionnat de Kobicnz, où elle avait exercé leş mêmes fonctions venait d y mourir. Toute la famille G., compris Mlle B., vinrent immédiatement chez moi, et nous décidâmes de vérifier, le jour même, şi ce fait de mort avait réellement au lieu. Mlle B., écrit à une demoiselle anglaise de şes amis, qui exerçait aussi leş mêmes fonctions d'institutrice dans le pensionnat en question: elle prétexta un motif, vrai. Poste pour poste nous reçûmes une réponse en anglais clonţ on me copia la partie essentielle – réponse que ai retrouvée dans un portofeuille il y a à peine quinze jours, et égarée de nouveau. Elle exprimait létonnement de cette demoiselle anglaise au sujet de la lettre de Mlle B., lettre qu'elle n atendait pas şi tot, vu que le but ne

lui on paraissait pas assez motive. Mais en même temps, l'amie anglaise se hâţâit d'annoncer à notre médium que leur amie commune, Marguerite, était morte la 7 février, vers leş 8 heures du matin... lplissait la chambre et invitait au sommeil. Je me couchai sur un lit de lys et de roses; mes petits oiseaux's envolèrent; deux rossignols seuls restèrent, et me bercèrent de chants mélodieux jusqu'à ce que je fus endormie. Alors je rêvai dans mon sommeil que étais avec maman en Allemagne, aux environs de Münich, dans une champagne délicieuse. Nous habitions un village aux pieds des montagnes, sur une coline. Notre maison était entourée des

„La 23 decembrie 1883 mă culcai devreme, după o zi Petre* cută în linişte şi destul de veselă. Adormind îndată, iată ce visai1:

Eram într-o foarte mare peşteră, aceeaşi în care, după cum se povesteşte, arhanghelul Gavril venise a împărtăşi lui Mahomet legile lui Dumnezeu. Această peşteră era plină de credincioşi puvtând facle de răşină. Ei erau îmbrăcaţi în cele mai bogate porturi orientale; vedeai acolo turci în haine de atlas şi de borangic, împodobite cu aur şi cu pietre scumpe; apoi arabi şi persani, cu cingători şi cu turbane; apoi algerieni, acoperiţi cu lungi şaluri şi încălţaţi cu papuci. Lumina cea roşietică a faclelor dădea acestor fiinţe nişte chipuri ciudate şi fantastice. Deodată unul din musulmani, mai bine îmbrăcat decât ceilalţi, făcu un semn, şi pe loc gloata se puse în genunchi, căzând cu faţa la pământ şi începând a cânta un imn lui Allah şi prorocului. Peste puţin, simţindu-mă năbuşită de îmbulzeală şi de fumul faclelor, eu mă hotărâi a ieşi din peşteră, dar nu găseam nicio deschizătură. Ba era

una tocmai deasupra capului meu; o gaură făcută în stâncă. Mă încercai a mă urca până acolo, căţărându-mă ele pereţii peşterii; însă în momentul când scosei capul prin gaură, auzii dinlăuntru un glas îngrozitor, glasul preotului strigând: vai de nelegiuitul care părăseşte sfânta peşteră în timpul închinăciunii dumnezeieşti! Speriată, mă opintii şi am izbutit a ieşi de tot pomenindu-mă pe o stâncă înaltă, de unde vedeam în jurul meu numai nemărginita întindere a mării. Marea, de un albastru argintiu, părea fără sfârşit, înconjurând stânca din toate părţile. Iute mă avântez în aer! Mă simţeam mititică, aveam nişte aripioare albe şi zburăm, zburam în spaţiu cu repeziciunea unei păsări. În adevăr, mă făcusem chiar pasăre. Dar răutăciosul preot se făcuse şi el pasăre şi porni după mine în goană. Atunci eu chemai în ajutor pe Dumnezeul creştinilor, şi pe dată preotul cel prefăcut în pasăre se prăvăli în talazurile mării. Cil pentru mine, iată-mă pe un nor de aur şi de purpură, unde văzui un palat de aur, ale căruia coloane de zăpadă albă păreau fără capăt, de-nalte ce erau. Palatul era plin de o strălucire ce te uimea, însă dulce şi dumnezeiască. Sosind aci, eu mă simţii iarăşi fată. Eram îmbrăcată numai în alb, în aur şi în azur. Părul meu răspândea în juru-mi un miros desfătător. Aveam mari aripi albe, care mă înfăşau într-o lumină cerească. Mii şi mii de păsări, toate aurite, purpurate şi azurate, veniră către mine cântând şi ciripind. Ele îmi arătară în mijlocul palatului un luciu de apă mai limpede decât cristalul, şi mă întrebară în graiul lor dacă poftesc să mă scald. Le-am răspuns: „Nu, aş vrea să dorm». Pe dată ele mă duseră într-o odaie, unde pereţii erau împletiţi de cunune de flori, iar tavanul

era cerul unde jardins et d'arbres, et couverte de fleurs entrelacées. Notre fenêtre était remplie de pots de fleurs. Nous allions faire une promenade dans la campagne, maman et moi, et au milieu d'une praire émaillée de fleurs, au bord d'une route, nous nous assâmes sur l herbe. Tout à coup nous aperçûmes au loin une grande calèche tra înée par quatre beaux chevaux au galop, qui arrivait au milieu d'un tourbillon de poussière. Des paysans qui travaillaient aux champs ôtèrent leurs chapeaux en criant: «Hourra! c'est M. de Bismark! c'est M. de Bismark! * Je restul assise sur l herbe, et comme un paysan me conseillait de me lever et de saluer M. de Bismark, je criai, au moment où le voiture passait en face de moi: «A bas le Bismark! Au diable le Bismark! La race latine se moque de lui, car son royaume est en enfer, et la race latine est fille du ciel!»

En ce moment je me réveillai. J. Haşdeu.

(Caietele nr. 61, între manuscriptele autografe păstrate de soţi» mea.)

strălucea luna a căreia dulce lumină umplea odaia şi te îndemna la somn. Mă culcai pe un pat de crini şi trandafiri; păsăruicele mele au zburat; numai două privighetori au rămas legănându-mă cu melodioasele lor cânturi până ce am adormit. Şi în acest somn al meu mă visez cu mama în Germania, în preajma Münchenului, într-o ţară minunată. Noi locuiam într-un sat la picioarele munţilor, pe o colină. Casa noastră era împrejurată de grădini şi de arbori, acoperită de flori împleticite. Fereastra noastră era plină de vase cu flori. Ne duserăm, eu şi mama, a face o plimbare pe câmp şi ne aşezarăm pe iarbă în mijlocul unei livezi smălţuite de flori, pe marginea

unui drum. Deodată zărim în depărtare viind o mare caretă trasă în fugă de patru frumoşi telegari, în mijlocul unui vârtej de pulbere. Ţăranii care lucrau la câmp au ridicat pălăriile strigând: «Să trăiască! Este d. de Bismarck I este d. de Bismarckl».

— Eu rămăsei jos pe iarbă; dar când un ţăran mă sfătui de a mă ridica şi a saluta pe d. de Bismarck, atunci eu strigai: «Jos cel Bismarck! La dracu' cel Bismarck! Ginta latină îşi bate joc de dânsul, căci Împăiata lui este în iad, pe când ginta latină este fiica cerului! * Şi strigând aşa mă deşteptai...”

În acest vis, tot ce poate fi mai plastic, mai colorat, mai viu, nu este o dezmărginire, nu sunt două dezmărginiri, ci sunt dezmărginiri peste dezmărginiri. Spaţiul şi timpul se şterg aproape cu desăvârşire: corpul dormind în Paris, anume în „rue de Condé”, sufletul trece dintâi în Arabia, de aci zboară peste ocean, de aci se înalţă pe o altă planetă, de aci se coboară în Bavaria. În acestaşi somn, materialiceşte fără întrerupere, se suprapun două vise deosebite, unul plecând de pe pământ către stele, celălalt întorcându-se din stele către pământ. Dezmărginindu-se din acelaşi corp, adâncit în somn pe malurile Seinei, sufletul dintâi se vede cu forma cea pământească, apoi iată-l o păsărică, apoi se preface într-un înger, apoi din nou îşi reia haina cea trupească, pe care o părăsise. Acelaşi suflet vorbeşte omeneşte cu arabii şi cu bavarezii, dar înţelege fără nicio împiedicare graiul păsărelelor, cu care petrece într-un palat suprapământesc.

Ceva mai eteric, mai imponderabil, poate oare să fie?

Şi cu asemenea „imponderabil” organismul – fie

om, fie buruiană, căci în principiu suntem siliţi a crede că şi buruiana zboară în vis – cu asemenea „imponderabil” organismul se hrăneşte, se hrăneşte în toată puterea cuvântului, nu o zi sau două, ci o jumătate din cât trăieşte sub scoarţa trupului pe scoarţă pământului.

Ceva mai mult; această hrană îi dă omului tocmai ceea ce el caută ahtiat când nu doarme. Fericire.

Negreşit, sunt unele vise foarte supărătoare, ba chiar grozave, îmbinate cu apăsare, cu înecăciune, cu zbuciumări, cu fiori, cu ţipete; dar ele sunt atât de rare şi atât de afară din calea cea obişnuită, încât sunt privite mai mult ca prevestire sau ea urmare a unei boli trupeşti sau sufleteşti, nicidecum că o stare normală. Starea cea normală a visului se caracterizează printr-un molaitic simţământ de uşurare şi de îndestulare, care se mai răsfrânge câtva timp şi după deşteptare.

Acest element de fericire este atât de mult în însăşi firea visului îndeobşte, încât numai el se desfăşoară şi ajunge la culme, atunci când noi ne adormim înşine prin mijloace meşteşugite; prin beţie, prin afion, prin haşiş.

— Adică atunci când se umflă RÂmburele visului, când se exagerează principiul. Nimic nu e bun peşte măsură, dar tocmai în trecerea măsurii se accentuează caracterul cel adevărat al unui lucru, se lămureşte coloarea lui: coloarea visului ofericirea.

Fenomenul cel mai izbitor în această privinţă, un fenomen care îţi ridică părul măciucă, este când, zguduit de compătimire, priveşti la un nenorocit pe care doctorul îl adoarme prin cloroform, apoi îl taie, îl spintecă, îl sfâşie, ca şi când bietul trup ar fi o păpuşă,

o marionetă. În timpul acestei sălbatice căzniri a învelişului celui trupesc, când lucrarea organelor nervoase este cu desăvârşire întreruptă, sufletul habar n-are; eul nostru nu numai nu simte nicio plăcere, dar încă este fericit.

Vestitul dr. Velpeau împărtăşea la 1850, în şedinţa de la 4 martie, colegilor săi din Academia de Ştiinţe de la Paris, despre cloroformizarea unei doamne, căreia îi făcuse o operaţie foarte dureroasă. Deşteptată, ea zâmbi şi să apucat a povesti cu un ton glumeţ că, atunci când o ciopârţea doctorul, ea visa că petrece cu o prietenă.

Orice s-ar zice dară pentru om, iar prin urmare şi pentru fiinţe organice inferioare lui, neapărat cu deosebirea de graduri şi cu înlăturarea de accidente, visul este o dezmărginire prin care sufletul îşi dobândeşte o stare de fericire.

Şi altceva încă; ceva de cea mai mare însemnătate şi cunoscut tuturor a, dar pe care toţi îl scapă, din vedere, tocmai pentru că nimeni nu l-a pus vreodată la îndoială. În vis, ca şi aievea, omul se poate speria. Nu numai ameninţarea sau primejdia, şi orice lucru la care nu ne aşteptăm deloc şi care ni se pare a fi eu totul peste putinţă, aţâţă în noi o spaimă. Astfel, în stare de veghere, dacă ne pomenim deodată în faţa unui om care seamănă prea mult cu vreun mort dintre cunoscuţii noştri, noi ne speriem, ba încă leşinăm, pentru că nu ne aşteptăm deloc şi credem a fi cu totul peste putinţă de a ne întâlni cu un mort. Cine oare n-a auzit despre păzitori de cadavre de pe la spitaluri murind de spaimă ei înşişi, când li s-a părut că mortul se mişcă? Când un om crezut mort se deşteaptă din letargie, toţi din jurul său, neamurile, prietenii,

voinicii oricât de voinici, se împrăştie ca potârnichile mâncând pământul. Mai pe scurt, în stare de veghere, ivirea unui mort ne înspăimântă mai mult poate decât cuţitul unui ucigaş, fiindcă în stare de veghere no este străină şi ne lipseşte cu desăvârşire societatea morţilor. În vis, cu totul dimpotrivă, cuţitul ucigaşului ne sperie ca şi aievea, ne sperie un şarpe, un tigru, ne poate speria o pisică, însă societatea morţilor, departe de a ne înfiora câtuşi de puţin, mai adesea ne aduce cea mai mare plăcere.

1” «M

Şi să se bage bine de seamă, că noi ştim aproape totdeauna chiar în vis că cei morţi sunt morţi, adică ştim că aşa îi crede lumea; şi totuşi – încă o dată – simţim în faţa lor nu o mişcare de groază, ci mişcarea opusă de mulţumire.

Să ne răstălmăcească acest fapt, dacă le dă minaj pozitiviştii cei cu puricele lui Descartes şi peniţele lui Alfred Maury, cu anemia şi asfixia creierului, cu „celules encéphaliques”, şi cu mai câte altele!

Marele Pasteur.

— Binefăcătorul omenirii, dinaintea căruia să se tupile toţi Molechoţii, toţi Büchnerii şi toţi Lombrosii.

— Marele Pasteur, în discursul său de intrare la Academia Franceză, 27 aprilie 1882, a sfărâmat acest închipuit pozitivism prin două cuvinte: „el nu ţine seama de cea mai de căpetenie din toate noţiunile pozitive, noţiunea infinitului”. Numai acest infinit limpezeşte fenomenele visului, adică ale dezmărginirii impulsive a făpturii spre infinit.

Eram amic şi coleg cu răposatul dr. Da vila: peste un an şi mai bine după moartea lui, îl visez într-o noapte printre mai mulţi alţi cunoscuţi şi necunoscuţi.

„Bravo, domnule doctor!” – îi zic eu glumind; „dumneata ce mai cauţi pe aici? Nu-ţi mai vine la socoteală lumea cealaltă1?” – „Ba da”.

— Îmi răspunde doctorul zâmbind şi cu un accent franţuzesc, aidoma acelaşi pe care-l avea pe pământ – „îmi place, dar am aice nişte afaceri de regulat, şi pe urmă mă voi întoarce... „Dacă această întâlnire mi se întâmplă în stare de veghere, zău nu ştiu de nu mă apucau alte alea! În vis însă luciul mi se părea tot ce poate fi mai firesc, şi tot aşa s-ar fi părut oricui.

De ce f

Fiindcă în vis nu sunt morţi, ci sunt suflete, cu care sufletul celui adormit trăieşte în împărtăşire.

În această privinţă, un pozitivist dacă va vrea cumva să stea de vorbă şi să se judece cu mine.

— Se prea poate ca să n-o primească, după cum Hartmann, deşi fulgeră contra spiritismului, totuşi n-a vrut niciodată, dar niciodată, în ruptul capului, să fie faţă la o singură şedinţă spiritistă, asemenea acelor sihaştri care îşi păstrau fecioria numai doară fugind din lume, căci altfel ei ştiau bine că n-or fi în stare să nu se poticnească – un pozitivist, dacă va vrea să schimbăm împreună două trei cuvinte, atunci se va încinge între noi cam următorul dialog:

Pozitivistul: Visul este un fel de reprezentaţie teatrală, şi tocmai de aceea mortul cel visat nu mă sperie, deoarece eu îl privesc ca pe un simplu actor.

Eu: Dar tot o reprezentaţie teatrală, tot un simplu actor este şi tigrul pe care-l visezi; de ce dar el te sperie.

Pozitivistul: Hm! Dacă vom cerceta mai adânc, dumneata te înşeli când zici că aievea mă sperie. Un mort aşezat în coşciug nu mă tulbură deloc, ci numai

când s-ar mişca.

Eu: Cum aşa?

Pozitivistul: Fiindcă afară de coşciug şi inişcându-se el este o alucinaţie, o fantomă, nu o realitate, nu ceva pozitiv ca un mort în coşciug.

Eu: Prin urmare, recunoşti însuţi că mortul, care se mişcă, dar nu te sperie, este în vis chiar pentru dumneata o realitate, ceva pozitiv, nicidecum o alucinaţie sau o fantomă.

Pozitivistul: Hm! Fireşte. Somnul şi vegherea nu sunt tot una. Logica somnului nu se potriveşte cu logica vegherii.

Eu: Şi totuşi tigrul, încă o dată, te sperie deopotrivă şi în logica vegherii.

Pozitivistul: Hm i...

Să lăsăm pe pozitivist a-şi rumega încurcătura, iar noi să păşim înainte.

Această trăsură foarte caracteristică a omului în stare de v is, de a nu se teme de cei morţi, dă pe faţă, mai limpede decât lungi tratate de metafizică, natură cea nemuritoare a sufletului, o natură neînvăluită atunci sau mai puţin învăluită când doarme trupul cel pământesc, care trup fiind el muritor, numai din pricina lui sufletul, în stare de nedormire trupească, se teme de cei morţi.

Dar a zice că sufletul e nemuritor faţă de trupul pe care-l poartă pe pământ, nu este a zice că el este nematerial. Pentru noi rămâne ca axiomă vorbă lui Schelling: „orice lume spirituală trebuie să fie în felul ei tot pe atât fizică, pe cât lumea noastră cea fizică în felul ei este spirituală”. Eu am văzut în vis şi am auzit pe dr. Davila, care avea ochi şi urechi, iar nu era ceva fără nicio formă; l-am auzit eu prin ochii şi urechile

sufletului, deşi ochii trupului meu erau închişi şi urechile trupului puteau să fie astupate. Întrevederea şi convorbirea noastră a fost ceva imponderabil, da; nematerial, nu.

Sufletul meu, despărţit de ochii şi de urechile trupului, despărţit de gură, era un organism, un organism care vedea, auzea şi vorbea prin altfel de ochi, altfel de urechi, altfel de gură.

Acest organism este o enigmă în sfera visului propriu-zis, dar devine un fapt mai presus de orice îndoială, când trecem la o categorie particulară a somnului, numită Somnambulism.

Mai întâi însă, cată să ghemuim în puţine cuvinte miezul cugetărilor de mai sus. Îsfu ne putem atinge de evoluţia cea cristalică a mineralului, care totuşi este şi ea o evoluţie în felul său. Bestrângându-ne dară în lumea cea zisă organică, ne încredinţăm că ea întreagă, începând de la om şi până la plantă, îşi petrece o jumătate a traiului în somn, care îi slujeşte ca o hrană imponderabilă mai neînlăturată decât hrana cea ponderabilă a celeilalte jumătăţi a traiului. Această hrană imponderabilă” cuprinsă în somn, o alcătuieşte visul, în cursul căruia sufletul se dezmărgineşte sub raportul spaţiului, sub raportul timpului, sub raportul formei individuale, sub raportul umbletului, sub raportul graiului, sub toate raporturile, şi se simte foarte fericit în dezmărginire, fericit chiar atunci când suferă în acelaşi timp trupul pământesc. O particularitate psihologică fundamentală a visului, prin care el se deosebeşte cu totului tot de chipul nostru de a cugeta şi de a simţi când suntem în stare de veghere, este că visând noi nu numai nu ne îngrozim de cei morţi, dar încă îi

întâmpinăm cu mulţumire, îi îmbrăţişăm cu dragoste, vorbim cu dânşii, jucăm, glumim deşi ne aducem aminte chiar în vis că ei sunt morţi trupeşte: trudeşte, nu sufleteşte.

Pozitivistul cel mai încăpăţânat, care toată ziulica, striga la dreapta şi la stânga că sufletul moare deodată cu hoitul, peste noapte visează pe un tată mort, pe o mamă, pe un prieten, şi fără nicio spaimă îi strânge în braţe, căci în vis, adică în dezmărginire din trup, el ştie că sufletul nu poate să moară, o ştie atunci, apoi se deşteaptă şi – reintrat în marginea pielii celei grosolane – iarăşi strigă, strigă şi mai cu multă înverşunare, cum că sufletul moare deodată cu hoitul. Cu alte cuvinte, el tăgăduieşte prin gura trupului ceea ce-i mărturiseşte lui gură sufletului, surd prin urechile trupeşti la ceea ce-i aude urechea cea sufletească.

Urechea-ţi nu-i ureche! Tu nu ştii c-ai în tine.

Ascuns în fundul minţii, pitit în duhul tău.

Un alt auz ce-aude din sferele senine Pe spirite, pe îngeri, pe însuşi Dumnezeu!

Tu nu ştii, căci ţărâna te-nlănţuie în cătuşă, Căci sufletu-ţi robeşte robia cea mai grea. Căci lutu-i puşcăria, din care n-ai vr-o uşă, Silit a sparge zidul de vrei să ieşi din ea!…

Sufletul are o gură a sa, ochi ai săi, urechi ale sale, un organism sufletesc imponderabil, deosebit de organismul cel ponderabil al formei pământeşti, măcar că ambele organisme, materiale ambele, dar unul secundar şi celălalt primar, unul trecător şi celălalt veşnic, se îmbină laolaltă în răstimpul cât le este dat a fi legate. Autonomia acestui deosebit organism, după cum am spus-o mai sus, ne izbeşte

mai cu seamă în ceea ce se cheamă Somnambulism.

Ca şi somnul propriu-zis, somnambulismul e un vis, dar un vis în care trupul nu rămâne pe loc, nemişcat, sau aproape nemişcat, ci este silit a se târî, aşa zicând, grăpiş după suflet. Negreşit, e o dezmărginire şi aci, căci altfel n-ar fi vis, însă o dezmărginire împiedicată printr-un ce de prisos; pe când sufletul visează, trupul umblă fără a simţi nimic, ca şi când ar fi rămas în pat, deşi în pat n-a putut să rămână.

Somnambulul, cel „lunatec”, după cum se zice mai obişnuit, se scoală din aşternut, iese din odaie, străbate afară, se urcă pe casă, fie ea oricât de înaltă, şi se plimbă liniştit fără nicio sfială pe întuneric, pe marginea acoperişului, acolo unde la lumina zilei, necum noaptea, n-ar cuteza să păşească un pompier. În această primejdioasă plimbare, somnambulul poate fi cu ochii închişi sau cu ochii deschişi, totuna: chiar când îi are deschişi, totuşi ei sunt sticloşi şi fără viaţă, fără nicio clipeală, pierduţi în aţintire, astfel că, orice s-ar pretinde, el vede, vede minunat de bine tot ce-i trebuie să vadă, dar vede nu cu ochii trupului, ci cu altceva.

Până şi picioarele somnambulului nu se mişcă aşa ca în stare de veghere, ci mai mult se alunecă într-un chip tot ciudat, încât s-ar putea zice că înăuntrul lor este un resort care le împinge să se ridice de pe pământ, să zboare, dar greutatea trupului împiedică. Acelaşi automatism în mişcarea mâinilor.

Şi tocmai de aceea, în somnambulism, dezmărginirea fiind îngreuiată, lipseşte acel element de fericire, prin care se caracterizează visul cel ordinar: somnambulul sufere.

Între somn şi între somnambulism sunt unele stări mijlocii: nici toctiiai somn, nici tocmai somnambulism. În loc de a umbla, bunăoară, somnambulul muzicant stă pe loc şi cântă din vioară, iar somnambulul literat se aşază la masă şi scrie.

Nu umblarea dară, nu „ambulismul” este ceva caracteristic în somnambulism, ei acea dezmărginire! în p i e d i e a, t a a sufletului, băgaţi bine de seamă: împiedicată.

Şi o dovadă despre aceasta este somnambulismul cel artificial, aşa-numitul „magnetism”, „braidism” „hipnotism”, când aşa şi când altminteri, după cmri le place doctorilor, dar în temei unul şi acelaşi lucru.

Somnambulismul provocat, ca, şi somnul cel meşteşugit prin haşiş sau cloroform, măreşte caracterele fenomenului celui firesc, şi – mulţumită unei asemenea, măriri – aceste caractere se văd mai clar, se despică mai lămurit, se amănunţesc ca printr-un fel de microscop. Somnul artificial, haşişismul şi cloroformismul mai ales, împing dezmărginirea sufletului atât de departe, încât el se face aproape cu desăvârşire străin trupului, simţindu-se fericit chiar în momentul în care lucrează fără milă asupra cărnii briceagul chirurgului. Sorrinambulismul cel artificial, dimpotrivă, opreşte dezmărginirea atât de mult, încât sufletul se împreună cu trupul, devine o jucărie în voia magneţi zorului, ceea ce n-ar putea să fie dacă somnambulismul prin însuşi firea sa, diferită în această privinţă de firea somnului, n-ar fi o dezmărginire supusă la împiedicare.

Odată stăpân pe întreaga fiinţă a somnambulului, magnetizorul este pus în stare de a-l suci în toate chipurile, de a face din el tot ce-i place, tot ce se cere,

adică pentru ca să-l poată studia mai sigur, mai îndemânatec, mai ştiinţific. Nu mai este un om, ci-i un rob, un „jumătate suflet”, după vorbă bătrânului Homer. Şi-n acest rob ce.se observă oare?...

În scrierea de faţă, ca şi în tot ce am scris vreodată, eu nu mă tem cât îi negru sub unghie de a supăra cât de tare pe cutare sau pe cutare, fie acel cutare cu şapte stele în frunte; mă tem însă foarte mult de un singur lucru, şi anume că nu cumva să se crează că în cercetările mele m-am întemeiat cu uşurinţă pe nişte izvoare îndoioase. Despic somnambulism s-a scris de vreo cincizeci de ani o mulţime de minunăţii, prin care se va fi strecurat, şi nu putea să nu se strecoare, o seamă de fapte mai mult sau mai puţin bănuite. A cerne neghină din grâu în cele scrise de Esclienmayer, de Ennemoser, de Kerner, Du Potet, Cahagnet, etc., e cam anevoie. Mă voi călăuzi, prin urmare, numai şi numai de acele cărţi, a căror autoritate este adeverită într-un glas de toţi învăţaţii cei zişi oficiali, chiar din pozitiviştii cei cu puricele lui Descartes şi cu peniţele lui Alfdred Maury. Între aceste puţine cărţi, unul din locurile cele mai de frunte îl ţine, fără, îndoială: „Étude scientifique sur le somnambulisme, Paris, 1880”, de doctorul Despine, cu care voi merge dar mână în mână în cele ce urmează mai jos.

După această paranteză privitoare la metodă, mă întorc acum la întrebarea: în omul devenit rob al hipnotizorului ce se observă oare *1*

Sub numele sforăitor de „liyperesthezie” – ce de mai nume sforăitoare de soiul acesta nu croieşte medicină pentru tot felul de fenomene pe care nu prea, le înţelege!

— Sub numele de „liiperestezie” se descrie la somnambuli o ascuţime supratrupească a simţurilor, mai ales a văzului şi auzului. Somnambulul aude la o foarte mare depărtare ceea ce abia se şopteşte către el, şi pe cei ce vin la dânsul îi recunoaşte după paşii lor pe scară sau în stradă, pe când acei paşi nu se răsfrâng încă deloc în urechile cele trupeşti ale altora. El vede printr-o scândură, citeşte într-o carte acoperită, ne spune ceasul şi minutul după un ceasornic închis într-o cutie, descrie figura şi descifrează veleatul pe o monedă ascunsă într-o pungă.

Întrucât somnambulul le face toate acestea cu faţa întoarsă spre acea scândură, spre acea carte, spre acea cutie sau spre acea pungă, Toma-necredinciosul mai poate încă să bănuiască că este un neam de vedere curat trupească, deşi ea se petrece cu ochii închişi: fineţe a pleoapelor! Extrasensibilitate a retinei! Idiosincrazie organică! Etc., etc., etc. Dar vine un moment când” et caetera” nu ajunge şi când până şi Toma-necredinciosul nu mai ştie ce să zică, mulţumindu-se atunci a născoci după obicei vreun nou termen tehnic, prin care vrea să ne înşele şi să se înşele: transpoziţiunea simţurilor.

În ce oare se cuprinde această nostimă „transposition de sens”? Se cuprinde în aceea că somnambulul aude său vede printr-o parte a trupului pe unde nu sunt nici ochi, nici urechi, adică pe unde nu se află niciun organ trupesc al văzului sau al auzului.

Dar ce fel de „transpoziţiune” să fie aceea, de vreme ce ochii şi urechile nu se „transpun”, rămânând întregi fără clintire la locul lor?

Doctorul Despine a urmărit fenomenul la mai multe somnambule, dintre care una vedea, auzea, amirosea prin degetele de la mini şi de la picioare. La o altă somnambulă, numită Eugenia, doctorul Despine a învelit capul cu o cârpă neagră, apoi i-a pus sub picioare un petec de hârtie, pe care s-a scris această frază destul de lungă şi destul de întortocheată, adică destul de medicală: „Şi la guérison des malades était en raison directe de l'intérêt qu'elles inspirent, la vôtre serait aussi prompte que la pensée”; ei bine, Eugenia a mişcat cu piciorul petecul până când l-a aşezat bine sub talpă la locul unde ea avea o mică pată roşie, şi prin acea pată roşie, ca şi când ar fi fost acolo un ochi foarte ager, dânsa a citit din cu vânt în cuvânt şi a reprodus întreaga frază.

— Cum vezi dumneata? întrebă doctorul Despine pe una din somnambulele sale.

— Organul văzului, răspunse ea, parcă s-ar pogorî, mi se pare că este un fluid. „C'est comme si l'organe de la vue descendait, îl me semble que c'est un fluide”.

Nici poate să fie altceva decât un fluid, un fluid imponderabil, un imponderabil care vede, care aude, care amiroase, care simte, care este un organism deosebit de organismul cel ponderabil, de organismul cel nelluidic al trupului pământesc.

Nefiind nicio „transpoziţiune a simţurilor” celor trupeşti, care nu se pot transpune fără a se transpune totodată organele cele proprii fiecăruia din ele, este o dezmărginire a organismului celui iluidic, mişcându-şi el cu o neînchipuită repeziciune toate moleculele unele peste altele, deoarece este fluidic. Somnambula doctorului Despine îşi dădea seama ea însăşi de acel

organism fluidic, acelaşi pe care Schopenhauer îl numea „organ al visului”, acela-şi căruia Helienbach (Geburt und Tod, 89) i-a zis „metaorganism”, acelaşi pe care alţii – mai de mult sau mai de curând – îl botează bine-rău cu tot felul de epitete. Nouă, cel puţin deocamdată, nu ne pasă de nume. Numele fie cum va fi, lucrul în sine este: organism al sufletului, un organism fluidic imponderabil, neatârnat de celule encefalice, de care dânsul se slujeşte la de o simplă unealtă specializată în stare de mărginire trupească, pe când în stare de dezmărginire el poate să-şi specializeze tot atât de practic buricul, degetele, ba piuă şi acea mică pată roşie de pe talpa somnambulei Eugenia, de unde până la creier e hăt departe.

Acest organism iluidic, dovedit prin somnambulism, completează de minune golul cel psihologic lăsat în teoria darwinistă a organismelor anatomice; un gol, ţeste oare noi crezurăm de cuviinţa a trece repede în capitolul despre „Ştiinţa sufletului”. În adevăr, numai un asemenea organism primar fluidic, de vreme ce este tot ce poate fi mai elastic, mai cu „transpoziţiune” după terminologia medicală, ne face a înţelege cum unul şi acelaşi „eu” a putut fi pe rând şopârlă, broască, maimuţa şi om; ne face adică a înţelege cum, în mersul cel evolutiv din jos, în sus, el a fost în stare a-şi potrivi treptat fel de fel de organisme secundare. Şi nu numai atât. De îndată ce aceste organisme secundare, singurele cu care îşi bate capul Darwin şi şcoala lui, s-au aşezat într-o suprapunere armonică prin îndelungata lucrare de propăşire a organismelor celor fluidice, suprapunerea cea armonică stă în picioare, bună pentru Hâeckel ca s-o întocmească pe îndelete în chip de arbore

genealogic, dar rămâne nu mai puţin adevărată, putinţa pentru organismul cel fluidic, când ajunge la o treaptă psihică, aproape omenească, de a trece dintr-un câine sau dintr-un elefant sau dintr-o pasăre într-un om, nu neapărat dintr-o m. mută. Evoluţia anatomică cea secundară şi evoluţia psihologică cea primară, organice ambele, se împacă astfel şi se întregesc laolaltă prin existenţa odată constatată a organismului celui fluidic; o împăca re şi o întregire asupra, cărora noi vom mai reveni din când în când, căci – am spus-o şi nu vom înceta de a o spune – Spiritismul este cea mai hotăâătoare verificare a teoriei darwiniste.

Fără un organism fluidic imponderabil, orice tălmăcire şi răstălmăcirea în e în o r i ei prin lucrarea creierului celui pământesc este încurcată, silită, aproape o galimatie, fiindcă în acest creier pământesc, ca şi în trupul întreg, totul se reînnoieşte, se preschimbă, se înlocuieşte necurmat; se modifică, necurmat nu numai elementele cele gingaşe ale creierului, dar până, şi celulele osoase, cele mai tari din toate, după cum a dovedit-o Flourens prin experimente asupra dobitoacelor. Dacă dară nimic nu se păstrează neatins în materia cerebrală, cum oare atunci să se păstreze acolo neatins pentru ani îndelungaţi nămolul de întipăriri numit memorie? Nişte întipăriri atât de mărunţele, încât David Hartley le boteză foarte bine” vibra tiunculae”, româneşte „zbârnâituriţe”. Şi să nu pierdem din vedere că nu este vorba de o singură memorie, precum se crede obişnuit, ci sunt în joc trei categorii de memorii, trei forme evolutive ale unuia şi aceluiaşi piincipiu, astfel ca, umil şi acelaşi” pentru ce” trebuie să le

lămurească pe câte trele, un „pentru ce” care să nu aibă deloc* firea cea schimbăcioasă a celulelor trupeşti. Cele trei forme evolutive ale-memoriei sunt anume:

1. Memoria cea curat impulsivă* o memorie pe care cugetarea ar avea dreptul s-o urmărească până şi-n tainar mineralogică a simetriei cristalice, dar ûare – restrângându-ne în sfera lumii organice – face că orice făptură, fie plantă, fie animal, cât creşte şi trăieşte pe pământ, îşi menţine în dezvoltarea sa aceeaşi normă tipică, deşi moleculele cele constitutive ale trupului la fiecare interval nu mai sunt aceleaşi. În privinţa acestei memorii tipice, când ne întâmpină câte o monstruozitate, câte o abatere de la aspectul cel specific, este întocmai ca o uitare întâmplătoare, un fel de „amnezie”, prin care nu se zguduie norma. Apoi chiar dacă vom tăia sau vom nimici o parte a unui organ trupesc, acest organ tinde după putinţa, pe temeiul acestei memorii tipice, a se reface la loc, nu altfel decât tot aşa cum fusese mai înainte. Numai un organism fluidic imponderabil, scutit de orice nimicire, adică totdeauna acelaşi, ne poate da cheia acestui fenomen.

2. Memoria cea instinctivă r-l întregimii individuale – lăsăm pe medici s-o explice oricum le place, rugându-i numai atâta: să ne spună ceva. Care să se potrivească nu cu una, şi cu toate formele evoluţiei – memoria cea instinctiva a întregimii individuale, o memorie în puterea căreia, noi ne simţim întregi trupeşte chiar atunci când ne lipseşte eu desăvârşire o parte a trupului: ne simţim întregi, fiindcă organismul cel fluidic imponderabil, izvorul memoriei peste tot, este pururea întreg, pururea

neciuntit în totimea sa. Ostaşul, care şi-a pierdut piciorul stâng într-o bătălie, peste un an se vaită că-l doare degetul cutare de la piciorul stâng. Solidaritatea între organismul cel pământesc, simpatia dintre dânsele în răstimpul cât ambele sunt unite, poate să meargă şi mai departe, dacă vor fi adevărate cele povestite în această privinţa de Jules Termina, „Science occulte45 202; noi ne mulţumim însă a nu ieşi Am cercul faptelor bine cunoscute şi nedezminţite.

3. În sfârşit, ajungând acum la treapta evolutivă cea mai înaltă *a* memoriei: memoria stărilor de conştiinţă, noi ne putem reîntoarce la somnambulism, cerând un răspuns şi căpătând o mărturie de la însuşi sufletul omenesc în stare de dezmărginire.

Ceva comun tuturor formelor somnambulismului este uitarea. Dar să ne înţelegem bine asupra vorbei. Ceea ce se cheamă a ci uitare este, după cum ne vom încredinţa îndată” tocmai o memorie la culme.

În momentul în care se deşteaptă somnambulul uită tot, cu desăvârşire tot ce făcuse el în stare de adormire; lăsaţi-l însă să adoarmă iarăşi şi iată-l că, în intervalul visului somnambulic, el îşi aduce aminte tot, cu desăvârşire tot ce făcuse în toate stările sale anterioare, în cele de adormire, ca şi în cele de veghere în specie, el şi le aduce aminte mai limpede, mai sigur de cum le ştia. Atunci când veghea.

Acest fapt îl constată oricâţi au scris vreodată despre somnambulism, fie somnambulism firesc, lie el meşteşugit sau hipnotism. „Cel hipnotizat – zice profesorul Beaunis (Le somnambulisme, 2, III 117) – îşi aminteşte nu numai cele petrecute în somnul hipnotic, ci încă tot ce s-a petrecut atât în starea de

veghere, precum şi în somnul obişnuit, bunăoară visele sale; ba chiar amintirea celor petrecute în traiul obişnuit este la dânsul atunci mai exactă”.

Dacă e dară uitare din punctul de vedere trupesc, din punctul de vedere al sufletului celui dezmărginit din trup este, dimpotrivă, o memorie uriaşă; o memorie care îmbrăţişează nu numai cele trăite în două stàri analoage, adică veghere şi veghere satl somn şi somn, ci îmbrăţişează cu o minunată amărunţime toate stările, fie ele oricât de neasemănate. Şi dacă sufletul, dezmărginindu-se din trupul cel pământesc pe o clipă şi într-o mică parte, capătă totuşi o asemenea memorie a vieţii sale din trecut, apoi cu cât mai întinsă şi mai puternică trebuie să fie această memorie, când dezmărginirea. Sufletului se îndeplineşte prin moartea trupului, adică atunci când rămâne pe deplin neatârnat organismul cel fluidic imponderabil!

Este o memorie integrală a fiinţării integrale, în opoziţie cu memoţia cea frânta sau bucăţită a stării de veghere.

O individualitate, un „eu”, se întemeiază pe memorie, căci numai printr-însa poate afla cineva că este unul şi acelaşi într-un lung şir de momente, pe care dânsa le leagă într-o singură unitate. Fără memorie, eul meu n-ar şti că el, unul şi acelaşi, a scris pe „Satyrul”, apoi „Archiva istorică”, apoi pe „Răzvan şi Vidra”, apoi „Istoria critică”, apoi „Curente den bătrâni”, apoi „Etymologicum magnum”; şi nici ar fi fost în stare de a scrie pe vreuna din acestea, ba nici măcar o pagină, de vreme ce orice alcătuire este o asociaţie de idei, iar orice asociaţie de idei este un rezultat al memoriei. În ştiinţă, în literatură, în artă,

de la memorie pleacă totul; şi vechii greci aveau o deplină dreptate de a zice că cele două muze sunt fiice ale „Mnemosynei”, adică ale „Memoriei”.

La om, prin evoluţie, memoria este fără alăturare mai forte şi mai cuprinzătoare decât la vieţuitoarele mai de jos; dar şi la om, după cum ne-am încredinţat prin somnambulism, ea este fără alăturare mai cuprinzătoare şi mai forte atunci când sufletul izbuteşte, măcar până la un punct, a se dezmărgini din trup. De aci urmează că, într-o stare de dezmărginire desăvârşită, pă ăsind de tot trupul cel pământesc, sufletul devine o individualitate, repetăm încă o dată: o individualitate fără seamăn mai bine înzestrată pentru orice îndeletnicire a minţii, dacă... sunt două „dacă”:

1. Mintea omului, ca orice univers, rezultând din evoluţie, nu poate fi prea mare în dezmărginire din trup, dacă nu se urcase destul de sus, prin capitalizarea muncii, deja în starea cea anterioară a mărginirii trupeşti, adică în cele mai multe vieţi pământeşti perindate.

2. Mintea omului, multă sau puţină, se îndeletniceşte numai dacă voieşte.

Am ajuns la întrebarea despre v e în ţ a, pe care

— Întrucât se atinge de suflet în stare de dezmărginire

— Trebuie s-o despicăm tot cu ajutorul somnambnlismului.

În somnul propriu-zis, voinţa este uneori foarte energică: sunt adesea lupte crâncene, în care visătorul înfruntă primejdia şi biruieşte; sunt ispite, din care el iese învingător; sunt certe, în care el îşi apără cu tărie credinţa împotriva altora, şi aşa mai

încolo. O copilă de 14 ani, care în vis nu se sfieşte singură în faţa lui Bismarck şi a unei gloate de cei. Mani a striga cu îndârjire: „Jos Bismarck!” arata prin aceasta, în dezmărginire» somnului, un grad înalt de voinţă. Dar să luăm ceva mai ciudat şi foarte înfiorător totodată, o întâmplare adevărată, a căreia, jertfă şi-a plătit visul ptiu ani de muncă silnică şi care a fost descrisă de doi poeţi ai noştri, de Cezar

Boiiac, sub titlul „Ocnaşi şi de Grigore Alexandrescu sub acela de „Ucigaşul fără voie”.

Un tânăr ţăran adoarme lângă nevasta sa într-o vie:

Dar somnul câteodată aduce grele vise;

Într-însul necuratul îşi joacă coada sa!

Se vede că-nnorase şi nimeni nu simţise.

Căci ploaia nu începuse, dar trăsnetul izbise Un nuc bătrân în preajmă, şi cânele lătra:

Mie-mi păru deodată Maria speriată că strigă, şi la dânsa se dă un lup turbat:

Apuc în zăpăcire securea rezemată De căpătâiul nostru, izbesc pe biata fată care dormea în pace… odată a ţipat!

Visând că omoară un lup, nenorocitul îşi asasinează aievea pe iubita.

În acest vis, mijlociu între somn şi între somnambulism, energia ajunsese la sălbăticie. Dar în somnambulismul propriu-zis, mai ales în cel provocat, lipseşte oare voinţa, după cum s-ar părea la cea dintâi vedere?

Noi am spus mai sus, că hipnotizatul se supune orbeşte hipnotizorului; da, însă numai după ce i se supusese o dată de bunăvoie. Întemeietorul hipnotismului, englezul Braid (Neurhypnologie, 18),

zice lămurit: „Niciodată nu poate cineva să fie «hipnotizat», dacă nu voieşte el însuşi”. Negreşit, după ce a voit o dată, după ce a voit de două ori, de trei ori, cu fiecare nouă încercare hipnotizatul din ce în ce mai mult a> înstrăinat de la sine voinţa sa, întocmai după cum oricine şi-o înstrăinează treptat când se apucă de beţie sau de morfinism.

Aceasta este o pierdere voită a voinţei, iar prin urmare tot o v oinţă la mijloc.

Lăsam la o parte numeroase cazuri, povestite de hipnotizori despre o vie împotrivire, chiar din partea celor hipnotizaţi în mai multe rânduri, când li se porunceşte ceva care nu le place.

În acest chip până şi în hipnotism voinţa sufletului nu se şterge, ci numai doară se mlădiază; cu atât. Mai puţin somnambulismul cel firesc, în care omul rămâne stăpân pe sine; cu atât şi mai puţin într-o dezmărginire a sufletului.

Să nu se piardă însă din vedere o particularitate foarte şi foarte importantă a voinţei la suflet în dezmărginire, şi anume: un amestec atât de strâns între voinţă şi credinţă, încât nu se poate zice că ambele închipuiesc un singur act.

În stare de veghere voinţa este pentru noi ceva care nu are a face nici cu credinţa, nici cu necredinţa, sau are a face cu una şi cu cealaltă deopotrivă: cred şi de aceea voiesc, nu cred şi de aceea iarăşi voieso; şi tocmai din pricina acestui divorţ între voinţă şi credinţă, în stare de veghere voinţa, noastră este obişnuit o jumătate din voinţă, dând naştere unor fapte serbede şi spălăcite. Nu-i aşa când sufletul se dezmărgineşte. El atunci nu poate voi, dacă nu crede, voieşte numai întrucât crede, crede şi voieşte în

acelaşi timp, şi iată de ce – prin nedezlipire între voinţă şi credinţă – sufletul atunci face minuni, adică ceea ce nouă în stare de veghere nu ne este cu putinţă de a face.

Somnambulul cel firesc poate să umble pe o frânghie întinsă în aer, nu numai pentru că voieşte, ci pentru că voinţa îi este însoţită de tăria credinţei cum că o poate face. Pe trupul hipnotizatului iese din nimica băşici, dacă i se sugerează că i s-a pus acolo o vezicătoare, nu numai pentru că el crede în ceea ce i s-a spus, ci pentru că credinţa-i, care ea singură ajunge, se preface într-o puternică voinţă de a vedea pe trupul său lucrarea cea obişnuită a unei vezicători.

Despre fachirii din India se asigură că, într-o stare de auto-ipnotizare, adânc adormiţi, ei ţin minile întinse peste un grăunte pus în pământ şi, în interval de două ceasuri, grăuntele prinde rădăcină, încolţeşte şi creşte, creşte atât cât n-ar putea să crească de la sine şi în două săptămâni, căci fachirul credo şi voieşte aceasta, adică crede-voieşte un singur verb fără niciun „şi” la mijloc.

Neputând a voi fără a crede, sufletul în dezmărginire nu poate minţi, de vreme ce a minţi este a nu crede.

Acest fenomen se va părea foarte ciudat sufletelor celor nedesmărginite, oamenilor celor întrupaţi încă şi deştepţi în întruparea lor, dintre care mulţi s-au deprins a minţi o dată pe fiecare jumătate de oară, ca şi când ar lua pentru sănătate o linguriţă de doctorie; dar oricât de ciudat s-ar părea, este un fapt, un fapt dovedit, un fapt de care ar trebui să se bucure mai cu seamă cei mincinoşi, căci: de!

— Ei se vor îndrepta cel puţin după moarte.

În studiul său despre Lady Macbeth, fiică-rtiea (Théâtre p. 230) zice: „În răstimp de somnambulism, Lady Macbeth destăinuieşte tot. Până atunci noi ne-am fi putut închipui că dânsa n-a luat parte decât la omorul lui Duncan. În privinţa lui Banquo, e sigur că ea n-a ştiut momentul anume când fusese omorât, dar vorbele lui Macbeth ne fac a întrevedea că însăşi fapta a fost făptuită sau îndemnată de dânsa, căci soţul ei îi zice: o vei aplauda. Cât se atinge însă de omorul Ladyei Macduff, numai prin scena somnambulismului noi aflăm că el apăsa de asemenea pe conştiinţa Ladyei Macbeth care îşi zice atunci, cu toată groaza remuşcării de cuget: cel de Fife avea o nevastă; ce s-a făcut cu dânsa?... Ea se învinovăţeşte, dar se învinovăţeşte dormind; şi chiar dormind, adică lipsită de înfiorătoarea sa voinţă, ea râde cu răceală de temerile lui Macbeth: uf, bărbate! E ruşine... Numai un Shakespeare putea să apuce astfel sinteza integrală a fiecărui tip. Forma somnambulică a remuşcării de cuget este o urmare neînlăturată a caracterului Ladyei Macbeth. O altă urmare tot atât de neapărată a acelui somnambulism al ei, este că el o sfărâma, căci pentru Lady Macbeth aievea remuşcarea. Rămâne tot ascunsă, ea crede că nimeni n-o ştie, ea o îngroa pă, o piteşte, o îndeasă în fundul inimii sale şi – lipsindu-i o răsuflare – izbucnirea o ucide... Numai în somnambulism cumplita femeie nu era în stare de a se preface, după cum se prefăcea totdeauna în timpul cât veghea; numai în somnambulism ea nu avea încotro: trebuia cu orice preţ să spună adevărul, căci somnambulul n-are voinţa de a minţi.

Acelaşi fenomen din punct în punct/ne întâmpină

în somnambulismul cel artificial. O ştiu toţi magnetizorii. Să hipnotizaţi pe un ucigaş, pe un fur, pe un otrăvitor, şi el vă va spune cu cele mai mici amănunte: cum a ucis, cum a furat, cum a otrăvit, fără a tăinui nimic, fără a putea să mintă. Fie cineva oricât de „boier Minciună”, în stare de somnambulism îl veţi vedea schimbat deodată în „boier Adevăr”.

Negreşit” da că hipnotizorul îi va insufla celui hipnotizat a spune o minciună, el o va spune, dar o va spune în cuget curat, tocmai pentru că o crede cu tărie a fi cel mai sfânt adevăr, mincinos într-un asemenea caz fiind numai hipnotizorul.

Cu alte cuvinte, minciuna este aşa zicând un produs cvasi-chimic, un fel de precipitai care se naşte din însoţirea sufletului cu trupul cel pământesc; cu cât sufletul se dezmărgineşte din acest trup, cu cât mai mult el îşi scutură marginea cea trupească, cu atâta minciuna scapătă şi adevărul precumpăneşte.

Şi în traiul nostru de toate zilele, minciuna nu este de asemenea altceva, decât un efect al mărginirii. Oare cum începe copilul a se face mincinos? Când îl preamărgineşte neghiobul autoritarism al crescătorilor. Dar ţăranul? Pe ţăran cine oare nu-l mai mărgineşte, de la vătăşel şi până la ispravnic! Oricât de mincinoşi ar fi însă copilul şi ţăranul, culmea minciunii se răsfaţă pretutindeni la picioarele unui scaun domnesc, căci acolo se adăposteşte culmea mărginirii, fiecare simţindu-se încătuşat prin cuvântul, prin gestul, printr-o interjecţiune sau o căutătură a stăpânului. Se bârfeşte că partea femeiască e mai mincinoasă decât bărbatul. Vorbă să fie! Dacă e ceva de mirare, apoi numai doară că femeia este mă i puţin mincinoasă de cum ar trebui să fie faţă cu nenumărate

mărginiri, care o împresoară din toate părţile.

Ôn dit qu-un coeur de femme est une étrange chosê.

Que c'est un labyrinthe où la raison se perd:

c'est quand on le croit plein qu'al est le plus désert. C'est quand il est heureux qu'al semble plus morose. Mais, hélasl c'est qu'al veut toujours parler, et n ose, c'est a tort qu'on le dit trompeur comme la mer: Îl veut crier, alors que son mal est amer, Mais sans cesse une main sur să bouche se poşe.

Îl souffre le premier *à* cacher să douleur Et saigne abundamment sous non masque neur:

La nature la fait ferme et pourtant timide. Îl te faut donc mentir toujours, pauvre coeur; Va, ne sois pas honteux's ils t'appellent perfide: Ta perfidie est un tribut à la pudeur. (Julie Husdeu)

Numai întrucât se poate dezmărgini din tot felul de obezi, sufletul alungă de la sine straturi-straturi ceaţa minciunii şi ajunge, în sfârşit, a nu mai avea voinţa de a minţi.

Destrupat, un suflet poate să ne amăgească, fiind amăgit el însuşi; poate să fie rău, prost, vulgar sau trivial, dacă înaintase prea puţin în evoluţie; dar mincinos nu poate să fie...

Ne oprim aci de astă dată.

Din cercetarea deosebitelor forme ale somnului noi am înlăturat într-adins o seamă de fenomene foarte însemnate, precum vise profetice, apariţii în cea sul morţii, al doilea văz (second sight), pe alter ego (Doppelgänger), diagnoză şi terapeutica, pe-n vis, cunoaşterea somnambulică a unor limbi sau ştiinţe şi arte neînvăţate în stare de veghere etc. J iar, pe de o parte, toate acestea îşi vor găsi un loc mai potrivit în

urmarea cercetărilor noastre; pe de alta, 111 studiul de faţă de n-ar fi decât dovezi peste dovezi, aşa zicând colac peste pupăza, despre organul cel nemuritor odată dovedit al sufletului; şi în fine, nu e rău, până mai încolo, a lăsa pe cititor să mai caute, să mai cugete el însuşi, căci o convingere deplină în orice sferă se dobândeşte mai temeinic printr-o lucrare proprie, decât printr-un aparat străin d-a gata. De astă dată ne grăbim dară Atrage o încheiere din cele zise mai sus.

Orice făptură este o bucăţică desprinsă din Dumnezeu; ceva din Dumnezeu, dar în margini; ceva în margini, dar din Dumnezeu.

În mărginirea sa pururea prezentă, orice făptură, pleca ta în trecut din Dumnezeu, îşi lucrează reîntoarcerea sa viitoare la Dumnezeu, dezmărginindu-se prin progres, \rogres şi iarăşi progres: evoluţia.

În orice făptură, dorul infinitului se dă pe faţă dintâi impulsiv, apoi impulsiv-instinctiv, apoi impulsiv-instinctiv-conştient, adică: pe fiecare treaptă a evoluţiei, pe lângă caractere speciale proprii acelei trepte, fie instinctiv7, fie conştient, fie altfel, se păstrează caracterul cel primordial impulsiv al tuturora.

În plantă, în animal, în om, dorul cel primordial impulsiv de a se dezmărgini cuprinde aproape o jumătate din traiul întreg, numindu-se somn în antiteză cu jumătatea cealaltă numită veghere; două jumătăţi deopotrivă necesare, căci fără veghere făptura n-ar fi mărginită, fără somn ea n-ar fi din infinit.

La om, bucăţica cea din Dumnezeu se

dezmărgineşte nu numai impulsiv ca la planta, nu numai impulsiv şi instinctiv ca la animal, ci încă se e o n – şi t i în ţ e *n* z a prin porniri idealiste ale minţii şi ale inimii în stare de veghere; dar numai asupra somnului, fiind o generalitate, adică o impulsiune primordială a vieţii organice peste tot, nu în parte, acea dezmăginire poate fi experimentată cu siguranţă, fără şovăire, într-un chip curat ştiinţific.

Somnul este de două feluri: somn propriu-zis şi somnambulism; apoi fiecare din aceste două feluri se împarte la rândul său în două: somn obişnuit şi cel meşteşugit, somnambulism firesc şi cel provocat, fără a mai pomeni aci unele varietăţi mai puţin însemnate; dar în toate felurile şi varietăţile somnului, dezmărginirea sufletului spre infinit se făptuieşte deopotrivă prin ceea ce se cheamă v is.

Prin vis sufletul se dezmărgineşte în timp, trăind ani într-un ceas; se dezmărgineşte în spaţiu, cutreierând într-o noapte o lume; se dezmărgineşte în formă, urzindu-şi după plac o altă orişicare; se dezmărgineşte în umblet, putând să zboare ca o pasăre; se dezmărgineşte în grai, înţelegând orice limbă, până şi a animalelor; se mai dezmărgineşte din dezmăr ginire, când visează în somn un al doilea somn cu un nou vis.

Această dezmărginire fiind o mişcare de reîntoarcere la infinit, adică la împlinirea dorului celui primordial impulsiv al făpturii îndeobşte, ea se caracterizează printr-un simţământ de nespusă mulţumire şi chiar de fericire, care încetează sau se întunecă numai atunci când trupul stăvileşte dezmărginirea sufletului său i se împotriveşte, după cum se întâmplă în unele boli şi mai ales în

somnambulism.

În această dezmărginire sufletul simţindu-se şi ştiindu-se nemuritor, omul în vis se desfătează în societatea morţilor, care este pentru dânsul atunci nu o groază, ca în stare de veghere, ci o simpatică împărtăşire similară cu alte suflete tot atât de nemuritoare.

Somnambulismul, în care dezmărginirea sufletului, reţinută oarecum din zbor, se poate studia cu multă înlesnire, dovedeşte, într-un chip mai pe sus de orice cârteală: pe de o parte, deosebirea între organismul sufletesc şi între organismul cel trupesc, iar pe de alta – natura fluidică imponderabilă a celui dintâi, o natură care îi permite nu numai a vedea, a auzi, a amirosi fără ajutorul organelor trupeşti, dar încă a vedea, a auzi, a amirosi printr-o parte a trupului, unde nu sunt nici ochi, nici urechi, nici nări.

Acest organism sufletesc primar, a căruia fluiditate se încovoaie cu uşurinţă în orice organism trupesc secundar, astfel că, după treapta urcată pe scara evoluţiei, astăzi e o şopârlă, mâine broască, poimâine maimuţă sau câine sau elefant şi aşa înainte, deşi rămâne pururea acelaşi” eu”.

— Acest organism sufletesc primar, când ajunge la treapta de om, ne înfăţişează în stare de dezmărginire, întrucât o putem urmări piin studiul somnului propriu-zis şi mai cu seamă a somnambulismului, următoarele două sau trei însuşiri:

1. O minunată putere de memorie, prin care sufletul îmbrăţişează laolaltă totalitateastărilor sale de conştiinţă din trecut, întregimea individualităţii sale.

2. O surprinzătoare energie rezultând dintr-un aşa fel de înnodar ea voinţei cu credinţa, încât ambele

devin o singură nedespărţită voinţăcredinţă, de unde urmează apoi:

3. Imposibilitatea de a minţi, adică de a face sau de a spune ceea ce sufletul nu crede, fie această credinţă, bună sau rea, fie ea întemeiată pe ştire sau pe neştire.

Bacă dară sufletul nostru este un deosebit organism, pentru care moartea trupului, departe de a fi un epilog, alcătuieşte numai un înalt grad de dezmărginire, un soi de scăpare dintr-o temniţă;

Dacă acest organism sufletesc nemuritor vede, aude, simte, simte tara alăturare mai cu agerime decât atunci când este întrupat;

Dacă el se bucură de culmea memoriei individuale, care nu lasă a uita nimic din câte văzuse, a uzise, simţise, lucrase în răstimpul trecerii sale pe pământ;

Dacă pentru dânsul a crede şi a voi este totuna, puţind mult, foarte mult prin această încleştată îmbinare a voinţei cu credinţa;

Dacă pe lângă acestea, fie spirit inferior, fie spirit superior, el nu e în stare de a minţi;

Dacă, în fine, studiul ştiinţific al somnului, din punctul de vedere al evoluţiei universa le şi pe temeiul observaţiilor celor mai neîndoioase, adevereşte această nepieritoare autonomie a sufletului individual în treptata desfăşurare a transformărilor celor trecătoare ale trupului;

Atunci Spiritismul, doctrina comunicaţiei între cei duşi şi cei rămaşi încă, între cei întrupaţi şi tei destrupaţi deja, se întemeiază nu pe fenomene problematice, nici pe fenomene posibile, ci pe fenomene necesare: nu poate să fie altfel, căci dacă n-

ar fi aşa, atunci şi numai atunci s-ar călca legile naturii.

De aci, neapărat, nu urmează că eu sau domnul Ix şi domnul Igrec ne-am putea aşeza tam-nisam la taifas cu sufletul lui Socrat sau al lui Traian.

Câteodată, în viaţa asta de jos pământească, ni se întâmplă că vreun om de frunte ne întoarce spatele sau că nu vrea să ne primească; ce să-i facem? Să strigăm oare ca el nu există? Sau nu cumva să ne închipuim că ar fi supiafiresc ca el să ne bage în seamă?

Nu şi nu.

El nu ne bagă în seamă pentru că nu ţine a ne cunoaşte? Au pentru că, ne cunoaşte pl ea, bine că nu suntem oameni de omenie, sau nu simpatizează cu noi, nu ne potrivim unii cu alţii, nu ne iubi m.

Iubirea, iubire adevărat omenească, nu dobitocească, căci dobitoacele nu sunt spiritiste, ci foarte pozitiviste; iubirea pe care în vecii vecilor n-o vor înţelege aceia care maimuţează definiţia băignită de Littré şi Bobin: „amorul este totalitatea fenomenelor cerebrale care constituie instinctul sexual”; iubirea sufletelor, iubire de tată, de mamă, de copil, de fraţi sau prieteni, iată cheia Spiritismului, singură cheie a comunicaţiei între spirite.

S aprilie 1891

TELEGRAFIA IUBIRII

În capitolul din urmă noi am pomenit deja în treacăt pe omul cel mai de ştiinţă din ziua de astăzi: Louis Pasteur.

— Omul cel mai de ştiinţă, da, întrucât culmea ştiinţei, mai pe sus de adevăr, mai pe sus de frumos, este binele, şi prea puţine fiinţe din toţi timpii au adus

prin ştiinţă mai mult; bine omenirii.

Vorbisem anume despre intrarea lui Pasteur în Academia franceză, unde el venea să înlocuiască pe Littré şi unde la cuvin tarea sa de primire, trebuia să-i răspunză Renan.

Littré şi Renan!... Materialişti? Üu. Mai mă terialist sunt eu, de vreme ce de la granit şi până la eter, de la „materie solidă” şi până la „materie radiantă”, nu cunosc nimic şi nu sunt în stare de a cunoaşte ceva fără materie. Littré şi Renan nu sunt materialişti, ci hemiopişti, adică vederea lor cea mai jumătăţită cerne numai stările cele grosolane ale materiei şi tăgăduieşte cu îndărătnicie însăşi putinţa altor stări. Littré şi Renan: cel dintâi – hemiopist foarte metodic, descriind măiestreşte toate câte îi dă mâna să le vază şi pe care se sileşte a le vedea lămurit celălalt – hemiopist frazeolog, dându-se pe gheaţă cu o uşurinţă plină de haz, dar fără a o sparge vreodată să ajungă la apa cea vie, de frica de a nu cădea şi mai ales de grijă de a nu pierde dezinvoltura mişcărilor. Un alunecător ca Renan, când cu capul înainte şi cu un picior în văzduh şi cu capul azvârlit pe spate, când mlădiindu-se la dreapta, când legănându-se la stânga, când învârtindu-se roată, pururea nurliu, pururea cu zâmbet pe buze, e ceva de minune! vorbiţi-i de Dumnezeu bunăoară, şi el vă va răspunde:

„Pour moi, quand on ale ces dogmes fundamentaux, ai envie d y croire; quand on leş afirme autrement qu’en beaux vers, je suis prâş d’un doute invincibile”. Această frază, frază şi iarăşi frază, înseamnă: când văz un om să nătos mi-e poftă să-i dau chinină; când îl privesc tremurând şi clănţănind din dinţi, nu-mi vine deloc a crede că el are friguri între

Littré şi Renan, purtarea lui Pasteur era anevoioasă, mai eu seamă în sânul unei Academii sadea literară, care nu prea caută ca bucatele ce i se aştern să fie curate şi cu temei, ci preţuieşte mai cu deosebire pe cele drese, pe cele cu dichise, pe cele” bien assaisonnées”.

Ei bine faţă cu umbra lui Littré, faţă cu penumbra lui Renan, faţă, cu mulţi academicieni nu mai puţin umbratici, Pasteur nu s-a sfiit a zice: „Pozitivismul vostiu nu ţine seamă de cea mai de căpetenie din toate noţiunile pozitive: noţiunea infinitului. Această noţiune pozitivă şi primordială.

— Adaugă el mai departe – pozitivul vostru o înlătură fără niciun drept o înlătură pe ea şi toate urmările ei în viaţa societăţilor. Noţiunea infinitului în lume, eu unul nu mă pot feri de a – n-o vedea pretutindeni întipărită. Prin ea suprafirescul stă în fundul tuturor inimilor. Ideea lui Dumnezeu este o formă aideii infinitului. Pe cât timp taina infinitului va atârna. Asupra cugetării omeneşti, nu vor înceta de a i se ridica altare, numească-se Dumnezeu Brahma, Allah, Iehova sau Iisus”.

Infinitul cu toate urmările lui”, l’infini et toutes şes conséquences”, iată care a fost punctul meu de plecare în acest şir de cercetări asupra Spiritismului.

Din dată ce recunoaştem că, făptura a fost urzită din infinit, ceea ce nu e chip a n-o recunoaşte, atunci urmează că ea nu poate fi decât o părticică din acel infinit pusă în margini, căci numai mărginindu-se dânsa încetează de a fi acel infinit.

Din dată apoi ce recunoaştem că această făptură se dezvoltă din mai jos în mai sus, ceea ce iarăşi nu e chip a n-o recunoaşte, atunci urmează că evoluţia. Ei

nu poate fi decât o neîncetată dezmărginire, căci altfel n-ar fi evoluţie, n-ar fi urcare, ci ar fi regres, ar fi pogorâre.

Mărginire şi dezmărginire sunt dar cele dintâi două mari urmări ale infinitului.

Alte două urmări, de-a dreptul subvinduite celor dintâi, sunt cele două forme obşteşti ale vieţii organice de pe pământ: vegherea, în care făptura e atât de mărginită încât poate să uite că este suflet; şi s-o mn u 1> în care ea se dezmărgineşte şi tot se dezmărgineşte până nu simţi că este trup.

În sfârşit, alte două urmări mai departe, a căror cunoaştere izvorăşte de la sine din această împoncişare între veghere şi între somn, sunt cele două organisme ale făpturii: organism trupesc, ponderabil, trecător, secundar, suborganism, pe care moartea îl risipeşte sau îl închide în coşciug; şi organism sufletesc, imponderabil, nepieritor, primar, s u p r a-or g a n is m, care numai prin moarte se dezlănţuieşte şi-şi capătă deplinătatea avântului.

În scurt, când luăm infinitul ca punct de plecare, singurul punct de plecare adevărat pozitiv, ştiinţific în toată întinderea cuvântului, pe dată ni se desfăşoară din el cu o logică neînduplecată cele şase urmări:

mărginire – dezmărginire

I I veghere – somn

I 1

suborganism – supra-organism

Studiind supra-organismul la om în stare de somn, în visul normal, în visul anestezic sau cloroformic, în somnambulism şi în înnotism, noi ne-am încredinţat că printr-însul sufletul vede, simte, ştie, se mişcă, străbate spaţiul într-o neatârnare

aproape deplină de trup, bucurându-se totodată atunci de o memorie uriaşă, de o minunată putere a voinţei şi de o iubire de adevăr fără seamăn, mai mare decât cea mai mare vericitate omenească obişnuită. Numai pl în acest supraorganism, care este şi el material, deşi nesupus la spulberare, sufletul poate, după moartea trupului, a fi în împărtăşire cu sufletele cele rămase încă întrupate.

Dar atunci de ce oare domnii Ix, Igrec şi Zed se plâng, şi se plâng cu drept cuvâiit cum că niciodată vreunul din aşa-numiţii morţi n-au vrut să li se comunice şi lor măcar în glumă?

Răspunsul este foarte neted: voi n-aţi i u b i t, voi n-aţi fost i u b i ţ i, voi nu cânteţi vrednici *de in* iubi, voi nu înţelegeţi iubirea.

Grăuntele adevăratului amor, semănat de orice fire omenească, n-a fost chip să răsară în atmosfera traiului vostru.

Lăsaţi în pace spii iţele celor destrupaţi: nu-i tot zgândăriţi în zadar; şi chiar studiul meu nu vă mai pierdeţi timpul de 9 – 1 citi mai departe, fără, niciun folos pentru voi, ca şi când aţi chemat un inginer idraulic să vă dea un plan de ped pentru o localitate şea, că, unde nu se află nicio apă.

Girtiţa are şi ea anatomiceşte organele văzului, dar a pierdut cu desăvârşire întrebuinţarea ochilor, trăind totdeauna, sub pământ. Să mai vadă, ea vreodată slabă, nădejde! Ci! Oi trebuie mai întâi să-şi dezveţe învăţul şi să părăsească vizuina.

Vorbind despre tainica înrâurire a acelor duşi din lume asupra celor lăsaţi pe pământ” Louis Figuier (Le lendemain de la mort, cliap. X), zice:

„Fiinţa supraomenească se împărtăşeşte numai

acelora pe care îi iubeşte şi care n-au dat-o uitării, acelora pe care vrea să-i ocrotească şi să-i apere împotriva curse ler şi greutăţilor vieţii pământeşti. O mamă sau un tată, pe care moartea îi răpise iubirii fireşti, vin de vorbesc celui rămas orfan şi care îi pâinge pe dânşii, Un fiu smuls în dimineaţa traiului din braţele părinţilor vine de îi mângâiede pierderea lui, îi luminează prin sfaturile sale le insulfă prin înalta sa înţelepciune mijloace de a răbda ispitele acestei sfere de jos. Doi prieteni se pot regăsi astfel unul pe altul; doi amanţi pe care îi desparte mormântul, e soţie adânc

7 – 8.613

Iubită se poate destăinui nefericitului soţ... Dar să nu uităm că, pentru a putea primi aceste nepreţuite împărtăşiri, omul trebuie să fie înzestrat cu un suflet frumos şi curat, păstrând cu sfinţenie amintirea de cei pierduţi. O mamă nepăsătoare pentru copil în timpul vieţii sau uitătoare după moarte, să nu se aştepte la intime manifestări din partea aceluia pentru care avusese d-abia o umbră de iubire. Să nu le ceară prietenul uituc de la prietenul plecat în lumea cealaltă. Mai mult decât atâta; oricare ar fi iubirea şi aducerea aminte faţă cu cei răposaţi, să nu se măgulească a primi împărtăşiri de la dânşii omul cel dedat patimilor grosolane şi josnice”.

Figuier ne dă aci o încredinţare foarte frumoasă, dar nedovedită. Dintâi, el nu cunoaşte fenomenul supra-organismului, în lipsa căruia este peste putinţă a înţelege într-un mod ştiinţific lucrarea unui suflet destrupat asupra sufletului celui întrupat, căci sufletul cel destrupat ar deveni atunci nu desmârginit, ci de tot nemărginit. Al doilea, el nu ne lămureşte noima

cuvântului iubire, ale cărui felurite înţelesuri trebuie limpezite din capul locului la facla evoluţiei universale, deoarece dobitocul iubeşte şi el, deşi nu este de crezut, de pildă, că sufletul porcului celui mort înrâurează asupra purcelului rămas în viaţă, nici viceversa. Al treilea, Figuier are în vedere numai pe su p r a-o m", l'être surhumain", adică sufletul cel urcat deja pe de-a-ntregul într-o specie superioară speciei omeneşti. Dar ce se face oare cu sufletul e x-o m, destrupat şi totuşi menit a se mai întrupa din nou pe pământ, o dată sau de mai multe ori, până ce va fi trecut prin cine ştie câte conace de ispăşire ale evoluţiei curat omeneştii

Sufletul cel destrupat al unui Jean Val Jean sau al unui Gavroche nu va putea oare, fie el oricât de întunecat, să se comunice din când în când unei fiinţe întrupate, pe care o iubise şi de care fusese iubit cu tărie? Mă i multă cruţare, pentru cei nenorociţi! mai multă cruţare, căci banditul care iubeşte e mai aproape de Dumnezeu decât pusnicul cel neprimitor de iubire.

N'avoir personne aimé, c'est le comble du crime! ...

(Julie Haşdeu)

În cercetarea de faţă, întemeindu-ne, ca şi până acum, numai pe fapte cunoscute şi recunoscute de ştiinţă, adică înlăturând fără milă orice date îndoielnice sau nehotărâte, noi ne vom încerca a dezvălui:

1. Ce este iubirea?

2. În ce chip prin iubire, numai prin iubire, chiar în crâmpeiul întrupării celei pământeşti, supraorganismul nostru se poate arăta altora la

depărtări colosale, fără niciun amestec al suborganismului celui trupesc.

Eu am avut totdeauna o deosebită simpatie pentru Schopenhauer. Dar ceea ce mă ademeneşte către dânsul, nu este mă teoria unei voinţe care nu ştie ea însăşi ce voieşte, nici tendinţa cea curiospesimistă a unui om strigând mereu contra vieţii şi ţinând totuşi viaţa până la caraghioslâcul de a. fugi din oraş în oraş de frica holerei. Ceea ce mă ademeneşte către Schopenhauer, este altceva: dintâi cutezarea cea proprie a oamenilor de geniu de a spune fără a şovăi tot ce crede; al doilea, limpezimea graiului. Schopenhauer vorbeşte aşa că să-i poată da de căpătâi oricine. El îşi luase drept lozincă zisă moralistului francez Vauvenargues: „Claritatea este bună credinţă a filosofilor”. Schopenhauer când greşeşte, îi vezi greşeala cât colo de o poştă, căci nimic nu ne ascunde, nu se pitulează, nu se îmbrobodeşte: totul stă pe faţă. De aceasta, categorie, printre altele, este doctrina lui Schopenhauer despre „Metafizica iubirii”, o doctrină a cărei sinteză se cuprinde în următorul dialog dintre Daplinis şi Clitoe (Frauenstaedt, Memorabilien, Stil);

„Daphnis: Aş vrea să fac un clar generaţiei viitoare şi mi se pare că tu ai putea să-i dai o parte care-mi lipseşte mie.

Chloe: Eu am aceeaşi dorinţă şi cred că tocmai tu ai să fii în stare să-i dai ceea ce mie îmi lipseşte.

Daplinis: Eu îi voi da înălţimea trupului şi tăria muşchilor, două lucruri pe care tu nu le ai.

Chloe: Eu îi voi da forme frumoase şi picioarele mititele, căci tu nu le ai niciuna, nici alta.

Daphnis: Eu îi voi da o subţire pieliţă albă, pe

când tu eşti oacheşă. Chloe: Eu îi dau păr negru şi ochii negri, pe când tu eşti bălan. Daphnis: Eu îi dau un nas de vultur. Chloe: Eu îi dau o guriţă mică.

Daphnis: Eu îi dau vitejia şi bunătatea, care nu-i pot veni de la tine.

Chloe: Eu îi dau o mândră frunte, isteţime şi minte, pe care de la tine nu poate să le capete.

Daphnis: De la noi amândoi el va moşteni o statură dreaptă, nişte dinţi frumoşi şi floarea sănătăţii. Zău aşa: eu şi tu împreună putem să dăm viitorului un copil de minune, şi de aceea eu-te doresc mai mult decât pe oricare altă femeie.

Chloe: Te doreseşi eu de asemenea…

Î) upst acest dialog, fără, doară şi poate cortina cade.

Iată ce se cheamă iubire la Schopenhauer!

Păcat că, în loc de a pune faţă în faţă numai pe Daphnis şi pe Chloe, el nu însceneaza un întins polilog, în care vreun sultan Soliman să vorbească pe rând cu cele patru sute cadâne ale haremului, iar drept rezultat: o prăsila de patru sute, toţi până. la unul mai chipoşi şi mai deştepţi decât Majestatea Sa Padişahul.

Cu o asemenea teorie, ar fi de ajuns o sută de ani pentru a înzestra întreaga omenire cu nec-plusultra însuşirilor fizice, morale şi intelectuale. Nu am vedea jur-împrejur decât Appoloni de Belvedere şi Venere de Medicis, fiecare din ei Shakespeare la cap şi Corneille la inimă.

Cum s-a întâmplat însă, că nici Corneille, nici Shakespeare, nu prea seamănă cu părinţii lor?

Se vede că tata şi mama uitaseră în ajun, înainte de că derea cortinei, a se înţelege la cuvinte cu

Daphnis şi Chloe 1

Pentru Schopenhauer individul – fie cocoş, fie armăsar, fie om, cocoş-armăsar-om o simplă deosebire de treaptă.

— Individul nu cântăreşte nimic: totul este specia din care el face parte, adică specia „gallus”. Specia „equus”, specia „homo”. Înmulţirea speciei este menirea cea măreaţa a individului. Numai specia e nemuritoare – zice Schopenliauer.

Aci este o greşeală fundamentală a geniului cugetător. Pe de o parte, paleontologia ne arată specii întregi dispărute fără urmă. Pe de alta, prin legea evoluţiei universale, uadăifiace j. eu” trebuie să se dezvolte de jos în sus prin mai multe trepte ale propăşirii, iar, prin urmare, nicidecum specia” ci tot” eul” este nemuritor.

Fiecare” eu” reprezintă o mulţime de specii, prin care el trecuse deja, afară de acelea prin care urmează a mai trece încă. S-ar putea zice că fiecare” eu” alcătuieşte singur o imensă specie, întinsă din infinit şi tinzând la infinit. Să pipăim această idee în alăturata furară

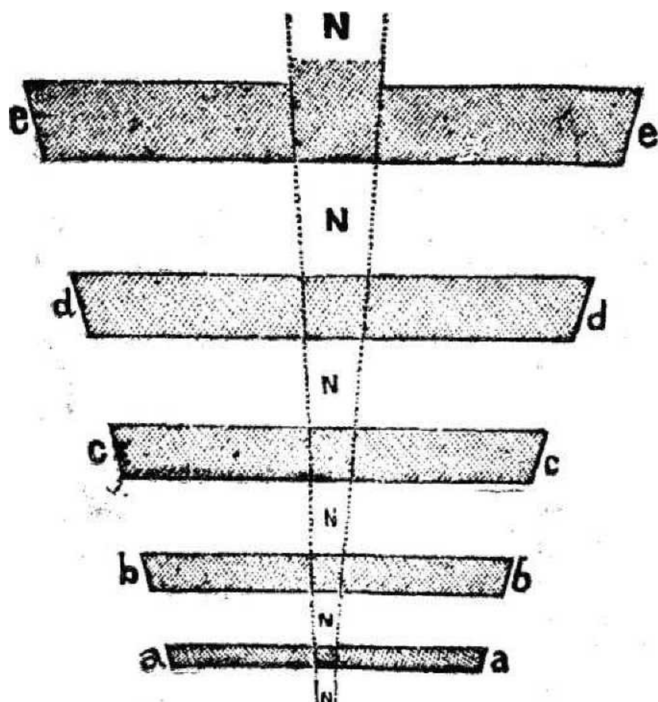

Fig. 4

În această figură, vergile paralele orizontale din ce în ce mai lărgite *a* – a, *b* – *b*, *e* – e, *d* – *d*, *e* – e, închipuiesc suprapunerea speciilor; iar varga verticală din ce în ce mai dezvoltată în sus N este individul. După ce individul N trecuse prin specia *a* – *a*, ea poate să piară, după cum au pierit, bunăoară, atâtea specii fosile; însă individul N rămâne şi se tot urcă neîncetat din specie în specie. Această urcare este scopul individului, este solia lui cea mare, prin care el se desăvârşeşte necontenit, adică făptuieşte legea evoluţiei; pe când o naştere nu e decât un mijloc pentru „eu" de a intra într-o specie oarecare, de unde printr-o altă naştere ulterioară el intră mai târziu într-o altă specie.

Aceeaşi figură ajută la înţelegerea evoluţiei: aşa zicând intra specifice; propăşirea individului în sânul unei singure specii. Un suflet omenesc inferior nu poate deveni suflet omenesc superior fără a trece prin câteva trepte mijlocii. Să zicem că varga de tot de jos *a* – *a* reprezintă omeniiea preistorică din epoca geologică terţiară, varga *b* – *b* pe oamenii sălbatici ca cei de astăzr varga *e* – e o stare semicultă, varga *d* – *d* cultura cea obişnuită, varga *e* – *e* pe cei foarte culţi. Ei bine, tuiul şi acelaşi individ N, canibal ca Na ajunge cu vier că Ne, după ce de mii de ani dispăruse stratul *a* – a, prin care el începuse întruparea – Cea omenească. Numai că Ne el poate să aspire la specia superioară de a u p r a-o m; în intervalele de destrupare dintre *a* – a, şi *b* – *b* dintre *b*-*b* şi *e* – e, dintre *e* – *e* şi *d* – *d*, dintre *d* – ci şi *e* – e, el nu este decât e x-o m, din ce în ce mai dezgurzit, dar totuşi negata.

În fiecare nouă întrupare" eul" devine o nouă persoană, în adevăratul înţeles al cuvântului „persona", care însemna latineşte o *, mască", un

„Rol" jucat pe scenă în curs de un ceas sau de câteva ceasuri. Astfel acelaşi N se face pe rând persoana – *Nd*, Ne; dar totuşi el nu încetează niciodată" întrupat sau destrupat, de a fi aceeaşi individualitate, acelaşi

„Individum" N, aducându-şi aminte la fiecare destrupare repertoriul de ce în ce mai înalt al „rolurilor" cele jucate de iinsul în trecut pe scenaevoluţiunii universale.

Intrând prin naştere într-o nouă specie sau într-o nouă formă a, aceleiaşi specii, individului i se deschid, negreşit, nişte sfere de iubire necunoscute până atunci: noi părinţi, noi fraţi, rude noi, o nouă

societate. Dar ce înseamnă aceasta? Oul, prin care supra-organismul cel nepieritor al „eului” îşi formează un 8 Ub-organism de întrupare pe treapta cutat e *a* evoluţiei, este ca o corabie ce mă strămută peste Ocean în America, unde eu încep un nou trai, încheind eu lumea de acolo nişte legături noi de iubire; legături nu izvorâte din acea corabie, nu atârnate de acel ou, ei numai mijlocite prin ele ca printr-o unealtă de transport. Dacă vreun fel de hipnotizare, care este în teorie cu putinţă, m-ar face a uita pentru timp la sosire în America tot ce fusesem eu mai înainte în Europa, asemănarea între ou şi corabie ar fi mai apropiată.

Individul dara nu iubeşte pentru a înzestra cu copii neamul omenesc „după cum credea Schopenhauer, care – să nu uităm a o spune – vorbea despre iubire fără a fi iubit el însuşi vreodată, întocmai ca surdul judecând muzica lui Wagner. El avusese vreme de a iubi pe tată-său, răposat prea de timpuriu, şi dispreţuia pe mumă-sa, care era cam lele; el n-a avut fraţi, n-a avut surori, n-a avut nevasta, ù-a avut copii, n-a avut prieteni decât numai cioara de soiul bietului Frauenstaed, care-l iubea fără a fi iubit de dânsul, căci dânsul – pesimist consecinţe în astă privinţă – nu putea să iubească pe nimeni, nici măcar ideea cea abstractă a „patriei germane1\Nemţii şi nemţoaicele îi erau deopotrivă nesuferiţi, ceilalţi şi celelalte, aşa şi aşa, Dialogul între Daphnis şi între Chloe prin urmare, este ceva leit Schopenhauer. Neam cu sârbul din poveste, care se opintea a scoate din apă imaginea lunii, marele filosof se uită într-un puţ adânc şi văzându-şi acolo răsfrânt pe luciul apei capul său de Schopenhauer, îşi închipuie că acest cap este fundul

puţului.

Departe de a fi o mizerabilă grimasă a sexualităţii, iub în ea este suflarea lui Dumnezeu în universul întreg, urzit şi urzindu-se numai prin iubire, de la afinitatea moleculelor şi până la solidaritatea sistemelor solare.

Sais-tu, ma charmante.

Quand le soir pârăit Ce que le vent chante A notre forêt? Fit ce que murmure Le ruisseau bavard Quand son onde pure S'épanche au hasard?

Et ce que gazouille De să douce voix Le ramier que mouille la rosée au bois?

Sais-tu, mă mignonnê.

Ce que dit au ciel la cloche qui sonne?

D'un ton solemnel?

Et ce que soupire la brise au lac bleu? Ce que peuvent dâre Les anges à Dieu? Tout dans la nature.

La nuit et le jour.

Gazouille et murmure EL chante: l'Amour I (Julie Haşdeu)

Orice iubire, fie sexuală, fie nesexuală, este şi ira poate a nu fi a 11; nu is m: iubesc pe cutare. Numa i la Dumnezeu iubirea e nemărginită: toate pentru toate. Făptura însă, jos să u sus pe orişicare treaptă aevoluţiei, fiind o bucăţică din infinit închisă în margini, şi zbuciumându-se a se dezmărgini prin propăşire, altruismul urmează neapărat a se bifurca în:

1. Iubire sexuală = altruism + mărginire, scăzând la subomenire;

2. Iubire nesexuală = altruism – f dezmărginire înălţându-se la supraomenire.

Fiecare din aceste două categorii corespunde

unuia din cele două organisme ale făpturii: iubirea sexuală, mărginită, ponderabilă, trecătoare, caracterizează suborganismul cel trupesc; supra-organismului celui sufletesc îi aparţine iubirea cea nesexuală, dezmărginită, imponderabilă, netrecătoare.

Fiind însă că ambele organisme, în timpul întrupării pământeşti a „eului”, se află într-o strânsă însoţire, amestecul lor se răsfrânge mai mult sau mai puţin şi în iubire, dând loc unei categorii aşa zicând sociale, în care realismul poate fi un accident pe lângă idealism, sau viceversa idealismul este un accident pe lângă realism, sau ambele caută oarecum a se echilibra, de unde – în orice caz – la toate popoarele ne întâmpină aşezământul cel întemeiat pe însăşi firea lucrurilor şi numit:

3. Căsătorie = iubire sexuală – jiubire nesexuală, o normă omenească.

Tocmelile şi rânduielile căsătoriei, drepturile şi datoriile soţilor, toate acestea se feluresc după timp şi după loc; dar nu este nicio seminţie omenească, fie oricât de înapoiată, fie monogamă sau poligamă, care să nu cunoască măcar umbra acestui f r i u şi să nu-l deosebească dedestriul unei sexualităţi curat fiziologice.

Este de observat că, aproape în oricare căsătorie trainică, elementul sexual precumpăneşte numai la început, împresurându-l apoi din ce în ce mai covârşitor elementul cel nesexual, adică adevărata iubire. La. Urma urmelor, nimic mai duios decât au vedea un moşnea g şi o babă împărtăşindu-şi laolaltă bucuriile şi durerile, după un vai şi chiu împreună de un pătrar de veac sau mai bine. Este ceva mai mult decât cea mai strânsă prietenie între doi bărbaţi sau

între două femei, este ceva mai mult tocmai pentru că e o reîntoarcere la simpatia cea netrupea scă dinainte de căsătorie, după cum fiul cel pierdut şi apoi regăsit din parabola evanghelică e mai drag decât acela care nu se rătăcise niciodată.

E lesne de înţeles că cele trei categorii, deopotrivă fireşti, se pot încrucişa şi adesea se şi încrucişează în viaţa cea pământească a fiecărui individ. Din ciocnirea lor scapără încurcături comice sau dramatice, uneori deznodăminte foarte tragice. S-au văzut oameni înflăcăraţi de iubirea cea mai nesexuală pentru o fiinţă şi totuşi înhămaţi prin sexualitate la o alta sau chiar la mai multe. Pe când trupul îmbrăţişează în neştire o pocitură, sufletul poate să fie de demult şi pentru totdeauna închinat unui înger, în faţa căruia nici măcar prin gând nu-i trece că îngerul este trupeşte o femeie. Durerea sufletească cea mai neodihnită şi cea mai crâncenă poate să nu împiedice plăcerea sexuală, ba încă s-o împingă la Orgie. Câte şi mai câte, de cai e să râzi, de care să plângi, de care mă i bine – om cu, om tu, om el: Guarda e passa…

În lucrarea de faţă pe noi ne interesează numai iubirea cea nesexuală, numai altruismul pornit pe calea desinărginirii, numai acea lumină aproape dumnezeiască, în care se răreşte şi tinde a se şterge trupul, cu gelozia, cu sila, cu făţărnicia, cu minciuna, cu tot alaiul de ticăloşii.

Naturalistul italian Mantegazza.

— Naturalist şi poet totodată, adică aşa după cum ar trebui să fie toţi poeţii şi toţi na.

— Turaliştii, căci nimic nu e mai poetic ca natura şi nimic nu e mai natural ca poezia

— Îşi încheie o carte (Gli a mori degli uomini, cap. XVI) prin următoarele cugetări asupra culmii la care poate să se înalţe iubirea în neamul omenesc:

„La om, mai marca complexitate a organelor nervoase face că el iubeşte prin întreaga sa fiinţă, şi caracterul cel omenesc al Iubirii este tocmai de a iubi fără îndestulare trupească. Omul iubeşte chiar înainte de pubertate şi iubeşte chiar după stingerea puterii fizice; el iubeşte prin totimea cugetării şi cu toată gingăşia, iubeşte platoniceşte. El ponte să-şi păstreze fecioria, astâmpărând prin acţiunea emisferelor cerebrale pe cea mai îndărătnică şi cea mai trainică din energiile sale centrifuge, pe aceea care pe dobitoace le duce până la jertfirea vieţii individuale în folosul reproducerii speciei. Dobitocul urmăreşte în iubire numai scopul cel strâmt de a pune în atingere oul cu lichidul cel fecundator. La om, dimpotrivă, iubirea se mişcă şi-şi întinde marginile prin voinţă. Iubirea este cu atât mai omenească, cu cât mai mult că se depărtează de la instinct, devenind cugetare şi simţământ. Omul poate să adore o fiinţă, pe care n-a văzut-o niciodată sau pe care o vede numai în închipuire. El poate să iubească, şi totuşi să rămână feciorelnic toată viaţa. Femeia e în stare de a iubi pe un om atât de mult, încât pentru fericirea lui să-şi calce sub picioare propria sa iubire şi să-l arunce ea însăşi în braţele unei femei iubite de dânsul...”

La Mantegazza noi vedem deja o teorie a iubirii luminată întrucâtva prin acea mare lege a evoluţiei, pe care cu atât a dispreţ o nesocotise Schopenhauer.

Pe temeiul acestei legi, neapărat, câte trele categoriile: iubirea sexuală, iubirea nesexuală şi căsătoria, trebuie să-şi aibă rădăcinile intipte în lumea

organică inferioară omului, iar teoreticeşte chiar în lumea organică. Va veni un timp când ştiinţa îndrumată pe această cale, prin poteca aşternută de Darwin, va ridica din ce în ce mai sus vălul care ne ascunde deocamdată cele mai multe fenomene din altruismul impulsiv şi cel instinctiv al animalelor şi plantelor. Oricum însă, la noi acest altruism ajungând a fi deplin conştient, numai în omenire nimic nu ne opreşte de a-l putea studia de pe acuma.

La 1886 fiica mea avea de gând de a. scrie franţuzeşte sub titlul: „Thomassine Spinola”, o dramă, din care nu ne-au rămas între operele ei postume (Théâtre p. 265 – 271), decât planul împărţit pe acte şi câteva observaţii generale. Iată-le în traducere:

„Lui Ludovic XII, la trecerea sa prin Genova, i se face o primire măreaţă. O tânără şi frumoasă genoveză, Tomasina Spinola, îi cere de a fi «La Dame de şes pensées». El nu zice ba, dar nemulţumindu-se numai cu acest titlu, voieşte a sili pe Tomasina de a-l însoţi în Franţa, unde să-i fie favorită. Jună italiană văzând iubirea sa atât de rău înţeleasă de către acela pe care-l iubeşte, în disperare se ucide pentru a-şi scăpa onoarea.

Actul I.

— Serbări în palatul Dogelui. Ludovic XII, vesel şi mândru, mulţumeşte Dogelui pentru ospitalitate. Banchet cu torţe. Tomasina e prezentată lui Ludovic. Ea se sileşte să-i placă. Gelozia lui Lorenzo, mirele frumoasei genoveze. El jură răzbunare.

Actul II.

— Dialog între Ludovic XII şi Jehan Marot. Ludovic vrea să atragă la curtea sa pe Tomasina, iar poetul se încearcă a-l depărta de la aceasta, arătându-

i ce fel de iubire este aceea a italienei. Regele îl ia în bătaie de joc. Intrigile lui Lorenzo contra lui Ludovic XII, pentru ca Dogele, într-un chip pe cât se va putea mai curtenitor, să-l facă mai curând a pleca din Genova. Ludovic află de la Bayard că Lorenzo este logodnicul Tomasinei.

Actul III.

— Lorenzo înştiinţează pe Tomasina despre apropiata plecare a lui Ludovic XII. Părerea de rău a tinerei fete. Gelozia înăbuşită a mirelui. Tomasina se hotărăşte a cere regelui de a fi dama gândurilor sale. Primind, regele îi face o învăpăiată declaraţie de amor, care sperie şi revoltă pe italiană. Ludovic cearcă a ademeni pe Lorenzo de a veni la Paris, unde va fi co «virşit de bunuri. Lorenzo înţelege scopul ascuns al acestei propuneri şi o înfruntă.

Actul IV.

— Ludovic XII s-a hotărât a răpi pe Tomasina. În noaptea înainte de plecare, el unelteşte ca că să creadă că Lorenzo îi va juca o serenadă sub ferestre. Tomasina, pe care, după moda italiană, acea serenadă o îmbie de a face o preumblare cu mirele său, se pogoară din balcon. Spaima-i când se vede între străini. Dar şi Lorenzo soseşte în acea clipă. El mustră cu dispreţ pe Tomasina. Atunci Ludovic XII, care era mascat, îşi aruncă masca jos, pentru ca Lorenzo să-l afle cine este. Văzând pe regele, Tomasina izbucneşte de durere şi de indignare. Lorenzo în însuşire de cavaler, cheamă pe regele la duel. Bayard şi ceilalţi îi despărţesc.

Actul V. – Monologul *1* omasinei. Bănuită şi dispreţuită de logodnicul ei, rău înţeleasă de acela pentru care ea avea o iubire atât de curată,

deznădăjduită, dânsa aşteaptă ce o să iasă din duelul între Bayard şi Lorenzo. Peste puţin e adus pe scenă Lorenzo rănit de moarte. El nu vrea să răspunză nimic la strigătele cele gingaşe ale miresei sale; dar ea se aruncă la picioarele lui, vorbeşte şi totul se lămureşte. Lorenzo moare în braţele Tomasinei, iertând-o. Fericită de această iertare, ea se străpunge cu un pumnal şi cade pe corpul lui Lorenzo.

Tomasina dar iubeşte pe Ludovic XII; îl iubeşte ca Laura pe Petrarca, ca Beatrice pe Dante. Această iubire n-o împiedică de a iubi şi pe logodnicul Lorenzo. Când însă ea se omoară pe cadavrul acestui din urmă o face poate mai puţin din disperarea de a-l fi pierdut pe dânsul decât din durerea iluziilor celor amăgite, încredinţându-se că Ludovic XII, pe care-l iubise cu totul altfel de cum poate fi iubită o fiinţă pământească, era şi el, vai! om în toată puterea cuvântului: slab şi senzual. În Tomasina eu voiesc a zugrăvi iubirea platonică din veacul de mijloc, arătând înălţimea, puritatea şi frumuseţea acestei iubiri, dar totodată şi primejdia. Negreşit nu e o sarcină tocmai uşoară de a face să se înţeleagă culmea, spre care se avântă iubirea Tomasinei pentru Ludovic XII. Logodnicul mort, dânsa nevinovată, onoarea-i neatinsă, ea ar putea să mai trăiască; dar acest suflet înalt nu e în stare de a îndura durerea adâncă de a se fi amăgit în iubire. Nimic mai grozav, în adevăr, decât a-şi face iluzii asupra unei fiinţe, de a o crede superioară tuturor celorlalte şi de a găsi apoi deodată că nu este vrednică de o iubire atât de măreaţă 1 Tomasina se omoară dar pe corpul omului care o iubise pe ea mai tare decât Ludovic XII, însă cu o iubire de acelaşi soi. Ludovic vrea s-o facă favorită. Lorenzo – nevastă.

Tomasina s-ar fi omorât şi atunci când Ludovic XII i-ar fi propus de a fi regina Franţei, deşi ea primea să fie soţia lui Lorenzo, căci pe Lorenzo dânsa îl iubise altfel decât pe Ludovic. În zilele noastre, o altă italiană vestită Bettina Brentano nu într-un fel iubea pe soţul ei, d. d'Armin, şi tot deodată pe marele Goethe. Iubirea platonică, fie o femeie măritată sau nu, este iubirea unei femei pentru un Zeu, şi deci ea nil îndură că Zeul să se facă om. (L'amour platonique, c'est l'amour d'une femme, mariée ou non, pour un Dieu, mais alors *elle ne souffre pas que son Dieu devienne homme*)".

Cugetarea, prin care se încheie această bucată scrisă de o copilă de 16 ani, este tot ce se poate spune mai adânc şi mai străbătător asupra iubirii nesexuale, şi în acelaşi timp ne permite a lega într-un mănunchi variat, dar omogen, o mulţime de flori de ale iubirii celei fără prihană. Dacă Laura nu este pentru Petrarca o femeie, ci o Zână; dar să bettina nu vede în Goetlie un bărbat, ci un Zeu, tot aşa, eu deosebiri numai doară de nuanţe, pentru un părinte poate deveni un Zeu copilul său; pentru un copil pot deveni Zei părinţii lui, fraţii şi surorile; pentru amic un Zeu este amicul. Însă... iată un „însă" pe care-l dezleagă de asemenea „Tomasina Spinola": din cei doi, este o fericire rară" foarte rară" ca iubirea să fie deopotrivă din ambele părţi, arabele suflete să se ridice la acelaşi dia paze» spre dumnezeire, să se topească într-un singur suflet, favia învp, cântând din înălţime:

Din două aripi un avânt.
Din două sonuri un cu vi ni.
Din rapsodii o epopee.
Oriunde aş fi, orivmde-i ea.

Noi pururea vom scânteia.
Ca una singură idee!...

Tălmăcind iubirea cea nesexuală prin indu mnezeirea celui sau a celei iubite, Julia Haşdeu ghiceşte trăsura-i cea mai caracteristică. Într-o asemenea iubire, faţă cu fiinţa care i se pare tot ce poate fi mai desăvârşit în natură, omul se închină în adevăr numai lui Dumnezeu, numai infinitului, numai ideii, biruind în zboul său cel dezmărginit – fără a putea rupe – acele margini care îi opresc sufletul în lanţurile feluritelor forme ale egoismului.

În loc de „iubire nesexuală”.

— Un negativ care presupune că sexualitatea ar fi pozitivul, pe când în faptă tocmai sexualitatea, este o negaţie, fiind aproa.pe neiubire.

— Trebuie să zicem mai potrivit: i u b i r e Ki întă. Şi atunci se va cuprinde în aceeaşi categorie, ca o nuanţă impersonală, aşa-numitul foc sacru pentru ştiinţă, pentru artă, pentru o cugetare devenită amantă a artistului.

Iubirea cea sexuală.

— Întrucât ea aparţine numai suborganismului trupesc, are întocmai aceeaşi soartă ca desfătarea, cea datorită pe o clipă unui bun biftec sau unei sticle de şampanie; îmbuibare urmată de dezgust, dezgust şi nimica. Dezmărginindu-se din trup, supra-organismul sufletului nu aduce cu sine decât iubirea cea sfântă, la care pe pământ omul, cel dintâi într-un chip vădit, ajunge treptat pe scara evoluţiei făpturilor organice, dar care urmează a lua o deplină dezvoltare, o dezvoltare cu mult mai dezmărginită, departe – departe de specia organică cca. Supraomenească.

Prin iubire acea sfântă se înfierează telegraful

dintre suflete, dintâi pe pământ, apoi între pământ şi mai sus, apoi între mai sus şi mai sus.

Dar acest telegraf este el oare monopoliza t numai pentru sufletele cele mai fruntaşe, după cum crede Figuier? Nu.

Într-o neagră temniţă, printr-o ferestruică zăbrelată ce d-abia o zăreşte ochiul, se strecoară o subţire rază de soare; şi această licărire mijindă a unui fir de lumină ajunge pentru văzul celui pururea închis în întuneric, mai bine decât o lampă electrică pentru cei totdeauna deprinşi cu ziua cea mare. Dacă sunt printre oameni o seamă de fiinţe alese, la care iubirea cea mai sfântă este singură iubire, iar sexualitat ea – un paragraf de igienă, cel mult o poticneală; să nu uităm totuşi că cei mai mulţi trăiesc într-o deasă negură, prin care cu anevoie răzbate pe ici pe colo câte o slabă rază: acea rază le ajunge. Un crud ucigaş, care a iubit tare, a iubit până la jertfire de sine însuşi, pe un tată, pe o mamă, pe un copil, pe un frate, pe o soră, pe un prieten, are dreptul de a. primi un sfat sau o mângâiere de la cei iubiţi, are dreptul de a le spune lor că suferă, căci şi Vara vă dobândeşte iertare.

Mulţumită supra-organismului sufletesc e cu putinţă comunicaţia prin iubire nu numai oamenilor sufleteşte superiori ca’s u p r a-oa în e n i, ci şi oamenilor sufleteşte inferiori ca ex-oa în e n i.

Fireşte, în cazul dinţii şi-n cazul al doilea natura împărtăşirilor nu este aceeaşi, după cum nu se aseamănă o cugetare a lui Victor Hugo cu cugetarea unui vizitiu; dar şi vizitiul e om, şi vizitiul poate să iubească, şi vizitiul poate să fie iubit.

Cercetând Spiritismul, eu nu caut câtuşi de puţin

a înduplecape alţii, a înjgheba o propagandă, a face prozeliţi. Ţinta mea se restrânge în sacra datorie de a-mi da seamă mie însumi, cu o deplinătate de sânge rece şi de nepărtinire, despre temeiurile cele curat ştiinţifice ale credinţei mele proprii.

Aceia care – sunt mulţi şi foarte mulţi – tăinuiesc în ascunsul cugetului o credinţă apropiată de a mea, fără a fi fost totuşi în stare de a-i găsi rostul, este treaba lor de a vedea dacă darea mea de seamă le vine lor ta, socoteală, după cum este treaba aceluia ce se înăbuşă în casă de a deschide fereastră ca să intre aer în odaie, iar nu este treaba aerului, pus la îndemâna orişicui, de a, sparge geamurile cele închise.

Fiinţa unui supra-organism imponderabil fiindu-mi dovedită mie prin studiul somnului obişnuit şi al somnambulismului; fiindu-mi dovedit apoi, în cele spuse mai sus, că numai de la acest supra-organism poate să atârne iubirea cea sfântă, cea netrupească, o iubire imponderabilă ca şi acest organism: eu nu mă mai îndestulez cu poate, ci voiesc acum a adeveri că aşa este.

Să vedem.

În psihologia cea experimentală din zilele noastre, după o lungă şi vitejească lupta, a dobândit în sfârşit dreptul de cetăţenie o bogată clasă de fenomene numite telepatie, adică” simţire la depărtare”.

Pin această clasă, rău descurcată încă deocamdată, noi vom înlătura aci tot ce este în legătură cu Romnambulismul şi cu hipnotismul, despre care s-a vorbit într-un studiu şi care ne-au ajutat a constata în om realitatea unui supra-organism

imponderabil.

Vom mai da la o parte de asemenea, toate câte până, acum n-au fost pe deplin controlate într-un chip metodic, după cum este bunăoară, printre altele, ciudatul fapt ca omul se gândeşte pe neaşteptate la o persoană pe care n-o văzuse de mult şi la care nicio asociaţie de idei nu-l împingea să se gândească, şi iată» că peste două-trei minute persoana cea gândita îi vine trupeşte în faţă, ca şi când acea gândire ar fi fost o imagine trimisă înainte. Pe acest fapt psihic se întemeiază poezia Juliei Haşdeu „Souvenir” (Bourgeons d'Avril, p. 23 – 32):

Depuis ce temps lointain, la marquise jamais

Ne revit ce jeune homme et ne s'en souvint; mais.

Ce soir, elle revoit, comme en un vague songe.

Tandis, qu'assise au fond de să chaise elle songe.

L'image de ce beau cavalier à genoux;

Même, elle croit entendre encor le son şi doux De să voix

Les larmes qui roulaient en perles sur să joue la rendaient plus jolie, et la boudeuse moue Qui contractait să bouche était piquante à voir.

La marquise en jetant leş yeux sur son miroir Eut un joyeux sourire, el, détournant să tête.

Avec un léger cri se leva stupéfaite:

Car, près de son fauteuil, l'air soumis, tendre et doux Le jeune cavalier se tenait à genoux I

O altfel de fenomenalitate, fără alăturare mai însemnată. va atrage aici toată luarea noastră, aminte; o fenomenalitate veche de când omenirea, zbârnâind coardele cele mai gingaşe ale inimii, cunoscută aproape tuturor a, despre care mai toţi îşi vorbesc

foarte des sieşi şi foarte rar vorbesc altora, de frică de a nu fi luaţi peste picier în ceea ce-i mai intim şi mai sfânt; o fenomenalitate, în fine, pe care de vr-o citivaani chiar ştiinţa cea oficială” vrând-nevrând, n-o mai poate respinge cu dispreţ, nu mai poate a se preface că n-o vede.

Pe scurt: în momentul de a muri sau când se află într-o mare cumpănă, omul se împărtăşeşte – în vig sau în vedenie sau în alt chip – unei fiinţe iubite, fie ea oricât de departe.

Iată ce numim: telegrafia iubirii. Am spus adesea în cursul acestor cercetări, teoria darwinistă e atât de strâns legată cu măduva Spiritismului, încât fără una din ele ar fi peste putinţă o demonstraţie ştiinţifică a celeilalte, căci numai ambele la un loc înşiruiesc întreaga lege a evoluţiei. Alăturea cu Darwin, cei mai mari reprezentanţi ai ştiinţei engleze contemporane adevărat pozitive sunt: dintâi marele naturalist Eussel Wallace, căruia deodată cu Darwin i se datorează descoperirea selecţiunii naturale; al doilea, William Crookes, astronom şi chimist, acela care a descoperit thalium, a experimentat materia radiantă, a, inventat radiometrul, a perfecţionat lămpile electrice etc. Când un William Crookes şi un Eussel Wallace s-au mărturisit amândoi pe faţa spiritişti, ştiinţa engleză cea oficială a fost adânc zguduită, şi astfel, la 1882, s-a format în London, pentru a urmări faptele psihice pe o nouă cale, o întinsă societate numită” Society foi psychical research”. Preşedinte este profesorul Balfour Stewart, fizician foarte cunoscut prin legea de egalitate între puteiile de absorbţiune şi de radiaţiune a corpurilor. Între membrii fondatori, afară de Crookes şi Wallace, se află Gladstone şi lordul Tennyson. Între

membrii corespondenţi străini: Bernheim, Beaunis, Th. Eibotete. Prima publicaţiunemonumentală a acestei societăţi a fost: Fantomele celor vii.

Această carte: „Phantasms of the living, operă colectivă a trei învăţaţi: Bdmund Gurney, Frédéric Myers şi Frank Podmore, din care doi foşti profesori la Universitatea din Cambridge – cuprinde 2 tomuri, cel dintâi din LXXXIV, 573 pag., celălalt din XXVII, 733 pagini, adică peste 1400 pagini. În cele două volume sunt întrunite peste 800 cazuri controlate de apariţii la ora morţii sau a unei primejdii de moarte. Din aceste 800 de cazuri: 263 între amici; 390 între tiéamuri, mai ales părinţi şi copii; numai 52 între soţi. Puţinătatea acestor din urmă cazuri se explica, poate, nu atât prin amestecul sexualităţii în iubire, precum prin împrejurarea că mai adesea soţii sunt împreună când moare unul din ei, şi deci nu încape apariţie.

Din cele peste 800 de cazuri, sunt foarte puţine, poate cel mult vreo 20, care să se fi petrecut între ne-englezi. Mai niciun caz din Italia, din Spania, din Germania, din Rusia, din alte ţări. Apoi aproape toate cazurile sunt nu numai englezeşti, dar încă de tot proaspete. Îşi poate dară închipui oricine cam la ce iei de cifră trebuie să se ridice totalitatea cea înnădită a cazurilor analoage pentru întreaga Europă în cursul unui secol întreg – numai un secol şi numai Europa!

Era greu de făcut pocinogul pe o cale atât de deocheată altă dată şi pocinogul s-a făcut prin frumoasa carte a d-lor Gurney, Myers şi Podmore. În momentul când scriem aceste rânduri, ne soseşte din Paris o înştiinţare (Revue spirite 1891 No. 6 p. 287) ca d. dr. Dariex şi cunoscutul profesor Charles Richet de la Facultatea de medicină, amicul lui Charcot, încep a

da la lumină o revist a bi-mensuală sub titlul: *Annales des sciences psychologiques*, în care se vor cerceta mai în specie: „la lucidité hyperphişique, la double vue, leş rêves qui représentent des réalités obiectives, leş pressentiment, leş aparitions de rău tô mes dites te 1 épa tiques”, toate acestea după modelul celor peste 800 de cazuri adunate în „Phanta & ms of the living”. În curând dară vom avea un bogat prinos de exemple ne-englezeşti.

Deocamdată, cată să ne mulţumim cu publicatmnea atât de critică, şi atât de roditoare a Societăţii Psihologice din London.

Din cele două mari volume, vom reproduce aci numai n ouă cazuri, şi fiecare din cititorii noştri, suntem siguri, îşi va aduce pe dată aminte alte mai multe din viaţa sa proprie şi din a cunoscuţilor săi.

Nr. I – II. O celebritate medicală” Dr. Longet, membru al Institutului şi profesor de fiziologie la Facultatea din Paris, povesteşte (a-ţi. Foissac, La Chance et la Destinée, 1876, p. 599) următoarele cazuri autentice:

„Savantul nostru coleg, d. Jules Cloquet, membru al institutului şi profesor la clinica chirurgicală, ne-a storisit că, întorcându-se într-o seară foarte târziu de la o petrecere la d. Chemel şi adormind a văzut pe frate-său Ipolit. El avea pe spate un mare teanc de hârtii, pe care l-a azvârlit în mijlocul odăii, zicând: acum nu mai am nevoie de nimic!

— Şi a dispărut. Deşteptându-se, d. Cloquet a comunicat acest vis celor dimprejurul său, fără să aibă nicio grijă. El s-a dus la spital şi a făcut, ca şi în alte zile, lecţia sa de clinică. După aceea, d. (înon de Busarainque l-a luat de braţ, zicându-i: ştii că frate tău

Ipolit e bolnav?

— Haide să-l vedem, răspunse d. Cloquet. Atunci pe drum d. Giron de Buşarainque i-a făcut cunoscut că chiar în acea noapte Ipolit murise de un atac de apoplexie.

E şi mai explicit – urmează mai departe Dr. Longet. – visul meu propriu. Când eram student de medicină şi intern la Dupuytren, visai că văd pe tatăl meu atins de o boală menită a-l duce la mormânt. Mă deşteptai foarte tulburat, silindu-mă a mă linişti, căci aceasta era miercuri, şi nu mai departe decât duminică eu lăsasem pe tatăl meu pe deplin sănătos. Mustrându-mă că am fost atât de slab încât să mă îngrijească un vis, eu mă hotărî! A nu mă mai5 gândi la aceasta; dar imaginea lui tată-meu murindntl părăsea un singur moment cugetarea mea şi, ca să mă liniştesc, cu toată ruşinea de o asemenea slăbiciune, eu am plecat la St. Germain, unde am şi găsit pe tatăl meu atins de o fiuxiune de piept, de care el a murit în cinci zile…

Nr. III-IV. D-na Vavin născută Girard, o rudă a drului Charles Richefe, îi scria la 1885 (Pliantasms of clic living, II, 481).

„Mama mea când era văduvă o ceruse în căsătorie şi o iubea foarte mult d. Roger, un tânăr profesor de la Caen. Părăsind acest oraş şi căsătorindu-se cu el. Caillaux, ea a rupt orice legătură cu el. Roger, şi-n timp de trei sau patru ani nu ştia nimic despre dânsul. Într-o noapte fiind de tot deşteaptă, ea vede o formă albule ca un abure, care de trei ori s-a plecat peste pat, ca şi când pentru a zice adio. Fără a-şi putea da seama de o vedenie, mamei mele i s-a părut atunci că era d. Roger. Foarte

mişcată, ea n-a vorbit nimănui despre aceasta: dar peste o săptămână a aflat că d. Roger a murit chiar în acea noapte în care îi apăruse. JJtnsa nu ştia că el este bolnav.

C! T pentru mine – zice d-na Vavin – amintirile mele sunt prea întunecoase, fiind depărtate. Tatăl meu a murit într-un chip aşa zicând neaşteptat. Scara în ajun eu l-am lăsat vesel şi sănătos. Peste noapte un glas, uzi fel de suflare, ceva fără cuvinte, mi-a spus că tatăl meu este mort. Dimineaţa când servitoarea mea a intrat în odaie, eu m-am aruncat în braţele ci şi i-am zis: ştiu că tata e morţi Nu văzusem nicio apariiiune. Eram atunci de nouă ani

Nr. V.D. Dr. Gibet, medic primar la Havre, povesteşte într-o scrisoare din 188) 6 (Phantasnis.

II, 701):

„Scena s-a petrecut în primăvara anului 1849; un bătrân de 84 ani numit Borel, unchi al mamei mele, aşezat la Petit-Sacconex aproape de Geneva, a venit la noi într-o sâmbătă la dejun. Noi locuiam la Monnaie, sat chiar lângă Geneva, vreo 4 kilometri departe de locuinţa bătrânului. El era foarte sănătos. Peste două zile după aceea, în noaptea de duminică spre luni, la 2 ore după miezul nopţii, mama mea se deşteaptă din somn ţipând: Unchiul a muri t! Eu îl văz jos cu braţele întinse! – Tatăl meu s-a silit s-o liniştească, dar ea n-a mai putut adormi.

Luni, tatăl meu mi-a istorisit visul mamei şi noi am râs amândoi, zicându-i că, dacă unchiul era mort cineva ar fi venit să ne înştiinţeze. În noaptea de luni spre marţi, în aceeaşi oră, mama mea se deşteaptă iarăşi din somn, strigând: Unchiul e morţi

Aceeaşi scenă în noaptea de marţi spre miercuri.

Miercuri, tatăl meu, care era judecător de pace, mă roagă a-l însoţi la Petit-Sacconex, pentru ca să încredinţăm pe mama că visul ci, deşi s-a repetat de trei ori, totuşi nu e decât un vis. D-abia am sosit la locuinţa unchiului şi ni s-a spus că bătrânul nu s-a văzut de trei zile, Căsuţa-i cea singuratică era închisă din toate părţile. Tatăl meu a spart un oblon şi noi am văzut pe bătrân lungit jos în bucătărie. Am intrat în casă din partea grajdului, şi eu voiam să ridic cadavrul, care era cu capul sub vatră, cu faţa la pământ, cu braţele întinse, când tatăl meu a băgat de seamă că craniul era sfărâmat. Bătrânul fusese omorât. La urmă, ucigaşul a fost prins, osândit şi pedepsit cu moartea, după ce mărturisise tot. El omorâse pe bătrân duminica ziua între orele

12 şi 1. Mama mea a văzut în vis cadavrul după 12 sau 13 ore în urma omorului”.

Nr. VI. Lady Chatterton, în Memoriile sale publicate de Dering (Memoirs, 1878, p. 100), povesteşte:

„Mama mea nu era prea bine, dar iarăşi nu se poate zice că era bolnavă. Într-o seară, eu am lăsat-o în salon veselă şi chiar destul de sănătoasă, şi m-am dus să mă culc mai devreme fiind foarte răcită. Adormii uşor că ne-altădată, şi când m-am deşteptat, prin vechea firidă străbătea luminos în odaie razele lunii. Perdelele albe de la pologul patului erau trase ca să mă apere de curentul ce venea despre larga fereastră, şi pe aceste perdele, ca şi când ar fi fost o icoană zugrăvită, eu văzui pe mama mea, ui faţa de o paloare mortală şi cu sânge curgând pe aşternut. O clipă rămăsei încremenită de groază, fără a fi în stare de a face o mişcare, sau de a scoate un ţipăt; apoi,

crezând că poate fi un vis sau o nălucire, mă ridicai şi atinsei perdelele. Deşi perdelele au fâlfâit la atingerea mea, totuşi vedenia n-a pierit, rămânând ca şi când ar fi fost o răsfrângere a unei lămpi magice. Cuprinsă de spaimă, eu sării din pat, aruncoi pe mine un capot şi mă repezii afară prin câteva camere şi un lung coridor până la odaia mamei mele. De la capătul coridorului am văzut cu mirare că uşa odăii era deschisă şi o mare lumină venea dinlăuntru, pe când obişnuit mama mea încuia uşa peste noapte. Speriată şi mai mult, m-am pripit şi am intrat în odaie. Acolo văzui pe mama mea culcată întocmai cum îmi apăruse pe perdele, palidă ca moartea, aşternutul plin de sânge şi doi medici stând la căpătâi. Ea m-a zărit îndată şi păru fericită la vederea mea, deşi era prea slabă ca să poată vorbi sau ca să întindă mâna.

— Doamnă, îmi zise unul din medici, a fost rău de tot, dar nu ne-a lăsat să te chemăm din pricina frigurilor dumitale; acum e de sperat că primejdia a trecut…

Nr. VII. Vestitul lord Brougham, unul din bărbaţii de Stat cei mai însemnaţi ai secolului, înşiră în Memoriile sale (Phantasms of the living, I, 395) următorul fapt, întâmplat lui în tinereţe, la 19 decembrie 1799, când el călătorea în Suedia cu câţiva amici:

„Dimineaţa, pe la 1, noi am sosit la un han cuviincios, unde ne-am hotărât a mânea peste noapte. Eu m-am grăbit a cere mai întâi să-mi iaca o baie caldă, şi acolo mi s-a întâmplat lucrul cei mai uimitor, atât de uimitor încât nu mă pot stăpâni de a nu povesti aci istoria întreagă.

După terminarea liceului, eu şi cel mai bun amic

al meu G” am urinat amândoi cursurile universitare. Vreun curs de teologie nu era dar totuşi în preumblările noastre noi discutam adesea şi chibzuiam, printre altele grave chestiuni despre nemurirea sufletului şi despre viaţa după moarte. Această problemă, şi putinţa nu zic de umblarea sufletelor, ci de apariţiea unui mort la un viu, ne preocupă foarte mult, şi într-o zi noi am avut nebunia de a încheia un zapis scris cu sângele nostru, în puterea căruia acela din noi care va muri cel dintâi să se arate celuilalt, pentru ca să împrăştie astfel orice îndoială despre viaţa după moarte. După isprăvirea studiilor universitare, G... a plecat în India, unde a căpătat o funcţie administrativă. El rar îmi scria de acolo şi, după puţini ani, eu l-am uitat, cu atât mai mult că familia lui nu prea avea legături în Edinkurg şi, prin urmare, neauzind eu despre dânsul mai nimica, amicia noastră din şcoală şi chiar existenţa lui s-au şters aproape de tot din memoria mea.

Am zis dar că şedeam în baie, gustând eu plăcere căldura la urma celor suferite de frig, când deodată, întorcându-mi capul spre scaunul pe care îmi aşezasem hainele la intrare în baie, văz pe G... şezând pe scaun şi privindu-mă cu linişte. Cum am ieşit din baie, nu ştiu: dar deşteptându-mă m-am văzut rostogolit pe jos* Apariţiea sau ce va fi aceea, cu chipul lui G... dispăruse4.

Lordul Brougham adaugă apoi:

„Copiind din carnetul meu povestirea de mai sus – *certissima morţiş imago*!

— Trebuie să completez acuma acea întâmplare petrecută sunt acuma vr-o 60 de ani. În cur în d după întoarcerea mea la Edinburgh a sosit acolo scrisoare

din India, care mă înştiinţa despre moartea lui G... anume la 19 decembrie”.

Următoarele două cazuri, în referea covârşitoarei însemnătăţi a lor p’s i h o-l e 1 e g r a fi ce, le dăm aci nu numai traduse, dar şi în textul original.

Nr. VIII. Într-o scrisoare din 1 882 către profesorul Barret, d. S. Jenniugs, vorbind despre un medium Nelson, care scria într-un chip cu desăvârşire automatic comunicaţii spiritiste, aduce următorul fai>t (Phantasms, II, *379*):

„Odată inspiraţia de a scrie cu orice preţ i-a venit în călătorie, mergând în tren de la Rameegunge spre Calcutta, El rupse o foaie dintr-o carte, o puse pe bancă şi, apucând un creion, începu a >scrie cu uşurinţă într-o poziţie în care aceasta ar fi fost peste putinţă oricui, căci mersul trenului era o piedică. Totuşi el a primit o lungă comunicare din partea fiicei sale răi-ase într-o şcoală în Anglia. Comunicarea nu cuprinde decât o dare de seamă, despre boala şi moartea acestei copile, despre împrejurările întâmplării şi despre persoanele care au fost de faţă, mai adăugând că, înainte de plecare, murind dorea să zică rămas bun tatălui său. Aceasta a tulburat foarte mult pe d. Nelson, căci el nu ştiuse nimic, nici măcar despre boala fiicei sale. Sosind acasă, foarte îngrijit, el a încredinţat fiicei sale celei măritate povestirea cea scrisă despre sora ei Bessie din Anglia, pentru ca s-o ţină până ce le vor sosi ştiri prin poşta obişnuită. Copila murise în adevăr chiar în acea zi şi întocmai în împrejurările atât de misterios împărtăşite domnului Nelson” 2.

2 On one occasion this feeling seized him in the train travelling from Rameegunge to Calcutta, audlie

tore a leaf out of a book, and laid.it on the seat of the earriage, his hand grasping a pencil resting upon it. Ordinarily, to write un (ler such conditions would be impossible în train rushing along; the motion vvoould efectually prevent it. Nevertheless, a long, communication was made purpoting tû be from his daughter, who was at scool în England. U contain

3 Je m'empresse de vous écrire au sujet du fait de communication de pensée don't je vous ai

Nr. IX. În sfârşit, ceva şi mai categoric, fiindcă vine de la unul din fruntaşii şcolii medicale de la Nancy, este următoarea scrisoare a domnului Dr. Liébault (Phantasms, I, 293), acelaşi ale cărui lucrări asupra hipnotismului au deschis mai cu seamă calea cercetărilor lui Charcot, lui Charles Eichet, lui Bernheim şi lui Liégeoisă:

„Mă grăbesc a vă scrie despre faptul comunicării de cugetare, despre care v-am vorbit, când mi-aţi făcut onoarea de a asista în Nancy la şedinţele mele hipnotice. Faptul s-a petrecut într-o familie franceză din Nouvelle-Orléans, venită de câtva timp la Nancy pentru o afacere comercială. Eu făcui cunoştinţă cu această familie, căci capul ei, d. G., îmi adusese pe nepoata sa domnişoara B., ca să o caut prin mijloace hipnotice, fiind bolnavă de o uşoară anemie şi de o tuse noi voasă căpătată la Koblentz într-un pensionat, unde dânsa era profesoară. Nu mi-a fost greu a o pune în stare de somnambulism, şi în două şedinţe ea a fost vindecată. Văzând-o în stare de somnambulism, familia G. s-a încredinţat, precum şi însăşi domnişoara B. că dânsa lesne poate să devină medium spiritist, după cum era deja doamnă G. Această d-şoară a început dar, prin mijlocul condeiului, a evoca spirite,

în fiinţa cărora ea credea cu sinceritate şi după două luni a ajuns a fi un însemnat medium scriitor. Am văzut-o cu ochii mei cum scria cu iuţeală pagini întregi, pe care le numea scrisori, toate în termeni aleşi, fără nicio ştersătură, şi în acelaşi timp vorbea cu persoanele care o înconjurau. Lucru ciudat, ea nu avea nicio cunoştinţă despre ceea ce scria, şi de aceea zicea: este învederat că nu eu scriu ci un spirit care dirige mâna mea.

parlé, lorsque vous în avez fait l'honneur d'assister a mes seances hypnotiques à Nancy. Ce fait se pessa dans une famille française de la Nouvelle-Orléans, et qui était venue habiter quelque temps Naaucy, pour y lichider une affaire d'intérêt. J'avais fait connaissance de cette famille parce-que son chef, M.G., în avait amené sa nièce, Mlle B., pour que je la traitasse par les procédés hypnotiques. Elle était atteinte d'une anémie legére et d'une toux nerveuse contractées à Coblentz, dans une maison d'éducation où elle était professeur. Je parvins facilement à la mettre en somnambulisme, et elle fut guérie en deux séances. La production de cel état de sommeil ayant démontré à la famille G. et à Mlle B., qu'elle pourrait facilement devenir médium (Mme G. était médium spirite), cette demoiselle's exerça à évoquer, à l'aide de la plume, les esprits, auquels elle croyait sincèrement, et au bout de deux mois elle fut un remarquable médium écrivante. C'est elle que ai vue de mes yeux tracer rapidement des pages d'écriture qu'elle appelait des messages, et cela en dos termes choisies et sans aucune rature, en même temps qu'elle tenait conversation avec les personnes qui le-ntouraient. Chose curieuse, elle 4 – C.613

Într-o zi 4 aceasta s-a întâmplat, cred eu, la 7 februarie 1868 – pe la 9 ore dimineaţa, tocmai când trebuia să dejuneze, eu simţi o trebuinţă, o putere care o silea a scrie (dânsa numea aceasta” une trance”) şi alergă iute la marele său caiet, în care a tras cu creionul, într-un mod febril, nişte slove nedescifrabile. Pe paginile următoare ea a scris din nou aceleaşi slove, şi în fine, trecând neliniştea minţii sale, s-a putut citi că o persoană numită Margareta o înştiinţa că a murit. S-a bănuit pe dată că a murit anume o amică numită Margareta, care era profesoară la Kobicntz, în acelaşi pensionat cu d-şoara B. Întreaga familie G., împreună cu d-şoara B., a venit pe loc la mine şi noi ne-am hotărât a verifica chiar în aceeaşi zi, dacă o asemenea moarte s-a întâmplat în faptă. D-şoara B. a scris la o domnişoară engleză, amică a sa, institutrice în acelaşi pensionat de la Koblentz; motivul cel adevărat al scrisorii s-a ascuns cu îngrijire, şi s-a născocit un alt motiv. În cea mai apropiată zi de poştă, noi am primit un răspuns englezeşte, din care mi s-a copiat partea cea mai esenţială.

— răspuns pe care eu l-am fost regăsit într-un portofoliu sunt acum 15 zile şi apoi l-am rătăcit din nou. Plăspunsul arăta mirarea d-şoarei engleze despre scrisoarea domnişoarei B., scrisoare la care ea nu se aştepta aşa curând şi nu-şi dă seamă despre scopul ei; dar în acelaşi timp se grăbea a anunţa că amica lor comună Margareta a murit la 7 februarie, pe la 8 ore dimineaţa...”, Ce să mai zicem acum *1*

Când un om este mort sau în agonie sau într-o mare primejdie, şi se arată în acelaşi timp la depărtare unei fiinţe iubite, care e sănătoasă, aceasta

presupune una din două:

1. Supra-organismul celui ce se arată se strămută acolo unde este celălalt;

2. Supra-organismul celui ce simte arătarea se strămută acolo unde se află cel răposat sau cel suferind.

În ambele cazuri 5 este o strămutare a unui supraorganism omenesc prin te 1 e gr a, il a iubirii; dar deosebirea puncturilor de plecare trage după sine o deosebire de urmări peste care noi nu trebuie să trecem cu uşurinţă. De aceea, să numim prima categorie A, iar pe cealaltă B, şi atunci, din cazurile de mai sus, vor intra în categoria *A* n-rele I, III, IV, VII, VIII şi IX; în categoria B, n – rele II.

V şi VI.

Categoria *A* este cea mai numeroasă, nu numai mai sus, dar în totalitatea cazurilor cunoscute până. Acum, şi chiar trebuie să fie cea mai numeroasă, căci dezmărginirea supra-organismului din trup în intervalul vieţii pământeşti este eu atât mai puternică, cu cât însuşi trupul e mai slab, devenind şi mai puternică după moarte, când piedica cea trupească încetează de tot.

Deşi mai puţin numeroasă, totuşi categoria *B* e foarte însemnată, poate cea mai însemnată deocamdată din punctul de vedere ştiinţific, fiindcă intră în sfera somnului obişnuit şi, prin urmare, într-o sferă pe deplin normală. Iată de ce noi vom începe cu categoria *B*.

În nr. II Longet, student în medicină la Paris, visează bolnav pe tată-său, pe care îl lăsase sănătos la St.

— Germain. Cu alte cuvinte, supra-organismul lui

Longet s-a strămutat la St.

— Geimain. Tatăl era în adevăr bolnav. Ca nu medic eminent, Longet vede în vis prin supra-organismul său că boala tatălui e mortală. Deşteptându-se tulburat, el plecă la St.

— Germain şi peste câteva zile tatăl moare.

În nr. V un bătrân este asasinat peste zi într-un sat de lângă Geneva. Noaptea din aceeaşi zi, o nepoată a lui, d-na Gibert, se strămută prin supraorganism la Locuinţa unchiului şi în vis îi vede cada vrul jos cu faţa la pământ. Trei nopţi în şir supraorganismul cel sufletesc al nepoatei face aceeaşi călătorie, pe când suborganismul cel trupesc dormea într-un alt sat de lângă Geneva; şi ar fi putut să călătorească astfel o lună întreagă, iacă a. patra zi cadavrul bătrânului n-ar fi fost găsit întocmai cum îl aflase supra-organismul doamnei Gibert.

În nr. VI, Lady Chatterton, suferind de friguri, vede în vis, foarte bolnavă şi sângerândă, într-o altă odaie pe mama ei, care cu puţine ceasuri înainte era destul de sănătoasă. Privirea sângelui, mai cu seamă, o zguduie atât de tare încât, strămutarea supra-organismului, fiind la o depărtare mică, abia peste câteva camere, trupul cel adormit se deşteaptă şi Lady Chatterton vede acum aceeaşi scenă prin ochii cei trupeşti ai suborganismului.

În câte trele cazuri, distanţa pe care o străbate supra-organismul, adică dezmărginirea sufletească sub raportul spaţiului, nu e tocmai mare; în două din cele trei cazuri, agenţii sunt trupeşte de tot sănătoşi –, în câte trele cazurile în sfârşit, e vis, care însà la Lady Chatterton trece deja în vedenie printr-o subită deşteptare speriată, însoţită de friguri.

În categoria A, în care strămutarea se făptuieşte de către supra-organismul unui suferind, sau chiar al unui răposat, dezmărginirea din trup fiind deplină sau aproape deplină, distanţele pot fi mari, uneori colosale. În nr. III, Coger murind în Normandia se arată fostei sale logodnice în Elveţia, în nr. IX, supra-organismul murindei Margareta vine din Koblentz 1 Nancy. În nr. VII supra-organismul amicului celui mort în India soseşte în Suedia, iar în nr. VIII din Anglia în India.

În această categorie A, puterea supra-organismului celui foarte dezmărginit e atât de mare, încât el poate să se arate fără mijlocirea visului. În nr. IX tânăra americană nu doarme când i se împărtăşeşte prin scris amica engleză; nici în nr. VIII nu doarme Nelson primind o împărtăşire de acelaşi fel de la fiica sa; nici în nr. IV d-na Vavin aflând de la tată-său că el a murit. În nr. VII lordul Brougham se desfătează într-o baie caldă, când vede deodată pe amicul său cel mort, şi numai după aceea sare, cade jos şi leşina. Nr. I este singurul din şase în care împărtăşirea se face prin vis.

Tot din cauza prea marii dezmărginiri a supraorganismului în categoria A, el întâmpină o neîndemâna oarecare de a se arăta limpede unui supraorganism mai puţin dezmărginit, adică prea grosolan încă sau nedegroşit. De aceea în nr. III, d-na Caiilaux simte că lângă dânsa e Coger, dar nu vede o formă lămurită; în nr. IV d-na Vavin înţelege glasul lui tată-său, dar numai ca sens fără cuvinte;

În nr. VII lordul Brougham vede pe amicul său, dar nu se spune nimic despre formă sau îmbrăcămintea sub cere îi apare. Numai în ni. I, figura fratelui profesorului Cloquet ia o înfăţişare de tot vie,

fiind în vis. Cele mai superioare prin natura lor sunt n-rele VII şi IX, în care nu este nici văz, nici auz, ci o adevărată telegrafie a iubirii; cugetarea unui nevăzut şi neauzit, aşternută de către dânsul pe hârtie prin mâna cea devenită automatică a scriitorului.

Faptul dezmărginirii celei foarte mări a „eului" omenesc în categoria *A* este aşa de învederat, încât domnii Gurney şi Myers, adunând cele opt sute şi mai bine de cazuri autentice de telegrafie şi încredinţându-se din ele, ca sufletul se comunică la distanţă cu atât mai lesne şi mai puternic, cu cât mai aproape e moartea trupului, nu se poate stăpâni (Phantasms.

I, 231) de a nu recunoaşte: „că moartea nu este încetarea, ci liberarea energiei (death itself may be recognised, for aught we con tell, not aş accessation but aş a libération of energy)".

În categoria *A* joacă un rol însemnat's u g e's fe i un ea, pe care noi de-abia o putem întrevedea sau numai a o ghici în categoria *B* şi asupra căreia aruncă multă lumină fenomenele hipnotice. Hipnotizorul sugeră unui hipnotizat îmbrăcat în haine negre: „tu eşti îmbrăcat în roşu", şi la deşteptare hipnotizatul se vede pe sine şi îmbrăcat în roşu. În telegrafia iubirii, supra-organismul lui X sugeră lui Y: „vezi-mă pe mine intrând în odaie cu un mare teanc de hârtii". Hipnotizorul sugeră hipnotizatului: „să ştii că eu nu sunt Ion, ei Petru" şi hipnotizatul nu se mai îndoieşte că aşa este, după cum în nr. III figura cea nelămurita sugeră d-nei Caillaux: „eu sunt Coger", iar în nr. IV un glas fără cuvinte sugeră d-nei Vavin" eu sunt tatăl tău", ceea ce fără sugestiune ele n-ar fi putut afla dintr-un glas fără cuvinte şi dintr-o figură

nelămurită...

În categoria *B*, un fel de sugestiune pare a fi de asemenea, dar numai doară ca un îndemn de a merge în cutare loc, bunăoară: în ni. Îl supraorganismul lui Longet pare a fi chemat în vis de către supra-organismul tatălui său de a veni la St.

— Germain; în nr. V în acelaşi chip pare a fi atrasă d-na Gibert de către unckiul ei; în nr. VI Lady Chatterton de către mamă-sa etc., deşi lucrurile petrecându-se în vis, Lady Chatterton, d-na Gibert şi Longet puteau să se strămute prin supra-organism dezmărginit, în orice direcţiune, chiar fără niciun alt îndemn decât acela al propriei lor adânci simpatii pentru o persoană.

Cea mai preţioasă formă a sugestiunii este aceea din n-rele VIII şi IX. Un hipnotizor poate să zică hipnotizatului: „deşteptându-te să iei un creion şi să scrii aşa şi aşa şi aşa”. Hipnotizatul o face, şi nimeni nu va putea, tăgădui că ceea ce va scrie el astfel nu-i aparţine lui, el vine cu totul din afară, de la o altă persoană: de-a dreptul din mintea hipnotizatorului. În nr. VIII o fiică moartă sau murind trupeşte în Anglia, sugeră lui Nelson, aflător în India, de a scrie faptul şi toate amănuntele acestei morţi; în nr. IX o engleză din Koblentz, prin acelaşi fel de sugestiune, se comunică amicei sale din Nancy. Asupra acestei forme sugestionale noi vom reveni foarte pe larg în cursul cercetărilor noastre despre spiritism. De astă dată am voit numai a arăta în treacăt strânsă.

— I înrudire eu hipnotismul şi anume:

Un hipnotizat scrie automatic o cugetare nu a sa proprie, ci a hipnotizorului;

Un medium scrie automatic o cugetare, iarăşi nu

a sa proprie, ci a sufletului celui destrupat al altuia.

În categoria *B* supra-organismul unui individ se dezmărgineşte în stare de somn pentru a se strămuta în vis la localitatea cea depărtată x, unde priveşte o întâmplare, care se petrece acolo în faptă şi care atinge pe o fiinţa iubită. Dar o asemenea fiinţă poate fi iubită de doi indivizi, şi deci este logiceşte cu putinţă ca în aceeaşi noapte şi în aceeaşi oră, în acelaşi moment, două supra-organisme să aibă acelaşi vis, adică să se strămute amândouă în aceeaşi direcţiune cu acelaşi scop de a vedea pe fiinţa cea iubită. Negreşit cazurile de această natură trebuie să fie rare, şi de aceea s-au înlăturat din magistrala carte a d-lor Gurney, Myers şi Podmore; dar oricât de rare ar fi, ele nu lipsesc şi baronul Du Prel (Experimentalpsychologie, p. 62 sq.) aduce mai multe exemple.

În categoria *A* supra-organismul fiind foarte dezmărginit prin agonia sau prin moartea trupului, are puterea, după cum am văzut mai sus, de a se arăta de-a dreptul: fără mijlocirea visului. Chiar atunci însă când e visul la mijloc, totuşi arătarea nu se poate făptui în aceeaşi clipă la două persoane deosebite, ci numai doară pe rând, la un interval oarecare. Astfel este, bunăoară, cazul celor doi fraţi, despre care vorbeşte John Molan (Journal of medical science, 1889, april) şi care, fiind despărţiţi, au visat amândoi, întocmai cu aceleaşi amănunte, pe răposata lor mumă; unul însă din ei a visat-o cu o jumătate de oră înainte de celălalt, adică supra-organismul mumei apărute întâi unuia şi pe urmă celuilalt.

Asemenea cazuri duble, fie în categoria B, fie în categoria *A*, sunt cât se poate de interesante: cu toate

acestea, din pricina puţinătăţii lor, noi deocamdată nu punem pe dânsele un mare temei, pomenindu-le aci abia în treacăt. Numai cazurile cele simple, supuse calculului ca şi un fapt juridic, sunt ştiinţificeşte dovedite. Oricine va tăgădui, de! îi dorim sănătate. Oricine nu le tăgăduieşte, îl poftim să le înţeleagă altfel decât cuotelegrafie a iubirii prin e ui cel destrupat, destrupat până la un punct în stare de somn, destrupat mai deplin în agonia şi mai ales în aşa-numita moarte, adică atunci când – după cuvântul învăţătorului: „sufletul este veghetor, iar trupul neputincios: tÔ fjtèv 7 rvsuţi. A 7 tpouv [jlov, f) Se aàpă ăafrevC (Math. XXVI, 41).

Şi acum, oricine are văz să vază; oricine are auz, să auză; dacă e orb, cel puţin să asculte; de e surd, încai să privească; dar fie surd, fie orb, fie cu deplinătatea văzului şi a auzului, mai întâi de toate caută să v-o i-a’s că, să voiască a judeca şi voind-o va putea să ne înţeleagă:

1. În fiecare om, „eul” trece ca persoană pieritoare prin supra-organismul cel ponderabil al trupului, dar trăieşte ca individualitate nemuritoare numai prin supra-organismul cel imponderabil al sufletului;

2. În acest supra-organism se cuprinde darul de a iubi, un dar dumnezeiesc neatârnat de trup sau biruind piedicile cele trupeşti.

3. Bacă acest dar de a iubi nu este ologit prin egoism – timpul şi spaţiul dispar pentru om de pe aci, încă din cătuşele vieţii pământeşti, astfel că amicul din India n-are nevoie de orarul căilor ferate sau al vapoarelor, pentru a străbate într-o clipă la lordul Brougham în Svezia.

Beci, cei cu Daplinis şi cu Chloe, la o parte! Între ei şi între n o i este un altfel de dialog, un dialog nu din Schopenhauer, ci din Goethe:

— „Ei bine, eu nu ştiu, ce îţi mai rămâne dar?

— Mie îmi rămâne prea de ajuns: I de e a şi Iubirea!”

— Nun wusi ich nient, was din Besondres bliebe?

— Mir bleibt genugl Es bicibt Idee und Liebel... CC

15 mai 13 – 91 HIPNOTISMUL ÎN SPIRITISM

În capitolul trecut noi am atins, pe la sfârşit, legătura între hipnotism şi Spiritism, o legătură mult mai strânsă de cum s-ar crede la cea dintâi vedere, atât de strânsă încât doi luceferi ai hipnotismului, Charles Bicliet şi Dr. Liébeault, au devenit deja pe nesimţite spiritişti, iar luceafărul Charcot este pe cale.

În ce anume se cuprinde acea strânsă legătură t – iată întrebarea, pe care ne-o punem acum.

Altceva este o 1 e g e, altceva e un fenomen; şi se poate foarte bine ca o lege să fie învederată fără a fi cunoscute încă în fenomenele ei precum şi – viceversa – fenomene pot fi cunoscute înainte de a se fi învederat legea de care ele atârnă.

Ca lege firească specială, adică un raj) ori necesar între o seamă de lucruri, şi) iritisinul face parte din legea firească cea generală a evoluţiei: planta devine dobitoc, dobitocul devine om, omul dar devine la rândul său ceva şi mai sus. Pe acest temei poate cineva teoreticeşte să crează cu tărie în Spirite, adică în fiinţe superioare omului, în aceeaşi măsură în care omul e superior dobitocului; să crează teoreticeşte fără a avea sau fără a cere vreo dovadă

practică.

Desigur, numai prin cercetarea fenomenelor noi intrăm în amănuntele unei legi. Desigur iarăşi, de câte ori ne întâmpină nişte fenomene neobişnuite de acelaşi fel, noi începem printr-însele a bănui o deosebită lege. Dar încă o dată, o adevărată lege firească se învederează nu neapărat prin fenomenele ei, ci se impune minţii vrând-nevrân* prin imposibilitatea de a nu fi. Ajunge a dovedi această imposibilitate de a nu fi fără a avea dovezi că este, căci dovezile că este pot lipsi într-un moment dat, nefiind încă gata sau limpezite, pe când imposibilitatea de a nu li se cuprinde deja dovedită în antecedente. Când noi ştim că alfabetul nu se isprăveşte cu A-B-C, deşi am învăţat deocamdată numai pe acestea, noi ştim deja că există un D oarecare, deşi nu l-am învăţat încă.

Astfel darwinismul este prin sine-însuşi o demonstraţie că nişte fiinţe supraomeneşti nu pot a nu fi, măcar că el nu vorbeşte despre aceste fiinţe supraomeneşti, oprindu-se la A-B-C din totimea alfabetului.

Oricine e darwinist – înţelegem evoluţionist – este şi spiritist în acelaşi timp: spiritist în teorie. Şi poate să rămână numai această teorie, care – întrucât face parte dintr-o lege universală – e mai sigură decât orişicâte fenomene, după cum mecanica raţionată e mai sigură decât mecanica aplicată.

Chiar înainte de darwinism, adică înainte de o temelie pe deplin ştiinţifică, şi totodată înainte de rodnica grămădire a fenomenelor pe o cale experimentală ca acea din zilele noastre, minţile cele mai alese omenirii, de la Socrat şi până la Victor

Hugo, simţindu-se ei înşişi sufleteşte nemuritori, ştiau că nici sufletele altora n-au murit; o ştiau fără a cunoaşte legea, evoluţiei şi fără a căuta dovezi, precum nu caută; cineva dovezi că vede când vede.

Printr-un asemenea simţământ intim, prin acel fel de aut o p a t i e, eu unul am fost spiritist totdeauna, spiritist totdeauna a fost tatăl meu Alexandru, spiritist a fost totdeauna bunicul meu Tadeu, ambii adăpaţi, în ştiinţe sociale şi filosofice, dar neclintiţi în spiritismul lor, şi... cum să zică nu-mi vine a crede că va fi fost vreodată un Haşdeu nespiritist.

Citisem din copilărie pe Helvétius şi pe Cabanis, citeam mai târziu pe Büchner, pe Moleschott, pe care Vogt, pe câţi alţii, după cum şi fie-mea urma în Paris la *École des hautes études*, cursul lui Jules Soury; şi totuşi ei n-au fost în stare de a ne zgudui pe noi, căci briceagul lor zgândărea scoarţa, iar nicidecum pe eul cel ascuns sub scoarţă, în scoarţă şi peste scoarţă.

Nu aveam însă nicio teorie asupra Spiritismului; nu cunoşteam legea, pe care numai Darwin putea să mi-o dea; şi nu alergam deloc după f e n omené, până ce fenomenele au venit ele înseşi la mine, au venit pe neaşteptate, întocmai ca vedenia cea luminoasă de care se izbise apostolul Pavel pe calea Damascului.

Sunt mulţi – unii mi-au spus-o în faţă, alţii mi-au şoptit-o la ureche, unii mi-au spus-o că o şoptesc alţii, ba un oricine a şi tipărit-o – sunt mulţi care susţin că eu m-aş fi făcut spiritist numai după moartea, adică după aşa-zisa moarte a fiicei mele. Am scris în viaţă mult, foarte mult; de aceea, poate, printre cele multe scrise de mine vor fi destule prostii; aş ruga dar pe oricine şi pe acel oricine, printre acele destule prostii să găsească o singură cârteală, contra lui Dumnezeu,

o singură îndoială despre nemurirea sufletului. Îi pot încredinţa că până la o asemenea prostie eu nu m-am pogorât niciodată.

N-am trebuinţă decât de a reîmprospăta aci următoarele cuvinte prin care, sunt acum douăzeci de ani, eu încheiam primul capitol din prima făscioară a *Istoriei critice*:

„Totul fiind relativ, afară de Dumnezeu; totul fiind bun şi rău, afară de Unul, carele singur reduce antagonismul la armonie; istoria se sileşte a-şi da socoteală de raporturile lucrurilor sub conducerea Providinţei, adică de acţiunea legilor fizice şi biosociologice concordate de către o supralege…

Ce credeam eu atunci?

Ce cred eu acum?

Eu adevărat că numai de la moartea fiicei mele încoace, către acea strămutată credinţă spiritistă s-au adaos fenomene, ceea ce înseamnă că pomul a pornit să rodească, dar el n-ar fi putut să scoată roade dacă nu era pom din fire, nu un copac ateist altoit mai târziu printr-o creangă spiritistă.

Odată cu fenomenele se începe critica, care e de prisos pe cât timp noi avem a face numai cu legea. Orice lege firească fiind un raport necesar, necesitatea, nu se discută, pe când orice fenomen nefiind decât o eventualitate, eventualitatea trebuie supusă controlului. Faţă de fenomene dară eu mă văzui silit a-mi pune cea dintâi întrebare critică:

Oare prin ce mijloc netrupesc un suflet poate să intre în comunicaţie cu un alt suflet?

Şi putem noi oare s-o ştim sau ba?

Şi până la ce punct o putem şti?

Fenomene spiritiste s-au manifestat şi nu puteau

să nu se manifeste de când se pomeneşte omenfrea pe faţa pământului. De aceea întrebarea noastră, de mai sus nu o dată a fost deja pusă în trecut de către cugetători, şi nu o dată ei au ajuns la aceeaşi încheiere, la încheiere, că omul, şi chiar făptura îndeobşte, nu este un singur organism, ci două organisme: unul inferior, altul superior, adică ceea ce noi am numit suborganism şi supra-organism. Cel mai vechi filosof al Indiei, adineul Kapila, numeşte supra-organismul" cukşma-carâi a", adică „corp vapovos", şi îi dă epitetul de „ativâhika" – „mai iute decât vântul" (Colebrooke).

Peste vreo zece zile după răposarea fiicei mele, înainte de a fi început măcar să studiez literatura spiritistă, eu avui prima intuiţie foarte limpede despre acest supra-organism, acest *ativâhika*, într-un vis pe care l-am descris atunci în versuri (*Revista nouă* 1888, 15 nov., p. 418);

Şi am murit fără s-o ştiu;
Părea că-i adormire.
Căci nu eram nici mort, nici viu.
Simţind o nesimţire;
Apoi o clipă n-a trecut şi două firi depline.
Doi *eu* întregi s-au desfăcut Dintr-unul singur mine.

Eram un *eu* încremenit Jos, cu condeiu-n mină; Sus, *eu* celălalt priveam uimit la faţa-i de ţărtnă;
Şi mă-ntrebam: cum de putui să-ndur, o Doamne sfinte I Cincizeci de ani în pielea lui.
Eu – inimă şi minte!
Dar ce sunt eu? Şi m-am văzut Icoană mult mai vie A *eului* meu din trecut Plămândă, străvezie.

Elastică neînchipuit, Un vis, de Mirea zugrăvit, Neînchipuit de fină... Din aburi şi lumină 1

Ochirea-mi pătrundea uşor Din zare până-n zare; Citeam făţiş a tuturor Ascunsă cugetare;

Eram stăpân să mânuiesc Acel curent subţire Pe care oamenii-l numesc Prevăz şi presimţire...

Un termen foarte la modă astăzi, datorit lui Hartmann şi pe care filosofii, fiziologii, medicii şi mai cu seamă diletanţii de tot soiul îl întrebuinţează mereu, adesea fără a-l pricepe, este: „Inconştientul”, „das Unbewusste”, „l'Inconscient”.

Acest „Inconştientul” este el oare în fond altceva decât ceea ce înţeleg eu prin supra-organism?

Lăsăm să vorbească însuşi Hartmann (Phil. D. Unbew. Ed. 10 t. 1 p. 433):

„Legătura, care uneşte organismul a conştiinţa într-o singură individualitate organico-psihică; iztrorul cel dătător de viaţa, de unie porneşte normă făpturii celei materiale şi conştient-spirituale într-un acord veşnic reînnoit; fiinţa care se dă pe faţă în ambele laturi ale fenomenului este *Inconştientul*. (*Das* Band aber, welches Organismus, und Bewusstsein zur einheitlichen organisch-psychischen Individualität zusammenschliesst.

— Die lebendige Quelle, aus der die Gesetmässigkeit des materiellen und bewusstgeistigen Geschehens în ewig nou gesetzter harmonischer Uebereinstimmung entströmt.

— Das Wesen, welches în beiden Seiten der Erscheinung sich offenbart, das ist *das Ubewusste*)”.

„Supra-organismul” la mine, ca şi „Inconştientul” la Hartmann, este o fiinţă superioară, fără care trupul omenesc n-are nici viaţă, nici individualitate, nici

conştiinţă dar care fiinţă – împrumutând trupului viaţa, individualitate şi conştiinţă – nu-i împrumută totuşi decât foarte puţin, căci purtarea cea mai mare, cea mai bogată, cea mai bună, rămâne cu desăvârşire străină organelor trupeşti.

Să mai adaug că „Inconştientul” la Hartmann, ca şi” supra-organismul” la mine, nu este localizat nici în creier, nici în nervul marele-simpatic, nici în vreo altă parte a trupului, ci alcătuieşte o „totalitate a funcţiunilor psihice a individului celui organico-psihic (Totalität der psychischen Individuums)

La Hartmann însă acest „Inconştientul”, acest „supra-organism” trăieşte numai atâta cât trăieşte trupul. Nemurirea individuală nu există. Şi de aci, pe de o parte, pleacă non-sensul întregii sisteme a lui Hartmann, iar pe de alta, sperietoarea galimatie prin care el răstălmăceşte de-a-ndoasele fenomenele spiritiste.

Mai întâi, se poate oare caracteriza printr-un atribut negativ o foarte pozitivă fiinţă, „ein Wesen”, tocmai aceea prin care, numai şi numai printr-însa, omul este, după însuşi Hartmann, o „individualitate organico-psihică”?

Un termen mai nepotrivit ca „Inconştientul” e peste putinţă, de vreme ce supra-organismul, departe de a fi inconştient, e mai mult decât conştient: el este bi-conştient, tri-conştient, pluri-conştient. Pluri-conştientul e singurul atribut ce i se cuvine acestui supra-organism, prin care suborganismul, adică „organismul cel trupesc, capătă viaţă, normă, conştiinţă, organizaţie sau organicitate”.

Din dată ce supra-organismul se dezmărgineşte mult mai sau mai puţin prin adormirea sau

desputernicirea trupului, în visul obişnuit şi în cel anestezic, în somnambulismul firesc şi în cel meşteşugit, în cazuri de extaz şi de telepatie, omul priveşte cu ochii închişi, aude cu urechile astupate, amiroase fără amestecul nasului, simte gustul unei substanţe închise ermetic este, înţelege şi ascultă porunca hipnotizorului la depărtare de mai mulţi kilometri, străbate distanţe colosale către acela care-l iubeşte, ştie lucruri necunoscute sau cu desăvârşire uitate etc., etc., etc., şi, în acelaşi timp ţine minte ceea ce făcuse în stare de veghere, deşi în stare de veghere, când nu este adică dezmărginit, el le pierde toate acestea din memorie.

Ou toate astea, noi nu respingem termenul „Inconştientul”, şi iată de ce. Dintâi, el a căpătat deja dreptul de cetăţenie în ştiinţă, şi prin urmare, e mai bine înţeles decât orice termen nou. Al doilea, el este destul de potrivit, dacă noi nu cercetăm supra-organismul în sine, căci în sine acest supraorganism e pluri-conştient, ci îl privim numai din punctul de vedere al trupului omenesc. Pentru trupul omenesc, adică pentru creierul nostru uniconştient, cuprinsul cel mare al supra-organismului rămâne necunoscut. Deci, noi vom întrebuinţa „Inconştientul” de câte ori va fi vorba anume de cuprinsul cel necunoscut al supra-organism u

1 u i.

Nu dară în negativitatea atributului „Inconştientul” zace păcatul cel neiertat al lui Hartmann. Dânsul mărturiseşte că a luat-o din Kant, şi cuvintele celui mai mare cugetător german merită de a fi reproduse aci: „noi putem să fim conştienţi mijlocit de a avea o idee de care dintâi nemijlocit

suntem inconştienţi (wir können uns doch mittelbar bewusst sein, cine Verstellung zu haben, ob wir gleich unmittelbar uns ihrer nicht bewusst sind). Iată „Inconştientul” cel kantian, pe care îl înţelegem şi noi, adică: putinţa pentru om într-un mod mijlocit de a străbate propriul său inconştient.

Păcatul lui Hartmann, de unde izvorăşte păcătoşia sistemei lui peste tot, peşte de a da individului durata unei singure vieţi. Fiecare om, oricât de înaintat sau oricât de genial, fiind numai o dată conştient, şi de mai multe ori inconştient, ciudată făptură ar mai fi omul, omul lui Hartmann, dacă întreaga lui existenţă în uni vei’s s-ar restiânge în cei câţiva ani de inconştienţă pe pământ, fără nimic înainte şi nimic înapoi!

Darwin a demonstrat e & natura se descarcă cu încetul de tot ce-i prisos, de tot ce n-o ajută în luptă, aşa că bunăoară, dintr-o lungă coadă nu mai rămâne la urma urmelor decât un mititeluţ organ rudimentar. Cum dară de nu ne-a descărcat natura şi pe noi de acel „inconştient”, dacă el nu ne trebuie? Sau în ce chip el ne trebuie, deoarece natura ni-l lasă povară?

Trecem aci peste o sumă de cazuri foarte interesante: când un somnambul vorbeşte o limbă străină, pe care niciodată n-o învăţase, sau dezbate cu îndemânare nişte probleme ştiinţifice despre care în stare de veghere nu avea nicio idee, sau cântă dintr-un instrument de care n-a luat de la nimeni nicio lecţie. Aceste cazuri se mai pun încă la carantină de către ştiinţa cea oficială şi urmează a mai fi scotocite. Dar să luăm un exemplu recunoscut şi privitor la intervalul unei singure vieţi. Un duşman înverşunat al Spiritismului, Dr. Dechambre, citează după Macnisch

(Dict. Encycl. se Med. X, 374) pe o fată care aiurind în friguri, vorbea dialectul celtic din Wallis. Însănătoşindu-se, ea nu ştia nicio vorbă celtică. Făcându-se cercetări, s-a aflat că dânsa se născuse în Wallis, dar vorbise dialectul de acolo numai în copilărie şi apoi l-a uitat cu totul. Cine l-a uitat? Fireşte, l-a uitat creierul cel trupesc, sau conştiinţa. Cine nu l-a uitat? Iarăşi fireşte, nu l-a uitat Inconştientul.

Inconştientul nu uită niciodată nimic. Dar ce-i foloseşte aceasta conştiinţei, de vreme ce dânsa uită? Ce-i trebuia bietei fete din Wallis dialectul celtic, pe care ea nu-l mai ştia decât numai atunci când aiura, pierzând adică conştiinţa? Să presupunem că fiind în stare normală, acea fată ar fi auzit doi hoţi sfătuindu-se în acel dialect ca s-o pândească seara şi s-o omoare; conştiinţa ei nemaiînţelegând nicio vorbă, deşi Inconştientul ei nu uitase nimic, la ce-i mai slujea acest Inconştient atât de netrebnici

Menirea şi utilitatea Inconştientului, iată problema cea mare, pe care una singură viaţă” à la Hartmann” nu poate s-o descurce.

Goethe, acel Goetlie care ghicea atâtea şi atâtea, până şi darwinismul, prevăzuse această enigmă şi modul de a o dezlega, deci el nu întrebuinţează termenii „conştient” şi „inconştient”. Într-un loc din Memoriile sale (Aus meinem Leben, B. XI) el zice: „Toţi oamenii mai de soi când încep a se coace la minte, simţesc că ei trebuie să joace în această lume un rol îndoit (cine râoppelte Eolle): un rol real şi un rol ideal, şi-n acest simţământ îşi are temelia orice pornire nobilă. Ceea ce ni s-a dat din fire pentru rolul cel real, noi o aflăm îndată foarte limpede; întrucât se

atinge însă de rolul cel ideal, rareori suntem în stare a ne dumeri asupră-i (darüber können wir selten ins Klare kommen)”.

„Rolul cel real” îl joacă omul într-o singură viaţă, o singură întrupare, şi de aceea îl şi cunoaşte, fiindcă-l joacă pe de-a-ntregul. „Rolul cel ideal” nu este un rol, ci un nesfârşit repertoriu nu numai de roluri jucate în trecut şi uitate, dar şi de acelea care, necunoscute încă, urmează a fi jucate în viitor: uitare într-o parte, necunoscut din alta, de aci greutatea „de a ne dumeri”, „ins Klare kommen”. „Rolul cel real”, cel conştient, este persoana cea muritoare; „rolul cel ideal”, cel inconştient, este nemuritoarea individualitate.

Să ne oprim un pic pentru a înţelege cu amănuntul acel „rol îndoit”, la care ne îndrunează sublima cugetare a lui Goethe.

Fiecare *eu*, individualitate neîntreruptă în lanţul tuturor transformărilor sale succesive, la fiecare nouă întrupare face pe o nouă pe r – s-o a nă, adică joacă un rol nou. În acest nou rol *eul* are făţiş uni-conştiinţa personagiului pe care îl joacă, păstrând pitiş pluri-conştiinţa tuturor personagelor jucate în trecut. Un actor care face pe Hamlet, cată să fie numai Hamlet în răstimpul jocului, uitând că în culise el este Rossi sau Salvini sau Sully, căci dacă nu o uită, va juca prost. Plecând de pe scenă, adică dezmărgmindu-se din rolul lui Hamlet pentru a-şi pregăti în viitor un alt rol mai însemnat, el îşi dă seama că a fost cutare şi cutare, amintindu-şi un lung şir de întrupări trecute din ce în ce mai înainte, şi apoi iarăşi devine uni-conştient când intră de iznoavă pe scenă. Numai prin darwinism, numai prin marea lege a evoluţiei nu se dă cheia

Inconştientului, voi să zic a pluri-conştientului celui latent, a cărui latenţă, comoară fără întrebuinţare, ar fi o nerozie dacă *eul omenesc* n-ar avea decât o singură întrupare.

Un actor nu poate să joace bine, nu poate să creeze decât acele roluri care se potrivesc până la un punct cu propria lui individualitate. Oricâte roluri ar juca el, unul după altul, în toate vă rămânea acelaşi eu, după fondul cel caracteristic al căruia însuşi rolul capătă o deosebită nuanţă individuală. În acelaşi Hamlet Rossi ge deosebeşte de

Salvini şi Sal vini de Sully. Ceva mai mult; primele roluri jucate vor lăsa totdeauna o urmă asupra rolurilor ulterioare şi un observator isteţ va putea să dibuiască din când în când în Hamletul de astăzi al lui Rossi vreo trăsură care se potrivea mai binişor cu Othello de ieri sau cu Macbeth de alaltăieri. Pentru însuşi Rossi însă acea trăsura va fi inconştientă, până ce nu i-o vor spune alţii. Ceva şi mai mult; într-un mod excepţional se poate întâmpla o confuziune, o ciocnire între două roluri succesive, o „dublă” personalitate, ca la faimoasa *Feliă a* a lui I) r. Azam... dar despre acest fenomen, foarte rău înţeles până acum, noi vom avea a vorbi pe larg într-un alt studiu.

În fiecare nouă existenţă omul simte conştient al său liberarbitru şi totodată simte inconştient o fatalitate care, îl mâna înainte. Liberul arbitru cel conştient aparţine prezentului personal; fatalitatea cea inconştientă este linia trasă de la început prin întregul trecut individual. Dacă eu am fost deja A –, *A*”, A”, trebuie fatalmente să devin A”, şi nu altceva, nu B, nici C; dar în cercul acestei inconştiente fatalităţi de a putea fi numai A, eu mă bucur de un

liber-arbitru personal conştient de a sta pe loc, de a mă putea îndrepta, de a propăşi, de a mă înălţa mai cu spor în sfera mea individuală A. În marginea unei singure vieţi, fără o înverigare de mai multe întrupări una după alta, liberul arbitru conştient al *eului* n-are niciun sens, n-are niciun sens fatalitatea cea inconştientă a *eului*, căci fatalitatea individuală din prezent este suma tuturor liberelor arbitre personale din trecut.

Înainte de a fi persoană omenească *N* individul X, fusese persoana omenească M; înainte de a fi fost om în genere, el fusese dobitocul cutare şi cutare; înainte de a fi fost dobitoc iarăşi în genere, el fusese o plantă oarecare, şi altă plantă, şi alta şi tot aşa mai jos. Deja în dobitoc conştiinţa începe prin evoluţie a se desfăşura din instinct, iar instinctul la rândul său se arată deja la plantă prin desfăşurare din impuls. În ceea ce se numeşte „Inconştientul" se cuprind dar, nu numai toate, conştiinţele din existenţele omeneşti anterioare ale individului, ci se mai păstrează şi straturi de instinct şi de impuls din existenţe zoologice, botanice, poate chiar mineralogice, pe când ceea ce se numeşte „conştiinţă", adică ceea ce ar trebui numit „uni-conştiinţă", aparţine numai existenţei omeneşti actuale a fiecăruia.

Nimeni nu poate să ştie decât ceea ce a învăţat, şi nimic nu se poate învăţa decât foarte încet, căci imperceptibilitatea înaintării este ceva care caracterizează mecanismul evoluţiei universale. Când dar un copil învaţă o limbă, o artă, o ştiinţă, un meşteşug, cu o iuţeală uimitoare, măcar că e tot greoi pentru alte limbi, alte arte, alte ştiinţe sau meşteşuguri, este de crezut că pe cele uşor învăţate el

nu şi le reaminteşte, cunoscându-le dintr-o întrupare de mai înainte. Orice precocitate a unui copil într-o direcţie oarecare – despre ereditate şi atavism vom vorbi altă dată – nu-şi are deloc rădăcina în creierul suborganismului celui personal, propriu unei singure întrupări, ci numai în totalitatea nedezmembrată a supra-organismului celui individual. O asemenea precocitate este totdeauna o lucrare a Inconştientului, care depune în conştiinţă mult sau puţin, puţin său mult, cât poate şi cât trebuie, adică:

1. Cât poate el însuşi după propria sa treaptă de înaintare în evoluţie;

2. Cât trebuie actorului în noul său rol pentru ca nici încurcat prin prea mult, nici împiedicat prin prea puţin să nu fie.

Inconştientul fiind abia de trecere într-un trup, din care se dezmărgineşte de tot prin moartea trupului şi se dezmărgineşte în parte prin somn şi alte graduri de amorţire, urmează dar pentru dânsul trei stări cu putinţă:

A. Inconştientul mărginit cu totul în trup, ca în vegherea obişnuită, când lucrează în om numai uni-conştiinţa;

B. Inconştientul mărginit în trup, care fără el ar fi mort, dar totodată dezmărginindu-se în parte pentru a se manifesta şi în afară de trup, ca în cazuri de telepatie;

C. Inconştientul dezmărginindu-se întreg din trup, care rămâne mort, pe când dânsul devine ceea ce se înţelege prin Spirit.

Numai în starea *g* termenul „Inconştientul” încetează de a mai fi la locul său, căci supra-organismul îşi redobândeşte atunci toate conştiinţele

pe care le avusese în întrupările sale trecute, toate sau mai toate, o sumă de conştiinţe, mai mare sau mai mică, dar totuşi o sumă, încât este în orice caz Pluri-conştientul.

În natură totul fiind treptat cu treceri pe nesimţite dintr-o stare în alta, între *a* şi *b* ca şi între *b* şi *e*, se înşiruiesc o mulţime de stări mijlocii. Între *b* şi e, de exemplu, sunt unele momente, în care nu se poate şti dacă trupul a murit deja sau mai trăieşte încă, adică dacă inconştientul s-a retras sau numai se retrage. Între *a* şi *b*, pe de altă parte, nu e lesne uneori de a ne încredinţa, dacă omul doarme sau veghează, şi de nu cumva doarme şi veghează în acelaşi timp. Tecmai aceste cazuri cam nehotărâte între *a* şi *b* ne vor interesa aci mai cu deosebire, căci ele formează sfera aşa-zisului Hipnotism, iar prin Hipnotism, după cum vom vedea îndată, se aruncă o vie lumină asupra fenomenelor Spiritismului.

Vorbind de Hipnotism, noi vorbim şi de Magnetism în acelaşi timp. Între Magnetism şi între Hipnotism nu este în fond mai nicio deosebire: oricare ar fi mijlocul de a meşteşugi într-o fiinţă un fel de adormire, fie prin atingerea mâinilor, fie prin oarecare gesturi, fie prin puterea privirii, fie prin aţintirea unui lucru luminos sau sclipicios, fie prin orice altă, e destul ca urmările acestei adormiri să fie aceleaşi, iar urmările – întrucât priveşte pasivitatea subiectului – sunt aceleaşi în Magnetism ca şi în Hipnotism, adică în ambele forme ale „Somnambulismului provocat”.

Ei bine, studiul Hipnotismului împinge vrând-nevrând la recunoaşterea Spiritismului, căci aproape toate fenomenele spiritiste, cel puţin fenomenele, cele mai însemnate după noi, fenomenele cele intelectuale,

se explică întocmai prin aceleaşi trei elemente ca în Hipnotism:

1. Un om care inspiră sau agentul;

2. Un om care se inspiră sau pacientul, numit altfel *medium* sau *subiect senzitiv*;

3. Însăşi inspiraţia sau – cu termenul cel devenit tehnic – sugestiunea.

Neapărat, în Hipnotism agentul este un om întrupat, pe care noi îl pipăim, pe când în Spiritism el este un om destrupat, nepipăit pentru simţurile noastre; dar totuşi este un om, atât de om, încât scepticii tăgăduiesc nepipăirea lui, încredinţându-ne că este şi el vreunul dintre acei întrupaţi, ce iau parte la un fenomen spiritist.

Acuma, înainte de a păţi mai departe, să constatăm din capul locului un lucru de căpetenie, cel mai de căpetenie: în fenomenul sugestiunii pacientul este totdeauna inconştient, căci altfel nu poate fi sugestionat, iar agentul, dimpotrivă, e totdeauna conştient, fiindcă numai printr-o voinţă hotărâtă a conştiinţei sale el are puterea de a da pacientului o sugestiune. Aresta este un fapt cunoscut de toţi magnetizorii, de toţi hipnotizorii, de toţi specialiştii de astăzi, şi un fapt atât de important pentru noi încât nu credem de prisos a-l mai formula încă o dată:

1. Pacientul său subiectul senzitiv sau aşa-zisul medium trebuie să fie în e o 11 şi t i e n t în momentul sugestiunii;

2. Agentul său hipnotizorul, sau acela care dictează, trebuie să fie e o n şi t i e n t atunci când dă sngestiunea.

Dacă Hartmann ar fi voit să cunoască această lege a sugestiunii, lege din care noi am dori să ni se

arate o singură abatere, atunci el nu s-ar fi înecat într-o prăpăstioasă anatomie a fenomenelor spiritiste, după cum o face, bunăoară, în lucrarea sa cea din urmă (Die Geisterhypothese, 1891, p. 62):

„Se poate ca în acelaşi strat cerebral, organul din dreapta să innerveze mâna stângă şi organul din stânga să innerveze mâna dreaptă, pentru ca fiecare mină să scrie în altă limbă şi cu alte slove, astfel că niciuna din cele două conştiinţe somnambulice juxtapuse să nu ştie de ceea ce face cealaltă. Se mai poate ca o conştiinţă somnambulică de gradul întâi să innerveze o mină pentru a scrie, pe când în acelaşi timp o conştiinţă somnambulică de gradul al doilea să producă bătăi alfabetice. În ambele cazuri se poate iarăşi ca totodată conştiinţa cea nesomnambulică să nu fie împiedicată de a ţine o conversaţie cu cei de faţă...”

Înţeleagă cine poate pe aceste trei” se poate”! În acelaşi creier şi în acelaşi moment lucrează două conştiinţe somnambulice deosebite şi o a treia conştiinţă nesomnambulică, fiecare conştiinţă inconştientă, întrebuinţând fiecare câte o altă parte a trupului, pentru a face un alt lucrul

Ce fel de creier trebuie să aibă cineva pentru a înţelege un asemenea creier!

B mai puţin ciudată teoria profesorului F.W. Myers de la Cambridge, care susţine că în creierul nostru emisfera din stânga cuprinde o conştiinţă bună, iar emisfera din dreaptă o conştiinţă rea (Automatic writing, în Proceedings of the Society f. psych. Eesearch, t. ÎI şi III), adică două conştiinţe, pe când Hartmann nu se mulţumeşte cu mai puţin de trei. Şi ce zic „trei”! în opera sa cea mare (Ph. D. Unb. II, 468)

el ne asigură că în starea somnambulică este loc în om” nu numai pentru o a doua conştiinţa, ci încă pentru o a treia, *o a patra*, *o a cincea* etc. (nicht nur fur ein zweites, sondern auch für ein drittes, viertes, fünftes u.s.w.).

Und şo weitter! 11”.

Cele două emisfere ale creierului sunt mai unite între ele decât cele două braţe, cei doi ochi, cele două picioare, cele două nări, cele două buze. Dacă dar în acestea, mai puţin unite, totuşi fiecare pereche are o singură menire, ajutându-se cei doi membri ai fiecăruia unul pe altul, apoi cu atât mai vârtos identitatea menirii trebuie să lege ambele emisfere ale creierului.

Sistema localizărilor cerebrale, fie ea nemeiitată sau ba, începând de la Gali şi până Ja Broca, este foarte logică, când în părţile corespunzătoare din ambele emisfere aşază aceeaşi facultate. Chiar deosebirea între doi membri omologi – căci o deosebire trebuie să fie oriunde sunt doi – chiar acea deosebire are în vedere lucrarea lor laolaltă mai cu spor, după cum arată măiestreşte Helmholtz în privinţa ochilor.

A pune în creier binele la stânga şi răul la dreapta, este ca şi când am presupune că un ochi vede galben şi altul verde, un braţ poate numai să se ridice în sus şi altul numai să se plece în jos, un picior umblă pe vârful degetelor şi altul pe călcâie, o nară miroase trandafir şi cealaltă amoniac, o ureche aude vals pe când cealaltă ascultă polca, o buză nu vrea să ştie de cealaltă şi dinţii de sus nu dau ajutor celor de jos.

Fireşte, între cei bolnavi se văd unele nepotriveli cam apropiate de acest soi: damblagiul, de exemplu,

târaşte un picior, pe când piciorul celălalt se mişcă bine. Ştim iarăşi ca unii psihologi ca Pierre Janet (Automatisme psychologique, 1889, p. 8) clădesc volume de câte 500 pagini pe două duzini de isterici, de epileptici şi de nebuni „sur quatorze femmes hystériques et hypnotisables, sur cinq hommes atteints de la même maladie, sur huit autres individus atteintes d'aliénation mentale ou d'épilepsie", fără a se întemeia pe un singur om sănătos. Dar a ajunge de acolo, de la excepţii excepţionale, până la teoria generală a celor două emisfere ale lui Myers, este a face ca acei copii care se joacă, silindu-se a învârti roată braţul drept într-o direcţie şi braţul stâng în cealaltă; iar cele „cinci-şase-şeapte conştiinţe simultanee di vergin ţi inconştiente" ale lui Hartmann întrec orice copilărie.

Ne pare chiar rău de a fi alăturat pe Hartmann cu Myers. Myers este un adevărat om de ştiinţă, care ne spune el însuşi în studiul său că teoria dezbinării morale a celor două emisfere nu e decât o ipoteză şi că dânsul este orişicând gata s-o revadă; pe când Hartmann nu vrea nimic să revadă, ba nu vrea nici măcar să vadă.

Oricâţi creieri ar avea omul, el nu poate avea în acelaşi moment decât numai una se în g u r a conştiinţă a sa, pe lângă care însă prin sugestiune poate să intre într-însul o parte din conştiinţa altuia, adică a agentului care sugestionează, şi această conştiinţă a altuia, nu a sa proprie, este aceea care alcătuieşte atunci pentru pacient sau medium un element inconştient. În odaie, afară de hipnotizor şi de cel hipnotizat, se află dd. A, *B* şi *G* iar d. *D* lipseşte; ipnofcizatorul zice hipnotizatului: „după ce te vei

deştepta, vei vedea şezând şi fumând pipă pe d. D”; hipnotizatul se deşteaptă şi prin propria sa conştiinţă vede pe dd. *A*, *B* şi *C* aşa cum sunt ei în faptă, iar prin conştiinţa hipnotizatorului vede pe *D* şezând şi fumând, întrebam: sunt oare aci două conştiinţe personale în acelaşi timp? Nu, căci una din ele nu e personală, ci a altuia, dată prin sugestiune din partea agentului, care totdeauna este şi nu poate a nu fi pe deplin conştient de ceea ce sugestionează. Când hipnotizorul zice: „vei vedea şezând şi fumând pe d. – D”, el îşi dă seamă cu deplinătate de fiecare cuvânt rostit, pe când hipnotizatul e cu desăvârşire inconştient când vede pe d. *D*, care lipseşte. Să mai adăugăm că conştiinţa personală a celui hipnotizat uni-conştiinţa sa, lucrează aci ca totdeauna prin creier, pe când conştiinţa altuia, cea sugerată, fiind o inconştiinţă personală, nu este localizată nicăieri în trup, ci lucrează prin supra-organism, prin „Inconştientul” cel mare, ca în toate cazurile somnambulice.

Sngestiuneapoate fi orală sau mentală, adică supusă sau numai gândită. În stare de întrupare, tocmai din cauza corpului celui grosolan, sugestiunea cea mentală e foarte grea şi rară. Astăzi, prin lucrările şcolii de la Nancy, ale lui Charles Bichet şi altora, ea este pusă afară din orice îndoială. Un hipnotizor poate să se gândească numai: „scoală, du-te în grădină, rupe un măr şi adă-mi-l aci”; şi hipnotizatul îndeplineşte din punct în punct această poruncă. Dar într-o asemenea sugestiune mentală agentul trebuie să fie şi mai conştient deoit în cea orală, căci orice şovăire a gândului, orice nelămurire a cugetării împiedică şi nimiceşte sugestiunea.

În sfârşit, exista, un fel de autosugestiune, în care omul este agent şi pacient totodată. Ce se întâmplă atunci? Ca agent, el este conştient; ca pacient, e inconştient; dar nu e conştient şi inconştient în acelaşi moment, ci dintâi conştient când îşi face sugestiunea, şi apoi inconştient când o execută. Eu vreau să mă deştept la 5 ore dimineaţa, deşi sunt deprins a mă scula la 9; „eu vreau" este o sugestiune pe care, ca agent, mi-o fac eu însumi foarte conştient; apoi mă deştept punct la 5 ore, supunându-mă, ca pacient, într-un mod inconştient, sugestiunii pe care singur mi-am făcut-o. Şi aci sugestiunea e cu putinţă numai prin deplina conştiinţă a agentului şi deplina inconştiinţă a pacientului.

Inconştiinţa pacientului, conştiinţa agentului, formează deci, încă o dată, legea cea mai imperioasă a oricărei sugestiuni.

Ştiind aceasta, să luăm dar una câte una manifestările cele de căpetenie ale Spiritismului şi să arătăm că ele nu se deosebesc de cele hipnotice sau de cele magnetice decât numai şi numai prin natură cea destrupată a agentului.

Să începem cu învârtirea meselor.

Sunt acum câţiva ani, la Viena, într-un birt din Dôbling, aşezându-mă şi strigând: „Kelner!" m-a umflat râsul când am văzut deodată, răsărind înaintea mea pe Napoleon cel Mare.

Chelnerul era în frac şi cu tradiţionalul şervet pe umăr, dar la statură şi la chip, la frunte, la nas, la ochi, la barbă – leit Bonaparte.

Puteam oare să nu râz faţă cu o asemenea glumă a naturii?

Cu câteva săptămâni înainte, călătorisem de la

Geneva la Lyon în acelaşi vagon cu Prinţul Napoleon, despre care ştiam de mai înainte cât de mult seamănă la figură cu marele împărat. Ei bine, vestitul Plomplon era nimic pe lângă chelnerul de la Viena îşi tocmai de aceea îmi venea a râde şi mai cu poftă.

Dar după ce am râs cât am 1 îs, iată că îmi săgetă prin minte o idee: de ce adică adevăratul Napoleon ar fi ridicol în haine de chelner? Califul Harun-al-Eaşid se străvestea în cerşetor, pentru a afla ce se face şi ce se vorbeşte pe străzile Bagdadului; Petrucel-Mare slujea ca un meşteşugar de rând în marina olandeză. Dacă dar, la un moment dat, Bonaparte s-ar fi prefăcut în chelner pentru a ajunge prin aceasta la o ţintă, pe care altfel îi era cu neputinţă să o atingă, în loc de ridicol ar fi ceva sublim.

Tot astfel îi este iertat orişicui să riză cât de bine de acele Spirite care se manifestă privi în v! r tirea meselor; la cea dintâi vedere, de bună seamă, nimic nu poate fi mai comic; după ce însă va râde cât va râde, să stea puţin şi să cugete.

Se ştie că prima propagandă spiritistă s-a născut în America la 1846 într-o localitate pe lângă New York, la familia Fox, prin bătăi în perete, care răspundeau foarte limpede la întrebări, bunăoară: „de câţi ani este cutare?” sau care se repetau după poruncă, de exemplu: „să baţi de zece ori”, fără» se fi putut descoperi acela care bătea, deşi zeci de oameni îl căutau şi îl pândeau în casă şi afară.

De aci s-a tras încheierea cea mai apropiată, cum că comunicările cu Spirite trebuie să fie prin bătăi, adică typtologice, şi – ca mijlocul cel mai lesnicios – americanii au început a întrebuinţa pentru aceasta

mescioare, ale căror picioare, drept răspuns la întrebări, lovesc în duşumea un număr de ori, sau fac alte mişcări convenţionale: „tables tournantes”, tables, parlantes”, Tischklopfen”, Tischrücken”, wandemde Tische”, „magnetische Tische” etc.

Prin aceste mescioare s-au căpătat nu numai comuţiicări scrise, dar până şi note muzicale de la nişte fiinţe omeneşti nevăzute, neauzite, nepipăite, nesimţite.

Melodii dictate printr-o masă, melodii de tot originale şi chiar frumoase, şi apoi dictate anume unor nemuzicanţi, este fără îndoială ceva mult mai greu decât semne alfabetice; şi totuşi să ascultăm ceea ce ne spune în această privinţă Eugène Nu-s (Choses de l’autre monde, éd. 5, p. 95 sqq.):

„Unul din noi, Allyre Bureau, era muzicant pe îndelete, chiar un muzicant bun şi învăţat, care publicase câteva frumoase melodii, între altele *Primăvara*, pentru răpitoarea poezie a lui Tlicofile Gautier, şi care a lăsat nepublicate mai multe alte. Masa ţi încredinţa lui sarcină de a face acompaniamentele la cele dictate de dânsa, dar cu tocmeala ca el să nu ia nicio parte la dictare, şi nici să nu se apropie macai de masă decât numai în rarele momente de îndoială asupra vre inui amănunt al acestei ciudate compoziţii. Eu şi ceilalţi dintre noi nu ştiam din muzică nimic, afară doar de ceea ce, cu ciuci ani înainte, învăţarăm într-un curs de câteva luni de Emi e Chevé, care începuse a se răspândi atunci în Paris minunata sa metodă. Noi ne înţeleserăm dară cu masa ca, pentru comunicările sale muzicale, ea se va servi anume de metoda Galin-Paris-Clieve, şi nici n-ar fi putut să se serve de vreun alt mijloc pentru a ne

transmite acest nou yen de improvizaţie. O bătaie însemna *ut*, două bătiu *re*, trei nit, patru fă, şi aşa înainte. Obişnuit masa începe prin a ne spune de mai înainte din câte note anume se va alcătui melodia aproape totdeauna treizeci şi două, numărul său favorit pentru frază muzicală, pe când douăsprezece era numărul favorit al cuvintelor pentru fraza vorbită. După această preambula, masa dicta una după alta notele, pe care noi le scriam cu cifre; după aceea le împărţea în măsuri, arătându-ne, iarăşi una după alta, cantitatea fiecărei măsuri: pe urmă ne dădea valoarea unităţii, albă, neagră, sau cârlig; apoi ne dădea valoarea fiecărei note în parte, scandând măsura prin bătaie. De aci venea indicaţia accidentelor, a diezurilor şi a bemolilor la cutare sau cutare notă, de cutare sau cutare măsură, apoi tonul şi în sfârşil titlul, pe care ea se încăpăţâna de a nu-l spune după ce totul era isprăvit...”

Din cele patrusprezece melodii dictate astfel de acea mescioară” reproducem aci una intitulată” Ciutul Măi îi”:

Oricine va recunoaşte că această bucată nu e în ită; dar cine oare a compus-o?

Cei trei care şedeau lângă, masă nu erau muzicanţi. Singurul muzicant, Bureau, nu şedea, lângă masă.

Cei trei cunoşteau notele muzicale numai intru cât trebuie să cunoască, cineva alfabetul, pentru ca să poată scrie mecaniceşte sub dictarea altuia.

Cum că cineva a dictat, este învederat; dar cine anume?

Melodia de mai sus e rezultatul unei su g e’s t în 11 i. Cei trei cu mescioara împreună, care le servea

drept creion, sunt toţi ta, un loc un în e d i um, Fără a dormi în sensul propriu al cuvântului, fără a-şi fi pierdut conştiinţa lor personală, ei au fost cu desăvârşire *inconştienţi* în privinţa bucăţii muzicale

Fig. 5

Ce li se împărtăşea şi *inconştient* în această privinţă era şi Bureau. Agentul care sugestionează trebuie neapărat să fie foarte *conştient* anume de

cuprinsul sugestiunii, căci astfel nu reuşeşte. Prin urmare în cazul de faţă, acel agent n-a fost nici cei trei, nici Bureau, adică niciunul din cei patru întrupaţi, care se aflau în odaie. Cine dar?

Să lăsăm la o parte melodia cea dictată prin bătăile mescioarei – o melodie mult mai frumoasă va fi publicată mai departe în cursul acestor cercetări – şi să trecem la un alt caz: el este de tot simplu, putincios cel mai simplu, şi totuşi, oricât de simplu, nu se poate explica prin niciuna din câte şi mai câte, despre care astăzi nu mai vorbeşte nimeni, deşi altă dată le susţinea cu curiozitate bărbaţi ca Faraday, Chevreul, Keichenbach, Thury, Coggers, «Tobert de Lamballe, Chevillard...

În primul capitol eu am spus: „mărturisesc în cuget curat că nu am învârtit niciodată o masă şi nu simţesc nicio poftă de a învârti vreodată”.

Faptul este că nici mesele nu fac haz de mine. În tinereţe, de câte ori mi s-a întâmplat în societate a fi silit de a pune şi eu mâinile pe o mescioară între cei ce o învârteau, ea nu se mai mişca, şi pace!

Cată să recunosc, în adevăr, că învârtirea mesei îmi făcea totdeauna aceeaşi impresie comică, pe care am simţit-o la Viena văzând figura lui Napoleon cel-Mare cu şervetul de chelner la umăr. Credeam cu tărie în Spirite, dar nu aş fi evocat în ruptul capului pe vreunul din morţii mei, printr-un mijloc care mi se părea a fi prea. Înjositor. Mă gândeam uneori în mine însumi: când voi muri şi eu, să-l ferească Dumnezeu pe cine o să se încerce de a mă chema prin piciorul unei mese, căci îi voi trânti masa în cap cu toate picioarele ei. Nu aveam dreptate, o ştiu, dar aşa credeam eu; şi dispreţuind mesele, nici mesele nu mă

iubeau. Ou toate a, stea, fără. A lua parte la învârtire, nu o dată am privit-o şezând la distanţă.

Un caz mi-a rămas întipărit în memorie şi l-am găsit Ki-vis pe atunci pe un petec de bine. Lia 1881 petreceam într-o seară în familie la profesorul Până Combtantinescu. Căsnicii şi amicii în Virteau o masă, care răspundea foarte lămurit la mai multe întrebări de natură, cifrică.

— Dumneata, nu vrei să întrebi nimic? Îmi zise unul.

— Ba da; întrebaţi-o: citi lei am eu în buzunar? Dar mai înainte să-mi spuneţi fiecare din d voastră, cam cât credeţi ea, voi l! I având.

Erau patru lângă masă. *N* mi-a spus râzând: „N-ai nicio para”. P: „Ai. Un Napoleon”. M: „Ai zece lei”. T: „Ai cinci lei”.

Să adaug că, eu însumi ştiam numai că am bani mărunţi, dar nu ştiam – nu şi t ia în de 1 o e – ci ţi anume.

Fiind întrebată, mescioară, a răspuns prin 23 bă, tăi de picior1 şi s-a oprit.

Am scos toţi banii din buzunar; erau tocmai 23 lei.

Şi aci sngestiunea e învederată; şi aci *inconştientul* celor patru era un medium; dar cine oare a fost agentul său hipnotizorul cel *conştientă* Un hipnotizor inconştient, care nu ştie adică ceea ce sugestionează, fiind o absurditate, agent iar nu a fost niciunul din cei cinci întrupaţi şi numai cinci întrupaţi ne aflam în odaie; lia mai era şi o pisică, însă, pe aceea, nu o bănuieşte deocamdată nici chiar Hartmann.

De la bătăile de picior ale mescioarei până la un

paner sau coşuleţ, de piciorușul căruia se acaţă un creion, era un pas. Aşezându-se sub coşuleţ bârtia albă, creionul cel acăţat serie cuvinte şi fraze întregi. S-a băgat apoi de seamă că numărul persoanelor, care se aşezau J.lângă orice fel de mescioară, era uneori indiferent, precum nici contactul mâinilor între ele sau cu mescioara nu era totdeauna trebuincios, un singur bun *medium,* ajungând în învârtească prin ţinerea în anilor eliiar la o depărtare oarecare. În acest chip, ceea ce trebuia neapărat penţ ru învârtire, era un medium pus la o distanţă mică, aşa ca mescioara sau altă unealtă analoagă să în afle oarecum sub înrâurirea atmosferei lui, sau – cum zic alţii – sub puterea lu’. I f 1 u i d i că; mai lămurit: lucrul cel neînsufleţit să nu înceteze de a fi un fel de apendice al pacientului celui inconştient, pe care-l sugestionează, agentul conştient cel nevăzut. De aci iarăşi nu mai era decât un pas până la! şi cercarea de scrisoare directă, asupra căreia ne vom opri o clipă.

Atingem numai în treacăt faimoasele experimente ale baronului de

Guldenstubbe, a cărui „Pneumatologie positive”, publicată în prima ediţie la 1857 şi reprodusă apoi la 1889, cuprinde o mulţime de specimene facsimitate de scrisori, iscălituri şi semne, căpătate de-a dreptul de la Spiritele răposaţilor, fără contactul vreunui medium, ci numai fiind faţă Guldenstubbe, pe când creionul se mişca singur pe hârtie. Aşa, de exemplu, la 20 noiembrie 1887, dinaintea generalului de Brewern, a principelui Schachowskoy şi a mai multor diplomaţi, se primi de la

Spiritul celebrului poet Pusclikin următorul autograf, care înseamnă ruseşte:

Credinţă.
Speranţă.
Iubire.
PUSCHKIN
Scris întocmai cum scria poetul.

Nimenea[1] nu s-a îndoit de onorabilitatea şi de buna-credinţă a baronului de Guldenstubbe, a surorii sale care era de asemenea medium, şi a amicilor care luau parte la experimente; din nenorocire însă, ei toţi erau diletanţi, nu oameni de ştiinţă, astfel că nici operaţiunea, nici descrierea, nu s-au făcut într-un chip cât de puţin metodic.

Altceva este doctorul Paul Gibier.

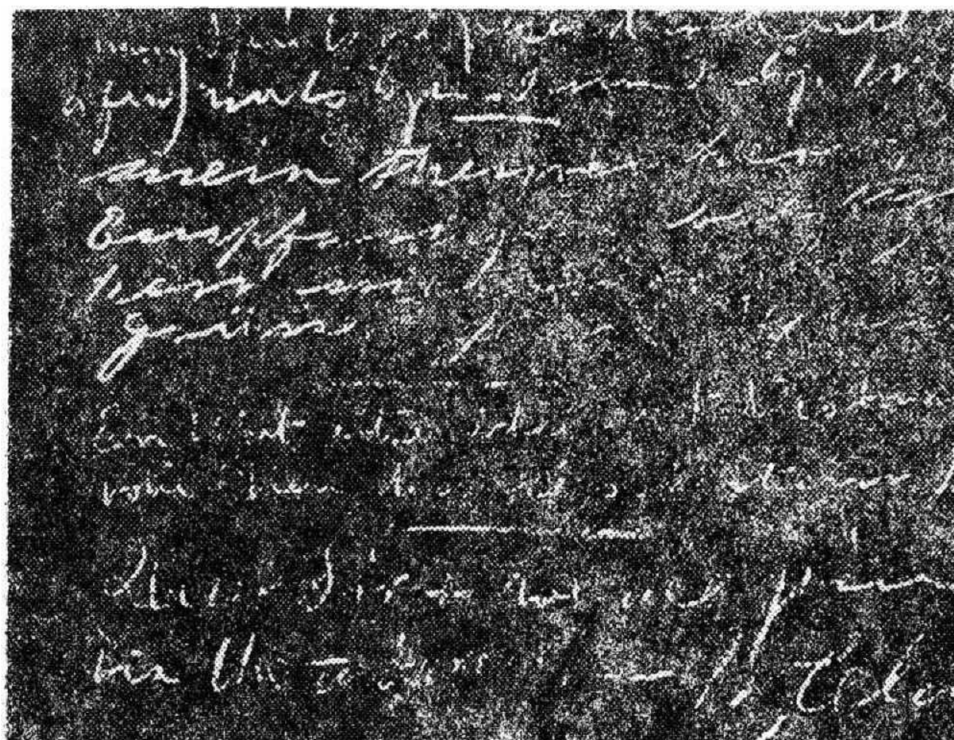
Foarte slab în istorie şi în filologie, în care se lasă a fi jucăria unui Jacolliot (v. Marillier în Eev. Philos. 1887, N. 4 p. 419), el este foarte tare în metodele de experimentare, în care se numără printre elevii cei mai de frunte ai lui Pasteur. Puţin ne pasă dară că Dr. Gibier nu ştie sanscrita, despre care vorbeşte alandala; lucrul de căpetenie este că el ştie să experimenteze, ştie să opereze şi să descrie operaţiunea. Din acest punct de vedere, a treia parte din „Le spiritisme”, anume „Partie expérimentale”, şi mai ales §-ful IV: „Écriture spontanée”, este un document de o netăgăduită valoare ştiinţifică.

1 Trebuie să spun că Hasdeu scria acest cuvînt şi pesemne şl rostea, astfel „neminea". V. D.

Вѣра
Надежда
Любовь
Пушкинъ

Fig. 6

Dr. Gibier experimenta cu celebrul medium american Slade. Din cele zece şedinţe nescrise, să reproducem aci numai pe cea dintâi: „La 29 aprilie 1886, la orele 11 dimineaţa, eu şi amicul meu A. ne ducem la Slade. Eu luai cu mine mai multe plăci (ardoises), pe care le-am iscălit cu creionul albastru. Am inspectat odaia, am examinat masa şi mânecile lui Slade, l-am căutat sub haine, l-am descălţat. Apoi, după cererea lui Slade, am scos din ghiozdanul pe care nu-l lăsasem o clipă, două plăci încadrate, din fă* brica lui Faber, şi le-am pus, fiecare îndeosebi, pe masă. Slade ia un beţişor de scris pe placă, lung de 8 – 10 milimetri, îl rupe cu dinţii în două şi-l aşază pe una din plăci, la capătul opus iscăliturii melc. Apoi acoperă placă cu cealaltă, cu iscălitura înăuntru i ia amhidouă plăcile astfel unite şi le pune vertical pe antebraţul

Méû sifng. N-am pierdut din vedere nimic din mişcările sale, prêcum nici plăcile mele. În momentul când Slade pleca plăcile ca săle, pună vertical, s-a auzit înăuntru alunecarea beţişorului în spaţiul dintre cele două suprafeţe încadrate. Odaia era bine luminată. Câte trei noi aveam mâinile pe masa goală; d. A. Ia dreapta mea, iar Slade la stânga. Eu urmăream cu ochii mâinile lui Slade şi picioarele lui, pe care el nu le ţinea sub masă. Văd foarte lămurit pe antebraţul meu stâng cele două plăci lipite una de alta şi ţinute cu mâna stângă a lui Slade. După 20 sau 30 secunde, simţesc plăcile apăsândivmi cu putere antebraţul. Slade zice atunci că curentul trece prin braţul lui, şi se plânge că-l doare puţin. Câteva lovituri

surde au răsunat în plăcile mele, şi mâna lui Slade a devenit ţeapănă. Deodată s-a auzit foarte lămurit scrierea. Mâna lui Slade era nemişcată, nu se mişca un singur deget. Ascult plăcile: nu putea fi nicio îndoială: înlăuntml plăcilor scârţâia; auzul meu nu mă înşela: scriere, punctuaţiune, de palm ori o liniuţă trasă. Scrierea era dintâi înceată, apoi după prima liniuţă a devenit mai repede, iar după a dona liniuţă din nou înceată...

Plăcile s-au dezlipit, şi pe una din ele s-a înfăţişat următoarea scrisoare, sau mai bine următoarele scrisori, englezeşte, nemţeşte şi franţuzeşte:

„Many spirits are present and vili say a few words to you. 1 am truly w.

Clark. (Mai multe spirite sunt de fată şi vor să vă spună puţine cuvinte. Sunt cu sinceritate W. Clark)”.

„Maia theurer Herr... Empfangon sie, mein Herr mâine lierzliehsten Griisse.

John Stephens. (Scum pul meu domn, primeşte urările mele cordiale John

Stephens)”.

„En effet, votre idéeent très bonne. Votre bien dévoué serviteur L. de M. (în adevăr –, ideea dumneata le e foarte bună. Al dumitale devotat serv L. le M.)”.

„Dear şir, we aU join in the above: (Scumpê domnule, noi toţi ne unim în cele de mai sus)”.

În acest experiment sunt două probe despre inconştienţa lui Slade:

1. S-a constatat cu siguranţă că el nu ştie deloc nemţeşte şi franţuzeşte, ci numai englezeşte.

2. Comunicarea cea franţuzească: „Votre idée est très bonne” răspundea la o cugetare a lui Dr. Gibier,

care la începutul şedinţei se gândise în sine: „dacă voi reuşi, voi scrie despre aceasta o carte”.

— Ceva pe care el n-a spus-o nimănui şi pe care nu putea s-o ştie Slade.

Slade fiind inconştient, sugestiunea dar nu venea de la dânsul. Cu atât şi mai puţin de la Dr. Gibier, care în tot timpul operaţiunii nu se gândea decât la mâinile şi picioarele lui Slade, dorind să descopere vreun *truc* din partea americanului; iar orice dare de sugestiune cere nu numai deplina conştiinţă, dar o conştiinţă aţintită anume asupra ideii care trebuie să fie sugerată. Cât priveşte pe d. A., el a luat parte abia la două din cele zece experimente, şi apoi nu putea să cunoască nici dânsul cugetarea cea nerostită lui Dr. Gibier.

Deci sugestiunea nu venea de la niciunul din cei trei întrupaţi.

O altă scrisoare între plăci, căpătată prin medium Englinton în nişte împrejurări de control tot aşa de bine chibzuite, se poate vedea în facsimile la baronul Du Prel (Experimental psych, 204). Nemţeşte şi englezeşte, cu două feluri de slove de mână deosebită.

Pe plăcile lui Slade au scris trei agenţi: un englez, un neamţ şi un francez; adică trei conştiinţe străine se strecurară în intervalul operaţiunii lui Slade, carele în acelaşi timp nu era adormit, păstrându-şi conştiinţa sa personală şi dându-şi bine seamă de curentul ce zicea că-i trece prin braţ. Câte conştiinţe avea dară Slade? Una singură conştiinţă *a sa*, căci celelalte trei nu erau ale lui, şi nici nu erau trei, ci închipuiau câte trele în supra-organismul lui Slade ceva inconştient, unul neatârnat de creierul cel

trupesc, creier uni-conştient cu ambele sale emisfere, uni-conştient până şi atunci când una din emisfere ar fi inconştientă, căci uni-conştienţa emisferei celei conştiente şi inconştienţa celeilalte ar face împreună 1 + O-1. Chiar creierul întreg poate să devină inconştient, şi devine adesea, de câte ori pacientul adoarme pe deplin, dar bi-conştient sau tri-conştient el nu poate fi niciodată, ci numai uniconştient.

Dr. Gibier n-a încercat o variantă a experimentelor sale. Dacă între plăci în loc de un beţişor s-ar fi pus două, e cu putinţă ca amândouă beţişoarele să fi scris în acelaşi timp, fiecare la un alt capăt al plăcii, după cum medium Mansfield (Aksakow, Animismus, 460) a scris în acelaşi timp altceva cu mâna stângă şi altceva cu cea dreaptă. Dar şi în acest caz Slade ar fi avut tot una singură conştiinţă *a sa*, iar celelalte conştiinţe, conştiinţe ale agenţilor nevăzuţi, oricâte ar fi fost, nici erau ale lui, nici erau pentru el conştiinţe, nici erau numărate două-trei, ci alcătuiau un singur inconştient.

Starea de veghere în care se afla Slade, nedormind, având o deplină conştiinţă *a sa* de cele ce se petreceau împrejur, şi totuşi fiind inconştient de ceea ce se scria prin mijlocirea lui pe placă, este o stare de veghere i p n o t i că, bine cunoscută şcolii de la Nancy. Iată cum o descrie Dr. Liégeois (De la suggestion hypnotique, 60): „Pacientul nu înfăţişează nici cel mai mic semn de dormire. El are ochii deschişi, mişcări slobode, vorbeşte, umblă, se poartă ca toată lumea, ia parte la convorbire, răspunde la întâmpinări, discută, se arată adesea isteţ; în ceea ce spune, pare a fi într-o stare cu totul obişnuită, afară de un singur pu ne t”.

Punctul sugestiunii.

În acest singur punct hipnotizatul lui Dr. Liégeois, ca şi Slade, este inconştient, rămânând. Foarte conştienţi amândoi în toate celelalte puncte.

Iar pe Slade îl hipnotizase nu Dr. Liégeois, ci trei hipnotizori fără carne, fără oase, fără trup.

Trei hipnotizori, întocmai ea la săraca normandă de la Havre, pe care o hipnotiza-u pe rând, în aceeaşi şedinţă, Dr. Gibert, Pierre. Janet şi Di. Ochorowicz, învoiţi între dânşii de a lucra în înţelegere.

Cazul lui Slade intră dar de-a-ntregul în fenomenologia Hipnotismului, cu unica deosebire că agenţii, factorii cei conştienţi, sunt aci nişte fiinţe despământenite: Spirite.

Comunicările pe placă sunt tot, ce poate fi mai *aplà*, mai „terre à terre”. Agenţii care le-au sugerat au fost” fără doar şi poate, nişte fiinţe foarte de rând. Dar ce să le facem! Şi printre cei destrupaţi cată să fie mulţi proşti, de vreme ce printre cei întrupaţi ei întocmesc o mare majoritate, ai căreia membri, destrupându-se mâine-poimâine, prin această ieşire din trup nu vor deveni cu mult mai deştepţi.

Spiritele cele înalte n-au vrut să se împărtăşească lui Slade, şi nici lui Dr. Gibier. De ce? E treaba lor.

Un medium este mic său confident al unui Spirit, una din două; şi e lesne de înţeles că spiritele, ca şi noi, ceşti întrupaţi, nu se împrietenesc cu toată lumea şi nu se încred în oricine.

Mediumnitatea se întemeiază nu numai pe însuşire fizică deosebită a pacientului, pe hipnotizabilitatea lui, dar şi pe iubire, pe simpatie, pe afinitate electivă între el şi între agent. O asemenea

afinitate electivă, „passion somn ambulique” (Ochorowicz, Suggestion mentale, ed. 2, p. 131), e cunoscută şi în Hipnotism.

Pentru ca să-ţi vorbească un Leibnitz sau un Spinoza, trebuie să fii drag lui Spinoza sau lui Leibnitz, nu numai dumneata, care-i întrebi, dar şi medium, prin care primeşti răspunsul. Între agent şi pacient cată să se înfiinţeze unraport, după cum zic magnetizorii şi înfiinţarea unui asemenea „raport” nu e tocmai lesne.

Cu toate acestea, chiar printre comunicările cele anonimice sau pseudomiee, căpătate de către Eugène

Nu-s şi de către baronul de G uldenstubbe, unele sunt departe de a fi proaste.

„Dorul mai mult sau mai puţin viu este drumul de fier care duce Spiritele prin cugetare la cei ce le sunt dragi, iar cugetarea unui Spirit este el însuşi” (Guldenstube, 287).

„Credinţa în nemurire este o auroră, care în lumea aceasta precede soarelui din lumea cealaltă” (ibid. 285).

„Dumnezeu este iubire; cum dară omule, vei putea tu să-l defineşti?” (ib.

269).

„Intuiţia1 este o punte aruncată de la cunoscut spre necunoscut, de la finit spre infinit” (Nu-s, 255).

Şi să nu uităm că un Spirit, când el spune acestea, le spune ex-promptu, fără pregătire, fără a face literatură, fără a ciopli fraza aşa cum Schopenhauer şi moraliştii francezi îşi ciopleau aforismele şi maximele, aşa cum eu însumi mă silesc a-mi stiliza ceea ce scriu acuma; ba mai adăugând, totdeauna nesigur de voi fi brodit cuvântul cel mai

potrivit pentru a-mi înveşmânta cugetarea.

Dar, încă o dată, nu este vorba de spiritul Spiritului care ni se înfăţişează prin masă sau printre plăci, ci este vorba de realitatea lui. Când Spiritul lui Hartmann – căci şi Hartmann o să devină Spirit într-o zi – îmi va spune prin masă sau printre plăci una singură din năzdrăvăniile de care e plină cartea sa „Die Geisterhypothese des Spiritismus”; când îmi va spune de pildă (op. cit. P. 39), că este cu putinţă ca un om în momentul când moare, înainte de a-şi da sufletul, să trimită o lungă cugetare a sa în depărtare la un medium neipnotizat, „non intrancé” care cugetare să stea nesimţită cinci ceasuri în creierul cel conştient al lui medium după ce murise deja trimiţătorul, şi apoi peste cinci ceasuri medium s-o scrie automatic, adică: „une longue suggestion mentale à grande distance et à échéance fixe à la fois sur un sujet en parfait état de veille”, ceea ce niciun hipnotizor şi niciun magnetizor n-a cutezat măcar să viseze până acuma; când îmi va spune una din acestea numai şi numai din tristul amor propriu de a nu veni să recunoască nemurirea după ce o! Haşdeu scria: intuiţiunea.

Tăgăduise odată, atunci eu voi zice: „ce desantate mai sunt unele Spirite”, dar până şi desantarea va dovedi că Spiritul lui Hartmann n-a murit, de vreme ce desantează şi după moarte.

Fenomenele spiritiste prin masă, prin scrisoare directă ca la Guldenstubbe, printre plăci ca la Dr. Gibier, se deosebesc de fenomenele hipnotice cele obişnuite într-un singur lucru: aci, ca şi acolo, este o sugestiune, aci ca şi acolo, este un agent conştient – agent întrupat în Hipnotism şi destrupat în Spiritism;

aci, ca şi acolo, este un medium inconştient; dar în Hipnotism sugestiunea se opreşte asupra lui medium, pe când în fenomenele spiritiste ca cele de mai sus ea se prelungeşte sau se poate prelungi prin medium asupra unor obiecte neînsufleţite puse la o depărtare oarecare: masă, hârtie, placă... însă nici această trăsură de deosebire nu este străină unor forme ale Somnambulismului provocat.

Horace Pelletier urmăreşte de un şir de ani nişte experimente magnetice care – fiind date aceleaşi condiţii în care operează el – sunt verificabile de către oricine, anume fenomenul: cum un agent conştient, adică magnetizorul, prin mijlocul unui medium, adică al unei fiinţe puse în stare de inconştienţă, poate să transmită unui lucru neînsufleţit, fără a-l atinge trupeşte, o însufleţire momentană, o aparenţă perfectă de ceva viu.

Un exemplu:

Se ştie că şearpele, când priveşte de jos de la rădăcina unui arbore, la o vrabie, care şade d-asupra-i pe o creangă, păsărică începe a ameţi, îşi pierde cumpătul şi cade în gura şearpelui.

Pelletier reproduce aproape întocmai această scenă printr-un pseudoşearpe şi o pseuclo-vrabie, adică: pe de o parte un şearpe făcut din cilindre umplute cu măduvă de şoc şi prin care e petrecută o aţă, cilindrele fiind din ce în ce mai mici acolo unde ne închipuieşte coada, iar la capătul opus se agaţă un fel de cap de şearpe cu gura deschisă; pe de altă parte, o păpuşică de vrabie, din carton bunăoară. Vrăbioara e aşezată pe o mescioară la o depărtare de cinci centimetri de şearpe. Un *medium*, un „senzitiv” cum îi zice Pelletier, un om în stare de somnambulism sau

inconştient, ţine o mână întinsă deasupra şearpelui şi a vrăbiei, Pelletier dictează, atunci sugestiunea, care se şi îndeplineşte treptat; vrabia se mişcă, pare a se feri de punctul de unde se află scarpele, se pleacă spre dreapta, apoi spre stânga, se vede o sfială, în sfârşit înaintează doi centimetri spre scarpele care o aşteaptă nemişcat, încă un centimetru, doi, şi cade în gura şearpelui, adică o atinge cu ciocul (Bévue Spirite 1889 p. 183).

Între vrabia cea de carton şi între mâna inconştientului nu este o atingere, după cum poate să nu fie între baronul de Guldenstubbe şi între hârtia pe care creionul scrie din partea lui Puşkin, după cum nu este între degetele lui Slade şi între beţişorul care zgârie o placă acoperită. Nu este un contact direct;, ci numai o apropiere – foarte mare, o acţiune extr aperiferică, care ajunge pentru că acea vrabie, acel creion, acel beţişor să fie înrâurite de medimn, iar acesta, la rândul său, se supune orbeşte sugestiunii. Sugestiunea încă pleacă totdeauna de la un conştient, numai de la un conştient poate saplece, de la un Inconştient, nicp odată, niciodată. Orice sugestiune este o sumă de idei, un număr concret, adică 3; pentru ca şu, gestiunea” adică *3*, să treacă în medium, trebuit; ca, la medium, în locul unde trece ea, să afle atunci un *zero* de idei, adică o dosăvârşită inconştienţă, căci de îndată, ce nu va fi *zero*, ci 2, se va fac le 5, nu 3, prin urmare sugestiunea nu se va împlini. În cazul de faţă sugestionează Pelletier, care ştie limpede eu vânt, cu cuvânt tot ce dictează” adică *3*, pe când somnambulul care-i servă drept medium nu ştie nimic, adică *zero*. În cazul lui Slade, în cazul lui Guldenstubbe, sugestionează un agent, de asemenea

conştient, poate şi mai conştient, dar destrupat, care iarăşi îşi dă bine seamă de 3, pe când conştiinţa lui Guldenstubbe şi a, lui Slade e scăzută la zer» faţă cu sugestiunea.

Învârtirea mesei şi scrierea între plăci – despre experimentele lui Guldenstubbe nu mai vorbim, ele având nevoie de o verificare metodică – sunt nişte mijloace în f e r i o are de comunica, respiritistă, mijloace care aţâlă curiozitatea şi stârnesc mirarea celor gură-cască, mijloa.ee aşa zi când de bâlci, până la care spiritele cele înalt, e nu se prea pogoară şi prin care nici mintea celor întrupaţi nu se prea luminează, nici inima lor nu se prea încălzeşte. Mijloacele spiritiste cele adevărat superioare sunt:

1. Inspiraţia propi iu-zisă;

2. Scrisoarea, automatică.

Fiică-mea, vorbind într-un loc la a t reia persoană despre sine însăşi, zice (Bourgeons d'Avril p. XXV) 3

plume trottait, trottait sur le papier. Elle avait l'inspiration ardente et vive. Elle n écrivait que lorsque l'inspiration lui venait, l'âme pleine de son sujet, *en proie au dieu*, disait-ellecondeiul ei tropăia, tropăia pe hârtie. Ea avea o inspiraţie aprinsă şi vie. Ea scria numai atunci când îi venea inspiraţia, cu inima plină de subiectul ei, *pradă a zeului* – zicea dânsa...)".

Locuţiunea „en proie au dieu", „pradă a zeului", eu am căutat-o în zadar prin dicţionare. Se poate ca Littré s-o fi scăpat din vedere. Se poate iarăşi ca fiica mea să o fi croit ea însăşi pentru a exprima cu energie ceea ce înţelegea Socrat prin „demon" „o Aat-wv", adică un Spirit, care, nevăzut pentru ochii trupului, ne iubeşte, ne ajută şi ne povăţuieşte în lucrările noastre.

Vechii greci ziceau în acest înţeles – coc, „cu zeul înăuntru”.

Inspiraţia este treapta cea mai înaltă a comunicării spiritiste, dar tocmai de aceea e cea mai puţin fenomenală.

Oricine poate să o tăgăduiască.

Cel inspirat crede adesea din inimă curată că el lucrează prin propriul său geniu, fără niciun prinos din afară, căci nu află nicio dovadă de un asemenea prinos. Chiar însă dacă simte şi ştie bine el însuşi că opera i se datorează în mare parte unui amic din altă lume, chiar dacă o mărturiseşte pe faţă ca Socrat, alţii nu vor ei să-l creadă, şi-i răspund râzând că şi-o închipuieşte, căci – încă o dată – lipseşte o dovadă. Edison, foarte spiritist, spune fără sfială că Spiritele i-au inspirat sublimele sale invenţii; dar cine îl crede?

Louis Figuier (Le lendemain de mort, 1889 p. 196) are o idee de tot nouă, care merită a fi urmărită şi prin care se va completa odată criticismul biografico-literar al lui Taine şi al lui Brandes: „S-a băgat de seamă – zice el – că artiştii, scriitorii, cugetătorii, după ce pierd o fiinţă iubită, îşi simţesc mărindu-se facultăţile lor, inspiraţiile, talentele. S-ar părea că aplecările intelectuale ale celui pierdut vin de se adaugă la propriile lor aplecări şi sporesc geniul lor”.

În această privinţă eu unul sunt fericit de a putea da o probă chiar fenomenală, care la început, precum veţi vedea, are aerul de a fi o simplă încredinţare a mea, şi apoi deodată capătă pe neaşteptate o întărire curat experimentală.

Măcar că din copilărie îmi plăcea a învăţa multe limbi, o făceam însă mai cu seamă pentru a putea citi

în texturi originale fântânile istoriei, căci nu lingvistica mă preocupă în specie, ci istoria, şi anume istoria într-o direcţiune mai mult arheologică.

Cele dintâi scrieri ale mele: „Analise literare”, „Luca Stroici”, „Portretul lui Ţepeş”, „Ion cel Cumplit”, „Istoria Toleranţei”, „Archiva istorică”, „Istoria critică” primele 2 făscioare din prima ediţie, tot ce am scris înainte de 1873, afară de politică şi de literatură, sunt lucrări istorice.

La 9 noiembrie 1872 moare în Hotin tatăl meu Alexandru[2], care ştia temeinic peste 10 limbi şi, pe lângă o întinsă cultură filosofică în şcoala lui Schelling şi Gôrres, căpătase în şcoala lui Grimm o nespusă iubire anume pentru lingvistică.

Visul său de aur era de a vedea odată un mare dicţionar ştiinţific al limbii române.

Du trei ani înainte de moarte, deja foarte suferind, el atrăsese atenţia Academiei Române asupra, vechilor dicţionare manuscrise slavo-româneşti, care se găsesc în Eu şi a (Analele Acad. Eoni. T. I, p 203, şedinţa din 2 august 1869).

Prima ediţie din a mea *Istorie critică* se reproducea în făscioare după textul publicat mai întâi periodic în *Columna lui Traian*. Iau dar *Columna lui Troian* pe 1 decembrie 1872, adică pentru întreaga lună noiembrie, în cursul căreia murise tatăl meu; şi ce văd?

Istoria critică ajunsese atunci până la pag. 221 (§ 32) după a doua. Ediţie.

---

2 în notiţa biografică publicată în Che»alerie par Julie Hasdeu, p. 259, s-a pus din greşeală data de „1874". Moartea Iui tată meu a fost anunţată în Columna lui Traian 1873, nr. 3, 1 februarie).

Tot restul s-a scris în urmă, deja, după, moartea lui tată-meu.

Ei bine, să-şi arunce ochii oricine asupra *Istoriei critice*, şi se va încredinţa ea până la pag. 221 ea, este prea puţin lingvist că, aproape nicidecum, mărginindu-8 e în istor ia din punctul de vedere arheologic, pe când de la pag. 224 se începe lingvistică, din ce în ce mai multă lingvistică, în sfârşit numai lingvistică.

Apoi deodată nu ştiu ce mă împinge a părăsi cu desăvârşire studiile curat istorice şi a mă da numai celor lingvistice.

Astfel la 1875 eu deschid la Universitatea din Bucureşti un curs de Filologie comparativă. De aci înainte până, la Conventuri *den bătrâni*, până la *Etymologicum magnum*, lingvistica mă înghite.

Fost-a acesta un îndemn postum de la tată-meu, al cărui Spirit dorea să-şi realizeze planul unui mare dicţionar al limbii române?

Eu nu o ştiam deloc atunci şi nici măcar nu o bănuiam, dar totuşi simţeam un ce pe care nu îl simţisem în timpul studiilor mele istorice.

Şi aci chem martori pe profesorii I. Bianu şi Luzăr Şăineanu, care – interesându-se mult de mersul *Etimologicului* – de câte ori mă întrebau: cum de am găsit eu o etimologie cutare sau cutare foarte grea a unui cuvânt, le-am răspuns sistematic, nu o dată, ci de zecimi de ori şi aceasta înainte de răposarea şi chiar de boala fiicei mele: „nu şi în, n-am găsit-o eu, e cineva nevăzut care mă ajută”.

Până aci însă existenţa acelui” cine va nevăzut” nu este dovedită, şi cu atât mai puţin e dovedită identitatea lui cu tată-meu. Oricine poate să-mi

răspunză că între încetarea din viaţă a părintelui meu şi între trecerea mea la lingvistică este o coincidenţă, o întâmplare, un azard[3].

Azard o asemenea schimbare a firii mele într-o altă fire în cursul lui noiembrie 1872, între paginile 221 – 224 din *Istoria critică*!

Dar iată că Sosim la o probă, dobândita în nişte astfel de împrejurări încât orice minte nepărtinitoare va recunoaşte că este o probă decisivă, mai decisivă decât chiar acelea pe care Societatea psihică engleză din Londra şi excelenta Revistă psihică a lui Dr. Dariex din Paris le publică despre cazuri de telepat le.

Aveam o şedinţă spiritistă la 13 noiembrie 1890, nu seara, nici noaptea, ci pe la 10 ore dimineaţa.

Erau faţă Dr. S. Steiner, profesorul Bonifaciu Florescu şi profesorul Th. Speranţă, iar ca medium servea V. Cosmovici. Dacă nu mă înşel, tocmai la acea şedinţă Dr. Steiner adusese pe consulul general austro-maghiar d. cavaler de Suzzara.

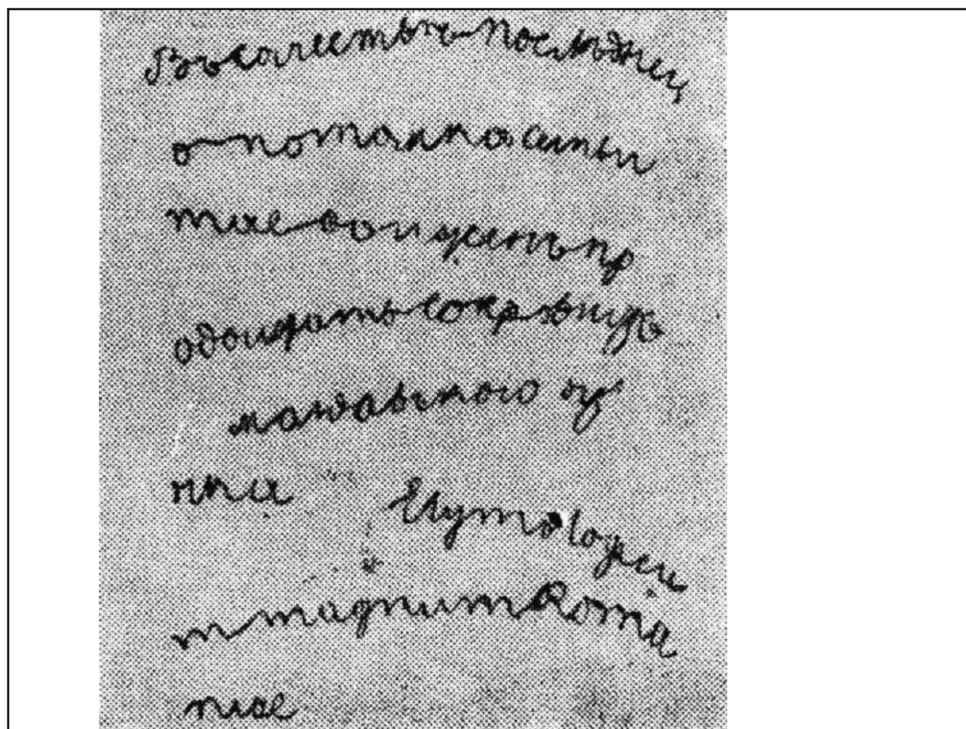
Menţionez numele proprii întregi, căci maniera lui Dr. Gibier de a pune numai iniţialele mi se pare a fi insultătoare pentru martori: un om cinstit nu se sfieşte niciodată a fi zis pe nume, iar cu oamenii necinstiţi nu trebuie să avem a face.

În acea şedinţă dar eu primesc deodată de la tatăl meu următoarea comunicare ruseşte, pe care o dau în facsimile: Adică:

„În calitate de ultim descendent al familiei, tu eşti dator a continua tezaurul limbii moldoveneşti: Btymologicum etc.”

---

3 Azard, In loc de hazard, scrie însuşi Hasdeu

Acum următoarele observaţii:

1. Afară de mine şi de medium, asistau la şedinţă alte patru persoane, între care un doctor în filosotie, un licenţiat în litere, un doctor în medicină şi un diplomat. Apoi a doua zi originalul scrisorii a fost arătat profesorului I. Bianu şi domnului Zamfir Arbore, acesta din urmă ştiind ruseşte.

2. Comunicarea se începea franţuzeşte din partea fiicei mele şi cu slova ei: „Attends. H arrive. Le voilà”. Urmă apoi, printr-o neîntreruptă schimbare de limbă şi de litere textul cel rusesc. După aceea mai departe scrie iarăşi franţuzeşte fie-mea, schimbându-se din nou literele şi limba, fără ca mişcarea mâinii lui medium să se fi întrerupt o singură dată.

3. În zilele precedente eu mă, gândisem adesea

la tată-meu, dar pentru ceva cu totul neliterar, şi anume: cum aş putea face să-mi vând mai curând moşia părintească din Basarabia.

— Ceea ce, negreşit, nu are nicio legătură cu dicţionarul limbii române.

4. În octombrie şi în noiembrie eu nu am lucrat aproape deloc la *Etymologicum* şi mă pregăteam chiar a renunţa la această publicaţiei, ceea ce însă o ştiam numai eu, niciunul din cei de faţa la şedinţă, şi ceea ce chiar în cugetarea mea nu avea a face intru nimic cu tatăl meu.

5. Ca basarabenii în genere, intru cât sunt crescuţi în şcolile ruseşti, tatăl meu, cât timp era în viaţă, îmi scria totdeauna ruseşte, ceea ce nu ştia şi nu putea să ştie nici medium Cosmovici, nici ceilalţi, căci eu nu am spus-o niciodată nimănui.

6. Iarăşi ca basarabenii în genere, tatăl meu nu zicea niciodată” limba românească”, ei numai „limba *moldovenească*”, „ştiu *moldoveneşte*”, vorbesc *moldav* oneste \ceea ce uitasem eu însumi şi mi-am adus-o aminte numai la citirea comunicării de mai sus.

7. Comunicarea, e scrisă cu o cursivă rusească, foarte iute, în care literele nu seamănă cu cele de tipar şi se deosebesc de scrisoarea cea obişnuit.

6.

Дворецкій — Ворникъ.
(въ 1465)
Краочій — Пахарникъ.

a a lui tată-meu, mai mult numai prin aceea, că

sunt mari şi neîngrijite, pe când tatăl Meu scria foarte mărunt şi încet; dar prima literă, capitală B, apoi minusculele k, 5, n, N, p, t, etc. Sunt întocmai cum le făcea tată-meu, din manuscriptele căruia reproduc aci un specimen ruseşte şi româneşte cu cirilica, mărit prin fotografiei.

8. Să luaţi pe cineva care nu cunoaşte un alfabet, bunăoară cel rusesc sau cel grecesc, şi să vă încercaţi a scrie greceşte sau ruseşte cu mâna lui, conduoiiid-o înşivă. Dacă mâna e mlădioasă şi se lasă a fi uşor condusă, scrisoarea va înfăţişa în întregul ei trăsurile proprii conductorului, dar o mină străină fiind tot străină şi fiind vie prin sine, şi apoi mai fiind şi nedeprinsă cu combinat, iile grafice ale acelui alfabet, e peste putinţă ca pe ici pe colo vreo liniuţă să nu iasă ceva mai lungă, alta ceva mai scurtă, iar literele cele complicate să nu, se încurce. Tocmai aceasta însă dovedeşte că mâna scriitorului e condusă de altcineva, iar nu scrie ea însăşi de la sine nişte litere învăţate.

9. Tatăl meu ţinea foarte mult. la genealogia, la stema nobilitară, la vechimea boierească a neamului Haşdeu şi aceasta nu din deşertăciune, oi numai din principiul: „Noblesse oblige”. De aci el îmi impune a merge înainte cu *Etymologind,* nu ca o lucrare personală din partea-mi, ci ca o datorie” a ultimului descendent al familiei”. Această împrejurare, la care eu unul, trăind într-un mijloc[4] unde boierii – cei mai mulţi nu sunt deloc boieri, încetasem de ani îndelungaţi de a mă gin di, nu putea fi cunoscută nimănui dintre cei de faţă.

10. Admirator al lui *Thésaurus linguae graecac*

4 Cu înţelesul dç mçdîu.

de Henricus Steplianus, tatăl meu numea, toi de tuna un mare dicţionar” Tezaur” şi a tradus această idee ruseşte prin” CoKpeimm; e”, o vorbă pe care eu o uitasem.

11. Cosmovici, român neaoş din Moldova, a căruia familie şi-a agăţat fără rost pe un *viei* în loc de „Cosma”, nu numai că nu ştie niciun cuvânt ruseşte, dar nu cunoaşte nici măcar critica românească, pe când comunicarea de mai sus este scrisă într-o rusească literară perfectă, cum scria tatăl mea.

12. În timpul comunicării, după cum o vedeau cei de faţă, eu mă ţineam tăcut la spatele lui Cosmovici şi-i mutam mina, când vedeam că scrisul ajunge la marginea hârtiei, din care cauză unele silabe şi litere finale sunt rupte în două.

10.

căci mâna lui medium nu înceta de a mişca nervos creionul, chiar în aer, în clipa mutării.

13. Însuşi Cosmovici era de tot adormit când sci ia, cu ochii închişi, stând în picioare, cu capul întors sus spre stânga de la hârtie, primind sugestiunea în modul cel mai inconştient, dar o sugestiune nu de la vreunul din cei întrupaţi. Dr. Steiner, care de ani întregi se ocupă în special cu Hipnotismul, constatase că medium era în stare de catalepsie.

14. Când scrisul s-a oprit, noi am deşteptat pe Cosmovici, care se simţea foarte obosit, se plângea de durere de cap, avea ochii congestionaţi, şi apoi s-a speriat el însuşi că a scris ruseşte.

Spiritul tatălui meu demonstra, dară de astă dată prin fenomenul cel pipăit al scrisorii automatice, cum că dânsul anume a fost acela care la 1873 mă făcuse prin inspiraţie a părăsi istoria şi a mă apuca de

lingvistică.

Inspiraţia era côva nedovedit; *scrisoatea automatică* este o dovadă, şi o dovadă care, ţiind dată în cele patrusprezece condiţii de mai sus, rezista oricărei răstălmăciri nespiritiste.

Asemenea probe, neapărat, sunt foarte rare. Îndeobşte limba comunicării este cunoscută lui medium, cunoscută mai mult sau mai puţin, şi totodată împrejurările comunicării îi pot fi mai mult sau mai puţin cunoscute; dar oricum ar fi, de îndată ce medium e inconştient, este o sugestiune la mijloc, şi de îndată ce această sugestiune nu poate veni de la niciunul din cei întrupaţi, ea vine de la conştiinţa unui agent destrupat, rămânând numai a se controla individualitatea agentului, adică: când iscălitura sună „Platone", să fie oare în adevăr Platone?

Aceasta este un punct foarte însemnat, poate cel mai însemnat în scrisoarea automatică.

Într-o zi, lui Allan Kardec îi vine pofta de a vorbi cu apostolul Pavel.

Ce are a face apostolul Pavel cu Allan Kardec?

Iubitu – s-au ei vreodată? Cunoscutu – s-au cel puţin?

Este vreun temei de a crede într-o simpatie reciprocă?

Înţelegem că un Spirit superior să se comunice unui pământean care şi-a jertfit cu râvnă şi cu patimă o parte a vieţii studiului operelor acestui Spirit superior.

Spiritul lui Shakespeare, de exemplu, nu poate să nu iubească pe August Schlegel.

Dar atunci apostolul Pavel s-ar fi împărtăşit lui Baur, lui Godeau, lui Lange, lui Parson, lui Usteri,

atâtor alţi „paulişti”, care ştiau totodată şi evreieşte, iar nicidecum lui Allan Kardec.

Poate să fie cineva foarte spiritist., şi totuşi să iiză de asemeni evocaţii; iar când nu e spiritist”. Tund ele îl împiedica de a deveni, îl alungă” îl resping aşa zicând de la uşă prin lipsa lor de seriozitate.

Allan Kardec evocă dara pe apostolul Pavel ni primeşte o scrisoare automatică franţuzeşte, în care se pun în stil evanghelic nişte lucruri destul de frumoase dospie iertarea celor paca toţi şi apoi iscălitura: „Paul Apôtre” (Livre des Esprits, éd. 32, p. 436).

Comunicarea este de la un Spirit; poate chiar de la un spirit superior; dar nu şi iscălitura.

Comunicarea şi iscălitura sunt ambele sugerate, însă sugerate pe căi deosebite.

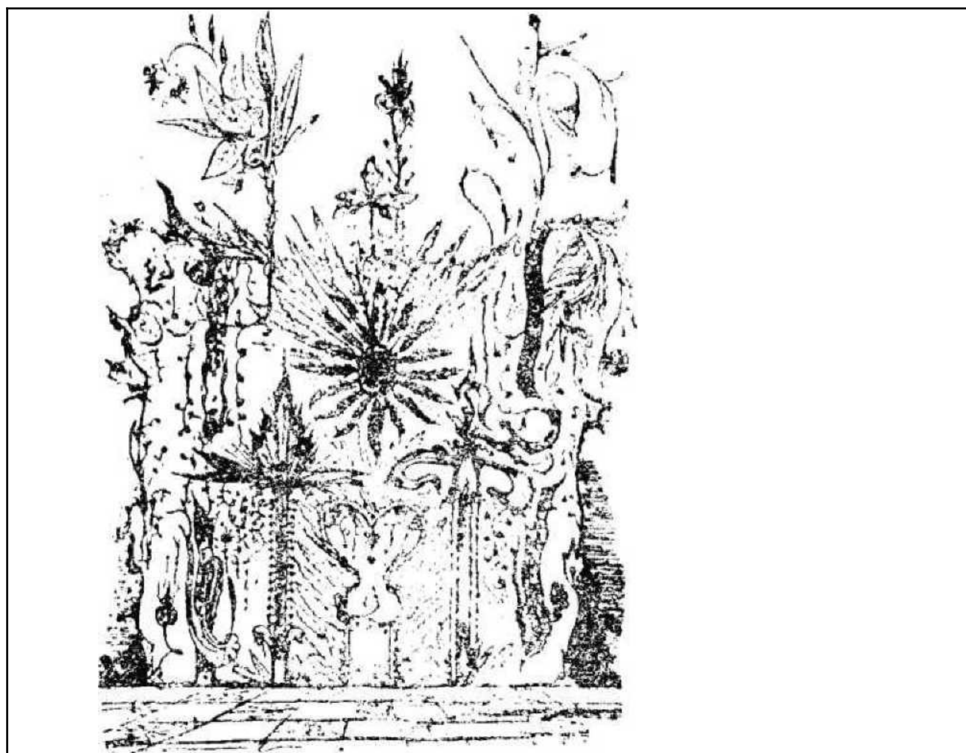
Cum aşa *1*

Când un medium evocă pe apostolul Pavel, el mai întâi se gândeşte e o n şi t i e n t 1 a apostolul Pavel, astfel că numele „apostol” este pentru dânsul o autosugestii! Nefăcută – ca orice sugestiune – într-un mod conştient. După aceea, ca medium, el primeşte inconştient o sugestiune de la un Spirit, de la Spiritul X, scriind-o auf omaticeşte întreagă, şi apoi, la sfârşit, executând inconştient propria sa, sugestiune cea conştientă” iscăleşte: „Paul Apôtre”.

Aici nu conştiinţa Spiritului cel destrupat minte, ci minte foarte nevinovat conştiinţa lui medium, care, evocând anume pe apostolul Pavel, s-a sugestionat el însuşi prin aceasta, şi nu poate să t ăgăduiască că s-a sugestionat, căci ar trebui să zică că n-a evocat pe apostolul Pavel.

Autosugestiunea. Cea conştienta era: „voi primi

acum o comunicare is că 1 i t à de a p o stol u 1 Pavel”. Autosugestii unea fiind făcută, iscălitura nu putea să lipsească la locul său. Obişnuit, adică la sf m şi tul scrisorii după tipicul modern, măcar că cei vechii iscăleau în capul scrisorii.

Victorien Sartlou este nu numai un renumit scriitor dramatic, dar şi lui minunat medium deserrnator. Într-o zi el se gândeşte conştient la Bernard l’oitasty, şi apoi mâna-i desemnează inconştient următoa; ea faţadă de toată frumuseţea:

Desemn de pe pagina precedentă este de la un Spirit X; iscălitura însă rezultă inconştient din autosugestiunea cea conştientă a lui însuşi Victorien

Sardou.

Când pentru întâia dată, pe la începutul anului trecut, eu pusei mâna pe cărţile lui Allan Kardec, două lucruri m-au izbit într-un mod neplăcut:

1. Comunicări iscălite tam-nisam de Platone, de St. Augustin, de Jeanne d'Arc, de Pascal, de Napoleon, mai ales de regele Ludovic IX subscris totdeauna" Saint Louis", mai în sfârşit de o mulţime de Spirite cu care Allan Kardec, până la probă contrară nu avea a face nici în clin nici în mânecă.

2. Oare acest om nu avusese un tată? O mamă? Un prieten? O a mică? Cum de nu i-a scris nimic niciunul tocmai din aceştia? Cum de nu i-a scris nimic măcar celebrul pedagog Pestalozzi, de la care învăţase carte şi care se zice că-l iubise foarte mult? Părinţii lui Allan Kardec puteau să fi fost oameni inculţi; ei bine, oricât de inculţi ar fi fost ei, iubirea omului celui mai incult, destul să fie iubire, vorbeşte totdeauna mai frumos decât gura unui geniu care nu te bagă în seamă.

Dacă se mărginea a publica comunicări de la Pestalozzi, iscălite sau neiscălite, dar în limba lui Pestalozzi, cu ideile caracteristice lui Pestalozzi, toate acestea necunoscute lui medium, prin care s-a dobândit scrisoarea cea automatică, Allan Kardec de demult ar fi înlăturat singura parte adevărat ridicolă a Spiritismului, mai corect a Kardecismului: corespondenţa celui dintâi venit cu toate ilustraţiile istoriei universale, cu acelv ilustraţii de la care omul se aşteaptă de a auzi numai lucruri şu blime, deşi în faptă – fie zis între noi – de nouăzeci şi nouă de ori dintr-o sută vorbeau şi ei ca toată lumea.

Încă o dată, iscălitura se datorează totdeauna

sau aproape totdeauna autosugestiumi lui medium, afară numai de cazul când ea reproduce întocmai modul cum subscria răposatul, şi atunci pe de o parte se constată identitatea caracterelor, iar pe de alta se cercetează dacă medium cunoştea mai dinainte de undeva, acea subscriere, sau numai în treacăt va fi avut prilej de a o vedea, sau n-o cunoştea nicidecum – puncturi de control în studiul oricărui fenomen, nestricăcioase chiar atunci când sunt de prisos.

Un spiritist serios nu va căuta dară niciodată, ţie el însuşi, fie printr-un medium, de a primi împărtăşiri decât numai de la a i săi, mari sau mici, cum vor fi fost şi ei. Dacă însă vreun alt Spirit, afară din cercul celor iubiţi, va vrea de la sine să i se comunice, atunci îi va da în acelaşi timp şi dovezi de identitate, dovezi nu prin iscălitura alde" Paul Apôtre". Scrisoarea cea rusească a lui tată-meu nu este iscălită; dar rugăm pe Hartmann, pe Pierre Jannet, pe Lombroso, pe Preyer, pe toţi protivnicii nemuririi individuale, s-o înţeleagă altfel decât prin Spiritism.

Să ne întrebăm acuma: inspiraţia de a scrie ceva anume şi scrisoarea automatică există ele şi în Hipnotism?

Inspiraţia, care se deosebeşte de sugestiune mai ales prin lipsa de caracter poruncitor, nu e străină Hipnotismului. Profesorul Gurney a experimentat-o într-un mod foarte ingenios. Punând pe un subiect în stare somnambulică, el îi povestea o istorie, apoi îl deştepta. Deşteptându-se, hipnotizatul nu ştia nimic din istoria cea povestită, cu desăvârşire nimic; dar dacă se apucă a scrie, el o scria acea istorie întreagă şi citind-o apoi, era sigur că Este din cu, pul lui.

Mai obişnuită însă în Hipnotism este dictarea

verbală, sugestiunea de a scrie aşa şi aşa, care corespunde scrisorii automatice din Spiritism. Hipnotizatul este atât de inconştient de ceea ce scrie, încât e în puterea hipnotizorului de a-l face să se compromită el însuşi cu propria sa, mină. Această chestiune a fost cercetată cu tot dinadinsul de Dr. Liégeois în memoriul său din 1881. Un singur exemplu de acolo. Dr. Liégeois hipnotizează o „domnişoară” apoi îi zice: – Ştii că, ţi-am împrumutat 500 franci; să-mi faci o chitanţă – Dar, d-le, ou nu-ţi datorez nimic.

— D-şoară, ţi-am dat banii chiar aici, suluri de câte 20 franci… Domnişoara stă pe gâtuluri, caută să-şi aducă aminte, se încredinţează prin lucrarea sugestiunii că aşa este şi scrie chitanţa. Deşteptându-se, ea citeşte vede că-i scris de dânsa, dar de ce şi când şi cum – habar n-are.

În Hipnotism însă, toate acestea se petrec prin să g e’s t i u ne orală, nu prin sugestiune a mentală ca în Spiritism, şi tocmai în această, împrejurare se cuprinde una din dovezile cele mai zdrobitoare contra antispiritiştilor, cărora n-avem decât a le zice: dacă, d voastră credeţi că E cu putinţă ca vreunul din cei întrupaţi să fi sugerat în e n t a 1 lui medium o scrisoare automatică, luaţi atunci pe cei mai vestiţi hipnotizori şi magnetizori, şi încercaţi de vor fi ei în stare printr-o sugestiune mentală, nu orală, să facă pe un hipnotizat sau magnetizat a scrie numai zece cuvinte. Zic „numai zece cuvinte” pe când în Spiritism scrisorile automatice sunt uneori de peste zece pagini.

Nu vor scrie. E peste putinţă. Nici nu vor scrie, nici măcar nu vor desemna prin sugestiune mentală decât cel mult vreo figură foarte simplă, câteva linii informe, mai a desea şi acelea ghicite d-abia pe

jumătate (Phantasms of the living, I 39 – 48).

Până acum cea, mai bună lucrare asupra sugestiunii mentale este fără îndoială cartea lui Dr. Ochorowiez; œa mai bună, ca adunare de fapte, căci altfel că teorio este mai mult o încurcătură, pe care însuşi autorul (ed. 2, p. 527) o încheie prin nostima mărturisire că a vorbit numai doară ca să nu tacă: „on fait ce qu'on peut, pour ne pas avoir l'air bête devant un phénomène qui renverse toutes leş notions psysiologiques". Ca adunare de fapte însă, ca o condică de experimente vechi şi noi, ceva mai bun nu se găseşte deocamdată. Ei bine, la Dr. Ochorowicz nu ne întâmpină nici un singur caz de scrisoare automatică sugerată mental. În hipnotism sau Magnetism pacientul poate să scrie numai şi numai când îi spui din gură: scrie aşa şi aşa şi aşa, adică prin sugestiunea orală, nu prin cea mentală: cugetată fără a fi spusă.

Baronul Du Prel a făcut în această privinţă o minunată încercare (Experimentalpsychologie 11). Având la îndemână o pacientă foarte senzitivă, numită Lină, şi pe un hipnotizor puternic, Dr. de Nut zing, el a operat în următorul chip. Dintâi a formulat înscris într-o altă odaie sugestiunea că Lina trebuie să scrie cu creionul roşu cuvintele

7 – «ŞIŞ „Bună seara" (Guten Abend) şi să iscălească apoi cu creionul albastru. De aci, reintrând în salonul unde se aflau Lina şi Dr. de Notzing, el a dat acestuia notiţa. Hipnotizorul a citit-o tăcând şi, prin concentrare mentală, fără a vorbi, a transmis Linei sugestiunea. Ce a făcut atunci Lina? După multă nedumerire, ea scrise cu creionul roşu „Bună noapte" (Gute Naclii) şi tţ iscălit cu creionul albastru „Lina".

Prin urmare în hipnotism, când adică agentul este o ființă întrupată, sugestiunea mentală nu izbutește să facă pe pacient a scrie nu numai pagini întregi fără nicio șovăire, dar nici măcar două cuvinte, căci în loc de „Guten Abend” Lină a scris „Gute Nacht”. Ea a înțeles într-un mod apropiat d-abia ideea celor două cuvinte, şi erau numai două cuvinte în joc!

Scrisoarea automatică prin sugestiunea mentală nu este dară cu putință decât atunci când sugerează o ființă nepi p a ită. Cei nepipăiţi, fie Dr. Ochorowicz, fie Dr. de Notzing, fie Donato, fie orişicine, se vor poticni totdeauna pe această cale, dobândind maximum un „Gute Naclit” când se aşteaptă la un „Guten Abend”.

2 august 1891

MATERIALISMUL ÎN SPIRITISM

În loc de vorbă latină” (le gustibus non est (lispntandum”, românul zice mucalit: „unuia îl place popă, altuia preoteasa, altuia fata popii”. Ar fi trebuit să mai adauge: „altuia nu-i place nici fața, popii, ci te miri ce-i mai place!” în sfera Spiritismului, minţile cele adevărat înalte se mulţumesc cu ceea ce le spune glasul sufletului lor, fără a mai căuta altă dovadă; când însă dovezile vin de la sine, pe dânşii îi ademenesc numai cele mai superioare cele mai curat sufleteşte, cele mai potrivite cu propria lor fire, după cum coarda unei harpe nu răsună singură decât atunci când se aude acelaşi ton, iar nu altul. Dar prea puţini sunt alde Victor Hugo.

Cei mai mulţi nu înţeleg, nu vor să înţeleagă şi nu pot înţelege tocmai dovezile cele superioare; cată să le dai mărunţişuri ca să-şi bage degetul în probă, şi apoi să mormăie: sa! Pentru aceştia este menit studiul de faţă.

Charles Bichet, în introducerea sa la revista lui Dr. Dariex (Annales des sciences psychiques, I, 6), împarte toate fenomenele spiritiste în două mari rubrici. În prima rubrică el pune presimţirea, luciditatêă sônlûâiril) ûâicà şi ôôiiitiûieâfêà telepatică} în a doua, mişcările obiectelor materiale fără atingere, vedeniile sau fantomele, fotografiile spiritiste şi alte fenomene pe care le numeşte „fizice”, ca şi când cele dintâi ar fi nefizice sau metafizice, ca şi când adică ar putea să fie vreun fenomen fără materie.

Noi pricepem lucrurile cu totul altfel. O cugetare este o forţă tot atât de materială, mai mult sau mai puţin, pe cât de materiale sunt undele electricităţii. Un Spirit, un suflet ieşit din trupul cel pământesc, fie el oricât de neauzit pentru urechi, oricât de nepipăit pentru mână, este totuşi o fiinţă fizică şi el, de vreme ce este şi el ceva mărginit.

Singura împărţire adevărat temeinică a tuturor fenomenelor spiritiste ni se pare a fi:

1. Fenomene cu sugestiune.

2. Fenomene fără sugestiune.

Despre caracterul şi rolul sugestiunii în Spiritism noi am vorbit pe larg într-un alt capitol, dar am fost departe de a îmbrăţişa acolo toate felurile ei, ci ne-am restrâns cu deosebire în cele grafice: muzică, desen, scrisoare.

Aceste manifestări sunt cele mai superioare, nu numai ca unele care dovedesc că în împărtăşiri spiritiste noi avem a face cu nişte oameni în toată puterea cuvântului, oameni o întind ca şi noi, zugrăvind ca şi noi, vorbind ea şi noi, având o minte şi o inimă ea şi ale noastre, dar mai dovedesc încă ceva,

anume că o asemenea sugestiune în e n t a 1 a e peste putinţă, pentru un om întrupat, până ce nu s-a dezmărginit, mai întâi din carne şi din oase, până ce n-a devenit Spirit.

În adevăr, noi am arătat ca niciun hipnotizor sau magnetizor din lume, fie el oricât de puternic, nu e în stare de a sugera prin gândire fără cuvinte – băgaţi bine de seamă: prin cugetarencrost i t a – unui hipnotizat sau magnetizat, fie acesta oricât de supus, o scrisoare lămurită, un desen amănunţit, o muzică originală, un lung complex logic de senine convenţionale.

Am spus-o şi o mai spunem: toţi Hartmanii şi toţi Büchnerii de azi şi de mâine, dacă şi mâine vor mai fi BLichneri şi Hartmani, în zadar se vor osteni a căuta un agent întrupat, care, fără a vorbi, numai prin sugestiune mentală, să mişte mâna unui pacient pentru a scrie măcar „frunză verde ş-o lalea”, pentru a desemna măcar o frunză lângă o lalea, sau pentru a pune pe note o melodie pentru acest cântec, nimic decât numai atâta, şi aceasta nu aşa cum o face un medium, nu iute şi cu capul întors în altă parte, ci uitându-se la hârtie, mai oprindu-se, mai răzgândindu-se, mai şovăind până ce nimeieşte.

În experimentul baronului Du Prel, reprodus în studiul nostru trecut, o nemţoaică căreia i se sugera mental de a scrie „Guten Abend”, scrie „Gute Nacht”. Oare ce ar fi făcut ea, dacă i se sugera mental de a serie nu în graiul său obişnuit, nu nemţeşte, dar într-o limbă necunoscută.

— Bunăoară poloneşte: „clobry wieezor” *1* învederat că n-ar putea să brodească nici prima silabă sau prima literă din adjectiv! Bă presupunem însă că

ea ar fi scris pe „Guten Abend” sau chiar pe „dobry wieezor”; ei bine, aceste două cuvinte, dibuite, aşa zicând pe pipăite, prin sugestiune mentală hipnotică, ce ar însemna ele faţă cu pagini întregi de un stil foarte corect, faţă cu o frumoasă melodie sau un desemn artistic, căpătate prin sugestiune mentală sau spiritistă, mâna mişcându-se fără întrerupere, deşi medium nu ştie ce face, scriind uneori într-o limbă de care el n-are nicio idee?

Hipnotizorul sau magnetizorul reuşeşte cu mult mai bine, când sugerează mental ceva n e-g r a f ic, de exemplu: să ridici în sus mâna dreaptă sau degetul cutare, să faci zece paşi şi apoi să te aşezi pe scaunul din fundul odăii, să săruţi pe cutare etc. Dar până şi în această privinţă, care n-are nicio legătură eu condeiul sau cu creionul, sugestiunea mentală sau cea hipnotică sau magnetică e fără alăturare mai slabă decât acea spiritistă. Magnetizorul sau ipn o ţi zo rul im va putea niciodată fără vorbe, ba poate nici chiar pl în vorbe, să sugereze cuiva ea să se vază el pe sine însuşi într-un punct oarecare din spaţiu, adică să vază acolo fără oglindă propria sa figură, în fenomenologia spiritistă, o asemenea deduplieare a persoanei printr-o sugestiune mentală din partea unui agent nevăzut s-a întâmplat nu o dată. Vom aduce aci un singur specimen, dar un specimen care plăteşte cât o sută, fiindcă numai un idiot se va putea îndoi despre realitatea fenomenului.

Marele Goethe, premergător al Spiritismului ca şi al dai winismului, povesteşte în cartea XI din Memoriile sale următorul fapt pozitiv, din viaţa sa. După ce părăseşte ca student Stiasburgul şi pe iubita Frederica, el ne spune:

„Călăream pe potecă spre Drusenlieim, şi iată că mă cuprinde un presim-imint din cele mai ciudate. Anume eu văzui, nu prin ochii trupului, ci prin ochii spiritului, pe mine însumi venind înapoi spre mine, cu nişte haine după cum eu nu purtasem niciodată, de o culoare sură-vânătă şi cu ceva aur. De îndată ce m-am scuturai din acest vis, imaginea a dispărut. Ceea ce e ciudat, este că peste opt ani, în aceeaşi haină cum mă văzusem atunci şi pe care acum am înkrăcat-o, nu prin alegere, ci numai din întâmplare, eu am călărit în adevăr pe aceeaşi potecă spre a mai vedea-o odată pe Frederica. Fie oricum va fi în privinţa unor asemenea lucruri, fantoma cea miraculoasă, în acel moment de despărţire a fost peutm mine o liniştire...”

Vorbind despre acest fenomen, Schopenhauer (Parerga 1851, 1, p. 266) constată că era o „viziune” iar nu o „halucinaţie”, şi că avea drept scop anume de a mângâia pe Goethe: (batte eigentlich den Zwech ihn zu trosten”. Dar cine-l mângâia? Fireşte îl mângâia cineva, adică un altul. Din partea acelui altcineva era o sugestiune; „să te vezi pe tine însuţi îmbrăcat aşa şi aşa”. O autosngestiune nu putea ssă fie, căci ar fi trebuit ca Goethe să se fi gândit mai. Întâi într-un mod foarte conştient măcar la acea haină en ceaprazuri. A fost dară o sugestiune din afară, de la o fiinţă destrupată, de la un amic nevăzut, care apoi peste opt ani l-a sugestionat din nou pe Goethe de a îmbrăca aidoma o asemenea haină.

Fenomene de acest fel se cheamă d u b 1 e t, a 11 e re g o, nemţesc Doppelgänger şi s-au întâmplat nu o dată; cazul cel mai interesant e povestit de profesorul Ştiiling (Das geheimnissvollo Jenseits, ed. 1854, p. 173); dar numai în privinţa lui Goethe, fiindcă

e Goethe, niciun bârfitor nu va cuteza să cârtească.

Cont ramea, care sunt prea şi prea, departe de a fi un Goethe, vor câiti mulţi. Aceasta totuşi nu mă va împiedica de a aduce aci din propria mea experienţă un exemplu de cvadruplă sugestiune mentală, spiritistică, fără seamăn mai pe sus de orice putincioasă sugestiune mentală hipnotică, sau magnetică.

Darul meu personal de medium (nu de medium intuitiv sau prin inspiraţie, despre care a se vedea în capitolul precedent, ci de medium scriitor automatic) e foarte restrâns, căci pe de o parte îmi vine totdeauna a mă îndoi de mine însumi, ca, apostolul Potru care umblă pe apă, iar pe de altă parte poate din aceeaşi cauză, exerciţiul mediumnităţii în curs de câteva secunde mă oboseşte peste măsură. Astfel comunicaţiile scrise automaticesto, pe care le primesc eu personal, sunt totdeauna scurte, câte zece sau cincisprezece cuvinte; mai mult în orice caz decât un „Guten Abend" pentru a le completa, şi mai cu seamă pentru a le controla, cu aveam fericirea de a descoperi o mediumnitate foarte puternică la câţiva amici, care – pentru a se înlătura orice metiv de neîncredere – nu ştiu niciodată chestiunea care mă preocupă, adică nu cunosc întrebarea sau şirul de întrebări pe care mi le pun eu în momentul când dânşii apucă a ser le. Să adaug că pentru a avea pururea o probă că chestiunea cea pusă a fost anume cutare şi nu alta, cu o scriu de mai înainte, dar n-o arăt nimănui. După această lămurire, putem trece de-a dreptul la fenomen.

Primul meu medium, V. Cosmovici, trebuia să plece în străinătate pentru a-şi isprăvi studiile. În ajun eu mă gândeam: fiind singur în Paris, oare va putea el

în stare c-ataleptică să primească acolo comunicări de la fiica mea, pe care să mile trimită la Bucureşti? Cine îi va mută mâna, când va ajunge la marginea lurtiei? Cine va lua coala cea scrisă –, pentru ca el să poată scrie pe coala următoare!

Acesi e întrebări eraul'iivişti pori îi ţi mine, căvi, de şi eu ştiam în teorie şi din propria mea experienţă că un medium îşi poate muia mâna singur şi singur să-şi schimbe hârtia, totuşi, pentru a-i ciuta lui Cosmovici osteneala, o făceam totdeauna eu însumi, şi această înlesnire devenise pentru dânsul o deprinder e.

Aveam o şedinţă acasă, seara la 6 februarie 1891. Erau faţă: episcopul Ghenadie Argeşul, Th. Speranţia şi Ion Neniţescu, aceşti doi din urmă doctori în filosofie. Ca medium servea V. Cosmovici. Dintr-o comunicare foarte lungă, iieste 60 şiruri mărunte în copie, totul scris fără întrerupere, cu o iuţeală neînchipuită, în interval de 14 minute, tragem următorul pasagiu:

„Tu te întrebi cum va face al nostru medium la Paris pentru a scrie singur ceea ce-i voi dicta eu, fără ca cineva să-l ajute, schimbând hârtia Ei bine, el va merge Boulevard S t. Michel No. 36 la Coque lin şi va cere un lung ac de cusut; apoi va înfige acel ac la colţul hârtiei, fixând astfel coaiele şi de aci va scrie cu mâna dreaptă, iar când va isprăvi o coală atunci eu însumi o voi smulge prin intermediul lui, adică cu mâna lui stingă. În acest chip, ca şi în timpul petrecerii mele la Paris vei avea de la mine de acolo câte o scrisoare pe săptămână...[5]

---

5 1 Textul francez: „Tu te demandes comment fera notre medium a Pariş, pour pouvoir écrire sous mă dictée sans que quelqu'un l'aide a enlever leş feuilles? Eh bien, îl ira Boulevard S t. Michel, chez C o q u

Însemnaţi bine: aci nu este numai o sugestiune descriptivă de a face în cutare mod cutare lucru, dar încă mai avem şi o adresă: *Goquelin, Boulevard St. Michel No. 36*.

Această adresă, se înţelege de la sine, Cosmovici şi-a notat-o în carnet, pentru a n-o uita.

Peste câteva săptămâni, la 25 februarie, el pleacă la Paris. De atunci, şedinţele noastre din Bucureşti urmează înainte cu Th. Speranţia, un medium de aceeaşi forţă, şi câteodată cu Z. Arbore, fiziceşte ceva mai slab, ambii primind comunicări automaticeşte în stare de cea mai perfectă catalepsie, din care se deşteaptă apoi cu încetul prin frecarea braţului drept. Ca şi Cosmovici, ei scriu stând în picioare cu capul ridicat sus şi întors la stânga de la hârtie. Cu chipul acesta, la caz de trebuinţă, treceau printr-un control multiplu; eu, Cosmovici, Speranţia şi Arbore, astfel că o comunicare pe care o primeam eu singur, dacă aveam vreo îndoială în privinţa-i, o verificăm – fără a o spune – prin Arbore şi Speranţia în Bucureşti şi prin Cosmovici în Paris, adică prin mai mulţi în mai multe locuri, tocmai ca şi când ar fi o observaţie astronomică.

După plecarea lui Cosmovici, trebuia să ne aşteptăm ca la Paris, *Boulevard St. Michel No. 36*, el va găsi o prăvălie cu ace sau o fabrică ţinută de un d. Coquelin. Dar dacă o găsea, ce ar fi zis Hartmann?

— Ar fi zis că nu este o comunicare spiritistă, ci

---

e 1 i n No. 36 et demandera une longue aiguille pour coudre; alors îl mettra Vaiguille dans un coin de papier et fixera ainsi leş feuilles; après, îl écrira avec sa main droite; quand leş phrases ecritcs sur une feuille seront terminées, c'est moi-merne par son intermède et sa main gauche, que j'arracherai la feuille de papier. Ainsi tous les huit jours tu auras de mes nouvelles de Pariş comme dans le temps d'autrefois...”.

că „conştiinţa somnambulică” a lui Cosmovici ştia din Bucureşti că la adresa, indicată trăieşte în Paris un negustor de ace numit Coquelin; şi s-ar găsi pe dată o droaie de gură-cască, care să se închine cu evlavie dinaintea unui asemenea non-sens.

Ce s-a întâmplat însă?

Peste patru zile după plecarea lui Cosmovici, la 1 martie seara, într-o zi de vineri, noi aveam o şedinţă: eu, Arbore şi Speranţia ca medium. Ascultaţi comunicarea primită:

„Cosmovici şi-a pierdut capul căutând No. 36 şi pe d. Coquelin! Şi pe când el credea că va găsi un mare comerciant, iată că cel găsit nu e deloc comerciant, ci mai curând un fel de mic comisionar, dar totuşi un d. Coquelin. Restul îl vei afla chiar de la Cosmovici...”[6].

Peste trei zile primim de la Cosmovici o scrisoare cu data de 2/14 martie, trimisă sâmbătă dimineaţa, adică trecând numai o noapte la mijloc după şedinţa de mai sus, şi-n care el scrie:

„Am fost 36 Bd. St. Michel. Ce minune!... Ajung în faţa casei; nu văd care să-mi fie indicele că ar fi o magazie; în faţa uşii consierjului era un comisionar; intru şi întreb consierjul; îmi răspunde a

— Nu e aici niciun Coquelin.

Eu protestez; în fine, ce să fac? Am ieşit. La poartă mă adresez la acel comisionar care şedea acolo.

---

6 Textul francez: ,.Cosmovici a oublié sa tète à la recherche du No. 36 et Mr. Coquelin! et croire qu'il va trouver un grand commerçant, quand à la fin celui qu'il a trouvé n'est pas du tout commerçant ; c'est plutôt un pauvre commissionaire à ce qu'il parait, mais toujours un Mr. Coquelin. Le reste tu le sauras par lui-même . "

— Domnule, nu cunoşti pe Coquelin?

— Care anume? (râzând:) Cel de la Comedia Franceză sau un altul*?

— Fără, îndoială, i-am răspuns, nu acela de la Comedie, ci un altul.

— Atunci sunt cu acel altul; şi cu ceva pot servi?

— Să-mi indici un magazin de unde aş putea cumpăra ace.

— Ce fel de ace?

— Ca să fixez hârtia.

— Cu cea mai mare plăcere.

Şi ambii ne-am dus peste apă...”

Aceasta s-a întâmplat lui Cosmovici la Paris, tocmai vineri, adică chiar în ziua în care faptul ni se comunica şi nouă în Bucureşti, cu o deosebire cel mult de câteva ceasuri.

Aci ce mai zice alde Hartmann *„l* La 6 februarie, când fusese indicată adresa cu No. 36, „conştiinţa somnambulică” a lui Cosmovici nu puteav. Iln nicio prăvălie cu ace şi pe niciun Coquelin, de vreme e ce nici prăvălia, nici Coquelin nu se aflau acolo. Abia la 1 martie, adică peste 22 de zile, punct la ora când Cosmovici, căuta ace, un d. Coquelin veni să se aşeze dinaintea casei No. 36, fără să ştie pentru ce se aşază, adus fiind printr-o sugestiune mentală spiritistă, pregătită deja pe la 6 februarie. Portarul casei nu-l cunoştea. Poate că altă dată nici că va fi trecut pe acolo, şi-n orice caz nu avea acolo nicio treabă de făcut, deoarece la moment a fost gata de a pleca, cu Cosmovici după ace.

Aur spus că în cazul acesta sugestiunea este cvadruplă: 1. Cosmovici sugestionat de a serie la 6 februarie; 2. Speranţia sugestionat, de a scrie la 1

martie; 3. Cosmovici sugestionat de a căutape un a

Coquelin la ora cutare; 4. Acel Coquelin sugestionat de a-l aştepta la aceeaşi oră, toate aceste sugestiuni îmbinate astfel încât să se adeverească una printr-alta şi tot deodată, deşi sugestiuni, să fie totuşi mai pa sus de orice fel de sugestiune cu putinţă de la un agent întrupat.

Fenomenele spiritiste n-au fost până acuma deloc studiate din punctul de vedere al sugestiunii în alăturare cu sugestiunea cea hipnotică; şi tocmai din acest punct de Aredere comparativ ele trebuie a fi studiate, căci hipnotismul fiind odată recunoscut şi înţeles, printr-însul, adică de la cunoscut la necunoscut, urinează a ajunge la recunoaşterea şi la înţelegerea fenomenelor de aceeaşi natură a Spiritismului. Bar însuşi Hipnotismul n-a fost oare cu desăvârşire tăgăduit şi batjocorit până mai deunăzi? Nu mai departe decât în 1885 un „laureat al Academiei de Ştiinţe dinParis”, d. Mabru, publică o carte de vreo 600 pagini, intitulată: „Les Magnétiseurs jugés par eux-mêmes” în care zice că orice sugestiune este o curată şarlatanie; iar cu un an mai târziu, la 1887, un membru al institutului, d. Des jardins, scria în „Le Soleil” de la 15 august, că toate fenomenele Hipnotismului nu fac două parale. Într-o asemenea stare de lucruri nu se putea cere de la nimeni un studiu comparativ între Hipnotism şi Spiritism, ambele fiind privite ca două ixuri; şi iată de ce până astăzi Spiritismul câştigă pe oamenii de ştiinţă nu prin fenomenele sale superioare, ci prin cele inferioare, vreau să zic prin cele ne-sugestion a 1 e, la care ne vine rândul de a trece acuma.

Aceste fenomene ne-sugestionale sunt de două

feluri:

I. Cele subiective, adică provenite dintr-o însuşire personală a lui medium, fără ca să fie neapărat trebuinţă de a bănui în ele lucrarea Spiritelor.

Astfel David Home, bunăoară, în unele momente se ridica în aer fără a cădea şi se băga în foc fără a arde, aceasta în mai multe rânduri şi dinaintea, a o mulţime de martori. În privinţa focului, se poate zice că Home îl neutraliza în acele momente, făcându-l nevătămător chiar pentru alţii şi pentru haine sau lucruri. Lord Lindsay ne spune că, de opt ori Home îi puse pe mâna cărbuni aprinşi, fără ca să-l ardă. Lui Hall îi aşeză un cărbune aprins pe cap, şi niciun fir de păr n-a fost pârlit (Russe! Wallace, Les miracles, p. 219 – 222). Aceste fenomene de levitaţiune şi de in combustibilitate, care ne întâmpină deja în Biblie şi de care sunt pline mai ales legendele Sfinţilor, sunt foarte interesante, dar nu se pot numi *spiritiste*, întrucât nu se vede şi nu e nevoie de a se vedea într-însele amestecul din afară a unor fiinţe extraomeneşti. De aceea ele nu mă preocupă în studiul de faţă, ţirecum nici aşa-numiţii mediumi vindecători (médiums guérisseurs), a căror apropiere sau atingere personală linişteşte unele dureri sau unele boli. Asemenea fenomene, încă o dată nu intră în sfera propriu-zisă a Spiritismului, şi tot atât de subiectivă, datorită numai supra-organismului individual, ni se pare a fi aşa-zisa a ci o u a vedere, „la seconde vue7, prin care unele persoane excepţionale, în unele împrejurări iarăşi excepţionale, văd ceea ce se petrece atunci la o mare depărtare.

Levitaţiunea dovedeşte că supra-orgânismul e

mai uşor decât aerul; incombustibilitatea dovedeşte că supra-organismul nu se teme de foc; mediumnitatea vindecătoare dovedeşte o deosebită putere simpatică a supra-organismului, iar a-doua-vedere dovedeşte că supra-organismul se bucură de o extremă agerime sau fineţe a simţurilor, toate aceste însuşiri manifestându-se la om în stare de întrupare numai într-un mod anormal. Lăsând acestea la o parte, ne vom opri mai cu stăruinţă asupra unui alt fenomen tot atât de subiectiv, dar de un caracter mai spiritist, fiindcă este în legătură nu numai cu natura supra-organismului, dar încă şi cu marea chestiune îi mai multor existenţe evolutive ale fiecărei individualităţi. Acest fenomen este ceea ce se cheamă dubla personalitate.

S-au scris în treacăt despre mai multe cazuri bipersonale; numai unul însă a fost studiat într-un chip pe deplin ştiinţific, şi numai acesta merită o întreagă încredere. Este anume cazul măiestreşte desfăşurat în articolul al doilea din cartea lui dr. Azam: „Hypnotisme, double conscience et altération de la personalité” (Paris, 1887).

În curs de peste 20 de ani, o săracă fată din Bordeaux, numită Felida, a trăit ca două persoane diferite, manifestându-se într-însa pe rând. De la naştere şi până la o vârstă oarecare că fusese posomorâtă, posacă, greoaie la cap; „morose, avec la physionomie terne, un peu lourde d’esprit”; deodată, după o ameţeală, Felida deveni vioaie, isteaţă, deşteaptă, deopotrivă gata de a munci şi a petrece: „vive, alerte d’esprit, avec la physionomie éveillée, aussi prompte au plaisir qu-au travail”. Apoi peste

Din punctul de vedere al Spiritismului, dubla personalitate a Felidei ni se înfăţişează sub adevărata

t; a lumină.

Dr. Azam constată patru lucruri, care sunt cele de căpetenie:

1. Numai în starea secundă, chiar de la începutul luptei, Felida îşi aducea aminte ambele sale stări, adică numai atunci ea avea o memorie personală întreagă.

2. Fiind hipnotizată când se afla în starea primă, Felida trecea în somnambulism la starea secundă, adică se întorcea la ceea. Ce era pentru dânsa o stare personală normală.

3. Starea secundă este aceea care la sfârşitul luptei a câştigat o biruinţă hotărâtă.

4. În starea secundă, Felida era mult mai bună decât în starea primă, ceea ce se potriveşte cu marea lege a evoluţiei.

Deci, numai în starea secundă Felida poate fi privită ca o personalitate actuală întreagă, pe când starea primă nu fusese pentru dânsa decât un fragment, o rămăşiţă din personalitatea întreagă dintr-o altă viaţă anterioară, mai puţin perfectă.

Cazul Felidei se poate dar înţelege numai prin reînca r n are, numai prin două existenţe succesive, numai ca o ciocnire între două trepte din evoluţia unei singure individualităţi.

Ne oprim aci, reamintind cititorului cele spuse deja despre Felida într-un alt loc*, acolo unde noi am analizat „rolul real” şi „rolul ideal” al omului.

II. Fenomene ne-sugestionale obiective

În capitolele de mai sus nu o dată noi am menţionat pe vestitul Lombroso între cei doi-trei mari

vrăjmaşi sistematici ai Spiritismului, alături cu Hartmann, cu Büchner, cu Preyer. Dar pe când noi scriam, faţa lucrurilor s-a schimbat: asta, zi până şi Lombroso, da, până şi d. Lombroso a devenit Spiritist.

În zilele de 28 februarie şi 2 martie s-au ţinut la Neapole două şedinţe spiritiste la care a luat parte profesorul Lombroso însoţit de mai mulţi invitaţi: dd. Tamburini, Ascensi, dr. Biandii, dr. Penta, profesorii Gigli, Vizi oii etc. Ziarele italiene, mai ales „Tribuna giudiziaria" de la o iulie, reproduc procesele-verbale autentice ale acelor şedinţe, şi totodată o scrisoare din partea lui Lombroso, prin care el declară că: „mi-e ruşine şi-mi pare rău că am combătut, până aci cu atâta stăruinţă faptele zise spiritice".

Şi în ce anume se cuprind acele fapte care în două şedinţe, nici mai mult, nici mai puţin, au fost în stare de a zgudui scepticismul unui Lombroso?

Nişte fenomene spiritiste, ne-sugesti on a 1 e de o natură foarte inferioară.

Bunăoară:

O masă s-a înălţat în aer;

Bătăi în masă din partea unui agent nevăzut;

Un clopoţel ridicându-se singur de pe masă, făcând târcoale şi sunând d-asupra capetelor celor de faţă;

Scaunul pe care şedea Lombroso, fugind de sub dânsul, astfel că profesorul trebuia să rămână în picioare;

O mescioară umblând singură prin odaie;

O tăviţă plină cu făină răsturnându-se de la sine, fără a se împrăştia un pic de făină;

În sfârşit, unii asistenţi s-au simţit pişcaţi de cineva sau de ceva nevăzut.

Ca, medium servea o femeie, doamna Eusapia Paladin o, pe care experimentatorii o ţineau legată.

Iată fenomenele care au încredinţat pe Lombroso despre neatiniarea Spiritismului de Magnetism şi de Hipnotism, cu care el se îndărătnicea până atunci de a-l amesteca la un loc.

Din asemenea fenomene se poate însă trage vreo încheiere luminoasă?

Negreşit că nu.

Agentul cel nevăzut sau agenţii care mişcau masa, scaunul, clopoţelul, tăviţa, ba încă şi pişcau, nu aveau pentru acestea trebuinţă de mai multă inteligenţă decât aceea a unei veveriţe?

Dar atâta ajunge ca punct de plecare; de aci înainte Lombroso va urmări fenomenele, după cum a şi făgăduit-o el însuşi, şi lesne va ajunge din treaptă în treaptă la nişte manifestări din ce în ce mai superioare.

Fie ex-om, fie ex-maimuţă, fie ex-veveriţă, nevăzutul care dansa cu clopoţelul şi se juca cu tăviţa nu era o forţă oarbă, ci o fiinţă lucrând intenţionat.

Fenomenele de această natură, nu se pot zice că sunt omeneşti, dar în orice caz ele sunt z o ologice, şi aceasta este deja mult.

Fără îndoială, e un mare câştig pentru Spiritism de a număra în şirurile sale pe un bărbat ca d. Lombroso, autorul scrierilor celor foarte la modă: „L'uomo di genio” şi „L'uomo deliquente”; dar oricum ar fi, noi nu-l felicităm asupra mijloacelor care au izbutit să-l îmblânzească.

Ar zice cineva că Spiritele oamenilor au vrut să pedepsească sau să ia în râs pe vechiul lor duşman, astfel că niciunul din ele, fie oricât de inferior, nu s-a

pogorât să aibă a face cu dânsul, trimiţându-se drept apostol ca să-l convertească un Spirit de dobitoc, care să-l pişte.

Mai ştii, mâine sau poimâine ne vom pomeni pe neaşteptate că un Hartmann sau un Bücliner se vor lumina şi ei prin Spiritul unui ţânţar.

William Crookes, Eussel Wallace, Zollner şi alţii începuseră şi ei prin experimente spiritiste de o ordine inferioară, adică ne-sugestionale, dar totuşi mult mai omeneşti, dintre care noi vom aduce aci numai două-trei exemple din sute şi din mii. Doritorii de multe şi de fel de fel le pot cât i în:

R, Ilare, Experimental investigation of the Spirit-manifestations, New York 1855 (nemţeşte: Experinientalle Untersuchungen, Leipzig 1871);

R. Dale Owen, Footfalls on the buundary of another world, London 1866);

Acelaşi, The debatable land between this world and the next, London 1872 (nemţeşte: Das streitige Land, Leipzig 1876);

W. Crookes, Researches on die phacnomena of Spiritualism, London.

1874;

M. Perty, Die sichtbare und unsichtbarc Welt, Leipzig 1881;

A. Hussel Wallace, On miracles and modern Spiritualism, London 1874

(franţuzeşte: Les miracles el le moderne spiritualisme, Paris 1891);

T. Zollner, Wisscrischaftliche Abhandhmgen, Leipzig 1878 – 79;

Aksakow, Animismus und Spiritismus, Leipzig 1890;

Du Prel, Phénoménologie des Spiritismus, München 1890;

Acelaşi, studien liber Geheimwissenschaften, Leipzig 1890 – 1891…

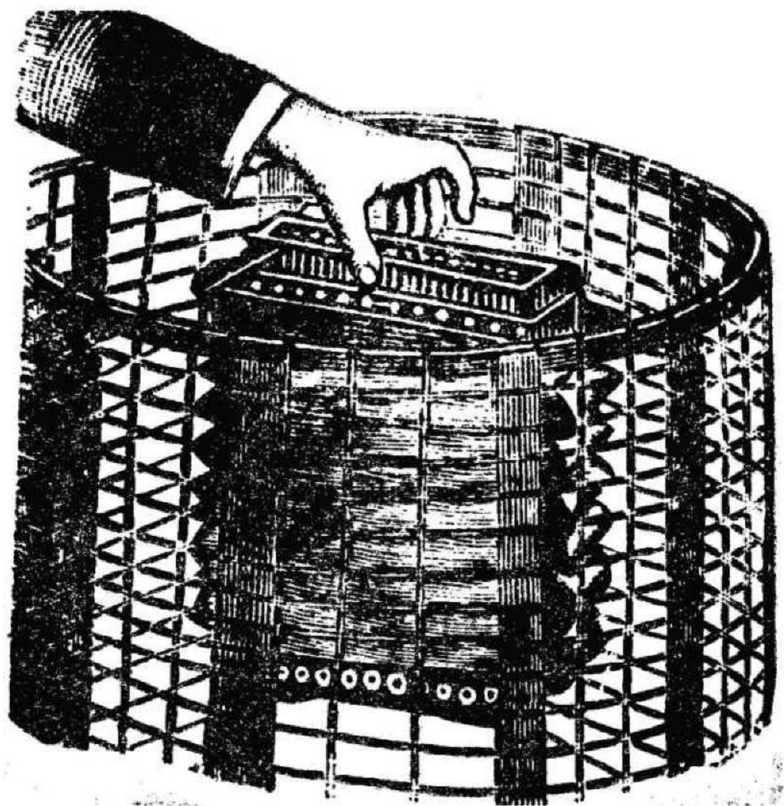
Sunt mulţi, mulţi, foarte mulţi, care rânjesc cu ifos când e vorba de fenomene spiritiste, măcar că ei n-au răsfoit, ba nici n-au văzut vreodată măcar în zbor una singură din aceste cărţi, cărţi adevărat magistrale din punctul de vedere al experimentării ştiinţifice, cărţi scrise nu de fluturaşi literari, nu ele fabricanţi de „fapte diverse” de prin ziare, nu de proroci de prin cafenele, ci de fizicieni, de chim işti, de astronomi, de antropologişti, de naturalişti de prima ordine.

Ce s-ar zice oare despre un om, care s-ar apuca a râde eu haz de o ramură de cunoştinţe despre caic el n-a citit nimic serios şi nu ştie nimic te 111 e i11 i e? S-ar zice că e un nerod. *Honni soit qui mal y pense*.

Crookes experimentând cu faimosul medium Home, cumpăra el însuşi un armonic de tot nou şi-l aşeza într-un coş, astfel ca să rămână afară numai mănunchiul. Home punea o mână pe acest mănunchi, fără a putea atinge partea cea instrumentală a armonicului, care era ascunsă în coş şi pe care nici altfel n-ar fi putut s-o atingă, fiindcă mâna cealaltă şi picioarele lui medium erau observate şi chiar ţinute de către cei de faţă.

În această poziţie armonicul începea de întâi a se clătina, apoi răsuna, în sfârşit cânta una după alta mai multe arii, pe când mâna lui medium înţepenea în nemişcare. Cu încetul Home îşi depărta mâna de la armonic, şi totuşi instrumentul, deşi lăsat singur, nu înceta de a cânta mai departe. Era învederat că nu mâna lui medium îl stăpânea, ci-l stăpânea o altă

mână, o mină nevăzută, pe care n-o

Apoi, mai la vale:

„Mai de multe ori eu şi alţii am văzut o mină apăsând clapele armonicului, apăsând în acelaşi moment amândouă mâinile lui medium, care erau văzute deosebit, şi uneori ţinute de cei de lângă dânsul. Mâinile şi degetele 1111 mi-au părut totdeauna solide şi vii. Uneori, calā s-o spun, ele păreau mai mult ca un nor aburos, îndesat în parte sub formă de mină. Toţi cei de faţă nu le vedeau deopotrivă bine. De exemplu, pe când se mişca o floare sau altceva mic, unul din asistenţi vedea numai

un aburc luminos plutind în aer, altul vedea o mină neguroasă, altul numai floarea pusă în mişcare. Eu însumi văzui, nu o. dată, de in ţii un lucru mişcându-se, după aceea un nor luminos formându-se deasupra-i şi în sfârşit acel nor condenându-se, luând o formă şi prefăcându-se într-o mină cât se poate de perfectă. În acest moment, toţi cei de faţă puteau să vază acea mină. Ea nu era totdeauna o simplă formă, ci uneori avea aer de a fi însufleţită şi foarte graţioasă; degetele se mişcau şi carnea părea a fi pe deplin omenească. La încheietura mânii sau la braţ această formă devenea aburoasă şi se pierdea într-un nor luminos. La atingere aceste mini câteodată sunt reci ca gheaţa şi moarte; câteodată, din contră, ele mi-au părut calde, vii, şi strângeau mâna mea cu tot avântul unui vechi prieten. Odată eu am reţinut una din aceste mână în mâna mea strângând-o cu hotărâre ca să nu-mi poată scăpa. Ei bine, fără nicio încercare sau o sforţare de a se smulge din strânsoare, acea mină încetul cu încetul s-a topit aşa zicând, şi m-am pomenit că în mâna mea n-a mai rămas nimic...”

Acestea le spune un William Crookes, care pentru englezi este ceea ce e Pasteur în Franţa. Şi după ce le spusese acestea la 1874, peste patru ani el descoperă materia radiantă, o descoperire pentru care la 1880 Academia de Ştiinţe din Paris îi decerne un mare premiu şi o medalie de aur.

În privinţa „aducerii florilor”, Alfred lâussel Wallace, un naturalist de potriva lui Darwin, ne povesteşte următoarele:

„Trăsura cea mai însemnată din mediumualea d-rci Nichol era aducerea de flori şi de fructe în odăi închise. Pentru întâia dată văzusem acest fenomen

chiar la mine acasă, într-o cpecă când mediumnitatea d-şoarei Nichol era puţin dezvoltată. Aveam la mine mai mulţi amici intimi. Medium venise ca să iau un ceai – eram în toiul iernii – şi a şezut la noi vreo patru ceasuri într-o odaie foarte caldă şi luminată cu gaz, înainte de a se începe fenomenele. Faptul de căpetenie este că pe o masă goală, într-o mică odaie închisă şi întunecoasă (salonul de alături şi coridorul erau bine luminate), au apărut o mulţime de flori, care se aflau acolo cu câteva minute înainte, atunci când scăzusem lumina gazului. Erau anemone, lalele, crizanteme, aglici de China şi mai multe feluri de ferige. Toate erau cu desăvârşire proaspete, ca şi când ar fi fost culese în pripă într-o seră. Le acoperea o gingaşă rouă. Nicio petală nu era ruptă sau vătămată, niciunul din cele mai fine spice ale ferigilor nu era desprins. Eu le-am uscat pe toate şi le păstrez dimpreună cu o mărturie de la toţi cei de faţă, cum că ei nu s-au amestecat întru nimic cu ştirea lor la aducerea acelor flori în odaie. Am crezut atunci şi cred şi acum că erau în totul peste puţin (a ca d-şoara Nichol să le fi ascuns atâta timp, să le fi păstrat aşa de bine şi, mai cu seamă, să le fi acoperit peste tot cu un foarte frumos strat de rouă, întocmai ca a-ela care, când ziua a foarte caldă, se aşază pe un pahar plin cu apă rece. Asemenea fenomene s-au întâmplat de atunci încoace sute de ori, în diferite case şi în diferite împrejurări. Câteodată se arătau pe masă mari grămezi de flori. Adesea se aduceau anume flori sau fructe pe care le cerea cineva din cei de faţă. Un amic al meu ceruse floarea soarelui şi o plantă înaltă de şase picioare a căzut pe masă, cu rădăcina înconjurată de pământ. Unul din experimentele vele mai uimitoare

avuse loc ia. Florenţa ţi-inuinlea (l-l ui T. Adolphm

Trollope, a cinei Trollope, a ţi-şoarei Blagdon şi a colonelului Harvey. Odaia a fost răscolită de aceşti domni; d-na Guppy (fostă d-şoara Nichol) a fost dezbrăcată şi iarăşi îmbrăcată de către d-na Trollope, fiecare bucăţică a îmbrăcăminţii sale a fost cercetată, apoi d-na Guppy şi bărbatul ei au fost strâns legaţi înainte de producerea fenomenului. După vreo zece minute toţi au strigat că miroase a flori în odaie. S-a aprins lumânarea şi s-au văzut pe braţele d-nei Guppy şi ale domnului Trollope o mulţime de narcişi, care umpleau aerul cu miros...”

Fenomenul florilor exotice eu r ouă pe (linsele în toiul iernii, aceasta mai ales este ceva care întrece orice închipuire; şi totuşi faptul –, un fapt botanic – ni-l adevereşte că martor ocular unul din cei mai iluştri naturali şti.

Celebrul astronom Zollner, inventatorul astrofotometrului şi al colorimetrului, autorul unei capodopere asupra cometelor, ceruse şi căpătase de la Spirite ca ele să-şi întipărească urma mâinilor şi a) icioarelor goale pe făină sau pe funingine, pe când medium şedea alături încălţat. Mai mult decât atât, acele mână sau picioare au fost băgate în parafină şi au lăsat în ea forma lor întreagă, ceea ce o mână sau un picior de om întrupat n-ar fi fost în stare să facă, căci la retragerea din parafină s-ar fi stricat; forma, pe când organele spiritiste, retrăgându-se prin evaporare, formă a rămas cu desăvârşire neatinsă, întocmai ca interiorul unei cizme sau al unei mănuşi.

Clopoţelul lui Lombroso, armonicul lui Crookes, florile lui Wallace, tiparele lui Zollner şi atâtea altele pe care le trecem cu vederea, sunt nişte fenomene

spiritiste fără, nicio sugestiune, dar dovedind într-un chip pipăit materialitatea Spiritelor, o materialitate neajunsă în principiu pentru simţurile noastre cele pământeşti, însă puţind a deveni văzută şi chiar pipăită când îi vine în ajutor fluidul unui puternic medium special, adică ceea ce se numeşte” medium à matérialisations”.

Nu ne mai trebuie decât un pas pentru ca, de la o asemenea mână sau de la un asemenea picior, să trecem la o figură omenească întreagă, cu cap, cu trunchi, cu braţe şi cu glezne. Ea apare, se mişcă, vorbeşte, ne atinge şi se lasă a fi atinsă, dar dispare apoi după o clipă sau după un răstimp oarecare, fără ca să ne fie cu putinţă de a o opri pe loc. Şi se ivesc astfel nu numai o singură figură, ci chiar mai multe, ca în apariţiea văzută, adeverită şi reprodusă de cunoscutul pictor parisian James Tissot.

Din dată ce un spirit se arată, el poate fi fotografiat. De aceea Crookes n-a avut multă greutate de a fotografia Spiritul numit Katie King (vezi pagina 219).

Despre această fantomă s-a scris atâtea şi de atâtea ori, încât noi ne vom restrânge aici la câteva cuvinte. Medium era d-şoara Florenţa Cook. Putea cineva să închidă ermeticeşte casă, putea să stea la pândă în toate ungherele odăilor, putea să fi fost faţă în stare cataleptică, şi Katie King apărea, vorbea, glumea, dădea mâna sau braţul la cei de faţă, ba îi număra până şi bătăile pulsului: 75 la minut; apoi dispărea în nimic, după cum apăruse din nimic. La faţă că semăna ca o soră cu d-şoara Cook îmbrăcată în negru şi Katie King îmbrăcată în alb.

Dar rolul fotografiei în Spiritism merge mult mai

departe.

Fâfil al tine! Doûiiinc, ôil? È nil lven pe ûbfàe nici tiii Sêïâïn (16 Ûsekit. Judecaţi dar mirarea fotografului, când pe negativ obrazul a apărut împestriţat cu o mulţime de pete, deşi pe obrazul doamnei acele pete nu se vedeau deloc. A doua zi acea doamnă s-a îmbolnăvit de vărsat, şi atunci toate acele pete au devenit văzute pentru ochii tuturor. Fotografia dar surprinsese mai dinainte rudimentele vărsatului, pe care ochiul nu le surprindea încă. Acest fapt

dovedeşte într-un chip neîndoios că: 1. Placa sensibilă poate să fie impresionată prin obiecte pe care nu le vecie ochiul; 2. Placa sensibilă, mulţumită acurate ţii sale de a reproduce obiectele, nu înregistrează niciodată decât ceea ce există în realitate... Se ştie că retina, organul văzului, primeşte impresiunea vibraţiilor eterice, pe care i le aduce senzaţia colorilor; clar această senzaţie încetează dincolo de roşu la o extremitate a spectrului solar, şi dincolo de violet la cealaltă extremitate. Ondulaţiile eterice mai jos de trei trilioane pe secundă, şi cele mai sus de 790 trilioane pe secundă, nu pot impresiona retina noastră. Experimentul cu doamna de la Berlin ne-a dovedit, prin urmare, că placa sensibilă poate primi impresii mai pe jos şi mai pe sus de acele vibraţii. Deci ştiinţificeşte fotografia spiritistă nu e peste putinţă...”

Adică: o ştiinţificeşte cu putinţă ca fotografia să reproducă chipul unui Spirit, nu numai când îl văd ochii noştri, dar şi atunci când pentru ochii noştri el rămâne nevăzut.

Aci stă problema fotografiei spiritiste.

Această problemă, era să fie cât pe aci compromisă pentru totdeauna, prin mult trâmbiţatul scandal cu fotograful spiritist Buguet; un scandal, pe care nu-l putem trece cu vederea, căci tocmai cazul lui Buguet, studiat fără părtinire cu dosarul judiciar în mână, demonstrează realitatea fotografiei spiritiste.

Un medium – noi am mai spus-o – trebuie să întrunească două condiţii: 1. O deosebită însuşire fizică, ceva ca hipnotizabilitatea în somnambulism;

2. Voinţa Spiritelor de a se împărtăşi anume pentru mijlocul lui. Be aci urmează că, un medium poate să piarză acest clar iarăşi în două feluri: 1. Sau

prin pierderea însuşirii fizice neapărat; 2. Sau prin pierderea simpatiei din partea Spiritelor. Un medium, care pierde mediumnitatea prin oricare din aceste două împrejurări, simte o firească ispită de a ascunde falimentul, de a înlocui facultatea cea pierdută prin vreun meşteşug înşelător, printr-o şarlatan le, mai ales dacă exerciţiul mediumnităţii îi aducea foloase. Apoi şarlatania se descoperă că totdeauna. Spiritiştii sunt mai interesaţi decât oricine de a o demasca cât mai curând, căci numai ei sunt victime ale şarlatanului. Şarlatania se descoperă, da; însă nu trebuie să uităm că şarlatanul de astăzi poate să fi fost mai înainte un adevărat medium.

Astfel a fost cazul lui Buguet.

Avem înaintea ochilor întregul dosaial acestui fotograf, un volum de 256 pagini, intitulat: „Procès des Spirites édité par M-me P.G. Levmarie” (Paris.

1875).

Procesul s-a judecat înaintea poliţiei colecţionate de la Seina, sub preşedinţia unui d. Millet. Buguet era acuzat de ministerul public de a fi înşelat pe clienţii săi prin nişte portrete fotografice false, cu desăvârşire nespiritiste. Lui Buguet i se promisese nu se ştie ce pe sub mână – aceasta o vezi cusut cu aţă albă din totalitatea dosarului – i se promisese nu se ştie ce pe sub mână, dacă vă ajuta la osândirea redactorului *Revistei Spirite* din Paris declarându-l de complice al său în şarlatauie. A compromite cu orice preţ *Revista Spirită*, aceasta era scopul cel foarte învederat al poliţiei, adică al autorităţii civile, din dosul căreia se ascundeau agenţii Papii, care tocmai atunci – precum a arătat-o chiar dinaintea tribunalului avocatul Lacliaud – tunau. Şi fulgerau contra Spiritismului.

Dar iată o minune, mai minune chiar decât fotografia spiritistă.

Toţi aceia, cărora Buguet le făcuse portrete de Spirite înainte de a deveni şarlatan, adică pe când era încă medium în deplinătatea cuvântului, au strigat pe faţă în gura mare că acele portrete reprezintă în adevăr pe neamurile lor cele răposate. Cu alte cuvinte, Buguet le spune: „eu v-am înşelat”, iar dânşii îi răspund: „nu”.

— „Nu, nu ne-ai înşelat, ci ai fost un adevărat medium”.

— I-au răspuns ducele de Leu elitei iberg, principele de Wittgenstein, contele de Bullet, contele de Medina Pomar, contesa de Caithness, marchiza de Bosalès, colonelul Dévolu el, arhitectul Ernest Bosc, colonelul Galateii, inginerul Boyar etc., etc.

Vom reproduce aci numai trei interogatorii, în care preşedintele Millet s-a izbit nu de nişte burtă-verde, ci de bărbaţi cu mult mai învăţaţi decât dânsul.

Mai întâi interogatoriul chimistului englez Maxwell:

„Preşedintele: Prin Rertall, prin Leymarie sau prin altcineva, nu v-aţi ocupai oare cu fotografia spiritistă?

Maxwell: Fusei rugat de a veni la un experiment. Sunt chimist şi fotograf destul de cunoscut şi se credea că, dacă va fi vreo înşelăciune la mijloc, eu neapărat o voi descoperi. Mă grăbii a mă duce la întâlnire, cu siguranţa că nu voi putea fi înşelat; dar mă întorsei de acolo zicându-mi că nu înţeleg deloc, în ce chip Buguet ajunge la rezultatul pe care îl dobândeşte.

Preşedintele: Acuma însă cunoaşteţi modul său

de a proceda?

Maxwell: Am urmării toate operaţiile lui; am văzul cum coli odiorxa şi punea tablete în pervaz, lw: i în însumi pervazul cu nunii e mele şi îl dusei la camera obscu – 7!

Aşa vorbea un chimist, futovvaf el însuşi.

Iată răspunsul astronomui; Tremaschini:

„D. Buguet s-a pus în atâţi. Iuţea unui om care se închină. Apoi râuva a fost scoasă, şi 11 ani văzut pe ea la mijloc între d. Nu-s şi între mine *o a freia*

Tremaschini încheie: „Buguet e fără îndoială un medium în sfârşit, iată interogatoriul colonelului de artilerie Carré, un ofiţer superior foarte învăţat, care nu s-a mulţumit a adeveri mediumnitatea lui Buguet, dar a pus totodată în cofă ştiinţa preşedintelui Millet:

Carré: Se poate ca Buguet să fi ajuns a înşela, dar *este sigur că el fusese medium un timp oarecare*.

Preşedintele: Dar se ştie că soarele poate să aibă o acţiune numai asupra corpurilor. Dacă dumneata vei deveni nevăzut, cum oare va putea cineva să te fotografieze?

Carré: Fiindcă dumneata invoci ştiinţa, apoi dă-mi voie a-ţi observa următoarele. Ciud dumneata faci să treacă lumina prin prismă, califi sptetruj. Solar; alăturea sunt nişte raze invizibile; unele din ele se constată numai prin căldura pe care o produc, altele sunt raze chimice… Ele există, măcar că dumneata lui le vezi şi nu poţi prin ochii (l-tale să îi dai seama de ele. Bazele soarelui se descompun astfel că acopăr spectrul, însă alăturca sâni raze calorifice, adică cam nevăzut pentru dumneata, dar simţii prin termometru sau prin instrumente de o sensibilitate extremă…”

Înţelegi ud puterea, acestei argumentaţii,

preşedintele Millet întrerupse pe colonel, zicându-i eu supărare:

„Aici noi nu putem face discuţii ştiinţifice. Aşază-te, Domnule!"

În Buguet dară noi trebuie să deosebim eu stăruinţă trei faze succesive: iuţii, un adevărat medium, foarte puternic pentru obţinerea fotografiei spiritiste, dar sleindu-şi forţele prin lăcomia de a câştiga prea mult sau prea iute; al doilea, mai târziu, un şarlatan care, pierzându-şi mediumnitatea, se încearcă a înlocui prin mijloace meşteşugite şi isprăveşte prin a fi demascat; în fine al treilea, o unealtă poliţienească pentru a compromite Spiritismul, contra căruia în acelaşi moment arhiepiscopul de Tulusa azvârlea o furioasă epistolă pastorală, căci – de!

— Spiritele nu se împăcau cu Papa.

Cu chipul acesta, preşedintele Millet, acela căruia nu-i plăceau „discuţiile ştiinţifice", a rămas unde a rămas, iar fotografia spiritistă a mers înainte.

Cel dintâi medium-fotograf a fost americanul Mumier de la New York pe la 1869. Anchete succesive, făcute de către fotografii Slee, Guiney şi Silva, departe de a descoperi din parte-i vreo umbră de înşelătorie, n-au putut ajunge la altceva decât a mărturisi realitatea faptului. Arestat şi dat în judecată, Mumler a fost achitat. Trei experţi au jurat pentru dânsul. O mulţime de oameni foarte distinşi s-au grăbit a recunoaşte că îi datorează nişte adevărate portrete fotografice spiritiste, ale amicilor sau rudelor în lumea cealaltă.

În urmă, încercări mai mult sau mai puţin reuşite au fost făcute în Anglia de John Beat le, Dr. Thomson,

II. Williams, Traill Taylor, şi mai ales de opticianul Thomas Sla-fer.

Astăzi fotograful spiritist cel mai renumit este căpitanul Volpi de la Vercelli, în Italia.

Fotografia spiritistă se obţine nu numai seara într-o cameră luminată cu magneziu, dar şi pe întuneric, printr-o lumină pe care o răspândesc înseşi Spiritele, ca în apariţiea văzută de pictorul Tissot cu cele două fantome.

Când până şi aparatul fotografic reproduce formele răposaţilor, ce fac oare protivnicii Spiritismului? Unii n-au văzut şi n-au auzit: alţii se mulţumesc a tăgădui, şi pace; o seamă au găsit însă un mijloc mai isteţ; aşa, un oarecare dr. Eduard Jankowski (Psychische Studien XII, 15) susţine foarte serios că în fenomenul fotografiei spiritiste placa sensibilă nu reproduce o formă reală, ci numai o idee care se află în acel moment în creierul lui medium, adică medium gândindu-se la o figură, aparatul fotografiază leit acea figură numai gândită. Şi apoi dr. Jankowski exclamă: „de ce oare un creier, în oarecare împrejurări să nu poată face ceea ce fac razele soarelui?” Ca să nu credeţi că eu glumesc, sau că nu traduc bine, ascultaţi însuşi textul nemţesc: „Waruni solie nicht în gewissen Fällen ein Gehim dasselbe wirken, was die Sonnenstrahlen?” E păcat că dr. Jankowski nu este el însuşi un medium, căci i-ar fi de ajuns să se gândească numai la un catâr, şi pe dată ar şi căpăta portretul dobitocului, mai ales dacă s-ar pune dinaintea aparatului pentru a înlesni „fotografia ideii!”

Acest minunat dr. Jankowski şi-a găsit tovarăşi în Franţa printre aşa porecliţii „ocultişti”. La congresul

spiritist din Paris de *hi* 1889, d. Donald Mac-Nab aduse o fotografie, reprezentând o fantomă, de faţă.

— Fantomă, zicea el – pe care dânsul şi alţi şase au văzut-o, au pipăit-o şi au fotografiat-o, pe când medium zăcea alături în letargie. „Acea apariţie materializată – adaugă d. Papus (Science occulte, p. 881) – nu era altceva decât o reproducere materială a unui desemn vechi de mai multe secole şi care atrăsese foarte mult atenţia lui medium înainte de adormire. Deci, unele din materializări ar putea să fie produse numai de ideea lui medium, obiectivată prin amestec cu oarecare forţe puţin cunoscute ale naturii...”

Dr. Jankowski pe de întregul, ba încă cu vârf!

D. Papus nu bagă în seamă un singur lucru foarte simplu şi – în calitate de ocultist – nu-l bagă în seamă tocmai pentru că e foarte simplu. Desemnul care impresionase pe medium, fie vechi, fie nou, era portret al unei fete sau un studiu de pe natură. Apariţiea dară, pe care d. Mac-Nab o pipăise, mi materializa nici ideea lui medium, nici pe acel desemn, ci era însuşi spiritul acelei fiinţe care servise drept model pentru pictor. Admirând portretul, medium făcuse prin însăşi aceasta evocarea originalului, iată totul. Dacă ar fi privit cu aceeaşi răpire la o Madonă d-ale lui Bafaele, poate că i-ar fi apărut în acelaşi mod Fornarina, adică iarăşi modelul.

Să presupunem că desemnul cel admirat de medium reprezintă o ciorchină de strugure. Ideea despre strugure este o idee întocmai ca şi ideea despre o fată. După teoria ocultistă, ideea unui medium despre strugure „prin amestec cu oarecare foiţe puţin cunoscute ale naturii” poate să se

materializeze, devenind un strugure pipăit. În acest chip un medium, gândindu-se înainte de adormire la biâtec, ar putea să procure domnului Mac-Nab şi celor şase amici prilejul de a mânca o idee!

Ei bine, orice ar face dr. Jankowski şi d. Papus, niciodată fotografia spiritistă nu le va da un cât în sau un strugure printr-o idee, adică printr-o sugestiune mentală din partea lui med imn. Placa, sensibilă nu poate fi halucinată, nici hipnotizată, ci reproduce numai realitatea, şi anumeorea 1 i t a te în a t ei i-a 1 ă.

Văzut sau nevăzut, auzit sau neauzit, pipăit sau nepipăit, Spiritul este şi el o materie, adică este ceva şi este o materie totodată, matematiceşte *au-m*, ba încă o materie moleculară, de vreme ce el nu e decât o treaptă evolutivă din om şi nu încetează de a şi în împărtăşire cu omul.

În fotografia spiritistă fantoma apare uneori cu un obiect în mână, bunăoală cu o floare, pe care ochiul nostru nu o vede, dar totuşi o restrânge placa „sensibilă, iar prin urmare acea floare sau orice va fi este şi ea o materie, nicidecum o idee a lui medium sau a altuia dintre cei de faţă, a lui dr. Jankowski sau a domnului Mac-Nab. După cum Spiritul poate să se facă pe sine însuşi pipăit pentru noi, tot aşa el face pipăită şi acea floaie care însă – întrucât nu este materia pământească – dispare şi dânsa, deodată eu Spiritul, ca şi draperiile sau hainele cât e re îl surprinde placa sensibilă. A deveni o formă pământească simţită, fie oricât de puternic fluidul cel împrumutat de la medium, nu este însă uşor pentru Spirite, şi de aceea, atât în fotografia spiritistă, precum şi în apariţiile cele obiective ale fantomelor,

acolo nu încape nicio sugestiune, se observă mai adesea că sunt părţi care lipsesc sau nu sunt isprăvite, de pildă un bust fără picioare sau un trunchi eu d-abia un început de braţe. Aceeaşi ea/uză produce mâinile fără corp ca în experimentele de mai sus ale lui Crookes, una din manifestările cele mai obişnuite. Dar pe cât timp acea formă este accesibilă pentru organele sau pentru instrumentele noastre, fie chip, fie haină, fie floare, fie orice, ea poate să lase pe pământ urme trainice, urme care rămân după retragerea operaţiunii: în această privinţă fotografia spiritistă nu se deosebeşte de podometria sau chirometria cea obţinută de Zollner.

Oricine a putut observa, că eu ani intrat în studiul fenomenelor spiritiste ne-sugestionale cu o mulţumire oarecare, aş putea să zic: eu d-a sila. Lucrul va fi lesne de înţeles prin următoarea parabolă. Mi s-a întâmpl t a învăţa unele limbi fără a fi învăţat mai întâi gramatica lor, bunăoară italieneşte. Mă apucasem de-a dreptul de autori, ajutându-mă cu fondul meu anterior de cunoştinţe generale şi cu dicţionarul. Încetul cu încetul, biruind multe piedeci, ajunsei a înţelege bine chiar pe poeţi, citind din doscă în doscă[7] pe Tasso, pe Ariosto, ba până şi pe Petrarca. Când citesc, fiecare formă gramaticală îmi e pe deplin înţeleasă în fiecare frază, adică îmi e pe deplin înţeleasă totalitatea frazei fără a mă opri câtuşi de puţin asupra formei gramaticale. Frumuseţea sau adâncimea cugetării în acea frază îmi încălzeşte inimă sau îmi avântă mintea. Când ştiam deja italieneşte din literatură, îmi veni nu ştiu cum într-o zi ca să învăţ

7 Cuvîntul e necunoscut, socotim Insă cü însemnează: scoarţă.

gramatica italiană. Am luat-o într-o mână, am mormăit ofticoasele pagini despre substantiv şi articol, nimic pentru inimă, nimic pentru minte, căscare peste căscare. Ce să faci? Când reuşeşte cineva a pricepe pe Dante, nu-i mai vine a se întoarce la elemente, căci pentru dânsul toate elementele sunt deja cuprinse în subînţelegere. Cei mai mulţi însă încep câine-câineşte, prin substantiv, apoi târâş-grăpiş, unul dintr-o sută, se urcă treptat până la Dante. Numai pentru hatârul lor, nicidecum pentru propria mea plăcere, am cercetat şi eu în studiul de faţă tăviţa cea cu făină a lui Lombroso şi celelalte fenomene inferioare ale Spiritismul!!" deşi cele superioare, voi să zic cele sugestionalie scrisoare, muzică, desemn inspiraţie, sunt singurele care mă pot mişca pe mine.

S-a zis adesea ca cei mai celebri mediumi: Home, Slade, Bglinton, Florenţa Cook etc., au fost oameni cu o inteligenţă foarte mărginită. Aşa este, şi aşa se poate zice, fără nicio cruţare, despre toţi mediumii prin care se dobândesc fenomene. Crookes, Eussel Wallace, Zollner şi atâţia alţii. Dar tocmai această împrejurare dovedeşte şi ea inferioritatea unor asemenea fenomene. Numai nişte Spirite prea de jos se vâră printre plăci pentru a zgâria acolo o nemica; numai nişte Spirite prea de jos au păstrat încă din trecutul lor destule ingrediente curat pământeşti, pentru a deveni pipăite; numai nişte Spirite prea de jos, prin urmare, simpatizează cu alde Home şi alde Florenţa Cook.

Dar oare tot aşa sunt medium îi ceilalţi, aceia prin care se manifestă fenomenele cele superioare şi pe care nimeni nu-i numeşte mediumi, deşi tocmai dânşii sunt fruntaşi ai mediumnităţii 9 Un Victorien

Sardou, care desemnează de minune automaticeşte, nu e în stare de a face să joace singur un armonic, ba nici măcar să vină un Spirit pentru a ciupi pe Lombroso, necum să aducă în spaţiu o fantomă. Profesorul Alaux, doctor în litere, poet şi filosof1, avusese o fiică... a avut şi el o fiică! Zburând dintre oameni, ea nu înceta de a-l iubi – n-a încetat nici dânsa de a-şi iubi pe tata! Ei bine, d. Alaux ne povesteşte astăzi, într-una din revistele pariziene cele mai răspândite (Nouvelle Eevue, 15 Marş, 1891, p. 359), că acea fiică, acea Julie... nu, Julia lui se chema

„Blanche”... ne povesteşte că ea corespunde cu dânsul prin scrisoare automatică. Medium cu creionul în mână, d. Alaux nu se va bizui să îndemne pe un Spirit a-şi băga piciorul şi a lăsa urma 1* parafină, pe când o face fără multă anevoinţă o nulitate intelectuală numită Slade, „médium à effets physiques”, simpatic unor Spirite tot atât de nulităţi intelectuale ca şi dânsul.

V1 Iată lista scrierilor domnului Alaux: Les tendresses humaines, poésies, 1867; La religion progressive, études Ue philosophie sociale 1871; Analyse métaphisique, 1872; Études estétiques, 1873; De la métaphisique considérée comme science, 1879; Un fils du siècle, poème 1882; Histoire de la philosophie, 1882; La langue et un littérature française du XV au XVII siècle, 1884 etc.

În scurt, dacă este adevărat că fenomenele spiritiste cele inferioare vin de la Spirite inferioare prin mediumi inferiori, e nu mai puţin adevărat că de la Spirite superioare trebuie să ne aşteptăm la fenomene superioare printr-o mediumnitate de asemenea superioară. Spune-mi cu cine ai a face, şi eu

ţi-oi spune cine eşti.

După cum la o sută de oameni 50 sunt hipnotizabili de către un Donato, tot aşa se poate zice că dintr-o sută d-abia vreo 50 nu sunt mediumi, adică nu sunt hipnotizabili de către Spirite, toţi ceilalţi fiind mediumi cu ştirea lor sau fără ştire, însă între medium şi medium, ca şi între Spirit şi Spirit, deosebirea e mare, uneori aceeaşi ca între un idiot şi un geniu.

Felurile mediumnităţii sunt nenumărate, şi rar se întâmplă ca un medium să se bucure de mai multe totodată. Socrat, apostolul Paul, Jeanne d'Arc, Swedenborg, începuseră numai prin mediumnitate auditivă: ei auzeau Spirite. Iisus, această aureolă a omenirii, întrunea singur la culme toate mediumnităţile, întrebuinţând însă pe unele din cele inferioare numai întrucât se cerea pentru întărirea celor superioare, după cum se întrebuinţează contrabasul într-o orchestră. Până şi sub raportul fenomenelor celor inferioare, bunăoară al aşa-numitului „apport”, este un abis între Iisus şi cel mai puternic medium. D-şoara Nichol făcea să apară, nu se ştie de unde, grămezi de flori pentru petrecerea câtorva boieri englezi; Iisus făcea să se ivească cinci mii de pâini pentru a potoli foamea celor săraci, veniţi a asculta adevărul. În principiu e acelaşi fenomen; în aplicaţie, nicio asemănare. Zambilele d-şoarei Nichol sunt o poezie, dar poezie omenească; grâul cel dospit al lui Iisus este o proză, dar proză dumnezeiască.

Fotografia spiritistă şi fantomele cele pipăite sunt mai cu seamă menite a învedera ierarhia curat materială între Spirite. Numai Spiritele cele apropiate prin materia lor de materia cea pământească izbutesc mai lesne a fi atinse de simţurile noastre sau surprinse

de instrumentele actuale cele mai perfecţionate. Dacă n-ar fi aşa, atunci în loc de atâtea fotografii spiritiste d-ale fiinţelor celor mai de rând, noi am căpăta o fotografie spiritistă a unui Aristotel sau Cicerone. Dacă n-ar fi aşa, atunci ne-ar apărea nu fantoma cea anodină a unei Katie King, ci sublima figură a Şarlotei Corday sau a unei Georges Sand…

ÎO octombrie, 1891

VI

EXCELSIOR!

And from the sky, serere and far, A voice fell like a falliung star; Excelsior!

(Şi din cerul cel senin şi depărtat căzu un glas asemenea unui meteor: mai sus!)

Longfelow

Iată şi partea aceea prin care isprăvesc girul celor şase cercetări ale mele, menite a răspunde la nişte întrebări în adevăr de *a fi sau a nu fi*. Ce e viaţa? Ce e moartea? Ce e omul?

M-am întrebat pe mine-însumi şi mi-am răspuns mie însumi pentru mine-însumi; dar am răspuns de-a dreptul prin însăşi firea lucrurilor, prin experimentele cele mai lămurite, cele mai îndoioase, ale mele şi ale altora mai buni decât mine, fără Buddha, fără Zohar, fără Agrippa sau Paracelsus, fără încurcături de cifre şi de semne cabalistice sau francmasonice, fără niciun fel de ocultism, de care Dumnezeu să mă ferească pe viitor, după cum m-a ferit până astăzi.

M-am întrebat pe mine-însumi şi mi-am răspuns mie însumi pentru mine însumi; dar am răspuns aşa ca să poată auzi şi alţii, de nu toţi, încai acei puţintei pe care îi trage inima să asculte din când în când la îndelete, câte ceva mai pe sus de scârboasele fleacuri

ale traiului zilnic.

În capitolul trecut noi am arătat că toate fenomenele spiritiste se împărţesc în două ramuri:

1. Fenomene spiritiste sugestionai e.

2. Fenomene spiritiste ne-sugestionate.

Cele sugestionate sunt numai obiective, nu şi subiective. Orice caz de autosugestiune, fenomen, foarte rar în genere, se întemeiază pe voinţa personală conştientă a aceluia ce şi-o face, iar prin urmare porneşte din creierul lui, din suborganism pe când fenomenologia spiritistă nu se începe decât acolo unde se iveşte supra-organismul, adică inconştienţa personală. Când eu, printr-o gândire stăruitoare, îmi închipuiesc că sunt bolnav de holeră, făcând du-mi astfel o autosugestiune, şi apoi mă şi îmbolnăvesc în faptă, aceasta este o lucrare hipnotică obişnuită, nimic spiritist. Fenomenele spiritiste sugestionate nu sunt dară niciodată subiective, ci numai şi numai obiective, venind din afară printr-o sugestiune de la agenţi destrupaţi.

Fenomenele spiritiste cele ne-sugestionale se subîmpărţesc în:

A. Fenomene ne-sugestionale subiective;

B. Fenomene ne-sugestionale obiective.

Cele mai subiective, deşi nu se datorează înrâuririi din afară din partea unor fiinţe destrupate, totuşi pot fi mai mult sau mai puţin foarte preţioase, prin lumina pe care ele o aruncă peste însăşi firea cea acoperită a supra-organismului individual, adică peste eu 1 cel vremelnic, înlănţuit în trup, de unde uneori, prin zguduirea lanţurilor, el îşi vădeşte momentan neatârnarea sa de organele cele trupeşti.

Toate fenomenele spiritiste, toate până la unul,

se orânduiesc dară de trei trepte, din care cea de jos cuprinde pe cele ne-sugestionale obiective, iar cea de mijloc pe cele sugestionale. Dacă Spiritismul ar fi putut să fie cercetat mai de demult din punctul de vedere al acestei clasificaţii curat ştiinţifice, care se razimă pe criteriul cel necunoscut altă dată al sugestiunii, astăzi n-ar mai fi nicio neînţelegere asupra fenomenelor celor mai de căpetenie, căci în orice fenomen e lesne a deosebi, dacă el este sau dacă nu este sugestionai, şi e foarte lesne a se încredinţa apoi, dacă sugestiunea este hipnotică, adică intraomenească sau dacă este spiritistă, adică extraomenească. Ca dovadă despre aceasta, vom lua unul din cazurile cele mai grele de înţeles, despre care tocmai de aceea noi n-am vorbit deloc până acum: profeţia.

Profeţia e cu totul altceva decât a doua vedere, sau ceea ce se cheamă franţuzeşte" intersigne". Swedenborg, la depărtare de 400 kilometri a văzut din Gothemburg incendiul care izbucnise la

Stockholm. Despre acest fel de fenomene, învăţatul belgian d. Jules Destrée pregăteşte acum o interesantă monografie. A doua-vedere, nu e deloc profeţie, ci o facultate personală, prin care supraorganismul omului vede cele ce se petrec foarte departe, câteodată peste ţări şi mări, dar se petrec chiar atunci în acelaşi moment, nu în viitor, iar prin urmare cele ce sunt deja, nu cele ce nu sunt încă.

Se naşte întrebarea: oare în ce chip poate cineva să ştie nişte lucruri nepetrecute, nişte lucruri fără fiinţă, nişte lucruri care se vor întâmpla mâine sau poimâine, peste un an sau peste un şir de ani?

Lăsăm la o parte pe prorocii cei vechi, bărbăteşti

şi femeieşti, din sânul feluritelor popoare; lăsăm la o parte tot ce este legendar, tot ce poate fi bănuit, tăgăduit sau rău tălmăcit; ne vom mărgini strâns asupra unui singur fapt, dar un fapt aşa-zis cliniceşte urmărit şi adeverit de către o ilustraţie medicală contemporană.

Dr. Liébeault, în opera sa de tot nouă „Thérapeutique suggestive” (Paris, 1891, p. 282), îarea gistrează un caz din propria-i practică medicală, pe care-l reproduce apoi dr. Dariex (Ann. D. se psychiques No. 2), însoţindu-l de cuvintele: „se ştie, până la ce punct d. Liébeault este un observator scrupulos şi metodic”. Se mai ştie, vom adăuga noi, ca acest dr. Liébeault e privit ca părinte al aşa-numitei şcoli medicale de la Nancy. Nu ne vorbeşte dara un dr. Iks sau un dr. Ygrec, un dr. Nimenea, ci ne vorbeşte un mare Cineva.

Iată cazul:

„La 7 ianuarie 188 (5, la 1 ore post-meridiane, a venit să mă consulte d. S. de Ch... – pentru o stare nervoasă fără gravitate. IX de Cu... se tot gândeşte la un proces şi la următoarea întâmplare. În 1879, la 20 decembrie, preumbifuclu-se în Paris pe o stradă, el văzu scris pe o poartă: I>na Lenormand necrornantă, împins de o curiozitate nesocotită, el intră în acea casă şi este condus într-o sală destul de posomorâtă. Acolo ei aşteaptă pe d-na Lenormand, care, fiind înştiinţată, pe dată a venit să-l vadă şi l-a aşezat lângă o masă, apoi *dânsa a ieşit*, s-a întors, a stat în faţa lui, i s-a uitat în palma mâinii şi i-a zis: *Vei pierde pe tatăl dumitale punct peste un an*; după aceea *vei servi puţin timp în armată* (el era atunci de 19 ani); *ic vei însura tânăr, vei avea doi copii şi vei muri la vârsta de*

26 ani.

Această uimitoare profeţie, pe care d, de Ch, a povestit-o prietenilor şi la alţi câţiva din ai săi, dintâi el n-o lua la serios; dar când *lalăl său a murit la 27 decembrie 18ŞO după o scurtă boală şi pui*. *Ct peste un an după scena cu necromauta*, această nenorocire a cam zguduit scepticismul tânărului. Apoi el *devine* şo/*dat numai şapte luni*; apoi peste puţin *se însoară şi i se nasc doi copii*; apoi se apropie vârsta de 26 ani… atunci, cuprins de groază, el crezu că mai are încă numai câteva zile de trăit. În această stare dânsul veni la mine ca să mă întrebe, dacă nu cumva, zicea el – primele patru evenimente din profeţie fiind îndeplinite, al cincilea cată să se întâmple într-un mod fatal.

Chiar în acea zi şi în zilele următoare eu mă încercai de a pune pe d. de Ch… în stare de somnambulism, pentru ca să pot risipi negrele sale gândiri despre apropierea morţii, o moarte pe care el îşi închipuia că trebuie să-l răpească anume la 4 februarie, ziua aniversară a naşterii sale, deşi d-na Lenormand nu-i spusese nimic lămurit în această privinţă. Mi-a fost peste putinţă de a-l adormi puţin, atât de tare era zbuciumat. Totuşi, de vreme ce era urgent de a-i nimici credinţa că peste puţin o să moară, credinţă primejdioasă, căci s-au văzut adesea prevederi de acest soi îndeplinindu-se prin puterea autosugestiunii, aşadar eu am alergat la un alt mijloc şi anume i-am propus să consultăm pe unul din somnambulii mei, un bătrân de vreo şaptezeci de ani numit proroc, fiindcă, adormit de mine, el povestise fără greş epoca precisă când se va vindeca de nişte reuma tis muri articulare de patru ani precum şi

epoca vindecării fiicei sale, căreia el îi sugerase de a nu mai fi bolnavă la o oră fixată de mai înainte. D. de Ch... primi cu grăbire propunerea, şi n-a lipsit de a veni exact la întâlnire. Pus în raport cu somnambulul, el începu din capul locului prin întrebarea: când voi muri eu? Somnambulul experimentat, bănuind tulburarea tânărului, se gândi mult şi răspunse: vei muri... vei muri... peste patruzeci şi unu de ani. Efectul acestor cuvinte a fost minunat. Pe dată d. de Ch. A redevenit vesel, cu inimă deschisă şi plină de speranţă; iar când a trecut apoi 4 februarie, ziua cea temută, el s-a crezut scăpat...

Cum S-a isprăvit însă?

Dr. Liébeault urmează:

„Eu nu mă mai gândeam deloc la aceasta, când, pe la începutul lui octombrie, primii un bilet care mă înştiinţă că nenorocitul meu client a murit la 30 septembrie 1885, în vârstă de 26 ani împliniţi, înainte de a împlini 27, după cum i-o prezisese d-na Lenormand...

Şi care să fi fost boala bietului d. de Ch...?

„Medicul trimiţându-l la băile Contrexéville, pentru ca să se caute acolo de calculi biliari, el a căzut la pat prin ruperea unei beşici de fiere, rupere care a adus o peritonită”.

Nu ştim şi nu avem nevoie de a şti întrucât poate fi de serioasă ch îi oinanţia sau vrăjirea după palma mânii, cu care se ocupă mult secta Ocultiştilor, dar nu şi Spiritist, îi; în orice caz, pentru d-na Lenormand această chiromanţie nu era decât un mijloc de a impune: ceva cum este, bunăoară, uniformă pentru magistraţi. Haina cea mult aurită a unui membru de Curte de casaţie, de ar fi şi mai poleită totuşi n-are a

face cu dreptatea; însă e bună şi ea L felul său, căci printr-însa judecătorul pare a fi mai măreţ: un ifos, nimic mai mult. În loc de a se uita în palmă, d-na Lenormand ar fi putut să strângă nasul clientului său, să-i pipăie vârful limbii, era totuna. De altminteri această vestită vrăjitoare nici nu-şi dă ca însăşi titlul de chiromantu –, ci pe acela de „necromantă”, „nécromancienne”, adică evocatoare a morţilor. Era, un medium spiritist şi un medium foarte puternic.

Cum că, căutarea în palmă a fost din partea d-nei Lenormand o simplă farsă, dovadă este că în liniile palmei domnului Ch… chiar dacă s-ar fi putut descifra tot acolo şi moartea tatălui său sau cine mai ştie a cui: de ar fi o palmă cât Parisul de mare, zigzagurile ei încă n-ar ajunge pentru statistica mortalităţii universale.

Ce făcea d-na Lenormand?

Înainte de a se fi uitat în palmă, dânsa ieşise din odaie: „cette dame sortit, revint, se mit en face de lui puis regardant la face palmaire de l’une de ses mains, lui dit…”. Cu alte cuvinte, vrăjitoarea aflase cele cinci puncturi ale profeţiei în interval când nu era în odaie. Le aflase de la cine?

Mediumnitatea cea spiritistă a d-nei Lenormand este învederată. Jiămitie necunoscut, dacă dânsa era medium auzitor, medium văzător, medium scriitor sau altfel, dar medium era, primind asupra viitorului sugestiuni de la multe Spirite sau de la un singur Spirit oarecare.

După ce am constatat o sugestiune curat spiritistă, sau neoromantică în cazul d-nei Lenormand, să ne întrebăm acuma: profeţia ei, primită de-a dreptul de la Spirite, nu va fi devenit cumva la rândul

său o sugestiune curat omenească sau hipnotică asupra domnului Ch...? Această întrebare înseamnă: un Spirit oarecare a putut să spună prin d-na Lenormand o glumă; clientul doamnei Lenormand, dându-i un deplin crezământ, adică fiind sugestionat de către dânsa, gluma s-a transformat apoi într-o profeţie împlinită.

Ei bine, o asemenea tălmăcire nu încape căci: pe de o parte, o sugestiune asupra domnului de Ch... n-ar fi putut aduce moartea bătrânului său tată, care nu era sugestionat;

Pe de altă parte, chiar să fi fost sugestionat tânărul, totuşi acea sugestiune s-a dejucat în urmă prin contrasugestiunea din partea somnambulului, care izbuti să încredinţeze pe d. de Ch... că va mai trăi 41 de ani;

În fine, nenorocitul murind de peritonită, ar trebui să ni se dovedească mai întâi de toate, că printr-o sugestiune poate să se rupă la cineva o beşică de t'ieie.

Din cele de mai sus rezultă dară trei fapte;

1. Fenomenele spiritiste sugestionate se deosebesc uşor de cele ne-sugestionale şi de cele ne-spiritiste în genere.

2. Profeţia este un fenomen sugestionai spiritist, nicidecum hipnotic.

3. Spiritele prevăd unele întâmplări din viitor, pe care omul cel întrupat nu e în stare să le prevază.

Dar oare ce poate să prevază un om întrupat1?

Eu prevăz că mâine, poimâine, peste un an, peste zece veacuri, în fiecare zi, are să fie o dimineaţă şi o seară; o prevăz, fiindcă aceasta este o programă a mişcării planetare.

Eu prevăz că în anul viitor, la aniversarea naşterii împăratului cutare, se vor auzi tunuri, muzice, chiote, fel de fel de tărăboiuri; o prevăz, fiindcă aceasta este o programă a comediei oficiale în toate împărăţiile.

Eu prevăz că vinerea viitoare prietenii mei *A*, *B*, *G* şi *D* vor veni la mine seara între orele 8 şi 9; o prevăz, fiindcă aceasta este programa întâlnirilor noastre.

Mai poate fi pentru om întrupat un alt neam de prevedere:

Eu prevăd că, schimbându-se guvernul de astăzi, d. Cucoş-de-vânt va trece la guvernul de mâine, aceasta fiind o consecinţă a caracterului acestui domn.

Eu prevăz că, la caz de război între Rusia şi Germania, polonii vor simpatiza pururea cu duşmanii lui Muravieff, aceasta fiind o consecinţă a istoriei polone.

Omul întrupat prevede dară numai ceea ce se află într-o p r o gr am a cunoscută mai înainte, adică iarăşi făcând parte dintr-o programă.

Negreşit, din 80, din 90, din 100 de ori profeţia mea nu se va împlini una singură dată, programa fiind împiedicată prin vreo întâmplare oarecare; însă nu mai puţin este o profeţie, întrucât se împlineşte aproape totdeauna.

Cam tot pe atâta poate să prevază şi un Spirit, de vreme ce Spiritul nu e decât o treaptă evolutivă, dintr-un om întrupat foarte ordinar. Deosebirea este numai că un Spirit, îl o, cel mai de jos, nu e oprit prin organele trupeşti de a vedea sau de a auzi acolo unde omul întrupat, fie el cel mai de sus, nu vede şi nu aude; dar o programă în orice caz trebuie să fie.

În profeţia d-nei Lenormand, elementul cel mai însemna, t este prevederea momentului morţii tatăl va muri la 27 decembrie 1880; fiul trebuie să moară împlinind vârsta de 20 ani. Celelalte elemente ale profeţiei: serviciul militai1, mutarea şi doi copii, înfăţişează mai puţină însemnătate, căci ele privesc numai” pe o singură persoană, ş-apoi sunt nişte lucruri întâmplătoare celor mai mulţi dintre noi, mai toţi – datori a trece prin oştire, o mare parte însurându-se şi din cei însuraţi majoritatea având câte doi copii, astfel că pentru a face nişte a, semenea prevestiri nu era nevoie de neeromanţie să observăm că d-na

Lenormand n-a lămurit nici sexul copiilor nici anul însurătorii. În privinţa morţii însă este o profeţie.

Profeţie în toată întinderea cuvântului, adică ceva, luat dintr-o lămurită programă, pe care d-na

Lenormand nu putea s-o afle decât printr-o împărtăşire spiritistă.

Revista lui Dr. Dariex (No. 4, p. 231 sqq.) publică o altă profeţie de aceeaşi specie, dobândită în nişte împrejurări tot atât de ştiinţifice, dar anume prin învârtirea mesei, fără nicio căutare în palmă: moartea unui d. Varis la 8 octombrie 1890; nici cu o zi mai mult, nici cu o zi mai puţin, deşi medicii asigurau că dânsul nu va putea să ajungă nici până la septembrie.

Când se vor aduna într-un mod metodic toate cazurile de acest soi – sunt mii şi mii – se va dovedi atunci pe deplin, cum că omul când vine pe pământ, adică un suflet când se întrupează, îi este hotărât mai de înainte numărul anilor cât va avea să trăiască, şi aceea hotărâre, care pentru dânsul devine inconştientă în intervalul vieţii pământeşti, lesne o

cunosc Spiritele cele destrupate, martorii la luarea sau la darea hotărârii: o cunosc tot aşa de lesne după cum cunoaştem noi prin afiş ordinea unui spectacol de la teatru sau de la circ; iar cunoscând-o acele Spirite comunică uneori printr-un medium. O asemenea programă este ea aleasă de bunăvoie de către însuşi sufletul care urmează a se întrupa? îi este ea impusă de către altcineva? Poate ea să fie scurtată sau prelungită? Cuprinde ea numai anul morţii sau încă mai multe *jaloane* biografice? Până la ce punct restrânge ea lucrarea liberului arbitru personal? Toate aceste şi altele sunt nişte întrebări de a doua mână, întrebări pe care noi nu le vom atinge de astă dată, mărginindu-ne a încheia că:

Orice profeţie despre moartea cuiva, fie prin d-na Lenormand, fie prin prorocul Daniil sau prin oracolul (le la Delfi, este rezultatul numai şi numai al unei sugestiuni spiritiste.

Pentru tânărul d. de Cu... era un chin nesuferit de a-şi cunoaşte de mai înainte anul morţii, şi un nesuferit chin ar fi pentru cei mai mulţi oameni, chiar pentru cei bătrâni, întrucât îi leagă cu pământul deprinderea de a trăi, numeroase simpatii, şi mai ales necredinţa în viaţa viitoare sau temerea de aceea ce-i aşteaptă în acea viaţă. Numai un Spiritist inferior, acela de la care se inspiră d-na Lenormand, putea să pricinuiască fără milă un asemenea nesuferit chin, niciodată un Spirit superior. Se vede însă că în lumea celor deşti upaţi, ca şi în lumea pământească, flecăria caracterizează pe cei mulţi mici, pe când cei puţini mari se ţin totdeauna în rezervă, cântărind urmările vorbei. Şi fără profeţia d-nei Lenormand (1. Cu... ar fi murit tot la 30 septembrie 1885, întocmai după p rogi

a mă, punct la ora prevăzută în afişul cel din lumea Spiritelor, dar ar fi murit fără a-l chinui fiica de apropierea ceasului morţii.

În orice caz, darul de profeţie, fie ea nesocotită ca în exemplul d-nei Lenormand, fie cumpărată după cum erau îndeobşte prevestirile oi aculilor din vechime, dovedesc marea importanţă a sugestiunii spiritiste.

Se aude adesea următorul cvasi argument contra Spiritismului: niciun medium nu ne comunică vreodată ceva care şi fără medium să nu poată fi cunoscut omului. Deci 1 ziua morţii unei fiinţe este tocmai ceva, pe care omul nu poate s-o cunoască prin niciun fel de dibuire, chibzuială sau isteţime, nu numai în stare normală, dar nici în cea somnambulică. Am văzut mai sus – împrejurare foarte caracteristică – am văzut că somnambulul lui (lr. Liébeault prevestea bietului d. de Ch… 41 de ani de viaţă.

Dar în principiu este chiar absurd de a cere de la Spirite să ne spună nişte lucruri pe care nicio minte omenească într-un moment, dat nu poate să le cunoască, fiindcă o asemenea comunicare ar rămânea neînţeleasă şi ni s-ar părea a fi o galimat le, întocmai ca şi când un Spirit ne-ar ţine discursuri într-o limbă după planeta Jupiter.

Omenirea progresează cu siguranţă, dar progresează încet, pas la pas, fără salturi, căci aşa este legea evoluţiei universale. Un lucru care peste o sută de ani se va pricepe foarte uşor printr-o desfăşurare treptată, ar fi privit astăzi de către toţi *ca* un non-sens, după cum că un non-sens ar fi fost privită în secolul trecut o descriere a unui drum de fier sau a unui telegraf.

De câte ori vreun Spirit s-a pripit de a face unui om nişte împărtăşiri de această natură, ştiţi oare ce s-a întâmplat?

Voi povesti un caz autentic.

Fotografia, de întâi sub forma de degliereotipie, a fost descoperită d-abia la 1839 de către francezii Daguere şi Niepce. Un Spirit însă destăinuise foarte pe larg întregul procedeu fotografic, cu 80 de ani înainte, unui alt francez, lui Tiphane de la Roche din Norma, ndia, care îl descrie într-o ca, vie intitulat *Giphantie*, tipărită la Cherbourg în 1760. Observaţi: 1760. Nimeni atunci n-a vrut să bage în seamă acea cărticică, toţi cei eu minte strigând într-un glas că autorul e nebun1. La ce dară a servit destăinuirea cea prea-timpurie? Să zicem că, într-un depărtat viitor, se va descoperi mijlocul de a fabrica o harpă h el i se te r o

1 Iată textual povestirea lui Thiphaine de la Roche (Revue Spirite 1883, p. 322): „Tu sais, que leş rayons de lumière réfléchis des différents corps font tableau et peignent leş corps sur toutes leş surfaces polies, sur le rétime de l'oeil par exemple, sur Veau, sur leş glaces. Les esprits élémentaires ont cherché à fixer ces images pasagères; ils ont composé une matières très subtile, très prompte à se dessécher et à se durcir, au moyen de laquelle un tableau et fait en un clin d'oil. Ils enduisent de cette matière une pièce de toile et la présentent aux obiect qu'ils veulent peindre. Le premier effet de la toile est celui du miroir; on y voit tous leş corps voisins et éloignés clonţ la lumière peut apporter l'image. Mais ce qu'une glacé ne saurait faire, la toile, au moyen de son enduit visqueux, retient leş simulacres. Le miroir nous rend

fidèlement leş objets, mais n'en garde aucun. Nos toiles ne leş rendent pas moins fidèlement, mais leş gardent tous. Cette impression des images est l'affaire du premier instant, la toile leş reçoit. On l ôte sur le champ, on la place dans un endroit obscur. Une heure après, l'enduit est desséché et vous avez un tableau, d'autant plus precieux qu'aucun art ne peut en imiter le vérité, et que le temps ne peut en aucune manière l'endommager. Nous prenons dans leur source la plus pure, dans le corps de la lumière, leş couleurs que leş peintres tirent de différents matériaux que le temps ne manque jamais d'altérer. La precision du dessin, la variété de l'exppresion, leş touches plus ou moins fortes, leş variations des nuances, le règles de la perspective, nous abandonnons tout cela à la nature qui, avec cette marche sûre qui jamais ne se démentit, trace sur nos toiles des images qui en imposent aux yeux, et font douter à la raison şi ce qu'on appelle realité ne sont pas d'autres espèces de fantômes qui en imposent aux yeux, à l'ouie au toucher, à tous leş sens à la fois. L'esprit élémentaire entra ensuite dans quelques détails physiques: premièrement, sur la nature du corps gluant qui intercepte et garde leş rayons; secondement, sur leş difficultés de la préparer et de l'employer; troisièment, sur le jeu de la lumière et de ce corp desséché; trois problèmes que je propose aux physiciens des de nos jours et que abandonne à leur sagacité1 … f o n i că – un nume mai sonor decât „telefonul".

— O harpă pentru care aerul va fi înlocuit prin eter, iar în loc de coarde se vor întrebuinţa razele luminii, producând prin vibraţiile lor o armonie cerească. Oricine s-ar bizui a dezvolta această teorie

astăzi, va fi trimis cu tot dreptul în căutarea unui medic. Iisus zicea: „daţi Kezarului ce-i al Kezarului şi lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu”. Viitorului să-i lăsăm sarcina viitorului.

Să nu cerem de la spirite ca ele să ne dezvăluiască nişte taine nepotrivite cu treaptă evolutivă pe care se află astăzi omenirea; dar ca să ne ajute în munca noastră cinstită şi stăruitoare de a merge înainte, aceasta – da.

Restul studiului de faţă este consacrat anume istoriei unui astfel de ajutor, ajutor mulţumită căruia un giuvaier arhitectonic s-a construit exclusiv printr-un şir de sugestiuni spiritiste.

Sub titlul: „Un mormânt poemă” (Revistanouă. 1891, p. 411 – 415), Ionescu-Gion descrie măiestreşte micul templu Clădit în cimitirul Şerban-Vodă deasupra rămăşiţelor pământeşti ale fiicei sale. Acea descriere, iat-o:

„Totalitatea construcţiunii, unică în felul ei, simbolizează două sfere: deasupra, pe pământ, sfera materială cu ocupaţiunile şi preocupaţiunile ei spre infinit; sau cu alte cuvinte, materia e expusă din capul locului vederii trecătorilor, pe când idealul e ascuns şi trebuie să-l cauţi.

Sub stâlpii grilajului sunt suluri marmoree de vechi manuscrise, legate între dânsele cu grilajul în urzeală de fier, al căruia albul Virginal se mărită cu verdele azuriu şi cu galbenul de aur, spre a forma porumbeii ce se privesc pentru a se săruta, şi coroanele sprijinite pe arma nebiruită a timpului nostru: condeiûL Lanţuri legate în noduri gordiane atârnă pe stâlpii de fier ai intrării; de pe vârful acestor stâlpi se avântă flăcări în sus, tot mai sus – *excelsior*!

...

Ne întrerupem aci, căci ne opreşte acest excelsior, pe care nu-l băgarăm de seamă la prima citire a articolului lui Ionescu-Gion şi care-l observăm tocmai acuma, după ce acelaşi cuvânt din propriul nostru îndemn, cu totul neatârnat, noi l-am pus drept titlu al studiului de faţă şi după ce i-am ales sau i-am nimerit un epigraf din marele poet american. Faţă cu „mormântul-poemă” de la Şerban-Vodă e peste putinţă, se vede, a nu simţi orişicine în băierile inimii, fiecare prin sine însuşi, nu nebiruit avânt „în sus, tot mai sus – excelsior!”

t) ar să urmăm înainte cu perspectiva pe care mi-o desfăşură Ionescu-Gion:

„În faţa intrării, dominând lotul şi cu coloarea galbenă blajină, domolind vioiciunea celorlalte colori, se înalţă un tron-bibliotecă de-o formă particulară, susţinut de două coloane încoronate cu frunze de iederă, simbolul încurcăturilor acestei lumi. Totul e dintr-o singură bucată de piatră, înaltă aproape de trei metri: un monolit de Albeşti. Pe frontispiciu inscripţiunea în litere de aur: *Mai şezi puţin* t Ascultă, privitorule, apropie-te; totul e atât de vesel şi de senin şi razele soarelui se zbenguie printr-aceste colori atât de iubitor, încât îţi simţi inima că se înmoaie. Vino! Jos sunt rafturile bibliotecii: pe cotorul volumelor colorate se citesc titlurile cărţilor şi numele scriitorilor care sunt, în răzleţirea veacurilor, fala spiritului omenesc, proba vădită că avem în noi scânteia Dumnezeirii; Evanghelia, cărţile Orientului străvechi, Platou, Victor Ilugo, Dante, Milton, Petrarca, Darwin, Mickiewicz, Geethe, Schiller, Shakespeare, Spinoza, Kant.

— Condeiul iarăşi, şi întruna şi mereu condeiul!

— Călimara, volumele d-şoarei Iulia Iiasdeu şi portretele ei. În interiorul* tronului, un ceasornic de bronz, încastrat în granit, a stat la 1 şi jumătate, când viaţa de aci s-a oprit pentru corpul Iuliei Hasdeu.

Şezi pe tron, obositule de munca vieţii sau de frammtările durerii; odihneşte-te şi pentru că puterea, ca şi lumina, vine de sus, ridică-ţi ochii… De ce îi pleci cu grăbire? Ce îţi încruntă privirea? Ce îţi zbârceşte fruntea?… A! Ştiu 1 un cap de mort de marmoră albă, încastrat în cerul tronului, cu o mare gură deschisă, adânc scobită înăuntru, astfel că se poate băga pumnul. Şi apoi, de ce te sperii, copile a) pământului şi al morţii? *J.n seve de la vie a jalli de la mort*. Reînalţă-ţi privirile spre capul de mort: şi citeşte geniala Inscripţie, care ca un şirag de mărgele înconjoară capul de mort: *Lăsaţi rândunica să-ţi facă cuibul*, Stăi şi cugetă, privitorule: odihneşte-te în pacea mormântului; fii liniştit, moartea ţi-e d-asupra capului. Aceasta-i viaţa vie, căci moartea îi e temeiul! …

Acest tron-bibliotecă, oricât de întreg la prima vedere, nu este încă isprăvit; am văzut la d. sculptor Storck modelul după care lucrarea se va termina şi se va aşeza până la 1 mai. D-asupra monumentului vor fi doi sfinxi din piatră de Câmpulung, iar pe aceşti simboli ai enigmei se va înălţa un glob pământesc de marmoră albă de 70 centimetri în diametru, cu cele cinci continente colorate, fără alte indicaţii decât numai trei pietricele strălucitoare la puncturile unde sunt: Paris-Roma – Bucureşti.

Acest măreţ glob completează pe deplin ideea materialismului pământesc, pe care-l reprezintă întreaga parte exterioară.

Şi acum vino, prietene, să ne coborâm în mormânt, să lăsăm rândunica să şi facă cuibul în gura de mort; iar noi să călcăm cele zece trepte de marmoră ale scării pentru a pătrunde jos, de unde spiritul se înalţă dus de aripile credinţei.

Dar mai întâi, un cuvânt despre această scară. Făcută din fier văpsit negru, cu trepte acoperite cu marmoră albă, ea este un *pont-levis* din timpul Cavalerismului. Cele cinci trepte de sus sunt fixe; cele cinci de jos se pot ridica pe balamale, agăţându-se cu lanţuri de o arcadă, astfel că spaţiul de dedesubtul scării rămâne liber, când va fi să se aşeze o rămăşiţă mortuară într-unul din cele două coşciuge de fier, aşezate acolo de pe acum.

Trecem înainte.

La intrare, pe frontispiciu, citim cuvintele înţelepciunii senine:

Trecători, priviţi cl-asupra Cugetători, căutaţi intăuntru Moartea dă viaţă.

Coboară! Iată-ne jos. Pentru ce respiraţia nu ţi se îngreoaie? Priitruce nu simţi că te învăluie şi te apasă acel aer năbuşitor al altor necropole? De ce privirile ţi se plimbă liniştite şi scânteietoare de viaţă împrejurul tău? Doamne! Pentru că de la intrare ai simţit că nimic din cele ce te înconjoară nu-i lugubru ca viaţa moartă sau moartea fără de viaţă. Nu eşti în mormânt, eşti într-un templu făcut întreg din marmură de Carrara, într-unul dintr-acele *lempta serena* ale înţelepciunii, aşa cum le pricepeau spiritele mari ale vremurilor bătrâne.

În fund, o oglindă, care se aşterne pe întreg peretele boitei, prelungeşte privirile ireal în infinit. Deasupra-i un compas, măsură, deci armonia în

economia prestabilă a Imensului-Tot. De o parte şi de alta, la colţurile de jos ale oglinzii, pe marmura altarului, două vitralii, din dosul cărora licăresc două candele în maiestatea liniştită a templului şi iluminează doi îngeri pe sticlă.

— Chipul frumos şi privirea scânteietoare în arcanele ştiinţei a Fecioarei, în onoarea căreia templul se înalţă.

Inscripţia de pe această marmură – o masă de altar – glăsuieşte astfel:

Cu voia lui Dumnezeu s-a săvârşit acest templu spiritist întocmai după planul dat cu toate amănuntele de Julia Haşdeue cùecutor fiind 2 i. P. HasâeU după îndemnul căruia au lucrat sculptura 7. Georgescu marmoră şi mo’s ale Fraţii Axerio Fer arie A.O. Czipser Vitraliu Ziegler şi Schimidt Bronz Ph. Schweickert MDCCCXC Cu voia lui Dumnezeu

Interior şi exterior, acest templu s-a construit fără niciun arhiteci, fără niciun inginer, fără niciun antreprenor: totul s-a executat treptat în curs de un an, după desemnuri şi modelări în carton date de tatăl răposatei.

Jos, lângă altar, la colţuri lipite de altar şi de pereţii de maimoră ai boitei, două postamente pentru busturi viitoare, deocamdată pentru două frumoase vase albastre de Sèvres cu flori artificiale; în faţa altarului, în centrul templului, bustul Juliei Haşdeu, din soclu căruia pleacă într-o parte şi alta două uscioare de fier şi oţel, care separă altarul de spaţiul celălalt al boitei şi care reprezintă doi sori cu razele de aur şi de argint, pe fond azuriu. Din dosul soclului este gravat versul din poezia reposatei (Petrarque *à* Laure».

Que l’homme aime le beau partout, en toutes chosse;

qu’al l’aime, dans leş fleurs de juin *à* peine écloses; Dans leş bois, dans leş caux et dans le grand ciele bleu; Dans toute action pure et droite étevant l’âme, Dans un coeur innocent, dans une noble femme: A la fân, îl trouvera Dieu I

În spaţiul anterior al templului, la dreapta intrând, mescioara de lucru a poetei, pe care stă un registru acoperit până acum de sute de iscălituri ale zilnicilor pelegrini, operele ei, şi drept scaune, linul ici, şi aite trei în alte părţi, nişte cuburi de *Domino*, ale căror puncte negre pe marmoră albă masivă îşi au simbolica lor semnificare, ca şi fiecare punct în acest templu, căci aici, ca şi sus, nu e un singur lucru ca să nu-ţi vorbească ceva şi despre ceva dintr-asta lume sau din lumea cea mare şi eternă a spiritelor.

Între cele patru coloane de oţel dintr-o parte şi patru din cealaltă, care sprijină bolta şi-i dau o tărie care va înfrunta timpul, lanţuri aurite şi nichelate, de unde atârnă zecimi de coroane.

Sub scară, am spus deja că sunt două coşciuge. De lături, pe peretele din stânga, săpat în marmură şi poleit, sub o stea octogonă cu fondul albastru, următorul Credo spiritist:

Legea religioasă: Crede…

Crede în Dumnezeu Crede în nemurirea sufletului Crede în darul comunicării cu cei duşi.

Legea morală: Iubeşte şi ajută…

A Iubeşte şi ajută neamul Iubeşte şi ajută pe cine le ajută şi le iubeşte Iubeşte şi ajută fără a preciigeia la folêsul tău.

Pe peretele din dreapta, continuarea inscripţiei

din stânga: 111 Legea socială: Nu necinsti…

Nu necinsti pe tine însuţi, ca să te cinstească alţii Nu necinsti pe alfii, ca să te cinsleşit pe tine însuţi Na necinsti munca, căci munca e vimţă O Le g ea îi losofi că: Când – atunci…

A Când faptul fii, atunci adevărul ştii.

Czând na ym să le/rz/, atunci nu poţi să vezi când cauţi dovadă, atunci găseşti lăgadă.

Şi acum, cugetătorule după ce ai citit şi vei cugeta la adâncimea acestor adevăruri, ridică-ţi privirile pentru a-ţi explica, de ce lumina este atât de veselă, de vie şi de amabilă într-aceasta criptă, în care poezia pare a încălzi inima şi a însenina sufletul.

Plafonul de un albastru admirabil şi ferestrele luminătorului de sus cu îngerii trandafirii, precum şi oglinda din firidă plafonului, îţi vor explica lumina înveselitoare a mormântului şi acea simţire de quietudine prietenoasă ce ţi-a cuprins inima. În luminător, de pereţii laterali, portretele de familie ale Juliei Haşdeu, flecare în câte o stea de bronz:

Pe dreapta fiind spre altar: *Juli «Haşdeu* (1869 – 1888), *Bogdan tatăl* (1838), *Jiilia mama* (1840 –), *Tadeu străbunul* (1769 – 1848), *Nicolae unchiul*

(1840 – 1860);

Pe stânga, făcând faţă celor din dreapta: *Alexandru bunicul* (1781 – 1874), *Valeria străbuna* (1790 – 1860), *Eliza bunica* (1824 – 1848), *Boleslas moşul* (1812

— 1886).

În aceeaşi firidă, având stele-portrete de mai sus de două laturi, chiar în faţa bustului Juliei Haşdeu, se află, ca şi când ar fi în aer, un al doilea altar, un mic altar superior, cu trei busturi din teracotă de o

execuţie remarcabilă: Christ având la dreapta pe Shakespeare şi la stângu pe Victor Hugo; din dosul acestor busturi este o oglindă şi o altă oglindă în latura opusă a firidei, astfel că ambele oglinzi reflectându-se şi reflectând totodată pe îngerii de la fereastră, produc efectul feeric al unui infinit paradiziac.

Ne întoarcem un moment la altarul cel mare, sub care zac rămăşiţele părutnteşti ale Juliei Haşdeu. D-asupra lui plafonul e compus din două table de marmoră albă reprezentând o carte deschisă, pe cele două pagini ale căreia, îndoite la margine peste unghiurile ocupate de candele, stă scris cu aur în opt pătraturi albastre numele lui Dumnezeu: greceşte, latineşte, arăbeşte, evreieşte, chinezeşte, cu cuneiforme şi devanagari.

Şi pretutindeni, şi sus, şi jos, pe altar; aliniate de lanţuri, la picioarele tronului-bibliotecă, aruncate pe pământ, flori şi iarăşi flori. *Manibus date lilia plenis*, par a zice busturile din firidă: Christ, Shakespeare şi Victor Ilugo. Flori şi i araşi flori, cer şi fluturi cu aripile distinse, aninaţi pe buzele arcadelor, şase la altarul inferior şi opt la cel superior.

Poezie şi simbolism.

— În lotul o netulburată şi placidă veselie, ceva care mulţumeşte pe cugetător, pe artist, pe trecător, şi le co «vârşeşte unica dorinţă ce-i stăpâneşte în cum ţâre, dorinţa păcii senine şi deci zborul de nimeni jignit spre sferele ideale.

Te aşezi pe unul dintr-acele cuburi înclinate Domnului: „Domino”. Lasă-ţi ochii să îmbrăţişeze toate părţile templului: se: vor plimba cu iubire prin toate colţurile lui, dar la urmă se vor pironi toate

asupra chipurilor iluminate de candelele ascunse, ale altarului. Ţi se va părea că îngerii se înalţă din ce în ce mai sus şi că privirile lor scânteie de candoarea virginităţii. Păreri iubite, care te fac să crezi că acei îngeri sunt, cum zicea Dan te 1

…una cosa venuta Dai cielo în terra a miracol mostrare.

În adevăr, acest mormânt fără pereche reprezintă în mod plastic o poemă în două cânturi: d-asupra, pământul cu globul său şi cu vanităţile sale de azi pe mâine; în fund, cerul cu stele şi îngerii într-un hJinit de lumină.

Şi aşa e *Momdntui-Poemă*, care fermecător vă rămânea totdeauna, şi când razele soarelui de vară îl vor face să scânteie într-o mare de aur şi când lumina estompată a zilelor de iarnă va catifela vioiciunea colorilor”.

Cu articolul lui G-ion în mână, d. I. Socolescu, unul din arhitecţii noştri laureaţi şi director al *Analelor arhitecturii*, s-a abătut, vreo şase luni mai târziu, pe la templul Juliei Haşdeu, şi mi-a adresat în această privinţă o lungă scrisoare, din care extragem următoarele:

„Temeiul oricărei concepţii de artă este *poezie*, *simbolistri* şi *trăinicie* eternăadică; poezie în gândire, simbolism şi trăinicie eternă în întruparea acelei gândiri. Şi unde oare aceste pietre unghiulare ar fi putut să-şi găsească mai cu prisosinţă locul lor, decât într-un templu al spiritului, al nemuririi?

În primul templu spiritist eram sigur că voi afla întrupate idealul păcii senine şi al zborului nejicnit al minţii, precum şi simbolul pământesc al eternităţii spiritului şi materiei. Cu această preocupare, păşii

peste pragul locaşului de veşnică odihnă, unde zilnic răsună suspinele şi jalea celor ce vin să dea pământului ceea ce pământului e scris să fie dat: şi cu un curaj deosebit stârnit de curiozitatea lucrului nou, mersei fără abatere spre locul căutat, ca şi cum aş fi fost lin obişnuit. Când sosii în dreptul templului dorit, fără voie exclamai: acesta este! Acesta t r ebui e să fie! Dacă fără veste muţi fi întrebat: de ce? N-aş fi putut răspunde decât: pentru că e numai *poezie, simbolism şi trăinicic eternă*.

De aci impresiile de tot felul începură a-mi curge în minte, cu atât mai îmbelşugate şi mai intense cu cât, fixat cu ochii corpului şi ai minţii pe acest templu, începui să analizez, năzuind a pătrunde misterele concepţiei.

A încerca să descriu impresia poetică ce acest templu produce asupra oricărui vizitator, ar fi să repet cu palide note armonica descriere a impresiilor lui Gion după vizita sa de la 30 februarie 1891, descriere plină de cel mai scrupulos şi mişcător a de văi.

Dar dacă poezia îşi revarsă cu atâta abundenţă razele sale în totalitatea acestui templu, dacă la privirea şi analiza lui mintea pleacă din sferele păruinteşii spre a se întâlni cu spiritul celui ce i-a dat acest dar divin, – simbolismul, misteriosul reprezentant al marilor gânduri, îşi ia întrupare în cele mai mici detalii ale în o r în tu 1 u i – poemă.

Nimic în acest templu nu este necugetat, fără rol, fără legătură cu vreuna din legile cele de temelie ale lumii fizice şi morale.

Totul apoi este întocmit cu o trăinicie aşa de vădită că, privind cu de-amăruntul *corpul* acestui monument, gin du 1 pieirii lui prin forţa distrugătoare

a timpului parc Un fapt ce nu se va întâmpla niciodată. Şi nu pare astfel prin mărimea sa, ci prin pătrunderea şi judecata dreaptă cu care *materia* e aleasă şi ţesută spre a-l forma.

Dacă acest monument, n-ar fi posedat decât calităţile vinei concepţii poetice, întrupată în formă neperitoare, încă templul ar fi avut dreptul să facă admiraţia oricărui trecător sau examinator special. El posedă însă, mai pe d-asupra, simbolul unor legi mari de temei în natură.

Ochiul observator descoperă imediat, examinând templul, că totul este întemeiat pe proprietăţile numerelor 3 şi 4 cu multiplii lor, adică: fie gândire exprimată, fie elemente de construcţie, muzică, crezul spiritist, versuri etc. Toate sunt în număr de 3 şi 4 sau multiplii lor.

Şi de ce oare această preferinţă? Să fie efectul unei simple întâmplări? Nicidecum. Armonia, stabilitatea, eternitatea au avut şi au în univers drept simbol numerele 3 şi 4.

Astfel găsim:

În ordinea fizică, 3 culori de temei (galben, roşu şi albastru), 4 anotimpuri într-un an, 4 vânturi dominante, 4 puncte cardinale etc.

În ordinea morală, Divinitateacea mai înaltă din cugetări – închipuită ca o treime nedespărţită şi reprezentată printi Min triunghi; ideea de univers concepută sub forma unirii a 3 sau 4 elemente: apa, focul, pământul şi aerul; Crist având 12 apostoli (3 X 4) din care numai 4 cvanghelişti etc.

E curios, cum în toate timpurile, aceste baze simbolice 3 şi 4 au fost socotite ca inevitabile în orice întrupare de mare gândire. Egiptenii, pentru ca să

ridee un monument reprezentând nestremutarea eternă a divinităţii, inventară forma cea mai simplă şi mai genială: piramida a căreia bază este pătrată, iar feţele triunghiulare. Şi de ce au ales ei pătratul şi triunghiul, dacă nu pentru că acestea reprezintă, grafi ceşte, temeiul formaţiunii şi existenţei figurilor: ideea de suprafaţă se naşte prin t riunghi, iar întinderea unei suprafeţe e o însumare de pătrate, unităţi de măsură. În o construcţie raţională, pentru ca organele să formeze o sistemă invariabilă, trebuie ca ţesătura lor să fie triunghiulară. Pentru ca ub corp să şează în echilibru p.6 baza sa, s-a dovedit că trebuie ca verticala centrului său de gravitate să nu se apropie de margine cu mai mult de a treia parte din largul bazei sale. Şi am putea merge departe cu enumerarea acestor exemple, spre a dovedi că legile mari ale lumii fizice şi morale îşi au în *mormântul-poemă* o înfăţişare, o sinteză a lor…

O descriere – cu figuri – voi face în *Analele arhitecturii*, unde voi explica în amănunţit întreg corpul acestui monument, în care – încă o dată – poezia, simbolismul şi eternă trăinicie sunt întrupate sub forma primului templu spiritist”.

În urma domnului Socolescu, un alt distins arhitect, d. Frédéric Hartman – ferească-vă cerul de a-l confunda cu inconştientul Hartmann!

— S-a oferit el însuşi, cu amabilitatea şi dezinteresarea unui adevărat om de ştiinţă, de a compune un album de desenuri arhitectonice după interiorul şi exteriorul templului, căci cele două desenuri publicate în *Revista Nouă* lăsau mult de dorit şi erau făcute de un necunoscut în ale arhitecturii.

Ionescu-Gion descrisese t, Mormântul-Poemă” în

februarie, când nu numai globul pământesc cu cele cinci puncturi luminoase: Bucureşti, Bornă, Paris, Londra şi San Francisco, din care ultimele două s-au adaus în urmă, nu era aşezat pe „tronul-bibliotecă”, dar încă:

1. Pe lângă cele patru scaune cubice de marmoră albă şi marmoră neagră, care sunt închinate lui Dumnezeu: *Domino*, lipseau trei scaune triunghiulare de fier masiv aurit şi cu marmoră neagră, fiecare pe câte trei picioare, adică tripoduri, Tpiâto Sec ale oracolilor din antichitate, scaune închinate *Spiritelor* şi purtând în unghiurile lor, ca simbol de comunicare, câte o scrisoare pecetluită, iar la mijloc în triunghi numele „Haşdeu” cu fiecare literă din trei semne astfel că cei neiniţiaţi nu pot descifra trigrama, neştiind de unde să înceapă şi privind ca enigmă lucrul cel mai simplu:

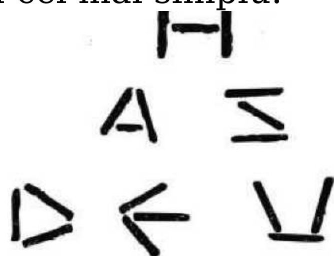

Fig. 13

Cele patru *Domino* şi cele trei *tripoduri* alcătuiesc la un loc numărul de şapte scaune.

2. De ambele laturi ale scării” pont-levis” lipseau două lungi oglinzi în toată înălţimea păreţilor, faţă în faţă cu oglinda cea lată din fund d-asupra altarului celui mare, aşa că şi aci, ca şi prin cele două oglinzi mici ale „luminatorului” se produce efectul infinitului. „Pe fiecare oglindă se vede zburând câte un înger cu

aripi azurii diafane şi cu o scrisoare în mână, zugrăvit de d. Bădulescu, talentatul cler al lui Mirea, ambii îngeri răsfrângându-se şi mai plastici în oglinda cealaltă.

3. Pe muri[8] lipseau un scarabeu sacru şi mai multe buchete de flori depinse [9]pe marmoră de către pictorul Paraschivescu (Juan Alpar), mai ales trei buchete de maci şi zorele, pe faţada altarului celui mare spre apus, d-asupra uşeioarei prin care se pot vedea moaştele răposatei.

4. Pe aceeaşi faţadă a altarului spre răsărit lipseau notele muzicale sculptate cu negru pe linie de aur în formă de un fel de liră culcată pe coastă, cu inscripţia:

Requiem.

Melodia postumă de Julia Haşdeu aranjată pentru quator de G. Stephănescu.

5. În mescioara cea de stejar lipsea aristonul, care joacă [10]aceeaşi melodie şi despre care a se vedea mai jos.

6. La intrarea în templu, rezemându-se pe prima şi pe a doua arcadă dedesubtul altarului celui mic. Căruia îi slujeşte drept temelie, stă înfiptă în tavan „cheia de boltă”, „clef de voûte”, un mare pătrat de marmoră albă, purtând o cruce, smălţată ca o catifea albastră, şi pe dânsa cu aur oul primordial şi numele lui Dumnezeu gveoese şi latinesc în monograma de mai jos.

---

81 1P e ziduri.

9 Zugrăvite, pictate.

101 3« Gintă.

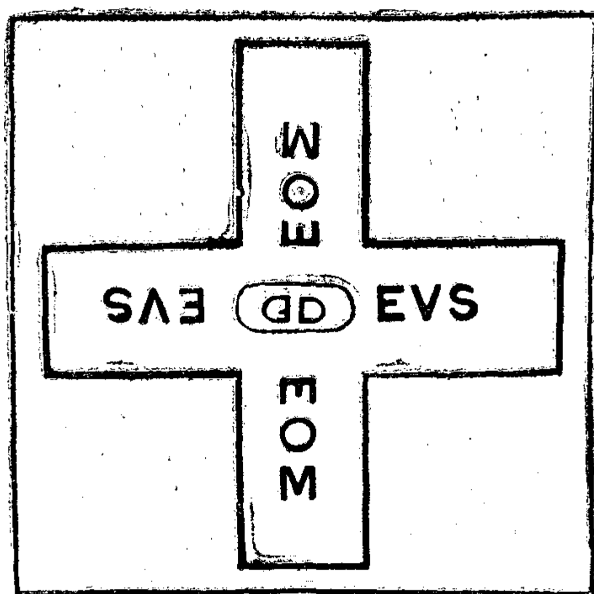

Fig. 14

7. Un bloc de piatră de Petroşiţa, făcut formă de canapea şi văpsit deasupra că când ar fi acoperit cu nişte scoarţe româneşti, pus afară de cealaltă parte a ălulului[11] care duce spre templu, drept în faţa intrării.

O lucrare nu este încă isprăvită nici astăzi. Pe bordura de marmoră care încinge d-asupra din trei părţi masa altarului celui mare, bordură albă de partea din fund şi neagră pe ambele laturi, urmează a fi aşezate 26 busturi de teracotă, înalt fiecare de 25 – 30 centimetri. Aceste busturi sunt: în fund cei 12 apostoli; la stânga; Jeanne d’Arc, S-ta Teresa, St. Ştefan Promartirul, Corneille, Beethoven, Swedenborg şi Alfred de Musset; la dreapta: Leibnitz, Descartes, Pascal, Michel Angelo, Cervantes, Molière şi André

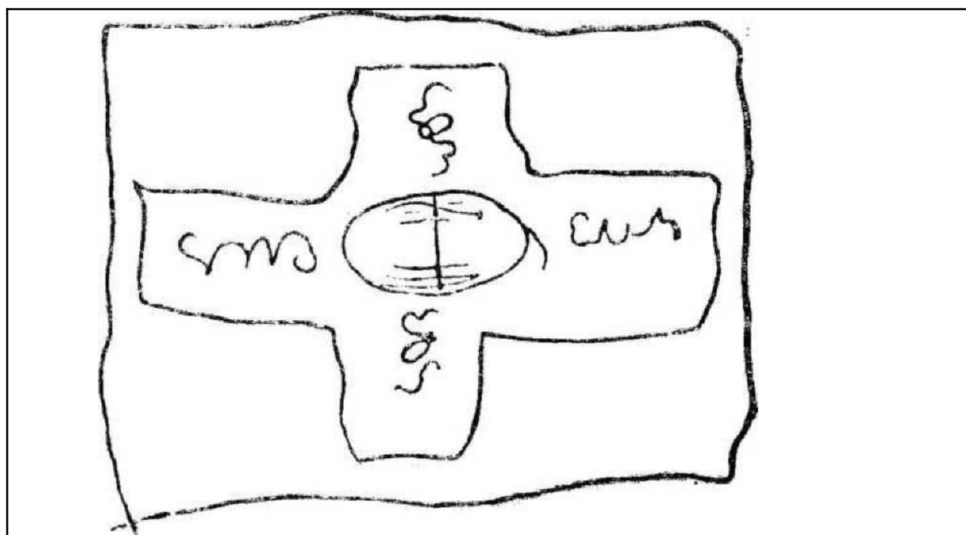
11 In loc de alea, aleul. Să nu se uite că Hasdeu era basarabean.

Chénier; adică în fund 12 (= 3 X 4), iar pe laturi câte 7 (= 3 + 4).

9. Afară de Georgescu, Axerio, Ziegler, Czipiser şi Schweickert, înscrişi pe masa altarului celui mare; afară de pictorii Paraschivescu şi Bădulescu; au mai luat parte la diferite lucrări: sculptorul Storck (sfincşi, globul, dominourile, melodia), sculptorul Ernesto Franzoni (celei trei marmure cu numele lui Dumnezeu), fierarul Goldstein (portiţele şi tripodurile), pietrarul de Cecchi (tron-biblioteca), pietrarul Marinescu (canapeaua de piatră), bronzarul Bernescu (fluturii) şi alţi câţiva, fiecare deosebit întocmai după desemnurile său model urile date de mine.

Şi totuşi eu personal nu mă pricep deloc în arhitectură, deloc în sculptură, deloc în fierărie, deloc în vreuna din feluritele ramuri tehnice la care trebuia neapărat să alerg. Nu mă pricep deloc, o spun verde şi o pot mărturisi toţi aceia care mă cunosc pe mine de treizeci de ani încoace.

Niciun plan primitiv general n-a existat măcar într-o schiţă oricât de elementară; şi când eu comandam ceva astăzi, nu ştiam, ba nici nu bănuiam câtuşi de puţin ceea ce va fi să comandez mai departe mâine sau peste câteva zile, necum peste mai multe luni, căci fiecare comandă îmi fusese dictată îndeosebi de către o fiinţă, nevăzută într-un mod inconştient pentru mine, fie

prin scrisoare foarte laconică, fie printr-o figură rudimentară, de pildă „cheia de boltă” de mai jos aşa:

Cum că, un plan primitiv general exista, nu în capul meu, ci în mintea acelora care mă sugestionau pe mine, aceasta se învederează prin economia totală a construcţiei, dar mai ales prin unele puncturi cu desăvârşire peste putinţă fără un asemenea plan, dintre care voi pomeni aci un singur punct, foarte-foarte semnificativ.

Din capul locului, la aşezarea păreţilor de marmoră, primisem sugestiunea de a face astfel ca deschizătura ferestrei să nu fie dreaptă, ci un fel de pâlnie, adică mai largă sus, unde este în nivelul bolţii.

Această dispoziţiune mi se părea cu totul nepotrivită, dar m-am supus.

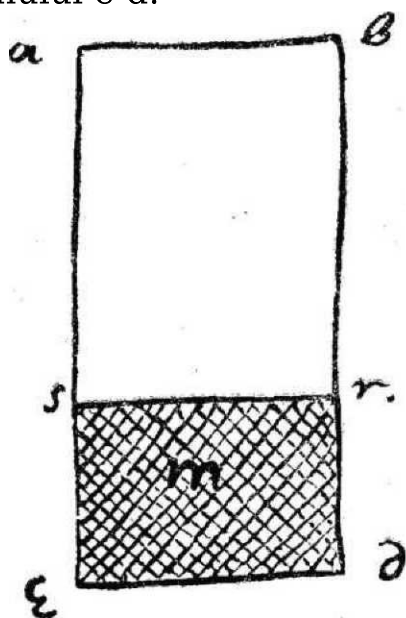
Iarăşi din capul locului, la aşezarea arcadelor de oţel, primisem sugestiunea de a pune o arcadă sub a treia parte a ferestrei dinspre intrare, iar nula mijlocul

ferestrei, după cum cerca simetria.

Am făcut-o şi aceasta, deşi lucru era foarte nepotrivit.

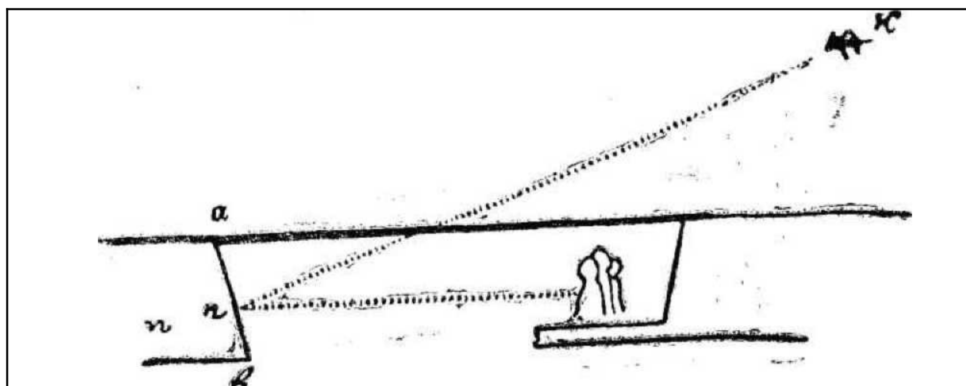
Din cele două nepotriveli, ce iese oare la urma urmelor?

Peste mai multe luni primesc sugestiunea de a uni arcada şi în direcţiunea intrării cu marginea tavanului e-d:

Kig. 16

Apoi de a pune pe această placă trei busturi de teracotă: unul mai mare – Crist, şi două mai mici, Shakespeare şi Victor Hugo, privind câte trei de sus asupra bustului pus în faţă al fiicei mele; în sfârşit de a aşeza pe pereţii *a-b* şi *cd* ai ferestrei oglinzi paralele.

Atunci a numai eu am putut înţelege potriveala a celor două nepotriveli; aşezarea cea mai nepotrivită a arcadei şi avusese în prevedere întocmirea micului altar superior în cu cele trei busturi, iar deschizătura cea nepotrivită a ferestrei *en entonnoir*, din dată ce s-au pus oglinzile cele paralele a făcut că oricine trece prin aleul cimitirului, când se apropie de templu, vede din afară din punctul *Je* cele trei busturi restrânte în punctul *n* al oglinzii *a-b* într-o perspectivă de infinit, pe când la intrare în templu cele trei busturi nu se zăresc în oglinda *ab*, ci se văd numai dacă stă cineva şi se uită în sus sub punctul *b*, punctul unde se aflã bustul Juliei Haşdeu, pus, cu faţa spre altarul superior.

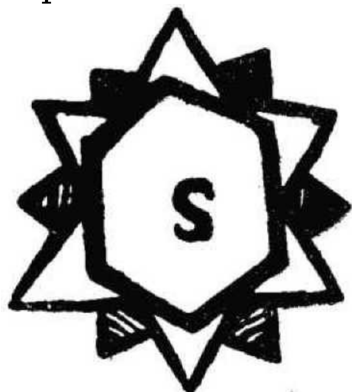
Cele două nepotriveli foarte potrivite fuseseră prevăzute în planul general primitiv al templului, dar despre acel plan general primitiv pe mine unul nu mă tăia capul.

Spiritul care mă sugestiona asupra templului a fost totdeauna fiică-mea; numai o dată – în privinţa celor doi îngeri de pe oglinzi – răposatul meu frate

Nicolae, pictor, mort la 1880 în vârstă de 19 ani, un adevărat înger el însuşi prin frumuseţea chipului şi prin frumuseţea sufletului. Dar unele sugestiuni au

fost făcute nu numai mie de-a dreptul, ci totodată dictate automaticeşte prin mediumnitatea altora; şi acestea anume fiind tocmai cele mai însemnate din punctul de vedere al convicţiunii, fiind adică dobândite aşa cum cere controlul ştiinţific, asupra lor cu tot dinadinsul mă voi opri acuma.

I. Istoria unei stele. Fie-mea îmi dictase de a aşeza pe cei doi păreţi fără oglinzi de la fereastră, păretele despre apus şi păretele despre răsărit, 9 stele de bronz, fiecare stea combinată din câte 3 stele hexagoane suprapuse, închipuind împreună 18 raze, după următoarea figură drept model: fiecare stea menită a cuprinde la punctul scâte un portret şi anume portretele cele menţionate de Gion.

Mergând cu modelul la bronzarul ÏÊrause, lesne ne-am înţeles asupra lucrării; dar eu n-am poruncit 9 stele, ci numai 8, şi iată de ce:

1. Mi se părea mai simetric, de a pune câte 4 stele de fiecare părete, iar nu 4 de o parte şi 5 de cealaltă j

2. Eu nu voiam să văd între portrete pe acela al bunicei mele, Valeria, fiindcă... fiindcă... eu nu iubesc pe evrei (şi cine oare îi iubeşte?), iar bunica mea

Valeria a fost evreică.

Aceasta se petrecea la 18 octombrie 1890. La 24 octombrie avui o şedinţă cu medium Cosmovici, care nu ştia cu desăvârşire nimic despre stele, nici despre portrete, nici despre originea bunicii mele. Cu totul pe neaşteptate primesc printr-însul următoarea comunicare! „Les étoiles ne sont pas complètes; il faut neuf, trois fois la trinité; c'est une Juive qu'al ne faut pas oublier. (Stelele nu sunt complete; cată să fie nouă, de trei ori trei; aceea pe care nu trebuie s-o uiţi este o evreică)”. Cuvântul *Juive* scris cu cursive. Ce e asta? întrebă cu mirare Cosmovici, când l-am deşteptat din catalepsie şi am descifrat împreună comunicarea.

Mă repezii imediat la bronzarul Krause şi am poruncit o stea suplimentară pentru bunica mea Valeria; dar în mine însumi nu eram împăcat, cugetând necontenit: care să fie pricina acestei stăruinţe pentru „evreică”? Fiica mea n-o cunoscuse, şi în timpul traiului pământesc nici nu ştia măcar că străbunica ei fusese „juive”, căci eu n-o spuneam nimănui; cunoscuse însă bine pe bunica mea cealaltă, bunică după mumă, o moldoveancă născută Morţun, călugăriţă la mănăstirea Pasărea. De ce dară îmi impunea cu orice preţ pe necunoscută „evreică”.

Şi nu pe cunoscuta „călugăriţă”, şi nu numai călugăriţă, ci chiar „schimnică”? Aceste cugetări mă zbuciumau mereu. Totuşi nu voiam să cer de la fiică-mea nicio lămurire eu însumi, aşteptând ca ea să-mi răspunză la nedumerirea cea mentală printr-un alt medium, astfel ca să pot fi pe deplin sigur că *inconştientul* meu personal, gogoriţa lui Hartmann, nu va fi amestecat întru nimic în răspunsul pe care-l voi

căpăta.

Dorita lămurire n-a întârziat de a-mi veni prin Cosmovici în şedinţa din 31 octombrie anume: „Steaua a 9-a este o sfântă prin faptele cele nobile pe care le-a împlinit în trecerea sa pe pământ (La neuvième est une sainte par les actions nobles qu'elle a remplies dans son passage là-bas)”.

Numai atunci mi-am adus aminte multe multe. Mi-am adus aminte cât de tare mă iubea în copilăria mea acea *evreică*. Mi-am adus aminte binefacerile pe care dânsa trăind totdeauna la ţară, le împrăştia cu mână largă şi fără a se făli, printre săteni şi printre vecini. Mi-am adus aminte că de câte ori ţăranii se răsculau împotriva stăpânilor şi de câte ori hoţii bântuiau moşiile de pe împrejur, curtea boierească a evreicei rămânea totdeauna singură şi liniştită, deşi n-o păzea o stravă de arnăuţi. Mi-am adus aminte că, rămasă văduvă, bogată şi frumoasă după moartea bunicului meu Tadeu, niciodată nu s-a atins de dânsa o umbră de calomnie. Mi-am adus aminte, în sfârşit, că acest bunic al meu, ale cărui opere manuscripte în limba polonă se află depuse în parte la Academia Română, înălţă într-un volum întreg, în versuri pline de entuziasm, caracterul, inteligenţa şi virtuţile acelei evreice\[12]

---

12 * Iată un fragment dintr-o frumoasă și lungă poezie intitulată ,,Do moiey zony” din 1816:
Pan Losów naszych zrobit te przemianę,
Badz Imię lego zawsze uwielbiane'
On to mnie z pieluch do pracy przykoval,
On mnie nauka poił z oświeceniem,
On moie serce nad stal zahartował
By nieimieknato pod twardym zdarzeniem
On bylmym stózem przewodca zawdy
Bym w różnych świata stanach szukał prawdy.
Z Nim oglądałem ludy w cwicrci świata;

Toate astea eu le uitasem, adică uitasem că printre evrei s-au născut uneori figuri sublime, născute anume printre evrei pentru a lumina cu atât mai strălucit cu cât lumina venea mai din întuneric.

În această istorie a unei stele a fost o dublă

Tam sie poznałem z woyna z przymierzem;
Tam gdzienarody śmierć kulami zmiata Tam mi On bywał tareza i puklerzem A gdym pa dl, albo był łupem połowu,
Un innie podnosit lubuwolnil znowu,
Po cierniu przygód wiodąc młode nogi,
Gdzie niegdzie wskazał kwiat śliczny nadziei,
Ucząc by potym wędrować bez trwogi W niepewnćy wieku męskiego kolei;
Jego prezewodstwen i skienien reki Znalazłem twoie i twey duszy wdzięki.
Naymilszy kwiat ten w życia mego drodze Zerwałem, Dzięki, nieśmiertelny Bozel Bo choc mnie pozniey uderzałeś srodze,
Kwiatek ten kwiatnal świeży iako obrocie I wOwszem mnie w smutku cieszył dobroczynnie,
W uciskach rzezwil, i w każdym ostatku Przkrzygo losu, igraiac niewinnie.
Byłem z nim szcesny w nayczulszym przypadku, Wyznać godzisie co wdzięczność iest szczera;
Tys ten cudowny kwiat, moia Walera! . ..
A tez maluchne roskoszne chliopieta?
Ktorrym na twarzach błyszczy oyca cecha!
Zawsze niewinność z niemi igra święta.
W ich ustach wierność mamy sie uśmiecha;
Brykaycie lube, ukochane dziatki Wyście świadectwem cnoty wszóy matki!
Nie saz to cuda Boskićy Pana woli?
Dziwnieysza iednak ze mnie, późne plemie,
Prowadzać droga pracy, nędz, niedoli,
Przywiódł nakoniec do pradziadów ziemie.
Această metamorfoză a făcut-o stăpînul ursitelor omeneşti, fie numele Lui pururea adoraţi – El este, care din faşă m-a ferecat la muncă! El m-a adăpat şi m-a luminat prin ştiinţă; El mi-a clădtt inima mai tare decît oţelul, că nu cumva să se înmoaie sub izbirea cea vîrtoasă; El m-a privegheat şi m-a povăţuit totdeauna, pentru ca în diferite stări lumeşti să caut numai adevărul. -Cu Dînsul am văzut neamurile dintr-o pătrime a lumii, făcui cunoştinţă cu războiul şi cu pacea şi unde moartea mătură popoare prin gloanţe, acolo El

sugestiune spiritistă: asupra mea şi asupra lui Cosmovici, cea a doua controlând pe cea dintâi şi controlând-o într-un chip mai pe sus de orice îndoială, de orice cârtire, de orice *hartmantism*.

Control pentru ştiinţă, un control întocmai ca reactivii în chimie, da; pentru inima mea însă, inima controlată de sine însăşi, bunica Valeria a fost o stea pierdută pe pământ şi apoi regăsită deodată printr-o neaşteptată destăinuire de sus: *Excelsior*!

II. Istoria unor railuri. Una din primele comande pentru templu a fost aşezarea a opt coloane de fier legate prin cele patru arcade de oţel, pe care se razimă bolta. Comanda a fost executată de fierarul

---

îmi era scut şi pavăză, iar cînd cădeam rănit sau prins în robie, El mă ridica sau mă scotea din lanţuri. – Ducîndu-mi tinerele picioare printre mărăcinele întîmplărilor, El îmi arăta din cînd în cînd cîte o mîndră floare a speranţei, mulţumită căreia colindai mai departe, fără tulburare, pe poteca cea nesigură a vîrstei bărbăteşti; sub conducerea Lui şi prin semnul mînii Sale, am nemerit ale tale şi ale sufletului tău frumuseţi. – Această floare cea mai dragă pe calea vieţii mele, am cules-o şi mulţumescu-ţi, o Dumnezeu al nemuririi I căci deşi în urmă m-ai lovit cu asprime, dar acea floare nu mai Înceta de a înflori ca trandafirul şi niciodată în rotirea cea schimbătoare a sorţii mele, ea nu m-a amăgit nici în dragoste nici în virtute. – Din contră, îmi era mîngîierea cea binefăcătoare în întristare, mă îmbăta în goană, şi prin jocul ei inocent, oricît de crud îmi era traiul, mă simţeam fericit la culme cu dînsa; recunoştinţa cea sinceră mă sileşte a o spune pe faţă: acea floare miraculoasă eşti tu, Valeria mea! – Dar aceşti mititei mîndri băieţani pe feţele cărora luceşte tiparul tatălui lor; totdeauna sfînta nevinovăţie se joacă cu dînşii, pe buzele lor zîmbeşte credinţa maternă.. săltaţi, dragi şi mult-iubiţi copilaşi! Sînteţi o mărturie a virtuţii mumei voastre. – Nu-s oare acestea minuni d-ale voinţei Dumnezeieşti? Dar minunea cea mai mare este că voinţa Dumnezeiască pe mine, odrasla întîrziată, ducîndu-mă pe calea muncii, a nevoilor, a suferinţei, m-a adus, în sfîrşit în ţara strămoşilor...)

(MSS. Intitulatul: Tadeusza Hyzdeu, Pizma rozne w Bassaraby, tom cswarty, în biblioteca Academiei Române, p. 4. O notiţă biografică despre Tadeu Haşdeu, vezi în Julia Haşdeu, Chevalerie, p. 233-251 şi în Revista-nouă, 1889, p. 241-247).

Czipser, care a făcut arcadele prin încovoierea unor şine de la drumul de fier. După ce lucrul era gata, fiica mea îmi sugeră de a examina şinele. Ce văzui? Cele trei şine din interiorul templului poartă toate pe ambele laturi, ca semn de fabrică, data 1869, iar arcada exterioară, acea de la intrarea în templu, are numai ea şi numai pe latura spre uşă dată: 1870. Fiica mea se născuse la finele anului *1869* în ajunul anului *1870*. Fierarul, fără amestecul meu şi într-un mod cu desăvârşire inconştient pentru dânsul, fusese spiritâceşte sugestionat de a alege anume acele şine şi de a le aşeza anume în acea ordine. Dacă aş fi zis eu s-o facă, fierarul mi-ar fi cerut, poate, un preţ îndoit sau întreit, sub cuvânt că nu se găsesc asemenea şine, care în adevăr datează de pe la începutul căilor ferate în Eomânia.

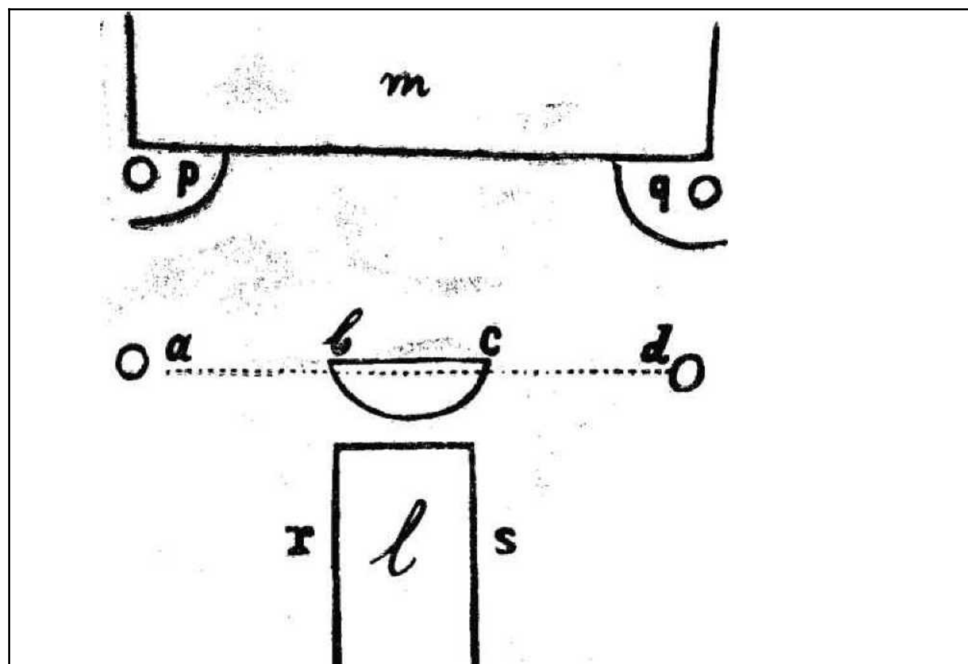
Aci iarăşi, ca şi în cazul cu bunica Valeria, a fost o sugestiune dublă, controlându-se una pe alta: una asupra lui Czipser pentru a pune acele şine, cealaltă asupra mea pentru a verifica pe oţel minunatul *act de naştere*.

Prin cele patru şine, trei cu 1869 aşezate în partea cea paridisiacă a templului, şi numai una cu 1870 lângă uşă, Iulia Haşdeu ne spune fără cuvinte: în 1869 mai eram în cer, către 1870 mă pogorâi pe pământ, la 1888… *Excelsior*!

III. Istoria unor fluturi. Piedestalul cu bustul fiicei mele fusese aşezat din capul locului în centrul templului, la punctul 6-o, tocmai sub a doua arcadă, adică între coloanele de fier *a-d*, având drept în faţă întreaga lumină de la fereastra *1*.

Cu chipul acesta, oricine putea circula împrejurul bustului în spaţiul cuprins între coloanele *p-q* până la

altarul m.

Tocmai în ajunul anului nou 1891, eu primii personal o sugestiune de la fiica mea, ca să leg puncturile *a-b* şi *c-d* prin câte o portiţă de fier cu stele de azur, şi să poruncesc 12 fluturi de bronz coloraţi. Fără zăbavă porţile au fost comandate fierarului Goldstein, iar fluturii bronzarului Bernescu.

La 3 ianuarie, iarăşi personal, mi-au fost arătate locurile pentru aşezarea fluturilor, anume 6 pe arcada dintre coloanele *p-q*, unde din cauza portiţelor nimenea nu mai putea străbate până la dânşii, şi ceilalţi 6 pe marginea superioară a pereţilor *r-s* de la fereastră, câte 3 de fiecare latură, unde, prin înălţime, ei sunt de asemenea apăraţi de atingere.

A doua zi, la 4 ianuarie, îmi veni iarăşi personal

comunicarea suplimentară de a grava între fluturii cei de la fereastră, pe marginea cea superioară a pereţilor r-s, inscripţiunea: tprxai sk twv Kaţ-iârtăv, care are un înţeles îndoit, „fluturii ies din omizi” şi „sufletele ies din viermi”.

În acest interval de timp Cosmovici lipsea din Bucureşti, fiind dus la Moldova, Abia la 6 ianuarie dimineaţa, el se întoarse, şi seara a şi venit la mine. Nu ştia şi nu putea să ştie nimic, absolut nimic, nici despre portiţe, nici despre fluturi, cu atâta şi mai puţin despre inscripţia grecească, pe care eu încă n-o comandasem. Ei bine, iată comunicarea antomaticeşte primită prin Cosmovici în acea seară: „Je te remercie de la comande que tu viens de faire. Oui, Ies tprxa! Şont nécessaires, et c’est adorable de leş voir voltiger comme dans l’espace infini; secondo, îl fallait pour les vrais croyants de séparer par un grilla je l’autel (Îţi mulţumesc pentru ce ai comandat acum. Da, p’s i ch e 1 e erau necesare şi e adorabil de a-i privi fâlfâind ca într-un spaţiu infinit. Al doilea, pentru adevăraţii credincioşi, era de trebuinţă a îngrădi altarul)”.

Închipuiască-şi oricine uimirea lui Cosmovici, mai ales faţă cu vorba grecească cea băgată în textul francez!

Această intercalare, iarăşi un control experimental ca şi în cazurile de mai sus, menită anume a mă încredinţa pe mine, totdeauna pornit a mă îndoi, cum că inscripţiunea ek tgov Ka& v îmi fusese spiriticeşte sugerată, iar nu datorită propriului meu inconştient.

Din omidă – fluture, din vierme – suflet, totdeauna Excelsior!

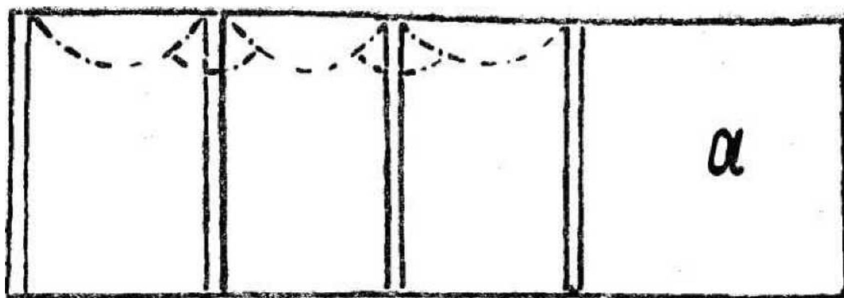

Fig. 2 i

IV. Istoria tablelor legii. De la începutul construcţiunii, îndată după aşezarea păreţilor de marmură, fie-mea îmi comunicase personal de a lega cele patru coloane de fier fiecare parte prin lanţuri de bronz, aurite şi argintate, pentru acăţarea coroanelor, adică.

În acest mod bucata *a* de fiecare parte, cea mai frumoasă marmoră de Carrara, bucata pusă tocmai e la intrarea în templu, rămânea goală, fără nicio ornamentaţie.

Ori de câte ori întrebai pe fiică-mea în astă privinţă, mi se răspundea laconic: „plus tard (mai târziu)”.

Au trecut astfel mai multe luni până la 9 decembrie 3.890, când într-o şedinţă la care au fost faţă Cosmovici, dr. S. Steiner, Bonifaciu Florescu, G. Stephănescu şi C. Ghionis, ni s-a prevestit că la 18 decembrie se vor dicta „Ies articles de notre croyance (articolii credinţii noastre)” şi că acei articoli vor trebui sculptaţi înăuntrul templului: „sculptés dans l’intérieur du temple”, dar fără a se spune deocamdată în ce loc anume.

Sculptarea inscripţiunii pe cei doi păreţi rămaşi fără ornamentaţie a fost indicată numai în acea

şedinţă de la 18 decembrie, la care au luat parte dd. Speranţia, B. Nov i arm, I. Bianu, G. Ionescu-Gion, C. Ghionis, 7). Arbore, G. Ştephănesen şi Cosmovici ca medium.

Legile au fost dictate franţuzeşte:

Croire en DIEU[13].

Croire à l'immortalité de l'âme.

Croire au don sacré des communications supérieures.

Aimer et aider sa famille.

Aimer et aider ceux qui t'aiment et t'aident.

Aimer et aider sans égoisme ceux qui sont près de ton coeur.

Respecter sa propre personne.

Respecter tous, même les inférieures.

Work is life: respecter la travail.

Fait qui est, cesi la vérité.

Douter c'est l'infériorité.

Chercher la preuve, c'est trouver la negation.

Redactarea românească a legilor de mai sus, precum şi forma în care ele să fie sculptate, cu împărţirea pe două lespezi, cu soarele în frunte, cu pătraturi şi triunghiuri, eu titlurile mari şi mici, toate acestea mi-au fost dictate apoi personal, fără martori, în curs de mai multe zile, astfel că fiind sustrase controlului din partea altora, eu le trec aci cu vederea. În orice caz, sarcina mea proprie n-a fost decât a traduce, pe când originalul s-a dobândit printr-un alt

13 în toate comunicările cuvîntul MDieu" e scris teldeauna cu litere mult mai mari decît ale celorlalte cuvinte. într-o comunicare de la fratele meu Nicelae, pînă şi cuvîntul „adieu" este scris: „adie a".

medium, scriind automaticeşte în stare de catalepsie de înainte a şapte persoane afară de mine.

Voi mai adăuga că în acel original sunt trei feluri de caractere grafice; pe lângă slova fiicei mele, cu altă slovă *e* scrisă maxima englezească „Work is life (munca e viaţa)”, şi iarăşi cu altă slovă sunt scrise cele trei precepte filosofice de la sfârşit: „Fait qui est etc.”

În acea şedinţă de la 18 decembrie, nu numai s-a umplut golul celor doi păreţi meniţi din capul locului pentru sculptarea inscripţiei celei fundamentale, a unei inscripţii rostind toate datoriile impuse omului şi cu putinţă pentru om, dar în acelaşi timp ni s-a spus atunci pentru ce anume nu s-a ales o altă zi: „Şi nous avons choisi la date de XVIII décembre, c’est parce qu’aujord hui le plus 1 pur des êtres de là-bas a reçu la lumière, il est Jésus. (Dacă noi am ales data de 18 decembrie, cauză e că astăzi a primit lumina fiinţa cea mai curată de pe pământ: acesta este Iisus)”.

Se zice că riturile şi sectele creştine nu se înţeleg asupra zilei naşterii Mântuitorului.

Obişnuit ea se serbează la 25 decembrie.

Data de 18 a fost ceva cu desăvârşire neprevăzut pentru noi toţi care cunoaştem numai calendarul ortodox.

Sfântul Epifaniu pune naşterea lui Crist la 6 ianuarie, sfântul Clement Alexandrinul la 19 aprilie, alţi părinţi ai bisericii în alte zile (Martigny, Antiquités chrétiennes, p. 271), dar niciunul – întrucât ştiu eu – niciunul la 18 decembrie.

Fie însă 18 decembrie, fie 25, fie oricare ziuă cea bine cuvântată a „fiinţei celei mai curate de pe pământ”, acea zi anume a fost aleasă pentru a da cele patru legi, prin care se leagă într-un singur mănunchi:

Religiunea, morala, socialismul, filosofia.

Excelsior!

V. E e q u i e m. O lipsă mai puţin simţită decât cele două lespezi de marmoră lăsate goale până la 18 decembrie 1890, dar totuşi o lipsă, se băga de seamă pe faţada altarului celui mare, care este totdeauna un sarcofag.

Această faţadă se află între cele două piedestaluri pregătite pentru busturile viitoare ale părinţilor Juliei Haşdeu.

O jumătate a faţadei, spre apus, este ocupată de uscioara prin care, deschizându-se, se poate vedea coşciugul şi deasupra căreia sunt cele trei buchete zugrăvite de Paraschivescu; cealaltă jumătate, spre răsărit, nu avea nimic.

În aprilie 1891, o comunicare personală mă înştiinţează că această parte a faţadei este păstrată pentru o melodie, dar că dictarea ei mie sau lui Speranţia ar fi foarte anevoioasă, de vreme ce mâinile noastre, a mea mai cu seamă, sunt grele de condus automaticeşte chiar pentru scrisoare obişnuită, necum pentru nişte semne muzicale, cu care noi amândoi, instrumente imperfecte, suntem cu desăvârşire nedeprinşi.

Am scris atunci la Paris lui Cosmovici, care cunoaşte muzica şi are o mână foarte mlădioasă, rugându-l de a lua o foaie de hârtie liniată pentru note şi de a evoca dânsul din parte-mi pe fiica mea pentru obţinerea melodiei promise.

În interval, o nouă comunicare personală m-a asigurat că dorinţa mea se va îndeplini în curând, dar că acea melodie va trebui aranjată apoi pentru piano şi pentru vioară nu de altcineva decât de d. G.

Stephănescu – cunoscutul profesor de canto la Conservatorul de muzică din Bucureşti.

Cosmovici nu ştia nimic despre această sarcină impusă domnului Stephănescu, şi nici despre locul unde 1 va fi gravată muzica în templu, adică despre întinderea curat materială care urmează a fi dată melodiei.

Eu însumi mă îndoiam foarte mult că, o melodie, fie ea oricât de scurtă, va putea să încapă pe un spaţiu atât de restrâns.

La 10 iunie primesc din Paris o comunicare prin Cosmovici în care fiica mea îmi făgăduieşte melodia, dar mă previne că „acordurile vor trebui făcute de Stephănescu (à lui je m'adresse pour les accords) întărind astfel – iarăşi control experimental – întărind ceea ce-mi comunicase personal de mai înainte şi ceea ce nu ştia Cosmovici. Apoi peste câteva zile a şi sosit din Paris acea

Azard sau sugestiune, nu ştiu, dar ştiu că în acelaşi moment intrau în odaia mea d. G. Stephănescu, pe care nu-l văzusem de demult, şi curierul poştal, care îmi aducea plicul cu muzică, menit a fi încredinţat domnului G. Stephănescu.

Pentru templu, melodia s-a aranjat în cvartet; două vioare, alto şi violoncel; aranjarea pentru piano, pe care cunoscătorii o pot alătura cu originalul de mai sus, adică cu lucrarea cea de tot spiritistă, iat-o t

Fig. 22

Una singură dată mi-a făcut plăcerea de a veni la mine în trecerea sa prin Bucureşti d. Dr. Burada, distinsul pianist şi compozitor: aceasta a fost anume în ziua în care mi s-a adus de la d. Storck modelul pe hârtie de forma cum va fi sculptată muzica în templu, seara la 21 iulie. Afară de d. Dr. Buraia, erau de faţă domnii G. Stephănescu, Arbore şi Speranţia ca medium. În acea şedinţă fie-mea ne-a împărtăşit în privinţa melodiei sale, următoarele două lucruri:

1. Pentru a produce deplinul efect, ea trebuie repetată de mai multe ori în şir.

2. Pentru ca acest efect să poată fi obţinut de către oricine chiar fără muzicanţi, notele să se pună pe un fel de ariston, care să se aşeze în templu.

Aceasta s-a dictat în acea şedinţă din 21 iulie[14].

---

14 Iată însuşi textul francez : „Je dois te remercier beaucoup pour l'arrangement de la musique, et en même temps remercier Mr. Stephanesco pour son application et son zèle; il a très bien réussi. C'est sur que vous autres, et surtout Mr, Stephanesco, vous vous êtes

A doua zi, eu primii o comunicare personală, că melodia trebuie repetată anume de 9 ori, după cum este şi compusă pe 9 tacte sau măsuri.

Comandând aristonul la d. Leopold Stern (Str. Regală), mi s-a descris apoi şi chiar s-a desemnat, cu cele mai mici amănunte, parte prin mine însumi, parte prin Speranţia, chipul foarte ingenios de a introduce „la boite à musique" în mescioara de la templu, d-asupra unui sertar unde sunt întinse 9 coarde de ghitară, care produc de la sine un fel de acompaniament.

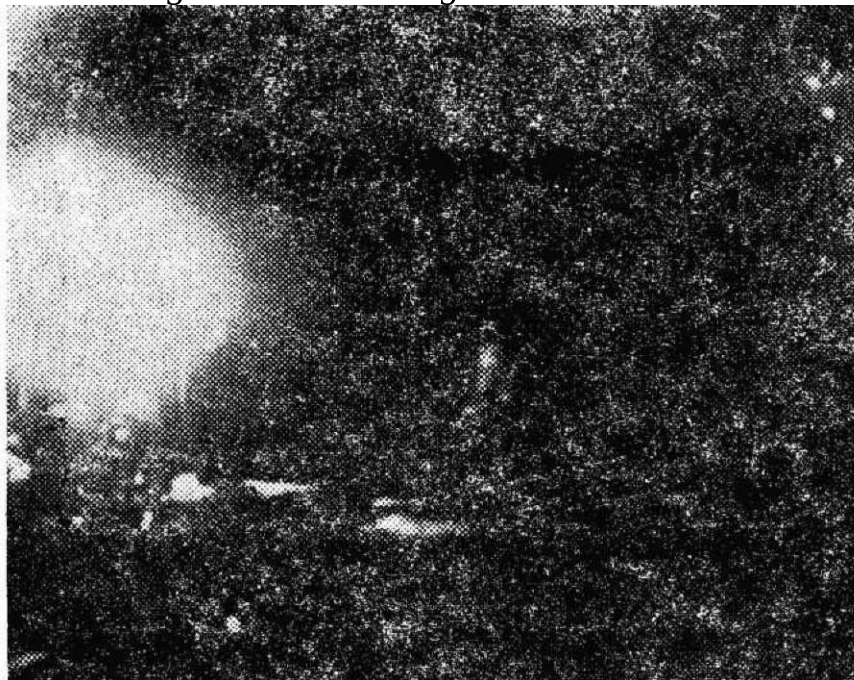
Şi eu, şi Speranţia, lipsiţi de orice cunoştinţe muzicale ne minunam amândoi primind automaticeşte aceste împărtăşiri, şi ne minunam şi mai mult când vedeam mai târziu rezultatul lor adevărat minunat.

La 17 septembrie, ziua aniversară a morţii fiicei mele, sublimul Requiem, trimis de dânsa din lumea cealaltă, a fost executat chiar în templu de o orchestră condusă de violoncelistul O. Dimitrescu, şi apoi de o altă orchestră sub conducerea domnului Anton Kneisel. Era o armonie cerească în toată puterea cuvântului! „Ascultând această muzică, mi se părea

---

beaucoup demandé pourquoi la musique a l'air de n'être pas finie. Eh bien, en voilà la cause ; ce morceau est combine en vue d'être répété, répété et répété plusieurs fois. J'ai eu l'idée de faire commander quelque chose à quoi personne n'a pensé j'ai eu l'idée de faire commander une de ces machines tournantes composées d'uncylindre denté où seront copiées toutes ces notes; ces machines sont connues sous le nom de musique de table, comme cele que ma mère a dans une chaise, Il sera pas dificile de communiquer la morceau à une de ces machines que les gens de notre croyance vont acheter. Je vais après t'indiquer la place où cette machine doit être placée dans le temple etc." Să se observe că despre scaunul cel cu muzica, pe care eu îl cumpărasem în Elveţia la Schaffouse şi care este la nevasta mea, nu ştia nimenea dintre cei prezenţi la şedinţă.

parcă zboară îngerii”, mi-a spus a doua zi colegul meu Dr. Vitzu, care – în însuşirea sa de fiziologist şi vivisector – poate numai atunci va fi fost silit vrând-nevrând să se gândească la îngeri: *Excelsior* 1

VI. Albumul. Ionescu-Gion a scris cu multă inima., sau mai bine zicând a făcut să se înţeleagă pe deplin duioasa întipărire pe care a lăsa „mormântul-poemă” a Juliei Haşdeu asupra tuturor trecătorilor. Templul se închide numai noaptea şi când timpul e urât, de altminterelea e deschis totdeauna, şi nu e zi de la Dumnezeu în care să nu se coboare în acest luminos subpământ zecimi de fiinţe din toate straturile societăţii. Numai unii din ei iscălesc în albumul depus pe mescioară, şi totuşi în curs de un an l-au acoperit peste 4.000 de iscălituri, din care o sumă sunt însoţite de improvizaţii în proză şi în versuri, româneşte,

franţuzeşte, nemţeşte, italieneşte, până şi greceşte sau sârbeşte. Ceea ce m-a mişcat pe mine mai cu deosebire, a fost impresia produsă asupra poeţilor şi asupra clerului.

E frumoasă, bunăoară, următoarea poezie scrisă de un vechi militar, care mânuieşte deopotrivă bine sabia şi condeiul i

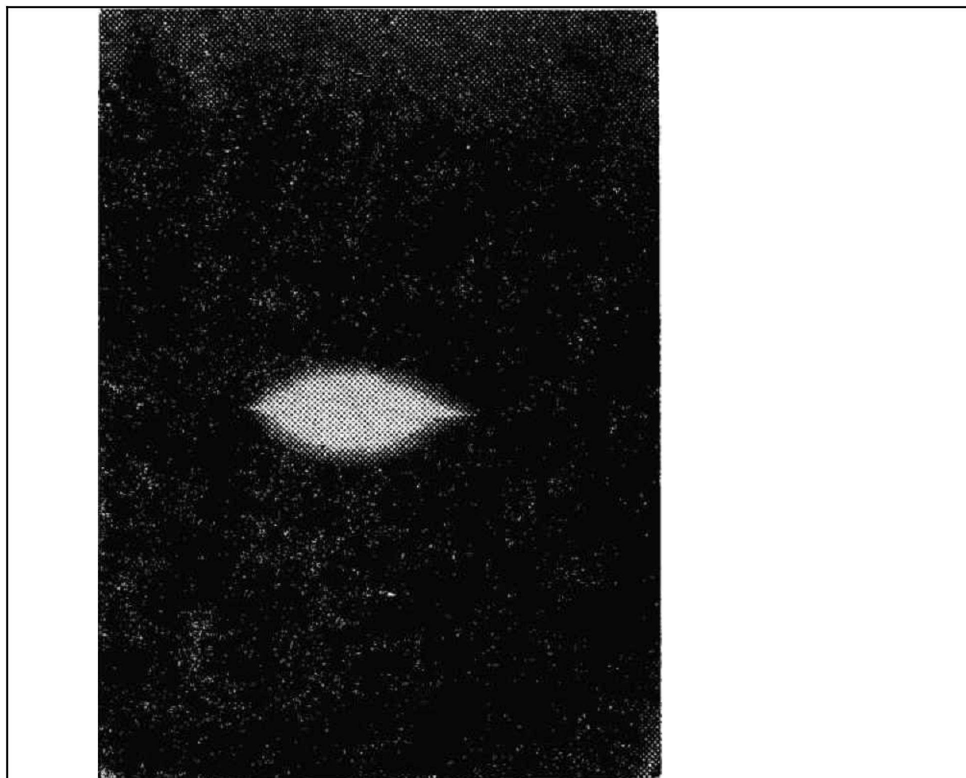
Părinţi! Este a voastră prin legături de sânge, S-aveţi dreptate veşnic cu lacrimi a o plânge, Dar ca virtuţi, talente, ca fala-ăstui popor, E dreptul nostru-a plânge, e dreptul tuturor. Voi aţi zidit făptura înaltă prin cultură, Noi am întins d-asupră-i un cer fără de nori, Deci între voi în ţară s-a pus o legătură, Ce face c-aste lacrimi să fie în veci surori. 29 septembrie 1891

Colonel G. Boteanu

Dar în aceste versuri atât de însufleţite răsună numai patriotismul, nu şi aspiraţia spre ideal, ca în următoarea bucată: Ai nunii tu, lulio?

Te-ai dus: cunosc durerea ce-n inimă ne lasă Plecarea nevoită a celor ce-am iubit;

Te-ai dus dar toate în lume, chiar glia ce te-apasa, Şoptesc durerii mute:

D. Ghibănescu, cunoscut sub pseudonimul de „Gheorghe din Bârlad”, a scris într-o singură şi aceeaşi zi două poezii, în care oricine lesne va recunoaşte două mişcări psihice diferite; cea dintâi, o mişcare pesimistă, atât de adânc altoită din nefericire în tineretul nostru românesc şi cu care domnia sa venise d-acasă: în cealaltă, scrisă mai jos, către o rămăşiţă de pesimism se adaugă o mişcare aproape optimistă, o mişcare către o viaţă suprapământească, o mişcare datorită deja templului. Iată-le pe amândouă:

De-ai fi fost o creatură – carne, oase fără spirit.
Ai fi moştenit pământul, zeci de ani pe el trăind:

Însă vai! dac-ai fost geniu, cum căzuşi sub gheara morţii!

Ca şi o floare abia născândă sub al toamnei rece vânt!

Muritor ce vii adesea în lăcaşul de odihnă.

Te opreşte! Ai curajul de scoboară-n ăst mormânt să priveşti, tu ce-ai credinţă în a cerului dreptate.

Cum el face câteodată nedreptate pe pământ!

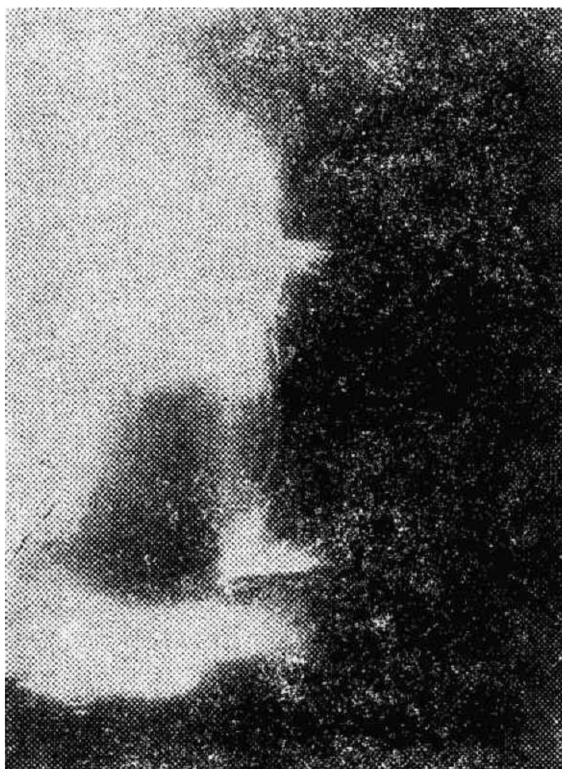
Cerşetori bătrâni de-un secol gârboviţi pe-a lor toiege Mai trăiesc spre suferinţă, frigul foamea îndurând.

Pe când cei ce au menirea să înalţe-o naţiune.

Cum apar pe scena lumii, sunt bătuţi de-al morţii vânt.

23 august 1891

Gh. din Bârlad

Nu ştiu că n-ai fost menită să trăieşti p-acest pământ. Căci abia venişi, şi-ndată Din cer îngeri, fraţii tăi, Au văzut că le eşti soră şi venind te-au dus cu ei! *2* S august 180) Gh. din Bârlad

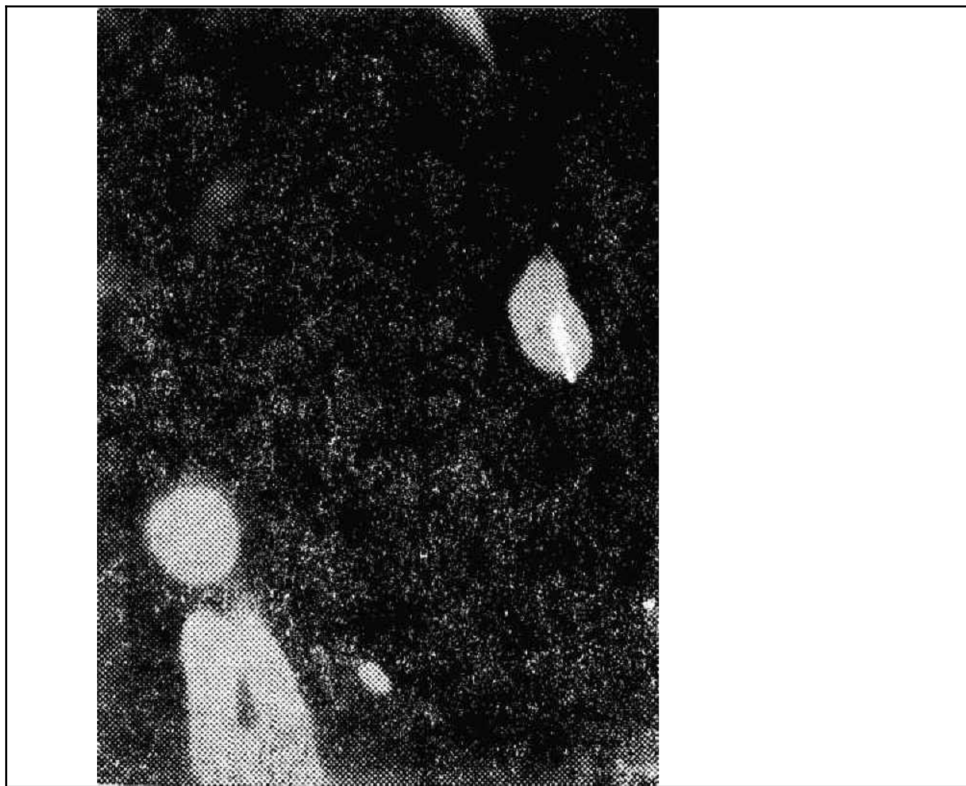
Aceeaşi luptă între *aluatul vechi* şi *aluatul nou,* între „trist” şi „voios” ne apare în următoarea bucată de un poet necunoscut nouă: Luliei Haşdeu.

Păreri de rău şi lacrimi aicea sunt deşerte!
În faţa morţii triste cuvântu-i de prisos!
Pe Julia mai bine rugaţi ca să vă ierte,
Voi toţi ce aduceţi jale în somnul ei voios!
6 octombrie 1891
Din: „Bodescu

Dar şi mai drag pentru mine a fost cuvântul unor sacerdoţi, „dispensatores mysteriorum Dei”, „câkod-o! [xvervTTitptiv veov”, căci Spiritismul izvorăşte din însăşi măduva învăţăturii lui Crist, şi biserica

răsăriteană, cu deosebire biserica noastră românească cea pururea cetăţeană şi democratică, o poate înţelege aceasta mai lesne decât autocratismul cel feudal şi cosmopolit al bisericii Apusului.

Iată ce au scris doi arhierei:

„Mare mulţumire şi multă mângâiere sufletească mi-a inspirat credinţa nemuririi, exprimată prin acest monument. Biserica nu poate fi decât recunoscătoare domnului Haşdeu.

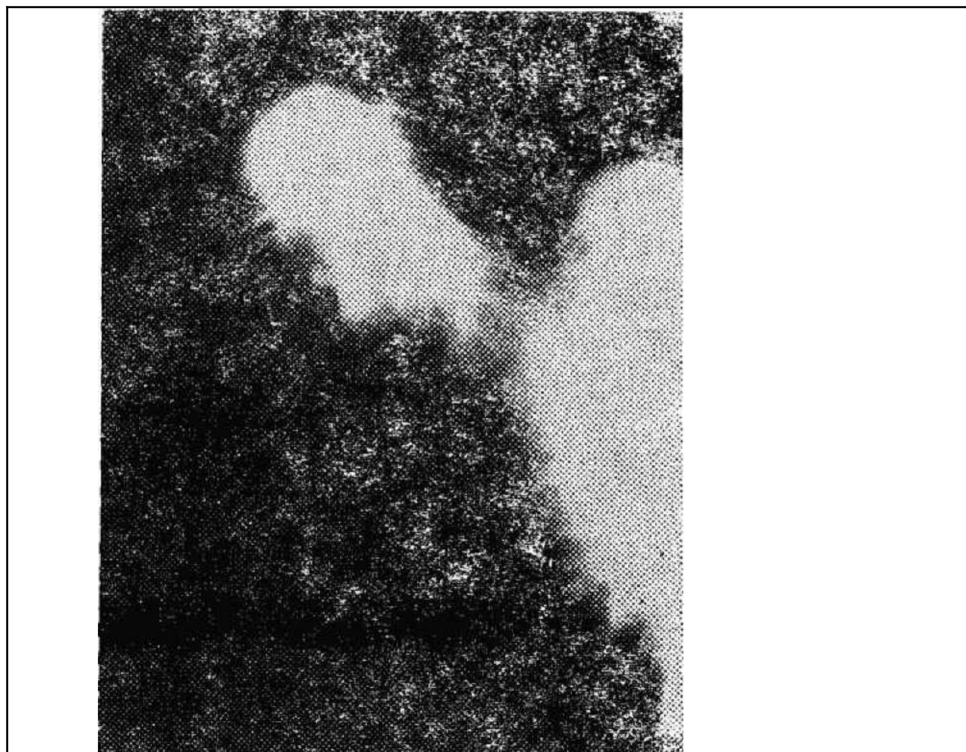
„Sfinte sunt cuvintele apostolului Pavel, care a zis: „Seamănă-se în stricăciune, scula-se-va în nestricăciune: seamănă-se corp material, scula-se-va

în corp spiritual.

Arhiereu Dosithem Perieţeanu

Fig. 29

Aşa zic eu! Sfinte sunt cuvintele apostolului Pavel. Excelsior!

Fig. 35

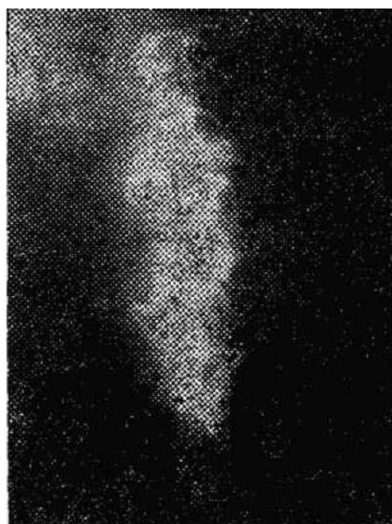

Fig. 36

Fig. 37

Fig. 38

Texte spiritiste din perioada ulterioară elaborării cărţii Sic Cogito.

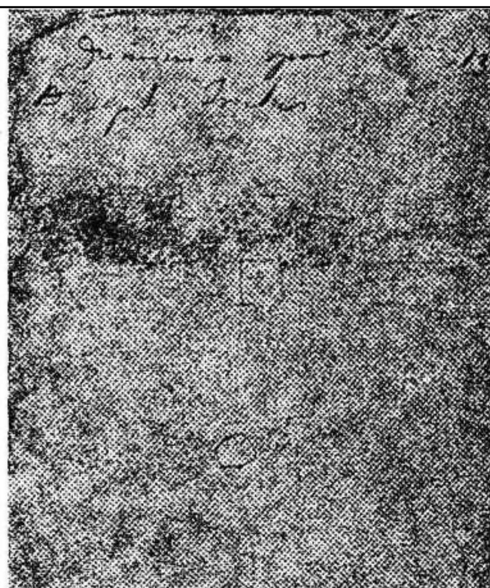
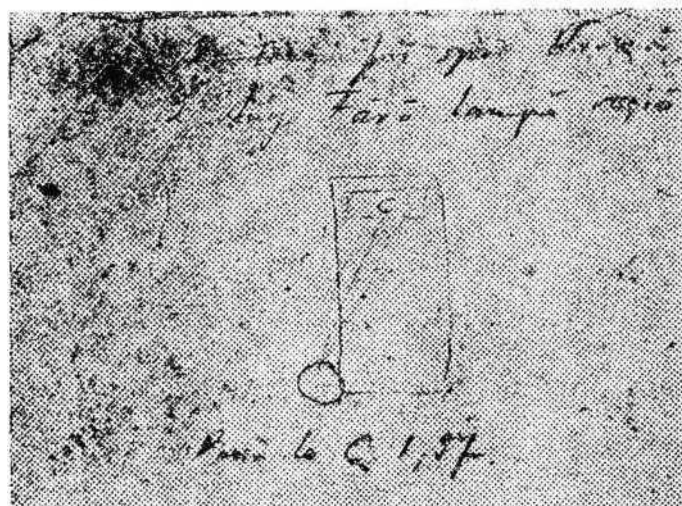

Fig. 43

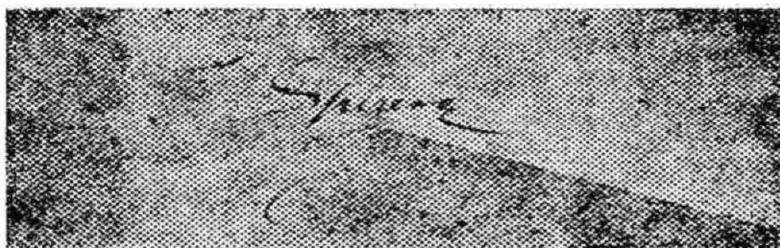

Fig. 45

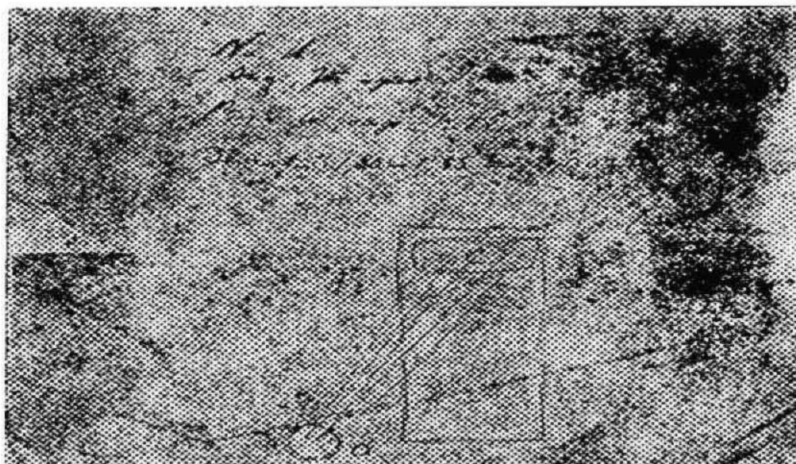

Fig. 46

Fig. 47

Vedute, planuri şi Secţiuni ale Templului „JULIA HAŞDEU”.

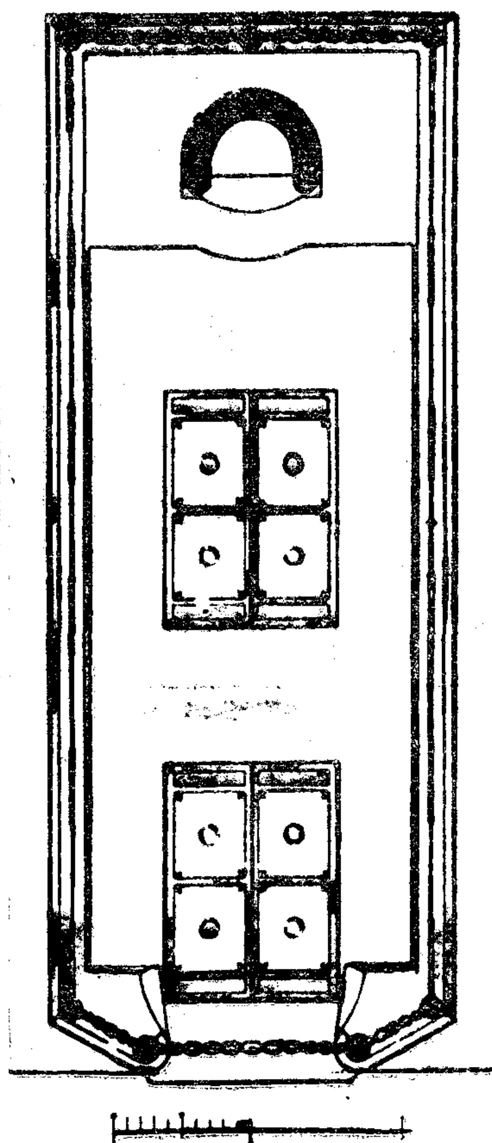
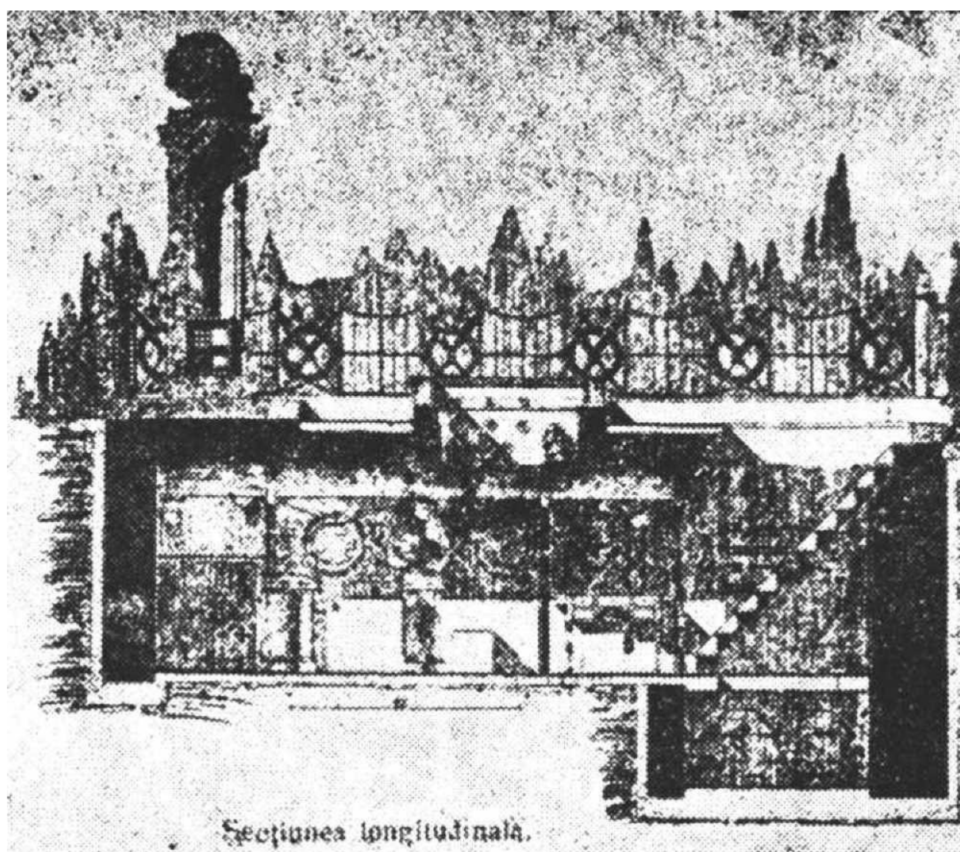

Fig. 48
Fig. 49

Secţiunea longitudinală.

Fig. 50

EPILOG

Şi după ce am scris, mă întreb acuma: oare eu sunt autorul?

Spiritualiştii de altă dată, mergând – cu Berkeley în frunte – calea meditaţiunii, ajungeau la urma urmelor a nu mai şti, dacă lumea şi ei înşişi într-însa sunt în adevăr o făptură, sau numai o nălucire. Spiritistul de astăzi nu este un ideolog, ci un şi zi cian; el nu meditează, ci experimentează; el ştie că ştie, dar

adesea nu e sigur de personalitatea ştiinţei sale, căci ceea ce face şi ceea ce spune dânsul poate să nu fie decât o sugestiune din afară.

În capul cărţii mele se citeşte: şi e e o g i I o: „aşa cuget eu”.

Acest titlu, ei bine – nici el nu este al meu, nu vine de la mine, nu s-a zămislit în creierul meu, nu; acest titlu mi-a fost de-a dreptul sugerat spiriticeşte şi – ceva mai mult; fără niciun amestec al persoanei mele, el mi-a fost sugerat anume cu ajutorul mânii unui alt medium.

În şedinţa din 22 martie eu primii prin Speranţia scriind automaticeşte în stare cataleptică, o lungă comunicare în care fie mea vorbeşte, între altele, despre studiile mele asupra Spiritismului: „Tonul lor trebuie să fie impunător şi convins, un fel de *Sic cogito*, adică; cine poate să se convingă, cu atât mai bine pentru el, cine nu – cu atât mai rău. Se înţelege că aceasta nu te scuteşte de datoria de a scrie cu toată claritatea putincioasă...”; apoi mai la vale adaugă: „Cât priveşte pe al tău *Sic cogito*, să ştii că el va fi cuvântul final şi totodată titlul operei întregi...”[15]

Aşadar ă mă întreb încă o dată: sunt eu oare autorul acestei cărţi, după ce nu este al meu nici măcar *Sic cogito*?

---

15 Iată însuşi textul francez; al acestei comunicări: „Le ton doit être imposant et convaincu, une sorte de Sic cogilo, c'est-à-dire! ceux qui peuvent se convaincre, tant mieux pour eux, pour les autres tant pis. Bien entendu que cela ne peut pas te dispenser de donner le plus de clarté à ton article... Quand à ton Sic cogito, tu dois savoir que c'est le mot de la fin, et en même temps il sera titre de tout ton ouvrage... "